

Дозв. Ценз. Тифлисъ, 1 Сентября 1892 г.

Тип. „Араръ“ Т. Я. Наварьянъ, Варт. ул.

82

6-53

ՎԻԼԼԻԱՄ ՇԵԿՍՊԻՐԻ

ՄՏՈՒԳԱԾ Է 1981 թ.

Մ Ա Կ Բ Ե Թ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՅԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

Ա 21020

Թարգմանեց

ՍՏ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՅ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

ՏՊԱՐԱՆ «ԱՐՕՐ» Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

1892

ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ

„Մակընթի“ ներկայ թարգմանութիւնն արել ենք Շէ'էգէ'ի եւ Հիլ'սէ'նքէրգի գերմաներէն երկու ընտիր թարգմանութիւնների վերայից, ի նկատի ունենալով նաեւ Ուստրեալովի ոռւսերէն եւ Փօսսի ու Բիւրգերի գերմաներէն թարգմանութիւնները։ Սոցանից զատ աչքի առաջ ենք ունեցել անգլիերէն ընագիրը, որի համեմատութեամբ ենք արել մեր ամեն մի տողի թարգմանութիւնը։

„Մակընթի նախկին նիւթը“ թարգմանաբար առել ենք Փրանսուայ Վ. Հիւգոյի Փրանսերէն արձակ թարգմանութեան նախաբանից (Գ. հատոր)։ Իսկ ծանօթութիւնները քաղել ենք մասամբ Փ. Հիւգոյի եւ մասամբ Ուստրեալովի թարգմանութիւններից։ Մեր տեղ-տեղ աւելցրած քաջատրական ծանօթութիւնները կրումն վերջում՝ Հ. Թ.

Այս թարգմանութեան մէջ մեզ գլխաւոր նպատակ ենք արել՝ հաւատարիմ՝ լինել ընագրին։ Մենք աշխատել ենք հարազատ ընծայել Շէկսպիրի ոչ միայն մտքերն, այլ եւ ոճը, ասելու ձեւը, մինչեւ իսկ անսովոր դարձուածքներն ու գրականութեան մէջ չընդունուած խիստ քառերը։ Այս հաւատարմութիւնը, լեզուի ներած չափով, պահպանելու համար՝ շատ անգամ մենք զոհել ենք թարգմանական լեզուի թեթեւութիւնը, պարզութիւնը եւ տաղաչափական ճշտութիւնը։

„Մակընթի“ մենք փորձեցինք թարգմանել Հայկական տաղաչափութեամբ, փոխանակ սովորական դարձած տասնոտեան չափին։ Հայկական տաղաչափութիւնը քացի այն, որ գերծ է տասնոտեանի ճանճրալի միօրինակութիւնից, քացի այն, որ միջոց է տալիս, շեշտուած վան-

կերն երկար կարդալով, իմաստը կենդանի եւ քնական առողջանութեամբ արտասանելով՝ մի անհամեմատ առաւելութիւն եւս ունի, որ իւր 12—16 վանկերում՝ ընդունակ է տեղաւորելու քնագրի տողը: Եւ յիշատի, մեր թարգմանութեան մէջ քնագրի մի տողը տեղաւորուած է մի տողում, եւ կարծեմ՝ ամբողջ թարգմանութեան տողերի թիւը հաւասար է քնագրի տողերին:

Հայկական չափը որովհետեւ մեր մէջ դեռ քառական ծանօթ չէ՝ ուստի մենք հարկաւոր համարեցինք քացատրել համառօտապէս նորա կանոնները, որպէսզի դիրացնենք „Մակընթի“ ընթերցումը նոցա, որոնք դեռ ծանօթ չեն այս չափին:

Յաւում ենք սակայն, որ մեզ չյաջողեցաւ ճշտիւ պահպանել տաղաչափութեան մէջ ամանակի եւ շեշտադրութեան կանոնները: Մեր տաղաչափութեան այս թերութիւնները մենք ուզում ենք արդարացնել ոչ այնչափ շարահաններում՝ եւ Բագրատունու զրաքար եւ ինքնագիր քերթուածներում՝ յաճախ նկատուող նմանօրինակ թերութիւններով՝ որչափ սորանով, որ „Մակընթ“ ընդարձակ եւ հաւատարիմ աշխարհաքար թարգմանութիւն է, որի մէջ տաղաչափութեան կանոններին ճշտիւ հետեւողութիւնը կարող էր լինել ի վնաս մտքի հաւատարմութեան կամ լեզուի քնականութեան:

Հարկ ենք համարում յայտնել, թէ Հրատարակչական Ընկերութիւնը տպագրելով այս գիրքը, որի մէջ գործ են ածում ահ, դէ, ցէ իզական ձևերը՝ ամենեւին չէ կամեցել ցոյց տալ, թէ ինքն սկզբունքով ընդունում է նոցա գործածութիւնը, այլ միայն գիշում է արել մեր sine qua non պայմանին, մեր վերայ թողնելով նոցա գործածութեան ջոկը պատասխանատուութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՉԱՓՈՒԹԻՒՆ

(ԳԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ)

Տաղաչափութեան բազմատեսակ ձևերից, որ մեր նախնիները գործ էին դնում հոգևոր և աշխարհային տաղեր յօրինելիս՝ մէկն է և «Հայկական» կոչուած տաղաչափութիւնը։ Սա ունի մի քանի ստորաբաժանումներ. բայց սոցանից մէկը համեմատաբար աւելի է գործածուել հին ժամանակ, և այժմ էլ գործածական է՝ շնորհիւ Հ. Արսէն Կ. Բազրատունու։ Այս նշանաւոր հայկաբանն առաջինն եղաւ, որ Վերգիլիոսի «Մշակականքը» թարգմանեց Հայկական տաղաչափութեամբ, և թարգմանութեան Յառաջարկում բացատրեց այս տաղաչափութեան օրէնքները (1847) ¹⁾։ Նոյն չափով նա գրեց ուրիշ շատ քերթումներ ևս, ի միջի այլոց «Հայկ գիւցազն» հռչակաւոր գիւցազներգութիւնը և Իլիականի թարգմանութիւնը։ Նորա յաջող և հեղինակաւոր գրիչը ոչ նուազ ճարտար հետեւողներ ունեցաւ, որոնց միջից լիշենք միայն անգրանկին, Խրիմեան Վեհափառ Հայրիկին («Հրաւիրակ Արարատեան», 1850 և «Հրաւիրակ երկրին Աւետեաց», 1851) և Եգ. Հիւրմիւղեանին, որ իւր մի անգամ արգէն թարգմանած Վերգիլիոսի Ենէականը (1845) երկրորդ անգամ թարգմանեց այս տաղաչափութեամբ, որ տպագրուեցաւ 1879-ին։ Իսկ հին մատենագրութեան մէջ՝ բացի բազմաթիւ շարականներից՝

1) Հայկական տաղաչափութեան կանոններն աւանդել է համառօտապէս և Հ. Ա. Այտընեան իւր Քննական Քերականութեան մէջ, եր. 408—410.

նորն տաղաչափութեամբ է գրուած և Գր. Մագիստրոսի Հա-
զարտողեանն առ Մանուչէ—Մեծ են գործք աստուածային»:

Հայկական տաղաչափութեան իւրաքանչիւր տողը բաղկա-
նում է տասնևվեց ամանակից ¹⁾, որոնք բաժանւում են չորս
անգամի, իւրաքանչիւրը չորս ամանակ տւողութեամբ. այսպէս՝

— — — — | — — — — | — — — — | — — — — |

Իւրաքանչիւր վանկ, նայելով թէ արդեօք երկար թէ
կարճ տւողութեամբ է արտասանւում՝ կարող է գրաւել մի
կամ երկու ամանակ: Խիստ շեշտուած բառերը և բացազան-
ջութիւնները, որոնք արտասանելու համար աւելի ժամանակ
է պէտք՝ կարող են գրաւել երեք, մինչև իսկ չորս ամանակ:
Բայց մի տողում վանկերի թիւը 12-ից պակաս չպիտի լինի:

Ուրեմն Հայկական տաղաչափութեան տողը կարող է
բաղկանալ 16—12 վանկերից, բայց չնայելով վանկերի քանա-
կութեան՝ ամեն մի տող կարգացւում է միևնոյն ժամանակի
տւողութեամբ, որովհետև բոլոր տողերն էլ 16-ական ամա-
նակ ունին: Այսպէս՝

^{1 2 3 4} Աստուածածին | ^{1 2 3 4} խորան | ^{1 2 3 4} լուսոյ | ^{1 2 3 4} անվայրափակ | ^{1 2 3 4} արփույն | ^{1 2 3 4} կենաց |
որտեղ ամեն մի ամանակը գրաւուած է մի վանկով և իւրա-
քանչիւր վանկ պէտք է կարգացուի ձայնի հաւասար տւողու-
թեամբ:

^{1 2 3 4} Որ եղեր | ^{1 2 3 4} արևելք | ^{1 2 3 4} արեգականն | ^{1 2 3 4} արդարութեան |
որտեղ առաջին և երկրորդ անգամներում վերջին վանկերը
գրաւել են երկ-երկու ամանակ, ուստի այդ վանկերը պէտք է
կարգացուին կրկնակի տւողութեամբ—որ եղևր արևելք ար-
եգականն արդարութեան:

^{1 2 3 4} Ի հաւրէ | ^{1 2 3 4} ծագեցար | ^{1 2 3 4} լուսաւորել | ^{1 2 3 4} զարարածս |
որտեղ առաջին, երկրորդ և չորրորդ անգամներում վերջին
վանկերը գրաւել են երկ-երկու ամանակ և պէտք է կարգաց-
ուին կրկնակի տւողութեամբ:

1) Ամանակ ասելով պէտք է հասկանալք մի կարճ վանկ ար-
տասանելու ժամանակի տւողութիւնը:

¹ ²⁻³⁻⁴ ¹ ^{2 3-4} ¹ ^{2 3 4} ¹ ^{2 3-4}
 Հովուաց | յայտնեցար | երկրբազեալդ | ի մոզուց |
 որտեղ առաջին անգամի երկրորդ վանկը գրաւել է երեք ա-
 մանակ, իսկ երկրորդ և չորրորդ անգամներէ վերջին վանկե-
 րը՝ երկ-երկու ամանակ, և պէտք է կարգացուին—առաջինը
 երրակի տեղութեամբ, իսկ միւս երկուքը կրկնակի տեղութե-
 ամբ—Հովուաց յայտնեցաւր երկրբազեալդ ի մոզուց:

¹⁻²⁻³⁻⁴ ^{1 2 3-4} ¹ ^{2 3 4} ¹ ^{2 3 4}
 Քեզ | միայնոյ | մարմնացելոյդ | ի սուրբ Կուսէն |
 որտեղ առաջին անգամը գրաւել է չորս ամանակ, իսկ երկ-
 րորդը երեք ամանակ, և պէտք է կարգացուի—ք/մ՝ գ միայ-
 նոյ մարմնացելոյդ ի սուրբ Կուսէն: Եւ այլն:

Այս օրինակներէց երեւում է, որ Հայկական տաղաչափու-
 թեան տողերը կարող են բազմաթիւ եղանակներով կազմուել.
 որովհետեւ նոցա մէջ անգամը կարող է ունենալ մէկից մինչև
 չորս վանկ և կարող է տեղաւորուել միւս, նոյնպէս փոփոխելի
 անգամներից առաջ և յետոյ: Համարողական փոխադրութեամբ
 12—16 վանկանի տողերի տեսակներ ստացւում են հարիւրից
 աւելի. բայց դոցանից միայն քչերն են զործածւում, որովհե-
 տեւ տաղաչափութիւնն ունի որոշ կանոններ, որոնք սահմա-
 նափակում են տողերի այս բազմատեսակութիւնը: Այսպէս
 քառամանակ վանկ (այսինքն 4 ամանակ տեղութիւն ունեցող
 մի վանկ, որ մի ամբողջ անգամ է կազմում) կարող է լինել
 միայն առաջին անգամը: Երկրորդ անգամն առ նուազն պէտք
 է բաղկացած լինի երկու վանկից. իսկ եթէ առաջին անգա-
 մը միավանկ է՝ երկրորդը չէ կարող երեք վանկից պակաս լի-
 նել: Երրորդ և չորրորդ անգամները երեքից պակաս վանկ չեն
 կարող ունենալ, և եթէ նոցանից մէկն երեք-վանկանի է՝
 միւսն ընդհանրապէս չորս-վանկանի է լինում, ևն: Այնպէս որ
 հարիւրաւոր տեսակներից մնում են զործածական 15—18
 տեսակ տողեր, որոնց համար դնում ենք մի-մի օրինակ շա-
 րականներից:

Աստուածածին | խորան լուսոյ | անվայրափակ | արփույն կենաց |

4—4—4—4—16

Եւ պաւլութիւն | բարձրելոյն | ի վերայ քո | հովանացի |

4—3—4—4—15

Ի հրեշտակաց | սպասաւորեալ | Գաբրիէլ | քեզ աւետեաց |
4—4—3—4=15

Աղբիւր կենաց | բաշխող շնորհաց | Հոգիդ իջեալ | Ի բարձանց |
4—4—4—3=15

Քահանայք | և ժողովուրդք | տօնախմբողք | ծնընդեան կուսին |
3—4—4—4=15

Այսաւր ցընծան | Իրկնայինքն | և պար առեալ | Ի բարձունս |
4—3—4—3=14

Որ նըստէիր | Ի քրովբէս | արարիչդ | արարածոց |
4—3—3—4=14

Որ զբոցեղէն | սուրբն կապտեաց | անեղին | հրամանաւ |
4—4—3—3=14

Անապական | տոճար | և մորենի | անկիզիկ |
4—2—4—4=14

Այսաւր ծերքն | արինականք | մանկամբք նորոյ | Սիովնի |
3—4—4—3=14

Որ եղբր | արեւեք | արեգականն | արդարութեան
3—3—4—4=14

Ի հաւրէ | ծաղեցար | լուսաւորել | զարարածս |
3—3—4—3=13

Դրախտ | անտուածային | և արեւեք | իմանալի |
1—4—4—4=13

Հովուաց | յայտնեցար | երկրբազանդ | Ի մոզուց |
2—3—4—3=12

Քեզ | միայնոյ | մարմնացելոյդ | Ի սուրբ կուսէն |
1—3—4—4=12

Այսպէս նաև 4—2—4—3. 2—4—4—4. և անկանոն կերպով՝
1—3—4—3:

Հայկական տաղաչափութիւնը տողերի մէջ պահպանելով ոչ թէ հաւասար թուով վանկեր, այլ հաւասար ամանակ՝ նըմանում է դասական լեզուների չափական (métrique) տաղաչափութեան: Բայց երկուքին մէջ, թողնելով ուրիշ տարբերութիւնները՝ այս հիմնական տարբերութիւնը կայ, որ Չափական տաղաչափութեան մէջ վանկերն ի ընէ կարճ կամ երկար են. այնպէս որ հեղինակը որևէ բառ գործածելիս՝ տաղաչափութեան մէջ նորան պէտք է տայ այն տևողութիւնը, որ

բառն ունի ինքն ըստ ինքեան: Իսկ Հայկական տաղաչափութեան մէջ այդպէս չէ. վանկն ինքն ըստ ինքեան երկար կամ կարճ չէ: (Ո՛չ ներկայ լեզոււմ մենք տարբերում ենք երկար ու կարճ վանկեր, և ոչ շոշափելի ապացոյցներ ունինք, թէ մեր գրականութեան միջին դարերում տարբերելիս լինէին երկար ու կարճ վանկեր բուն Հայերէն արտասանութեան մէջ): Հայկական տաղաչափութեան մէջ վանկը երկար կամ կարճ է լինում՝ նայելով իւր կրած արամաբանական շեշտին: Միւսնայն վանկը կարող է երբեմն արտասանուել առանձին ուժգնութեամբ կամ զգացմունքով—և կլինի երկար, կարող է արտասանուել և սովորական ձայնով, առանց շեշտի և ըզգացմունքի—և կլինի կարճ: Ուրեմն հեղինակի կամքից է կախուած բառին տալ այնպիսի դործածութիւն կամ շեշտ, որ նա երկար կամ կարճ լինի, համաձայն խօսքի իմաստին և տաղաչափութեան պահանջին. ինչպէս երևում է հետեւեալ օրինակներում.

Կրախտ աստուածային | և արեւելք | իմանալի:
Որ ևզեր | արեւելք | արեգականն արդարութեան:
Ի հրեշտակաց սպասաւորեալ Գարրիէլ | քեզ աւետեաց,
բն՝ զ | միայնոյ մարմնացելոյդ ի սուրբ Կուսէն:

Առաջին տողում արեւելք բառը կարճ է, երկրորդում՝ երկար. երրորդ տողում քեզ բառը կարճ է, իսկ չորրորդում երկար:

Բայց այս ընդհանուր կանոնին դէմ բացառութիւններ պակաս չեն թէ հին և թէ նոր քերթուածներին մէջ: Պատահում է, որ բառը կամ բառի վանկը թէպէտ չունի արամաբանական շեշտ և զգացմունքով արտասանուելու չէ՝ այնու ամենայնիւ երկամանակ, մինչև իսկ եռամանակ տևողութեամբ պէտք է կարգացուի. և ընդհակառակն՝ յալտնապէս շեշտուած բառը կամ վանկը՝ տաղաչափութեան մէջ կարճ պէտք է արտաբերուի: Պէտք է ասել, որ Հայկական տաղաչափութիւնը, չնայելով իւր՝ շուրջ հազար տարի գոյութիւն ունենալուն՝ դեռ գտնւում է իւր կազմակերպուելու շրջանին մէջ և վերջնական մշակութիւն դեռ չէ ստացել: Այս պատ-

ճառով հին քերթուածներում պատահած խոտորումներն և զուցէ տաղաչափական սխալներն ընդունուած են իբրեւ կանոնաւոր երևոյթներ, և իբրեւ կանոնաւոր մտել են նաեւ նորագոյն քերթուածներին մէջ:

Նեշտը Հայկական տաղաչափութեան մէջ նոյն կանոնովն է գործածուած՝ ինչպէս և վանկական տաղաչափութեան մէջ. այսինքն նա ընկնում է անդամի վերջին վանկին վերայ, այնպէս որ ամեն անգամ վերջանում շեշտուած վանկով: Օր.

Որ եղեր | արեւը | արեգակոնն | արդարութեան |
Բեղ | միայնոյ | մարմնացելոյդ | ի սուրբ Կուսէն |

Այս ընդհանուր կանոնի հիմամբ՝ ամբամբ կարող է վերջանալ շեշտուած վանկով՝ թէպէտ և բառը վերջացած չլինի. նորա մնացած անշեշտ մասը փոխադրուած է յաջորդ անդամը: Օրինակ՝

Այսօր վերի | նըն Սիւմն:
Ճոխանս | մըք նոքաւք:

Բայց շեշտի վերաբերութեամբ էլ պէտք է նկատենք, որ թէ հին և թէ նոր քերթուածների մէջ պատահում են խոտորումներ վերոյիշեալ կանոնից, այսինքն պատահում են անդամներ՝ որոնց վերջի վանկն անշեշտ է: Օր.

Այսաւր վերի | նըն Սիւմն | երգէ զնրզոթ | սրովբէից: |
Որ զարդարեալ | նորոգես | միշտ ըզնոր քո | զեկեղեցի: |

Մակրեթի նախկին նիւքը

Մալ'կոլ'մ Բ-ից լետոյ 1037 թուին Սկովտիայի գահը բազմեցաւ Դուռնկան, այնչափ բարի և խաղաղասէր մի թագաւոր, որ նրան կոչոււմ էին սուրբ կաթնապուր: Նորա այս ընաւորութիւնից օգուտ քաղելով՝ գաւառներն ապրստամբեցան և դադարեցան հարկ վճարելուց: Նոցա նուաճելու համար Դուռնկան իւր Բանկոյ զօրապետին նոցա դէմ ուղարկեց զօրքով: Բայց ապստամբները, օգնութիւն գտնելով Կէրներից և Գալ'իոզլ'էսներէց ¹⁾, մի ոմն Մակդոնալ'դի առաջնորդութեամբ՝ յաղթեցին Բանկոյին, որ վիրաւորուած լետ նահանջեց: Բարեսիրտ թագաւորը մի երկրորդ բանակ ուղարկեց նոցա դէմ Մալ'կոլ'մի առաջնորդութեամբ, որ նոյնպէս յաղթուեցաւ և գերի ընկնելով սպանուեցաւ:

Այս ժամանակ Մակրեթ, որ հօր կողմից Գլ'ամիսի թէն ¹⁾ Սինէլի, իսկ մօր կողմից Մալ'կոլ'մ Բ-ի դուստր Դոակի որդին էր, մի քաջ ու պատերազմասէր անձ՝ թագաւորից հրաման ստացաւ ապստամբներին դէմ գնալու: Եղթեց Մակդոնալ'դին, որ նորա ձեռքը չընկնելու համար ինքն իրան սպանեց: Երկրորդ անգամ Մակրեթ դէմ ելաւ սկանդինաւցի հէններին, որոնց առաջնորդոււմ էր Նորվէգիայի Սվէնոն թագաւորը: Սոցա ևս յաղթեց և ազատեց Դուռնկանին, որ արդէն պաշարուած էր նոցանից: Երրորդ և ամենանշանաւոր յաղթութիւնը նա տարաւ Մեծն Կանուդի դէմ, որ կամենալով Սվէնոնի պարտութեան վրէժն առնել՝ չորս ազգերի գլուխն անցած Սկովտիա յարձակեցաւ: Ամենուրեք տարածուած ահ ու սար-

1) Այս բառերի բացատրութիւնը տես բնագրում, ծանօթութիւնների մէջ, եր. 5, 6:

սափի մէջ՝ միայն Մակընթ արիարար զօրք պատրաստեց և Կանուդին այնպէս յաղթեց, որ սա իւր մեռելներին թաղելու իրաւունքը փողով գնեց նորանից։

Այս յաղթութիւններից յետոյ մի տարօրինակ փորձութիւն պատահեցաւ Մակընթին։

«Մի օր, ասում է Հոլինշէտ ժամանակագիրը, Մակընթ և Բանկոյ միասին վերագտնում էին Փօքս, որտեղ գտնւում էր թագաւորը։ Երբ անցնում էին նոքա դաշտերի և անտառների միջով՝ յանկարծակի հանդիպեցան երեք կների ծիծաղական և վայրենի հազուստներով, որոնք թւում էին մի նախկին աշխարհի բնակիչներ։ Երբ նոքա նէրանց զննում էին ուշադրութեամբ՝ նէրանցից առաջինը խօսեցաւ և ասաց. «Ողջոյն, Մակընթ, թէն Գլ'ամիսի»։ (և լերաւի Մակընթ նոյն ժամանակներն ստացել էր այս տիտղոսը, իւր հօր մեռնելուց յետոյ)։ Երկրորդն ասաց. «Ողջոյն, Մակընթ, թէն Կաւդորի»։ Երրորդը՝ «Ողջոյն, Մակընթ, որ թագաւոր պիտի լինիս Սկովտիայի»։

Ինչ տեսակ կներ էք դուք, գոչեց Բանկոյ, դուք, որ դէպի ինձ այդքան անբարեգուշակ էք, մինչդեռ իմ ընկերիս բացի բոլոր պատիւներից՝ թագաւորութիւն էլ խոստացաք։

Ինչո՞ւ չէ, պատասխանեց առաջինը. քեզ խոստանում ենք աւելի մեծ բարիք քան նորան. վասն զի նա դժբախտ վախճան պիտի ունենայ և յաջորդներ չպիտի թողնէ իւր գահին. իսկ քեզանից պիտի ծնին իշխաններ, որ երկար ժամանակ և ուղիղ գծով պիտի թագաւորեն Սկովտիայի վերայ։

«Այս ասելով՝ նէրանք անհետացան, շարունակում է Հոլինշէտ։ Մակընթ և Բանկոյ այս երևոյթն սկզբում համարում էին ցնորական ու սնոտի մի տեսիլ, և միայն ծաղրի համար կոչում էին միմեանց Սկովտիայի թագաւոր կամ թագաւորահայր։ Բայց յետոյ բոլոր փողովդին մէջ ընդհանուր կարծիք դարձաւ, թէ այն կները ճակատագրի քոյրերն էին, կամ դիցուհիներ ու յաւերժաբններ, որ մեռելահարցութեամբ (nécromancie) ապագան գուշակելու գիտութիւնն ունին, որովհետեւ ինչ որ նէրանք ասացին՝ բոլորը կատարուեցաւ։ Եւ

յիրաւի, փոքր ինչ ժամանակից յետոյ Կաւդորի թէնը դաւաճանութեան պատճառով մահի դատապարտուեցաւ, և նորա ստացուածքներն ու աստիճանը թագաւորն առատաձեռնեց Մակրեթին: Միւսնոյն երեկոյն, ընթրիքի ժամանակ, Բանկոյ ծաղրածութեամբ Մակրեթին ասաց. «Ե՛հ, Մակրեթ, դու արդէն ստացար՝ ինչ որ առաջին երկու քուրերը քեզ խոստացան. մնաց միայն այն, ինչ որ երրորդը գուշակեց»:

«Սորա վերայ Մակրեթ սկսեց մտածել, թէ ինչպէս կարող է ձեռք ձգել թագաւորութիւնը. բայց առ ժամանակ թողեց, որ նոյն ինքը ժամանակը բարձրացնէ իրան մինչև այն աստիճանը, ինչպէս Հասցրել էր իւր ներկայ աստիճանին: Բայց մի փոքր միջոց անցնելուց յետոյ Դուսկան թագաւորը, որ երկու որդի ունէր իւր կնից, որ Նորթուլբերլ'անդի կոմս Սիվարդի գուստրն էր՝ իւր անդրանիկ որդուն Մալկոլմին Կումբերլ'անդի իշխանի տիտղոսը շնորհեց, սորանով նրան յաջորդ նշանակելով իրան՝ անմիջապէս իւր մահից յետոյ: Մակրեթ սորա վերայ սաստիկ յուզուեցաւ, որովհետև սորանով իւր յոյսն ի դերև էր ելնում. ուստի սկսեց մտածել, թէ ինչ կերպով բռնի ձեռք բերէ թագաւորութիւնը: Ծակատագրի երեք քուրերի խօսքերը նրան շատ քաջալերում էին և մանաւանդ նորա կինը, որ սաստիկ փառասէր լինելով և թագուհի կոչուելու ցանկութեամբ վառուած՝ նրան անդադար յորդորում և թախանձում էր, գրգռելով նորա սէրն ու փառասիրութիւնը և պատմելով Դոնվալ'դ թէնի վրէժխնդրութեան անցքը 965-ին, թէ ինչպէս նա թագաւորին հրաւիրեց իւր ամրոցն և այնտեղ նրան սպանեց իւր ծառաներին ձեռքով և յետոյ նորա սպասաւորներին ինքն սպանեց իբրև լանցաւորներին: Նոյնպէս անել խորհուրդ էր տալիս լէդի Մակրեթ իւր ամուսնին և կշտամբում էր նրան, թէ նա թուլասիրտ է և անփութ փառքի և պատուի, չէ համարձակում արութեամբ և քաջութեամբ դիմաւորել այն փառքին, որ բախտը խոստացել է նորան շնորհել. մինչդեռ ուրիշներն իրանց աւելի մեծ փորձանքների կենթարկէին՝ նուազ յաջողութեան համար»:

Վերջապէս թէնը համաձայնում է: «Նա հաղորդեց,

ասում է Հոլինշէտ, իւր դիտաւորութիւնը հաւատարիմ բարեկամներին, որոնց մէջ գլխաւորն էր Բանկոյ, և նոցանից օգնականութեան խոստում ստանալով՝ Դունկան թագաւորին սպանեց Ինվէրնէսում, կամ ինչպէս ուրիշներն ասում են՝ Բոտգօսովէսում. յետոյ իւր սփռակիցների օգնութեամբ թագաւոր կոչուեցաւ և Սկոն ուղևորուելով արքայական հանդերձ զգեցաւ:

Ոճրագործութեամբ թագաւոր դառնալով նա գիշեր ցերեկ մտածում է իւր գահն ապահովել. ուստի շատ նեղում է թէններին, խլում է նոցանից մեծամեծ արտօնութիւններ և իրաւունքներ, և խոնարհ ծառայ է դառնում հոգևորականութեան, ուստի և Հռոմ գնալով՝ օրհնութիւն է ստանում Լեոն Թ. պապից և վերադառնալով աշխատում է եկեղեցու օգտին:

Սակայն երեք քոյրերի խօսքերը, որոնք իրան թագաւորութիւն խոստանալիս, նոյնը խոստացան նաև Բանկոյի սերունդին՝ նրան մտատանջում էին: Ուստի նա Բանկոյին և նորա Ծլինս որդուն երեկոյեան ժամանակ իւր մօտ կոչունքի հրաւիրեց, միևնոյն ժամանակ մի քանի մարդասպաններ վարձեց՝ որ պալատից փոքր ինչ հեռու յարձակուին և սպանեն Բանկոյին և որդուն, երբ նոքա կոչունքի լինին գալիս: Այս կերպով նա յոյս ունէր իւր վերալից հեռացնել որևէ կասկած նոցա սպանութեան գործում:

Բայց պատահեցաւ այնպէս, որ միայն Բանկոյ սպանուեցաւ, իսկ Ծլինս մթութիւնից օգտուելով խոյս տուեց վտանգից: Յետոյ Ծլինս իւր բարեկամներից գաղտնապէս տեղեկութիւն ստացաւ, թէ իւր կեանքը վտանքի մէջ է, և թէ յարձակումը որ եղաւ իւր և հօրը վերայ՝ պատահական բան չէր, այլ կազմակերպուած որոգայթ. ուստի նա փախաւ Գալլիերի երկիրն:

Բանկոյի մահից յետոյ Մակրեթ ինքնիրան ամենազօր է կարծում Սկոտլանդում. և իրաւի, թէնները, ժողովուրդը և ռամիկը դողում են նորանից և հպատակում են նորան, մանաւանդ հոգևորականութիւնը, որ նորա անունն հնչեցնում էր եկեղեցիներում: Միայն մէկ մարդ, Մակդուֆ, Փայլի թէնը,

չէ նմանում միւս թէններին և արհամարհելով չէ գալիս Մակ-
բեթի հրաւերներին. այլ փակուած իւր բնակարանում՝ միայ-
նակ և տխուր կեանք է անց կացնում իւր կնի և որդիների
հետ: Մակբեթ դժկամակում է նորա այս բարձրայնութեան
վերայ և սկսում է զաղտնի լրտեսների և ոստիկանների միջո-
ցով դիտել նորա բոլոր ընթացքն ու գործերը:

Մի քանի կախարդ կներ, որոնց Մակբեթ մեծ հաւատ
էր ընծայում, մանաւանդ երեք քոյրերի գուշակութեան կա-
տարուելուց յետոյ՝ նրան զգուշացրել էին, թէ Մակդուֆ
ժամանակով պիտի ջանայ նրան կործանել: Նա իսկոյն ևեթ
սպանել կտար Մակդուֆին՝ եթէ մի ուրիշ կախարդ կին, որին
նոյնպէս շատ հաւատում էր՝ նորան ասած չլինէր, թէ նա
կրէէք չի սպանուի որեւէ մարդից՝ որ կնից ծնուած է, և թէ
չի յաղթուի՝ մինչև Բէրնամի անտառը Ռունսփինան ամրոցին
դէմ չշարժուի:

Այս գուշակութիւններով ապահովուած, թէ ոչ ոք ի-
րան չպիտի սպանէ կամ յաղթէ՝ Մակբեթ սկսում է մեծ խըս-
տասրտութիւններ անել և ճնշել իւր հպատակներին: Մակ-
դուֆ խոյս տալով իւր կեանքին սպառնացող վտանգից՝ որո-
շում է փախչել Անգլիա, որ համոզէ օրինաւոր թագաժա-
ռանգ Մալկոլմին՝ պահանջել Սկոտլանդի թագը: Այս գործի
նախագիծը ծածուկ չէ մնում Մակբեթից, որ իւրաքանչիւր
տան մէջ վարձկան լրտեսներ ունենալով՝ ամեն բան իմանում
էր. վասն զի թագաւորներն, ինչպէս ասում են՝ Սֆինքսի նը-
ման խորագինն աչքեր ունին և Միգասի նման երկայն ականջ-
ներ—ամեն բան տեսնելու, ամեն բան լսելու համար:

Լրտեսներից իմանալով Մակդուֆի փախչելու ժամանա-
կը՝ Մակբեթ մեծ զօրութեամբ յարձակում է Ֆայլի կոմ-
սութեան երկիրը, պաշարում է Մակդուֆի ամրոցը, յուսալով
նրան այնտեղ գտնել: Պահապաններն իսկոյն բաց են անում
դռները. նա սպանել է տալիս Մակդուֆի կնին և որդիներ-
ին և առ հասարակ ամենին, որ եղել են ամրոցում: Մակ-
դուֆին դաւաճան է հրատակում և գրաւում է բոլոր նորա
գոյքը: Իսկ Մակդուֆ վտանգից ազատուելով՝ փախչում է

Անգլիա Մալկոլմ Կամմորի մօտ, որպէսզի նորանից օգնութիւն գտնէ և այն արիւնարբու սպանչից առնէ իւր կնի, որդիների և բարեկամների վրէժը:

Այս Մալկոլմ Կամմորը Դուսկանի անդրանիկ որդին էր, որ իւր հօր սպանութեան ժամանակ փախել էր Անգլիա և սպաստանարան էր գտել Եգուարդ Խոստովանողի մօտ, մի սուրբ թագաւորի, որ ժամանակագրի վկայութեամբ գուշակութեան հոգի ունէր և հիւանդութիւններ բժշկելու շնորհք: Այստեղ ահա Մակդուֆ գտնոււմ է Մալկոլմին, և ոգևորուած իւր ընտանիքի վրէժխնդրութեան ու հայրենիքի ազատութեան նպատակներով՝ սկսում է նկարագրել երիտասարդ զահաժառանգին Սկոթլանդի աղէտներն, և սոստիկ թախանձում է նրան, որ վրջ դնէ այն տանջանքներին, հրատարակելով թէ Մակընթ կ'ողուտել է թագը:

«Մալկոլմ պատճառանքներով հրաժարում է թագաւոր լինելուց. պատմում է մի առակ, թէ մի աղուէս շատ նեղուելիս է եղել շանաճանճներից, որոնք ծծում էին նորա արիւնը: Մի ճանապարհորդ, տեսնելով նորա տանջանքը՝ նորան առաջարկում է վանել ճանճերին: «Ո՛չ, պատասխանում է աղուէսը. որսվհետե եթէ հալածուին այս կերած լիացած ճանճերը, որոնք չեն կարող խիստ անյազաբար ծծել՝ վերաս կթափին քաղցած ու դատարկները, բոլոր մնացած արիւնս կծծեն և աւելի ցաւ կպատճառեն»: Սորանով Մալկոլմ կամենում է յայտնել, թէ ինքն աւելի ցանկասէր, աղահ և ընչաքաղց լինելով՝ Մակընթից լետու աւելի վնասակար կլինէր Սկոթլանդին, քան նա: Սակայն այս խօսքերով նա միայն փորձել էր ուզում Մակդուֆին, թէ արդեօք նա Մակընթի կողմից լուղարկուած չէ իրան որսալու: Երբ համոզոււմ է, թէ ոչ՝ համբուրւում են և հաւատարմութեան երդում են տալիս միմեանց:

Ապստամբութիւնը ծագում է: Մակդուֆ և Մալկոլմ յայտնում են իրանց նախադիժը բտրեպաշտ Եգուարդ թագաւորին, որ նոցա օգնութեան է տալիս իւր լաւագոյն գունդերն և Սիլարդ զօրապետը: Ազատարար բանակը մտնում է

Սկովտիա, Հրատարակելով Մակբեթին գահագուրկ եղած և Մալկոլմին թագաւոր: Առանց սուր շարժելու բանակն անցնում է գաւառներ ու նահանգներ: Մակբեթ ամրանում է Դունսինան ամրոցում և, չնայելով որ թէնները նրան ձգում հեռանում էին՝ ծաղր անելով սպասում է ապստամբներին: Նա այնչափ հաւատում էր գուշակութիւններին, որ կարծում էր, թէ երբէք չի յաղթուի, մինչև Բէրնամի անտառը Դունսինան չգալ, և չի սպանուի կնից ծնուած մարդից:

«Մալկոլմ Մակբեթին հալածելով հասնում է մինչև Բէրնամի անտառը՝ կռուի նախընթաց օրը: և երբ իւր բանակը փոքր ինչ հանգստանում ու զովանում է՝ նա հրամայում է, որ իւրաքանչիւր զինուոր անտառից մի ճիւղ կտրէ, որպիսին կարող է տանել, և այսպէս առաջ գնան միասին, որպէս զի թշնամիներից չնկատուին:

«Երկրորդ օրը Մակբեթ նոցա տեսաւ այսպէս գալիս և զարմանքով ինքնիրան հարցրեց, թէ ինչ բան է իւր տեսածը: Վերջապէս նա համոզուեցաւ, թէ սա Բէրնամի անտառն է, որ գէպի Դունսինան է գալիս, և լիշեց գուշակութիւնը, որ կատարում էր: Այնու ամենայնիւ նա զօրքը արիութեամբ կարգի դրեց. բայցերբ թշնամիները ձգեցին ճիւղերը, և Մակբեթ տեսաւ նոցա բազմութիւնը՝ իսկոյն փախաւ: Մակդուֆ վառուած մեծ ատելութեամբ ու վրէժխնդրութեամբ՝ նորա ետեւից ընկած հալածում էր բաւական տեղ: Վերջապէս Մակբեթ տեսնելով Մակդուֆին իւր ետեւից հասնելիս՝ ձիուց վար թռաւ և գոչեց. «Դաւաճան, ինչո՞ւ ի գուր հալածում ես ինձ, ինձ, որին վիճակուած է չմեռնել կնից ծնուած մի արարածի ձեռքով: Օն ուրեմն, ստացիր քո աշխատութեան հատուցումն»: Այս խօսքերով թուրը բարձրացրեց և վերայ յարձակեցաւ:

«Մակդուֆ յանկարծակի շարժումով նորա հարուածից խուսափելով՝ մերկ սուրը ձեռքին նորան պատասխանեց. «Դու ուղիղ ասացիր, Մակբեթ. հասել է ժամանակը, երբ քո անյադ կատաղութեանդ վերջ պէտք է տրուի. որովհետեւ ես հէնց այն մարդն եմ, որի մասին քո կախարդները քեզ խօսե-

ցան. ես մօրիցս չեմ ծնուած, ալ կտրուած հանուած եմ նէ-
րա արգանդից դուրս: Եւ իսկոյն վերայ յարձակուելով նոյն
տեղում նրան սպանեց, զլուխը կտրեց և փայտի վերայ անց-
կացրած բերեց Մալ'կոլ'մին:

Այսպէս եղաւ Մակըեթի վախճանը, որ թագաւորեց 17
տարի: Իւր թագաւորութեան սկզբում նա շատ արժանաւոր
և հասարակութեան օգտակար զործեր կատարեց. բայց յետոյ
սատանայի որոգայթին մէջ ընկելով՝ արատաւորեց իւր թագա-
ւորութիւնն ամենասոսկալի անգթութիւններով: Նա սպան-
ուեցաւ Քրիստոսի 1057 թուականին, Անգլիայի Եգուարդ
թագաւորի ժԶ. տարին:

Մ Ա Կ Բ Ե Թ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԿԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

Մ Ա Կ Բ Ե Թ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

Գ ո ր ծ ո ղ ա ն ձ ե ր ք .

ԴՈՒՆԿԱՆ, Սկովտիայի թագաւորը:

ՄԱԼԿՈՒՄ
ԴՈՆԱԼԲԱՅՆ } թագաւորի որդիները:

ՄԱԿԲԵԹ
ԲԱՆԿՈՅ } թագաւորական ընտանիքի զօրապետներ:

ԼԷՆՈԿՍ
ՄԱԿԴՈՒՓ
ՌՕՍՍ
ՄԷՆՏԷԹ
ԱՆԳՈՒՍ
ԿԷԹՆԷՍ } Սկովտիայի ազնուականներ:

ՓԼԻՆՍ, Բանկոյի որդին:

ՍԻՎԱՐԴ, անգլիական զօրքի զօրապետ, (Նորթումբեր-
լ'անդի կոմս):

ՍԻՎԱՐԴ ԿՐՏՍԵՐ, նորա որդին:

ՍԷՅՏՈՆ, Մակքեթի շքախմբից մի սպայ:

ՈՐԴԻՆ Մակտուֆի:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԲԺԻՇԿ: ՍԿՈՎՏԻԱՅԻ ԲԺԻՇԿ: ԶԻՆՈՒՈՐ:

ԴՈՆԱՊԱՆ: ԺԵՐՈՒՆԻ:

ԼԷԴԻ ՄԱԿԲԵԹ:

Լէդի ՄԱԿԴՈՒՓ:

ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԿԻՆ Լէդի Մակքեթի:

ՀէԿԱՏԷ եւ ԵՐԵԶ ՎԶՈՒԿՆԵՐ:

ԼՈՐԴԵՐ, ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐ, ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ, ՄԱՐԴԱՍ-

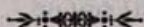
ՊԱՆՆԵՐ, ՊԱԼԱՏԱԿԱՆՆԵՐ, ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿՆԵՐ:

ԲԱՆԿՈՅԻ ՍՏՈՒԵՐՆ եւ ուրիշ ԵՐԵԻՈՅԹՆԵՐ:

Դորժողութիւնը կատարում է Սկզբիայում. իսկ Զորքորդ արարուածի վերջում՝ Անգլիայում:

Մ Ա Կ Բ Ե Թ

ԼՈՒՆՔԻՆ ԿՐԵՐՈՒԷԾ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Արձակ դաշտ: Որոտում և կայծակ: ԵՐԵՐ ՎՀՈՒԿ ներս են մտնում:

Ա. ՎՀՈՒԿ

Ե՛րբ մենք երեքս միմեանց կըրկին կըհանդիպինք,
Երբ որոտում, շանթ և անձրև՝ տեղալ երկինք:

Բ. ՎՀՈՒԿ

Երբ լըռէ աղմուկը պատերազմի,
Յաղթութիւն, կորուստ երբ լինին լայտնի:

Գ. ՎՀՈՒԿ

Սա արեւմտից առաջ կը լինի:

Ա. ՎՀՈՒԿ

Ո՞րտեղ ժողովուինք:

Բ. ՎՀՈՒԿ

Ծըմակի միջին:

Գ. ՎՀՈՒԿ

Մենք պէտք է այնտեղ գըտնենք Մակըեթին:

Ա. ՎՀՈՒԿ

Գալիս եմ, մըռուան կատու ¹⁾:

ԱՄՆԵԶԸ

Կանչում է դօդօշն ²⁾: Իսկոյն: —

Բարին է չար, չարն է բարի.

Շըրջինք մէջ մէգ ու խաւարի: (Անհետանում են):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Փօրսի մօտ բանակատեղի Տեսարանի ետե կոնուի աղաղակ:
ԴՈՒՆԿԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, ՄԱԼԿՈՒՄ, ԴՈՆԱԼԴԱՅՆ, ԼԷՆՈԿՍ և
ՇՔԱԽՈՒՄԲԸ ՆԵՐՍ ևն մտնում և հանդիպում են մի վերաւորուած
ԶԻՆՈՒՈՐԻ:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Ո՞վ է այդ արեւնթաթախ մարդը. անշուշտ դա բերում է,
Նայելով իւր վէրքերին՝ ապստամբութեան ելքի մասին
Ամենանոր լըրեր:

ՄԱԼԿՈՒՄ

Սա այն գընդապետն է, որ իբրև
Հաւատարիմ և քաջ ղեկուոր կըռուեցաւ և ինձ փըրկեց
Գերութիւնից:—Ողջոյն քեզ, արեւսիքտ բարեկամ.
Պատմիր թագաւորին՝ պատերազմից ինչ որ զիտես:
Ի՞նչ դըրութեան մէջ թողիր այն:

ԶԻՆՈՒՈՐ

Անորոշ էր նա գեռ և ու
Ինչպէս երկու դադրած լուղորդ, որոնք միմեանց կաշկանդելով
Դերև հանում են արուեստը: Խըստասիրտ Մակդոնայդը—
(Նա արժանի է ապըստամբ կոչուելու, որովհետև

1) Բնագրում գրայմակին. 2) Բնագրում՝ պագոկի. Մեկնիչների
կարծիքով սոքա կատուի և դօդօշի ընտանի կոչումներ են:

Նորա շուրջը խմբուած են ընութեան զազիր արատների
 Զոյիրներ այս պաշտօնով) — արեւմտեան կըղզիներից,
 Գալլիոգլէսի և Գերնների ¹⁾ կողմից զըտաւ պաշտպանութիւն:
 Նոյն իսկ բախտը ժըպտելով այս անիծեալ պատերազմին՝
 Ապըստամբի բողբ լինէր կարծես: Բայց զուր այս ամենն.
 Որովհետեւ քաջըն Մակբեթ — նա արժանի է այս կոչման —
 Ծաղրելով բախտին վերայ, պողովատիկը մերկացրած,
 Որ ծըխում էր նորա գործած արիւնուռշտ նախճիրներից,
 Արութեան սիրելին — նա ճանապարհ բացեց, մինչև
 Այն ըստրուկին մօտ հասաւ:

Զըսեցմէն նորա ձեռքը, «գընաս բարով» չասաց նորան՝
 Մինչև նըրան չըձևեց կառավարից մինչև կըզակն
 Եւ գլուխը չըխարըսիւց մեր պարըսպի բուրգին վերայ:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Ո՛վ քաջ եղբօրորդիս, արժանաւոր ազնուական:

ԶԻՆՈՒՈՐ

Բայց ինչպէս այնտեղից, ուր ծաղում է արեգակն,
 Նաւակործան փոթորիկ է՝ ահագ ուրոտ է փըրթում՝
 Այսպէս ևս այն աղբւրից, որ փըրկութիւն էր խոստանում՝
 Մեզ չարիք բըղխեց: Լըսիր, Սկովտիոյ արքայ, լըսիր:
 Դեռ հազիւ արդարութիւնն, արիութեամբ զրահաւորուած,
 Արագավազ Գերններին ըստիսեց կըռնակ գարձնել՝
 Նորվեգիոյ իշխանն ահա, կըշռելով լաջողութիւնն՝
 Մերկացրած գէնքերով ու նոր կազմած զօրախմբով
 Նորից կըռիւ ըսկըսեց:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Զահաբեկէնց արդեօք սա

Մեր աւագ զօրաղլուխ Մակբեթին և Բանկոյին:

ԶԻՆՈՒՈՐ

Այո՛, ինչպէս ճընճողակն արծուին և նապաստակն առիւծին:

1) Իրլանդական փոքրիկ ղնդերի անուններ են: Գերն կոչւում էր հետեակ, թիթի զրահաւորուած զօրքը, որ կրում էր տապարներ. իսկ Գալլիոգլէս կոչւում էր ծանր զրահաւորուած պահեստի զօրքը:

Ճըշմարիտն ասելով՝ ինձ յիրաւի նոքա թուեցան
Թընդանօթներ, կըրկնակի լըցուած մանր փամփուշտներով՝) —
Կըրկնապատիկ հարուածներ էին կըշռում թըշնամուն:
Արդեօք ծըխող վէրքերին մէջ լողանալ էին ուզում
Նոքա, կամ թէ հանդիսացնել մի երկրորդ Գողգոթայ՝
Այդ չըդիտեմ:

Բայց դադրած եմ ես, և վէրքս օգնութիւն է պահանջում:

ԴՈՒՆԵԿԱՆ

Քեզ լարմար են գալիս ինչպէս խօսքերն, այնպէս և վէրքն —
Պատուի նըշան ունին նոքա: — Բըթիշկներ տըւէք նորան:

Ներս է մտնում՝ ՌՕՍՍ:

Ո՞վ է գալիս այստեղ:

ՄԱԼԿՈԼՄ

Ռօսսի արժանաւոր (թէնն՝) է սա:

ԼԷՆՈԿՍ

Ո՛րպիսի ըշտապ չորա աչքերին մէջ է նըկատում,
Ինչպէս մէկն, որ ուզում է զարմանալի լըրեր պատմել:

ՌՕՍՍ

Ողջոյն թագաւորին:

ԴՈՒՆԵԿԱՆ

Ուսկից գալիս ես, ագնիւ թէն:

ՌՕՍՍ

Փայֆից եմ, մեծ թագաւոր,
Ուր օդի մէջ ծածանուելով՝ Նորվեգիոյ դըռշակներն՝
Ծաւալում էին մեր ժողովըրդին վըրայ գովութիւն.
Իսկ ինքը նորվեգացին իւր անհամար զօրքերով
Եւ օգնութիւն զըտնելով այն անօրէն ապրտամբից —

1) Գործողութիւնը կատարւում է ԺԱ. դարում, ուրեմն ոչ
թընդանօթներ կարող էին լինել և ոչ ճամփուշտներ: Ժամանակագրա-
կան այսպիսի անճշտութիւններ Շէկսպիրի մէջ պակաս չեն:

2) Թէն = բարոն:

Կաւորի թէնից՝—ահեղ մի պատերազմ ըսկըսեց.
Մինչև նա, Բելլ'ոնայի փեսան¹⁾, Հագած զըրահներ՝
Նորան Հանգէս գուրս եկաւ՝ իւր զօրութիւնը կըշռելու:
Սուր՝ սըրի և իւր ձեռքն այն ապըստամբ ձեռքին դէմ՝
Նըւաճեց գոռոզացած նորա հոգին: Կարճն ասեմ—
Մեզ մընաց յաղթութիւնը:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Ո՛վ մեծ բախտ:

ՌՕՍՍ

Եւ Հիմայ

Նորվեգիոյ թագաւորն Սվենոն խընդրում է Հաշտութիւն:
Իսկ մենք նորան թող չըտըւինք թաղել իւր մեռելներին՝
Մինչև Սուրբ Կոլմբանի կըղզուն վերայ նա չըհամըց
Մեր առջև տասն Հագար գոլլ'ար յօգուտ Հասարակաց:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Կաւորի այն թէնն ալ ևս թող չըլուզէ մեր ներքին
Խաղաղութիւնն: Գընա, յայտնիւր նորա մահի վճիռը,
Եւ Մակըթին շնորհաւորիւր իւր տիտղոսը նոր թէնի:

ՌՕՍՍ

Կըկատարեմ իսկոյն:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Նորա կորցրածը թող գըտնէ Մակըթ:
(Գնում են):

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Դաշտ: Որոտում և կայծակ:—ԵՐԵՐ ՎՆՈՒԿՆԵՐԸ ներս են մտնում:

Ա. ՎՆՈՒԿ

Ո՞րտեղ էիր, քոյր:

1) Բելլ'ոնայի փեսան=Մակըթ:

Բ. ՎՀՈՒՆԿ

Խոզ էի մորթում:

Գ. ՎՀՈՒՆԿ

Իսկ դու ռոտեղ, քոյր:

Ա. ՎՀՈՒՆԿ

Մի նաւաստու կին գոգնոցը կաղին լըցրած ուտում էր,
Ուտում էր, ուտում: «Տուր ինձ», ասացի:

«Կորիւր, չար վըհուկ», գոչեց հաստ քաւթարն:
Նէրա մարդն Հալէպ գընաց, նաւապետ «Տիգրիսի» վերայ:
Մաղով նորան կըհասնիմ ես
Պոչը կըտրած դաշտամկի պէս:
Կանեմ, կանեմ, կանեմ այս ես:

Բ. ՎՀՈՒՆԿ

Քեզ տալիս եմ մի քամի:

Ա. ՎՀՈՒՆԿ

Շատ բարի:

Գ. ՎՀՈՒՆԿ

Մէկ ուրիշն էլ ինձնից կառնես:

Ա. ՎՀՈՒՆԿ

Մընացածներն էլ ունիմ ես:
Գիտեմ նոքա ուր են շընչում:
Նաւապետի ես քարտէսում
Բոլոր կէտերն բերան գիտեմ:
Նրան խոտի պէս կըչորացնեմ:
Դադրած աչքերն օր ու գիշեր
Քուռն չըտեսնեն հանգըստաբեր:
Ինն անգամ ինն շաբաթ բոլոր
Թող թափառի խեղճ ու մոլոր:
Եւ եթէ նաւը չընկըղմի՝
Թող հողմերին դառնայ գերի:—
Տես ինչ ունիմ:

Բ. ՎՀՈՂԻ

Ցոյց տուր ինձի:

Ա. ՎՀՈՂԻ

Սա է բուժ մատն այն նաւուղղի,
Որ երբ դառնում էր հայրենիք՝
Նաւը փըշրեց ահեղ մըրրիկի (Տեսարանի նտու
թմբկի ճայն):

Ա. ՎՀՈՂԻ

Ա՛, թըմբկի ձայն.—

Մահբեթ է այն:

ԱՄՆՆ.ԶԸ

Օրհասի քոյրեր, ճն, ձեռք ձեռքի տանք,
Ծով ու ցամաքի վերայ սըլանանք.

Պըտոյտ անենք ման ու ման.

Քոնդ երեք անգամ, իմս երեք անգամ,
Եւ դարձեալ երեք՝ կանէ ինն անգամ.—

Կացէք, պատրաստ է հըման:

(ՄԱԿԲԵԹ ԵՒ ԲԱՆԿՈՅ ՆԵՐԱ ՆՆ ՄՈՆՈՒՄ):

ՄԱԿԲԵԹ

Այսպէս տըխուր և գեղեցիկ օր չեմ տեսել ես երբէք:

ԲԱՆԿՈՅ

Ո՛րչափ դեռ կայ մինչև Փօրս—Բայց ո՞վ են դոքա արդեօք,

Այդպէս վըտիտ, չորացած և վայրենի դէմքերով:

Նըմանութիւն չունին դոքա աշխարհի ընակիչներին,

Բայց կանգնած են երկրի վըայ:—Ապըրում էք դուք, էք դուք
մի ինչ,

Որին մարդ հարցում անէ: Դուք ինձ կարծեմ հասկանում էք.

Որովհետև ամենդ իսկոյն ձեր կոշտացած մատները

Դըրիք կաշէ շըրթուքներդ: Դուք կինարմատ պիտի լինիք.

Բայց սակայն ձեր մօրուքներն ինձ արգելում են կարծել,

Թէ կին լինիք:

ՄԱԿԱԲԵԹ

Խօսեցէք, թէ կարող էք: Ո՛վ էք դուք:

Ա. ՎՀՈՒՆԿ

Ողջոյն քեզ, Մակընթ, ողջոյն քեզ, թէն Գլ'ամիսի:

Բ. ՎՀՈՒՆԿ

Ողջոյն քեզ, Մակընթ, ողջոյն քեզ, թէն Կաւդորի:

Գ. ՎՀՈՒՆԿ

Ողջոյն քեզ, Մակընթ, որ թագաւոր պիտի լինիս:

ԱԱՆԿՈՅ

Ինչո՞ւ, տէր, դողում ես դու և սարսափում այս խօսքերից,
Որ այսքան քաղցր են հրնչում:— Ճշմարտութեան անունով,
Երևոյթ էք ցնորական, թէ լիրաւի այն էք դուք,
Ինչ որ դըրսից երևում էք: Իմ ազնիւ բարեկամիս
Աւետեցիք դուք նոր բախտ, գուշակեցիք ապագայ
Փառաւոր մեծութիւն և յոյսեր արքայական,
Որոնցից նա թրուցնում է խելքը. իսկ ինձ ոչինչ չասիք:
Թէ կարող էք թափանցել ժամանակի ուրմերին մէջ,
Եւ գիտէք, թէ ո՞ր սերմերն են աճելու և ո՞րոնք ոչ՝
Ասացէք ուրեմն ինձ, որ ո՞չ ձեր գութն եմ հայցում,
Ոչ վախենում չարութիւնից:

Ա. ՎՀՈՒՆԿ

Ողջոյն քեզ:

Բ. ՎՀՈՒՆԿ

Ողջոյն:

Գ. ՎՀՈՒՆԿ

Ողջոյն:

Ա. ՎՀՈՒՆԿ

Մակընթից դու կըրտսեր, և սակայն աւելի մեծ:

Բ. ՎՀՈՒՆԿ

Ոչ բախտաւոր նորա չափ, բայց աւելի բախտաւոր:

Գ. ՎՀՈՒՆԿ

Թագաւորներ կըծընիս, բայց թագաւոր չես լինի

Դու երբէք, Ողջոյն ուրեմըն ձեզ, Մակընթ և Բանկոյ:

Ա. ՎՀՈՌԻ

Ողջոյն ձեզ, ով Մակընթ և Բանկոյ:

ՄԱԿՐԵԹ

Ըսպասեցէք,

Դուք, թերի գուշակներ. ինձ աւելի պատմեցէք:
Սինեղի¹⁾ մահով, զիտեմ, ես թէն եղալ Գլ'ամիսի.
Բայց լինչպէս և Կաւդորի: Կաւդորի թէնն ապրում է գեռ,
Մի բախտաւոր ազնուական: Իսկ թագաւոր լինելը
Նոյնչափ դուրս է իմ հաւատի շրջանից՝ որչափ նաև
Կաւդոր դառնալու: Ասացէք, վաղո՞ւց էք դուք ըստանձնել
Տարօրինակ այս արուեստն, և ինչո՞ւ էք խափանում
Մեր ճանապարհն այս ամալի դաշտին մէջ, ալդպիսի
Դուշակական ողջոյններով: Խօսեցէք, հրամայում եմ:
(Վհուկներն աներեւութանում են):

ԲԱՆԿՈՅ

Երկիրն ունի պըղպըջակներ, ինչպէս ունի նոյնն և ջուրը:
Սոցա նրման են և նէրանք. բայց ո՞ւր նէրանք անհետացան:

ՄԱԿՐԵԹ

Օգին մէջ: Մարմնաւոր նէրանց տեսիլը հալեցաւ՝
Ինչպէս մի շունչ հողմին մէջ: Բայց ո՞ւր էր, թէ մընային:

ԲԱՆԿՈՅ

Եւ լիրաւի կալի՞ն նէրանք ալստեղ, օրոնց վրայ խօսում ենք,
Թէ մենք էլ ճաշակեցինք այն թունաւոր արմատից,
Որը մեր դատողութիւնը գերութեան մէջ է պահում:

ՄԱԿՐԵԹ

Զեր որդիները թագաւոր կըլինին:

1) Սինեղ՝ Մակընթի հայրն էր և Գլ'ամիսի թէնը, որի մեռնելուց յետոյ թէնութիւնն անցել էր Մակընթին, Իսկ Կաւդորի թէն Մակընթ կարող էր լինել միայն այն ժամանակ՝ եթէ թագաւորն այս թէնին զրկէր նորա տիրողութիւնից և իշխանութիւնից և պարգևէր Մակընթին:

ԲԱՆԿՈՅ

Դուք՝ Թագաւոր:

ՄԱԿԱՅԹ

Նոյնպէս և Կաւդորի թէն, այնպէս չէր ներանց խօսքը:

ԲԱՆԿՈՅ

Միւնոյն ձայնով և նոյն բառերով—Ո՞վ է գալիս:

ՌՕՍՍ եւ ԱՆԳՈՒՍ ներս են մտնում:

ՌՕՍՍ

Թագաւորն ուրախութեամբ տեղեկացաւ, ով Մակեթ,
Քո յաղթութեան լըրերին: Երբ նա կարգաց անձնական
Քաջութիւններդ, որ ցոյց տըւիր ապստամբների դէմ կըռուելիս՝
Իւր մէջ մըրցել ըսկըսան լուռ հիացումն ու գովասանքն,
Թէ ինչ է քեզ արժան և ինչ իրան: Այսպէս լըռած,
Երբ ուշադիր եղաւ նա օրուայ միւս դիպումներին՝
Նա քեզ գըտաւ Նորվեգիոյ ամրակազմ գընդերին մէջ
Անբըկիւղ կանգնած, մահի ահաւոր տեսիլին դէմ,
Որ դու ինքնին ստեղծեցիր: Ինչպէս խօսքի շարքերը՝
Գալիս էին սուրհանդակ սուրհանդակի վրայ, և ամենքն
Իւր տէրութիւնն պաշտպանելու համար գործած արութիւններդ
Բերում էին բարդ-բարդում նորա առաջ:

ԱՆԳՈՒՍ

Մենք զըրկուած ենք

Արքայական մեծութեան շնորհակալիքն լայտնելու քեզ.
Քեզ նորան ներկայացնել պէտք ենք, և ոչ վարձատրել:

ՌՕՍՍ

Եւ իբրեւ գըռաւական մեծագոյն ուրիշ պատուի՝
Ինձ հրամայեց քեզ ողջունել իբրեւ թէն Կաւդորի:
Ողջոյն քեզ այս տիտղոսով, ազնիւ թէն, որովհետեւ
Քոնն է այն:

ԲԱՆԿՈՅ

Ինչ, դէն էլ ճշմարտութիւն է խօսում:

ՄԱԿԱՅԹ

Կաւդորի թէնն ապրում է դեռ. ինչո՞ւ էք ինձ ըզգեցնում

Փոխ առնըւած հանգերձներ:

ԱՆԳՈՒՍ

Նա որ թէն էր՝ դեռ ապրում է.
Բայց ծանրը դատաստանի տակ հեծում է նորա կեանքն,
Որին նա չէ արժանի: Արդեօք նա կապակցութիւն
Նորվեգիոյ հետ ունէր, կամ դադոնի պաշտպանութեամբ
Եւ օգնութեամբ գօրացնում էր ապստամբներին, կամ այս երկու
Միջոցներով երկրի կորուստն էր նիւթում ես չը զիտեմ.
Բայց հաստատուած խոստովանուած նորա դաւն պետութեան
դէմ

Նրբան անդունդ գրլորեց:

ՄԱԿԱՅԹ (սուանծին)

Գլ'ամիս և Կաւդորի թէն:

Մեծադոյնը դեռ պիտի դալ: (Անգուսին և Ռօսսին) Շնոր-
հակալ եմ ձեր ջանքին:
(Բանկոյին) Դու չեա յուսար այժմ, որ քեզնից թագաւորներ
կըծընին.

Վասըն զի նէրանք, որ ինձ Կաւդորի թէն կոչեցին՝

Ոչինչ պակաս քեզ խոստացան:

ԲԱՆԿՈՅ

Եթէ սորան հաւատաս:

Կարող է սա քո սըրտում թաղի սէրը բորբոքել,
Թէեւ արդէն Կաւդորի թէն դու լինիս: Զարմանք բան է,
Եւ յաճախ դէպի կորուստ մեզ որոտալու նըպատակով՝
Ճըշմարտութիւն են խօսում մեզ դըժոխքի գործիքներն,
Հրապուրում են ազնիւ, չընչին բաներով և կործանում
Հետեանքի անդունդին մէջ:—Ընկերներ, խընդրեմ մի խօսք:
(Մի կողմ է քաշում Ռօսսի և Անգուսի հետ:

ՄԱԿԱՅԹ

Երկու խօսքը ճըշմարտուած արդէն տեսնում եմ բացորոշ,
Իբրեւ յաջող նախերգանք մի փառաւոր թատերգութեան,
Արքայական վախճանով: (Ռօսսին և Անգուսին) Շնորհակալ
եմ, պարոններ:—

(Առանձին) Այս գերբնական գուշակիչ միջամտութիւնը չէ կարող

Վատ լինել, չէ կարող և լաւ լինել, եթէ վատ է՝
ինչո՞ւ ուրեմն հետեանքի գըրաւականն ինձ տըւեց,
ծըշմարտութեամբ ըսկսելով.— ահա թէն եմ ես Կաւդորի:
Եթէ լաւ՝ ինչո՞ւ ինձ հրապուրում է այն նախագիծն,
Որի ահեղ պատկերին դէմ ցից-ցից տընկւում են մագերս,
եւ ալսպէս բաբախում է կողերիս մէջ սիրտս ուժգին,
Որ առաջ այնքան ամուր էր: Իրական մեր երկիւղն
Աւելի թող է լինում, քան երկիւղի մըտապատկերն:
Իմ խորհուրդս ըստանութեան մասին, թէսլէտ լոկ մի ցընորք՝
Այրութիւնս այն աստիճան է գըրգուեցնում, որ իմ բոլոր
Կենսական ոյժս երազների մէջ է մաշւում, և ոչինչ
Ձըկալ բացի ոչընչից:

ԱՆՆԿՈՅ

Տես խընդութիւնն մեր ընկերի:

ՄԱԿԱՅԻԹ (առանձին)

Եթէ բախտն ուզում է ինձ պըսակ գընել՝ թող պըսակէ
Առանց իմ միջամտութեան:

ԱՆՆԿՈՅ

Նոր պատիւն յարմարում է
Նորան այնպէս, ինչպէս հանգերձն, որ միայն գործածութեամբ
Կընըստի մարմնին վերայ:

ՄԱԿԱՅԻԹ (առանձին)

Ինչ որ գալու է՝ թող գայ:

Ժամ ժամանակ՝ դաժանագոյն օրերում իսկ անց կը կենայ ¹⁾:

ԱՆՆԿՈՅ

Իմ ազնիւ Մտեղբ, մենք ձեր հրամանին ենք ըստասում:

1) Մեկնիչներն հետեւեալ մտքով են հասկանում այս տողը, թէ
երբեմն բոլորովին անսողասելի կերպով է գալիս յարմար ժամանակը՝
նստատակին հասնելու համար, երբ ըստ երեոյթին ամեն ինչ հակա-
ռակ է լինում նորա յաջողութունն:

ՄԱԿԱՅԻԹ

Ներեցէք ինձ, պարոններ, լուգուած գըրուխս անցած գնացած
Բաներով էր ըզբաղուած: Տէրեր, ձեր աշխատութիւնն
Այն գըրքի մէջ է գըրուած, որի թերթերն ես ամեն օր
Բաց եմ անում և կարգում: Թագաւորին մօտ գընանք:
(Բանկոյին): Յիշիր այստեղ սլատահածն. մի միջոց դեռ թող
անցնի,

Եւ յարմար ժամանակին խորհըրդակցինք նորա մօտին
Եւ բաց սըրտով անկեղծաբար խօսակցինք:

ԲԱՆԿՈՅ

Մեծ Հաճութեամբ:

ՄԱԿԱՅԻԹ

Մինչև այն օրն՝ բաւական է—Օ՛ն, գընանք, բարեկամներ:
(Գնում են):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Ֆօրս: Պալատում մի սենեակ: Փողի ձայն—ԴՈՒՆԿԱՆ, ՄԱԼԿՈՒՄ,
ԴՈՆԱԼԲԱՅՆ, ԼԷՆՈԿԱ և ՇՔԱՆՈՒՄԲԸ ներս են մտնում:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Կաւորի դատավըճիւն կատարուեցաւ, և արդէն
Յետ դարձել են պաշտօնով լուղարկածներս:

ՄԱԼԿՈՒՄ

Իմ իշխան,

Նոքա դեռ ևս չեն դարձել: Ես խօսեցայ մի մարդի հետ,
Որ նորա ակնատես էր մահին. նա պատմում է,
Թէ Կաւորը սըրտաբաց խոստովանել է իւր դաւը,
Զեր Մեծութեան ներողութիւնն է հայցել և ցոյց տըւել
Խորին անկեղծ ապաշաւ: Ոչինչ նորա կեանքին մէջ
Այնչափ յարմար չէ եկել, որչափ հրաժեշտը կեանքից:
Մեռել է նա՝ որպէս թէ մահի վերայ խորհած լինէր,

Եւ ձրգել է իրանից ամենազնիւ բանն որ ունէր՝
Իբրեւ չընչին մի առարկայ:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Այն արուեստը մենք չունինք,
Որով հոգու պատկերը երեսի վրայ տեսնէինք:
Ազնւական նա այն մարդն էր, որի վերայ դրել էի
Իմ լիովի վրստահութիւնս:—Ո՛վ իմ անգին բարեկամ:
(ՄԱԿԱՅԹ, ԲԱՆԿՈՅ, ՌՕՍՍ եւ ԱՆԴՈՒՍ ներս են մտնում)

Ապերախտութեան յանցանքը ծանրանում է մինչև այժմ
Իմ վերաս: Դու այնչափ առաջ անցար, որ չէ կարող
Վարձատրութեան ամենարագ թըռիչն էլ քո ետեւից
Գալ հասնել: Ուզում էի, որ քիչ լինէր քո արժանիքն,
Որպէս զի հաւասար շնորհակալիքն ու հատուցումն
Ինձ հնարաւոր լինէին: Ինձ մընում է խոստովանիլ,
Որ աւելի եմ պարտական, քան կարող եմ վրճարել:

ՄԱԿԱՅԹ

Ծառայութիւնն, հնազանդութիւնն, որ պարտաւոր եմ քեզ՝
ինքնին

Վարձատրւում են իրանցով: Ձեր Մեծութեան վայել է
Ընդունել մեր ծառայութիւնն: Մեր մատուցած ծառայութիւնն
Ձեր գահի, ձեր պետութեան որդիներն են և ըստրուկներն.
Իրանց պարտքն են կատարում՝ երբ անում են այն ամենը
Ձեր սիրու և ձեր պատուի համար:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Գալուստրդ բարո՛ւ:

Ես քեզ տընկել եմ իբրեւ ծառ, և պիտի խընամք տանիմ,
Որ աւելի և աւելի բարձր աճիս:—Ազնիւ Բանկոյ,
Պակաս չէ քո արժանիքդ. պէտք է նոյնչափ ճանաչուի՝
Ինչ որ արիւր դու ինձ համար: Թող ուրեմն քեզ գըրկեմ
Եւ սեղմեմ կուրծքիս վերայ: (Գրկախառնում է):

ԲԱՆԿՈՅ

Ես այնտեղ կը սերմանեմ,

Բայց իմ հունձը ձերն է, տէր:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Չափազանց ուրախութիւնս

Լըցնում է սիրտս և ուզում է տըխրութեան արտասուքով
Ծածկընել — Որդիներս, ազգականներ ու թէներ
Եւ դուք, որ մերձաւոր էք մեր գահին — իմացէք.

Մեզ ժառանգ կամեցանք նըշանակել մեր անդրանիկ
Մալկոյմ որդուն: Թող ուրեմն այսուհետեւ նա կոչուի
Իշխան Կումբերլանդի¹⁾: Բայց պէտք չէ, որ միայն նա
Բաժին ստանալ այսպիսի բարձր պառիւ: Ով որ ունի
Արժանիք՝ պէտք է որ նա ազնուականի զարդերով
Ցուլ ինչպէս աստղերից: (Մակընթին) Այժմ գընանք
Ինվերնէս.

Դու այնտեղ քեզ սուելի կըգըրաւես մեր սիրտը:

ՄԱԿԲԵԹ

Ինչ որ այժմ պէտք է անել՝ յարմարաւոր չէ ձեզ համար.
Ես ինքս ուզում եմ սուրհանգակ գընալով ուրախացնել
Իմ կընոջ ձեր գալուստի աւետաւոր համբաւով:
Ուրեմըն՝ խոնարհ հրաժեշտ տալիս եմ ձեզ:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Ազնիւ Կաւդոր:

ՄԱԿԲԵԹ (առանձին)

Նա իշխան Կումբերլանդի: Գալթագղութեան սա է վէմ,
Որից ես կըսալթաքիմ, եթէ մէջից չըվերցընեմ. —
ձանապարհիս մէջ տեղում ընկած է նա — Ծածկեցէք
Ձեր լոյսն, աստղեր, սև ու խորունկ կամքըս մի լուսաւորէք:
Աչքեր, ձեռքիս մի նալէք. թող տըւէք որ կատարուի
Այն, որ եթէ կատարուի՝ աչքը նալել կըզարհուրի (Գնում է):

ԴՈՒՆԿԱՆ

Յիրաւի, անգին Բանկոյ, արի է նա գըլխովին,

1) Ակովտիայում գահաժառանգը կոչւում էր Կումբերլանդի իշխան, ինչպէս Ֆրանսիայում՝ Դոֆէն:

Եւ նրբան վարձատրելն ըստփփանք է ինձ համար...
Մի խընջոյք է սա ինձ:—Գընանք նորա ետեւից.
Նորա խընամքն շատ յառաջեց, որ մեզ սիրով ընդունէ:
Մի ազգական է նա ինձ, որին չքկայ նըմանը:

(Թմբկի ձայն: Գնում են:)

ԳԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Ինչերնէս: Մակեթի ամրոցում մի սենեակ.—ԼԵՂԻ ՄԱԿԱՐԵԹ
ներս է մտնում մի նամակ կարդալով:

Լ. ՄԱԿԱՐԵԹ

«Նէրանք ինձ պատահեցան յաղթութեան օրը, և նէրանց
գուշակութիւնից, որ կատարուեցաւ՝ ես համոզուեցայ, թէ
նէրանք մահկանացուների գիտութիւնից աւելի ունին: Երբ
ես հետաքրքրութեամբ վառուած կամենում էի հարց ու
փորձս շարունակել՝ նէրանք օգ դարձան և անհետացան: Այս
հրաշքին վերայ ես դեռ զարմացած մնացել էի՝ և ահա թա-
գաւորի կողմից դեսպաններ եկան և շնորհաւորեցին ինձ իբրեւ
Կաւդորի թէն. միւսնայն տիտղոսով ինձ ողջունեցին և գուշակ
քորերն. մինչդեռ անմիջապէս սորանից յետոյ «Ողջոյն քեզ,
Մակեթ, որ թագաւոր պիտի լինիս» ասելով՝ ապագային ակ-
նարկեցին: Ես յարմար դատեցի այս բաները քեզ հաղորդել,
նվ ամենասիրելի ընկերուհի իմ մեծութեանս, որպէս զի դու
չկորցնես ուրախութեան քո բաժինդ՝ եթէ ծածուկ մնար քե-
զանից, թէ ինչպիսի մեծութիւն է քեզ խոստացուած: Սըր-
տումդ պահիր այս և ողջ լիւր:

Գլ'ամիս ես դու և Կաւդոր, դու կըլինիս նաև այն,
ինչ որ քեզ խոստացուած է: Վախենում եմ միայն սըրտիցդ.
Նա այնչափ է տոգորուած մարգասիրութեան կաթով,
Որ չի զընայ կարճ ճանապարհն: Դու ուզում ես մեծ լինել,
Քեզ պակաս չէ փառքի սէրը, բայց պակաս է չարութիւնն,
Որով նորան հասնէիր: Ինչ որ դու շատ ես ցանկանում՝
Ցանկանում ես արդար սըրտով. դու չես սիրում խարդախ խաղ,

Եւ ոչ վաստակ անիրաւ: Քո բաղձանքդ, իմ մեծ Գլ'ամիս,
Գոչում է. «այսպէս արա, թէ ուզում ես այս ունենալ»,
Եւ որը գործելուց դու աւելի վախենում ես,
Քան կամենում, որ նա գործուած չլինի: Փութա այստեղ,
Որ իմ սիրտս կարողանամ հալել ականջըդ լըցնել,
Եւ լեզուիս զօրութեամբ հալածեմ ամեն արգելք,
Որոնք քեզ յետ են սարտեցնում այն ոսկեղէն պըսակից,
Որով բախտն ու գերբնական զօրութիւններն յայտնապէս
Քեզ պըսակել են թըւում: (Մի ծԱՌԱՅ ներս է մտնում):
Ի՞նչ նորութիւն ես բերում:

ԾԱՌԱՅ

Թագաւորն երեկոյիս կըզայ:

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Դու խենթացել ես.

Քո տէրդ էլ նորա հետ չէ: Եթէ այսպէս լինէր՝ նա
Տեղեկութիւն ինձ կըտար պատրաստութիւն տեսնելու:

ԾԱՌԱՅ

Հաւատացէք, ճիշտ է այս: Մեր թէնն էլ շուտով կըզայ:
Ընկերներիցըս մէկը նորանից առաջ հասաւ,
Ըշտապելուց կիսամեռ և հազիւ շունչ էր քաշում՝
Որ հաղորդէր այս լուրը:

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Խնամիր նրան, թող հանգչի.

Նա մեծ լուր բերեց: (Ժառանգնում է):

Ազգաւն աշտարակին վրայ այնչափ

Կըկըռաց թագաւորի օրհասական գայլուտի

Մասին, որ ձայնը կըտրուէր:—Եկէք դուք, ոգիներ,

Որ հըսկում էք սպանութեան խորհուրդներին. փոխեցէք

Կանացի սեռս և ինձ լըցրէք զազաթից մինչև կըրոնկս

Ահեղասոսկ կատաղութեամբ. լերդացրէք իմ արիւնըս,

Խըղճմըտանքի ամեն անցք ու ճանապարհ փակեցէք.

Որպէս զի բընութեան կարեկցութեան այցելութիւնն

Իմ սոսկալի ձեռնարկութիւնս չարգելէ, և հաշտութիւնն

Զըխառնըւի նորա մէջ: Մօտեցէք ըստինքներիս,
Փոխեցէք կաթը մաղձի, սպանութեան պաշտօնեաներ,
Ո՛րտեղ էլ որ դուք լինիք աներևութ կերպարանքով
Եւ բնութեան ոճիրներին օգնէք: Ե՛կ, խաւար գիշեր,
Ըզգեցիր դու վերադ գըժոխային ծուխը մըռայլ՝
Որ իմ սուրս եղեռնագործ չըտեսնէ ո՛ւմ է գիսլոււմ,
Եւ երկինքը քօղի տակից չըտեսնէ ու չըզոյէ
Վազարիւր, դադարիւր: (ՄԱԿԱՅԵԹ ներս է մտնում):

Իմ մեծ Գլ՛ամիս, ազնիւ Կաւգոր,
Եւ մեծագոյն քան այս երկուքն ապագայի ողջունովը:
Քո նամակդ ինձանից Հեռու վանեց այս ներկայ
Աննըշան ժամանակն, և ես արդէն ըզզում եմ
Ապագան ներկայիս մէջ:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Իմ սիրելի ամուսին,
Այս գիշեր մեզ մօտ կըգայ Դունկան:

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Եւ երբ լիտ կըդառնայ:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Վաղն առաւօտ, ինչպէս նա նախագրում էր:

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Ո՛ր, երբէք

Արեգակն այդ առաւօտը չի տեսնի:
Քո երեսդ, թէն, նըման է գըրքի. այնտեղ կարելի է
Տարօրինակ բաներ կարգալ:—Որպէս զի աշխարհ խաբես՝
Նայիր ինքդ, ինչպէս աշխարհն. բարեկամ ձեւացիր
Աչքով, լեզուով ու ձեռքով, անմեղ թըւիւր ինչպէս ծաղիկ,
Բայց ներքեւից օձ պահիր: Ահա երբ գալիս է նա՝
Պէտք է որ լաւ խընամուի. բայց միայն ինձ յանձնիր դու
Այս գիշեր կատարուելու մեծ գործի բոլոր Հօգսը:
Սա մեր բոլոր ասպագայ գիշերներին և օրերին
Կըրերէ իշխանական և անսահման մեծութիւն:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Այս մասին գեռ կըխօսինք:

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Միայն դու զըւարթ նայիր:

Նա որ փոխում է իւր դէմքն՝ յայտնի անում է իւր երկիւղն: Իսկ բոլոր մընացածը թող ինչի: (Գնում են):

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՅԵՍԱՐԱՆ

Նոյն տեղում: Ամբոցի սուաջ:—ՓՈՂՀԱՐՆԵՐ և ԶԱՀԱԿԻՐՆԵՐ
ներս են մտնում: Գալիս են յետոյ ԳՈՒՆԿԱՆ, ՄԱԼԿՈՒՄ, ԳՈ-
ՆԱԼԲԱՅՆ, ԲԱՆԿՈՑ, ԼԷՆՈԿՍ, ՄԱԿԴՈՒՅ, ՌՕՍՍ, ԱՆԴՈՒՍ և
ՇՔԱԽՈՒՄԲԸ:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Զուարճալի է ամբոցի դերքը, օչը սխորժելի,
Զովարար է և թեթեւ. ինչպէս նա խաղաղ տեղում
Գրգռում է մեր զգայութիւններն:

ԲԱՆԿՈՑ

Ամառնային այս հիւրը,
Տաճարաբնակ ծիծեռնակն, իւր սիրելի ներկայութեամբ
Յոյց է տալիս, թէ երկընքի հիւրասէր է շունչն այստեղ:
Ոչ մի կամար կամ առաստաղ, ոչ մի սիւն կամ անկիւն
Ազատ չըկան, ուր այս թռչունը չըհիւսէր իւր ճօճացող
Բոյնիկը և ձագերով լի օրօրոյն: Նըկատել եմ,
Որտեղ որ նա թռչիս նըստի ու բընակի՝ այնտեղ միշտ
Մաքուր է օդն: (Լ.Դ. ՄԱԿԱՅԵԹ ներս է մտնում):

ԴՈՒՆԿԱՆ

Ահա մեր ասպընջական ազնիւ տիկին:—
Մեզ հետևող սէրը յաճախ ծանրութիւն է սլատառում.
Բայց մենք նորան շնորհակալ ենք իբրև սէրի. իսկ դուք մեզ
Պարտական էք, որ Աստուած ձեր ծանրութեան ու ջանքին
Փոխարէն կըվարձատրէ ձեզ:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Մեր բոլոր ծառայութիւնքն
Եթէ կըրկին և կըրկին մենք անէինք ամեն կէտում՝
Նորից խեղճ և աննըշան բան կըլինէր, նըկատմամբ
Այն անթիւ և անհամար շնորհներին, որով մեր տունն
Ձեր Մեծութիւնը լիացրէց: Թէ ձեր նախկին բարիքներին,
Թէ ներկայ պատուին համար՝ մեզ մընում է միայն ճըգնել
Եւ աղօթել ձեզ համար:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Բայց ուր է Կաւդորի թէնն:
Նորա հետքով մենք փութացինք, պատրաստել կամենալով
Այստեղ նորան բնակարան: Բայց նա արագ է գնացքում:
Նորա սէրն, որ աւելի սուր է քան թէ խըթանը՝
Նըրան կանուխ տեղ հասցրեց:—Սիրուն, ազնիւ տիրուհի,
Ձեզ հիւր ենք մենք այս գիշեր:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Նոքա որ ձեզ ծառայում են՝
Համարում են իրանց կեանքն ու բոլոր ստացուածքներն
Իբրեւ փոխ առած, տէր. երբ հաճիք յետ պահանջել՝
Նոքա բոլորը ձերն են:

ԴՈՒՆԿԱՆ

Հաճեցէք ձեր ձեռքն ինձ տալ.
Տարէք ինձ հիւրընկալիս մօտ: Մենք նըրան շատ ենք սիրում,
Եւ մեր շնորհը դէպի նա միշտ անփոփոխ կըմընայ:
Թոյլ տըւէք ինձ, տիրուհի (Մ'տնում' նն ամիողը):

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Միևնոյն տեղում Ամբոցում մի սենեակ:—Փողեր ու ջահեր: Մի
ՏԱԿԱՌԱՊԵՏ և շատ ԾԱՌԱՆԵՐ սկաւառակներով անցնում են
բնօրէն վերայից: Յետոյ գալիս է ՄԱԿԱՆԹ:

Եթէ սա ձեռնարկուելիս կատարուէր ևս՝ լաւ կըլինէր:—
Մարդ իսկոյն այն կըգործէր: Եթէ այս ըստանութիւնն

Նըստատակին հասցընէր և ձեռք բերել կարողանար
 Նաև գործի յաջողութիւնն, այնպէս որ այս հարուածը
 Միմիայնը լինէր և ամենայն ինչն այստեղ,
 Միայն այստեղ, ժամանակի կարճ հոսանքում՝—ես դիւրաւ
 կանցնէի ապագայ կեանքի վրայով ¹⁾։ Բայց այս դէպքերն
 Հէնց այստեղ են ըստանում իրանց պատիժն։ Արիւնահեղ
 Դասն որ տալիս ենք ուրիշին՝ վերա լինելով ²⁾ յետ է դառնում
 Հեղինակին գրչութիւն։ Անաչառ արդարութիւնն
 Մօտեցնում է մեր շըրթունքին այն բաժակն, որ մենք
 ինքներս
 Դեղեցինք թոյնով։ Այստեղ պաշտպանուած է նա կրկնակի.—
 Նախ որ նորա արիւնակից ազգականն եմ և հըստատակն.
 Երկուքն ևս իմ դիտումիս դէմ են.—յետոյ՝ հիւրընկալն եմ,
 Որ նորա սպանողին դէմ պարտաւոր է դուռը գոցել,
 Եւ ոչ ինքնին դանակ վերցնել նորա վրայ։ Սորանից զատ
 Դուռնկան այնչափ հեզ էր իւր զօրութեան մէջ և այնչափ
 Մաքուր իւր մեծ աստիճանում՝ որ նորա առաքինի
 Գործերն վրկայ կըլինին, իբրև հրեշտակ փողի ձայնով՝
 Նորա ժւղիւհ ըսպանչի դժոխսային կատաղութեան։
 Կարեկցութիւնն իսկ, ինչպէս մերկ նորածին երեխայ,
 Որ հեծած է փոթորկի վերայ, կամ մի քերովբէ,
 Որ սլանում է օդեղէն աներևոյթ նժուղի վերայ՝
 Կըշընչէ այս սոսկալի գործն ամենքի աչքերին մէջ,
 Մինչև որ արտասուքներն խոնաւացնեն հողն։ Ես չունիմ
 Ուրիշ խըթան դիտումիս կողը մըշտելու՝ բայց միայն
 Փառ՝սիրութիւնն, որ թամբից գուրս է թըռչում և գետին
 է թաւալում միւս կողմում։

1) Այսինքն՝ եթէ մտադրածս սպանութիւնը ինձ հասցնէր նըստատակիս և ես թաղաւոր դառնայի. եթէ այս աշխարհում իմ արածիս պատիժը չկըլէի և իմ սուրս իմ գլուխս չդառնար՝ ապագայ կեանքի երանութիւնը ես դիւրաւ կըզոհէի և չէի վախենայ դժուարի սպառնալիքից։

2) Վերա լինել—սովորուել, վարժութիւն դառնալ։

(Այդի ՄԱԿԱՆԹ ներս է մտնում):

Ի՞նչպէս է, Բնչ նոր լուր կայ:

1. ՄԱԿԱՆԹ

Շուտով ընթրիքը կաւարտէ: Դահլիճից ինչո՞ւ գնացիր:

ՄԱԿԱՆԹ

Միթէ հարցրեց իմ մասին:

1. ՄԱԿԱՆԹ

Ձգգիւէք, որ կը հարցնէ:

ՄԱԿԱՆԹ

Լաւ է որ մենք այս գործում աւելի առաջ չերթանք:
Շատ ժամանակ չէ, որ ինձ նա մեծարեց, և բազմախուռն
ժողովրդի առաջ ոսկի գաղափար ես ըստացայ,
Որ գեռւս հարկէ կըրել ամենաթարմ շողերին մէջ,
Եւ ոչ թէ նետել իսկոյն:

1. ՄԱԿԱՆԹ

Ուրեմն հարբած էր այն յոյսն,
Որով դու գրաւուած էիր, կամ քընեցաւ այնուհետեւ,
Եւ զարթելով նայում է այժմ գունաթափ, ապուշ դէմքով
Իւր յօժար կամքով ընտրած գործին: Այժմ ես հասկացայ,
Թէ որչափ սիրում ես ինձ: Սարսափում ես միթէ դու
Արիւթեամբ ու գործով նոյնը լինել՝ ինչ որ ես
Բաղձանքներիդ մէջ: Թերեւս դու կուզէիր ըստանալ
Այն, որ կեանքի ամենամեծ զարդարանքն ես համարում՝
Եւ հէնց նոյն իսկ քո աչքումդ այն երկչոտը լինել, որ
„Շատ ուզում եմ“ խօսքին միշտ յարում է „չեմ համարձակում“,
Ինչպէս կատուն առածին մէջ 1):

ՄԱԿԱՆԹ

Մի խօսիր, խընդրում եմ քեզ:

1) Անգլիական առած—The cat would eat fish, and would not wather feet^a, որ առնուած է լատիներէնից. „Catus amat pisces, sed non vult tingere plantas“, և նշանակում է. „Կատուն ձուկ սիրում է, բայց չէ ուզում թաթիկները թաթախել“:

Համարձակում եմ ես գործել՝ ինչ որ վայել է մարդին.
Իսկ աւելին ով յանդրգնի՝ նա մարդ չէ:

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Ո՞ր կենդանին

Ուրեմն քեզ ըստիպեց յայտնել ինչ այս ձեռնարկութիւնն:
Քանի որ վըստահանում էիր գործել՝ մարդ էիր դու.
Եւ թէ լինիս աւելի քան թէ էիր՝ դու աւելի
Մարդ կըդառնաս: Այն ատեն ոչ ժամանակն և ոչ տեղն
Յարմար չէին, բայց գոյացնել ուզում էիր երկուան էլ:
Այժմ ինքնին գոյանում են նոքա, և այս յարմարութիւնն
Անգոյացնում է քեզ: Ծիծ տըւել եմ ես և գիտեմ
Քընքոյշ սէրը դէպ այն մանուկն, որին իմ կաթն եմ տալիս.
Բայց սակայն, մինչ նա ժըպտում է երեսիս՝ ես նորա
Անաամ փոքրիկ բերնից ըստինքըս դուրս կըխըլէի
Եւ գլուխը կըջըրդէի, թէ երգուէի ես՝ ինչպէս
Դու երգուեցար:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Բայց եթէ չըլաջողի...

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Չըլաջողի՜:

Դու միայն բորբոքեցրու քո արութիւնդ վերջի ծայր՝
Եւ անշուշտ կըլաջողի: Երբ որ քուն լինի Դոււնկան—
Եւ աւուր ծանրը ճանապարհն հարկաւ նըրան կըհրաւիրէ
Դէպի քուն—նորա երկու սենեկապան ծառաներին
Ես այնպէս լաւ կըթըմըեցնեմ արմատներով ու գինով՝
Որ ուղեղի պահապան ըզգայութիւնը ծուխ դառնալ
Եւ խելքի ընդունարանն՝ լոկ շոգիի մի աման:
Երբ այսպէս անասնական քընով նոցա հարբեցած
Մարմիններն քընած լինին, որպէս թէ մեռելութեամբ՝
Այն ժամանակ դու և ես ի՞նչ չենք կարող կատարել
Անպաշտպան Դոււնկանին վրայ, ի՞նչ չենք կարող մենք բարդել
Նորա հարբած ծառաների վրդին.—բոլոր լանցանքը
Մեր այս մեծ ըսպանութեան:

ՄԱԿԱՆԹ

Միայն արձ. ծընիր դու ինձ.

Աներկիւղ քո բընութիւնդ կազմել կարող է միայն
Արուսեայ. եւ միթէ չի համոզուի ամեն ոք—
Եթէ երկու ծառաներին վերայ, որոնք մօտն էին,
Մենք արիւն սըրըսկենք և նոցա սուրն երբ գործածենք—
Թէ նոքա են այս արեւ:

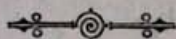
Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Եւ ո՞վ կարող է ալլապէս
Մըտածել՝ երբ մեր կողմից լաց ու կոծի ձայնը գուժէ
Նորա մահի առիթով:

ՄԱԿԱՆԹ

Ես վրճուեցի, և անձիս
Ամեն մի ոյժն ես լարում եմ այն սոսկալի գործին համար:
Օ՛ն, գընանք, ծաղրենք աշխարհն անմեղ հանդարտ երեսով:
Խարդախ դէմքը թող պարտակէ՝ ինչ որ գիտէ խարդախ սիրտն:
(Գնում են):

ԵՐԿՐՈՐԴ-ԿՐԵՐՈՒՄ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյն տեղում Ամրոցի բակը.—Ներս են մտնում ԲԱՆԿՈՅ և
ՖԼԻՆՍ, որ լապտերով գնում է նորա առաջից:

ԲԱՆԿՈՅ

Գիշերի ո՞ր ժամանակն է, տըղայ:

ՓԼԻՆՍ

Լուսինը

Մայրը մըտաւ. իսկ զանգակի ձայնը ես չըլծեցի:

ԲԱՆԿՈՅ

Տասներկուսին մըտնում է նա:

ՓԼԻՍՍ

Այժմ աւելի ուշ է, տէր:

ԲԱՆԿՈՅ

Սուրբս առ:—Երկընքում էլ տընտեսութիւն են անում.
ձրագները հանգցըրած են այնտեղ: Ահա, այս էլ առ:
Քընելու կարիքն ինչպէս արճիճ վերաս ծանրացել է.
Բայց չըքընել էի ուզում:—Գըթառատ զօրութիւններ,
Սանձեցէք իմ մէջ այն դըթօխային խորհուրդներն,
Որ քընի մէջ յարուցանում է բնութիւնն: Սուրս ինձ տուր:
(ՄԱԿԲԵԹ Եւ մի ԺԱՌԱՅ լատտերով ներս նն մտնում):
Ո՞վ է այդ:

ՄԱԿԲԵԹ

Մի բարեկամ:

ԲԱՆԿՈՅ

Ինչպէս, տէր, դեռ չէք քընել: Թագաւորը պառկեցաւ:
Անսովոր զըւարթութեան մէջ էր այսօր նա, և ձեր
Ծառաներին ուղարկեց առատաձեռն ընծաներ:
Ահա այս ադամանդով ողջունեց ձեր ամուսնուն,
Ինչպէս իւր բարեսիրտ հիւրընկալին, և սեղանից
Վեր կացաւ մեծ գոհութեամբ:

ՄԱԿԲԵԹ

Մենք անպատրաստ լինելով

Մեր կամքը գերի դարձաւ պակասութեան, ապա թէ ոչ
Նա ազատ կըկարգադրէր:

ԲԱՆԿՈՅ

Ոչ մի բան պակաս չըկար:—

Ես երազում տեսայ գիշերս երեք վըհուկ քօյրերին:—

Չեզ ճըշմարիտ ասացին:

ՄԱԿԲԵԹ

Ես այդ մասին չեմ մըտածում:

Բայց եթէ յարմարաւոր մի ազատ ժամ գըտնէինք՝
Այս գործի մասին փոքր ինչ կըխօսէինք, եթէ ինչ
ժամանակ նըւիրէիք:

ԲԱՆԿՈՅ

Ինչպէս որ ձեզ հաճոյ է:

ՄԱԿԱՆԹ

Եթէ դուք համաձայնիք ինչ հետ, երբ այս պատահի՝
Ձեզ պատիւ կըբերէ:

ԲԱՆԿՈՅ

Եթէ միայն չըկորցնեմ այն,
Ես աւելին փընտռելով, եթէ ընդ միշտ պահպանեմ
Սիրտըս ազատ, և մաքուր իմ պարտքերի ճանաչումն՝
Յանձըն կառնեմ ձեր խորհուրդը:

ՄԱԿԱՆԹ

Գիշեր բարի ձեզ առ այժմ:

ԲԱՆԿՈՅ

Շնորհակալ եմ, տէր, նոյնը ձեզ: (Բանկոյ եւ Փլինս զննում են):

ՄԱԿԱՆԹ (ծառային)

Գընա, ասա տիրուհուդ՝ ըմպելիքս երբ պատրաստ լինի՝
Թող զանգակն հընչեցնէ. յետոյ զընա պառկելու: (Ծառան
զննում է):

Դաշոյն է արդեօք այս, որ տեսնում եմ իմ առաջ,
Երախակալն ինչ դարձած: Ե՛կ, թո՛ղ, որ քեզ բըռնեմ:—
Ձեռքումս ես քեզ չունիմ, քակայն շարունակ տեսնում եմ քեզ:
Մի՛թէ դու, օրհասական երևոյթ, ըզգայի չե՞ս
Նոյնպէս ձեռքի, ինչպէս աչքի. կամ մի՛թէ դու դաշոյն ես
Երևակայութեան համար, մի խարդախ արարած,
Որ առաջ ես եկել իմ բորբոքուած ուղեղից:
Ես դեռ ևս տեսնում եմ քեզ, ձեռով այնքան շօշափելի,
Որչափ այս, որ ես ահա դուրս եմ քաշում պատեանից:
Դու ինչ ուղղում ես այն շաւիղն, ուր ես ուզում եմ ոտք
դընել:

Եւ այսպիսի մի գործիք փրնտրում էի գործածելու: Խեղկատակ դարձան աչքերս միւս ըզգայարանքներին, Կամ աւելի ունին արժէք. քեզ տեսնում եմ ես զեռւ ես, Եւ սայրիդ ու ձեռնակիդ վերայ արեան կաթիլներ, Որ առաջ չըկային: Ո՛չ, ոչինչ այստեղ չըկայ. Սա միայն արիւնալից այն գործն է, որ խաբում է Իմ աչքերս: Կէս աշխարհի համար այժմ բընութիւնը Մեռած է թուում, և խօլական երազներն անկողնի մէջ Ահաբեկում են քունը: Կախարդ ոյժերը զոհում են Արդէն տըժգոյն Հէկատին, և վըտիտ ըսպանութիւնն, Զարթելով իւր պահապան դալից, որ իւր ոռնալով Հընչեցնում է պահապանի իւր կոչնակն՝ տարկուինական Գաղտազողի շաւիղներով սող է գալիս ճիւղի պէս Դէպի իւր նըպատակը:—Դու, ապահով ամուր երկիր, Մի լըսեր քալափոխներս, թէ ո՛ւր գընում են նոքա. Մի գուցէ պատմեն քարերն զընացքիս ուր ուղղըւիլն Եւ գիշերից խըլեն այս պատշաճաւոր սարսափը:— Ես այստեղ ըսպառնում եմ, իսկ նա ապրում է այնտեղ: Գործերի ջերմութեան խօսքերը սլաղ են գալիս: (Հնչում է մի զանգակ): Գընում եմ և գործուած է. զանգակը կոչում է ինձ: Դու մի լըսեր այն, Դուռնկան. մահահրաւէր կոչնակ է արն, Որ քեզ համար բաց է անում կամ երկինք, կամ գըժոխք: (Գնում է):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Միևնոյն տեղում:—Լէ՛ւի ՄԱԿԻՆԹ ներս է մտնում:

Լ. ՄԱԿԻՆԹ

Ինչ որ նոցա հարբեցրեց՝ արիութիւն տըւեց ինձ. Ինչ որ մարեց նոցա ճրագն՝ ինձ կըրակ տըւեց:—Լ՛ու:— Բուէջն էր, որ կառանչեց, օրհասական զանգակահարն, Որ գարշելի գիշեր բարի է կանչում:—Այնտեղ է նա,

Բաց են դրոներն, և գինովցած սպասաւորները խըռկալով
Ծաղը են անում իրանց պաշտօնն: Ես նոցա ըմպելիքին
Դեղ խառնեցի, այնպէս որ մահը և կեանքը վիճում են,
Թէ նոքա կենդանի են, թէ մեռած:

ՄԱԿԱՆԹ (տեսարանի ներքեւից)

Ո՛վ է, է՛լ):

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Աւաղ, վախենում եմ ես, թէ նոքա զարթեցան,
Եւ գործը չըկատարուեց: Ձեռնարկութիւնն և ոչ գործն
Կըկործանէ մեզ:—Ա՛, լո՛ւս:—Ես սակայն պատրաստ դըրի
Դաշոյնը. պէտք է որ նա գըտնէր: Եթէ քընին մէջ
Ձընմանէր իմ հօրն՝ ինքնին ես կանէի: (ՄԱԿԱՆԹ ներս է
մտնում):

Ի՞նչ կայ, մարդ:

ՄԱԿԱՆԹ

Գործը կատարեցի: Ձըլըսեցի՜ր աղաղակ:

1) «Մակընթի այս բացադանչութիւնը առիթ է տուել բաղմա-
թիւ բացատրութիւնների, Հաւանական է, որ Մակընթ Դուեկանի
քնած սենեակը գնալիս, բեմի վրայով անցնելու ժամանակ, վերահաս
սպանութեան մտքից խռովուած և յուզուած՝ երեակայում է, թէ ու-
որ իրան հանդիպեցաւ, ուստի և հարցնում է «ո՞վ է, է՛յ»: Բայց տես-
նելով որ ոչ ոք չկայ՝ աւաղ է գնում:—Ուստիեալով:

Մենք կարծում ենք սակայն, որ այս բացադանչութիւնն աւելի
բնական կերպով կարելի է բացատրել, հիմնուելով նոյն իսկ բնագրի
վրայ: Սրբ Մակընթ գնում էր Դուեկանին սպանելու՝ բուն ճուտց և
ճպրուռ ծղրտաց, և այս ձայները Լ. Մակընթն էլ լսեց ու զարհուրե-
ցաւ. («Լո՛ւս:—Իուէջն էր, որ կառանչեց».... «Ա՛, լո՛ւս»: Լ. Մակընթ),
Հաւանական է, որ Մակընթ ևս բեմի ներսում լսեց այս ձայներից
մէկը կամ միւսը (հաւանօրէն վերջինը) և նա նոյնպէս բացադանչեց,
ինչպէս նորա կիւնը՝ վարն սպասելիս: Այս երեւում է Մակընթի և
կնոջ հետադայ խօսակցութիւնից, որ տեղի է ունենում փոքր ինչ
յետոյ. Մակընթ. «Գործը կատարեցի: Ձըսեցի՜ր աղաղակ»: (Ինչ որ
ինքը լսել էր): Լ. Մակընթ. «Լսեցի բու՛ի ճուտցն ու ճպրուռի ծղըր-
տոցն», (որով բաւականանում է Մակընթ): Զ. Թ.

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Լըսեցի բուռի ճըւոցն ու ճըպուռի ճըղըրտոցն,
Դու մի բան չասացիր:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Ե՞րբ

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Նոր:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Իմ վար իջնելիս:

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Այո:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Լճու—Ո՞վ է քընած ամենամօտ սենեակում:

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Դո՞նալ'բայն:

ՄԱԿԱՅԵԹ

(Չեռնեըին նայելով) Տըխըալի մի տեսարան է այս:

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Ահա

Խենթ ու խելար մի խօսք, ասելը տըխըալի տեսարան:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Քընին մէջ մէկը ծիծաղեց. «սպանու[թի՛ւն], գոչեց միւսը:
Այսպէս միմեանց զարթեցըին: Ես կանգնած լըսում էի:
Բայց նոքա իրանց աղօթքն ասացին ու կըրկին դարձան
Իրանց քընին:

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Այն երկուքն այնտեղ պառկած են միասին:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Մէկը գոչեց. «Աստուած, ողորմիր մեզ», միւսն՝ «Ամէն»,
Որպէս թէ ինձ տեսնէին, այս իմ դահճի ձեռներովս,
Նոցա ականջ անելիս: Ես կարող չեղայ ասել

«Ամէն» երբ «Աստուած, ողորմիր մեզ» ասացին:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Շատ մի հոգար:

ՄԱԿԱՆԹ

Բայց ինչո՞ւ կարող չեղայ ասել Ամէն:
Ես օրհնութեան պէտք ունէի շատ. սակայն այս «Ամէնը»
Կոկորդոմբս խըզուեցաւ:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Այս գործերին վերայ հարկ չէ
Խոր մըտածել, ապա թէ ոչ նոքա մեզ կրխենթացնեն:

ՄԱԿԱՆԹ

Կարծես լըսում էի, որ գոչում էր մէկն. «Ել մի քընիք»:
«Մակըեթ քունն ըսպանում է, անմեղ քունը. այն քունը,
«Որ հոգսերի կընճռոտած կըծիկը բաց է անում,
«Ամենօրեայ կեանքի մահը, ծանր յոգնութեան բաղանիքը,
«Վերաւոր սըրտերի դեղն, հըզօր ընութեան երկորդ քայլը,
«Գըլխաւոր կերակուրը այս կեանքի խընջոյքին մէջ»:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Դու այդ քնչ ես մըտածում:

ՄԱԿԱՆԹ

Բոլոր տան մէջ նա գոչում է միշտ. «Այլ եւրս մի քընիր,
«Գլ'ամիսը քունն ըսպանեց. սորա համար և Կաւգորն
Այլևս պիտի չըքընի, Մակըեթն այլևս չըքընի»:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Բայց ո՞վ էր, որ այդպէս գոչեց: Ո՞վ իմ յարգելի թէն,
Դու մեղկացնում ես քո ազնիւ զօրութիւնը, գործերի վրայ
Այդպէս հիւսնդ մըտածմունքներ անելով: Դընա, ջուր առ,
Եւ լըւա ձեռներիցդ այդ զաղիր վըկայութիւնն:
Ինչո՞ւ համար այս դաշոյններն հետըդ բերիր այնտեղից:
Այնտեղ, այնտեղ դիր գըրանք. յետ տար գըրանք և սըրըսկիր
Քուն եղած ծառաներին վրայ արիւն:

ՄԱԿԱՆԹ

Ե՛լ չեմ գընայ:

Զարհուրում եմ խորհելիս, թէ ես ինչ բան գործեցի:
Կըրկին տեսնել նըրան—ես այդ չեմ կարող:

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Թուլասիրտ:

Պաշտօններն ինձ տուր. քընածն ու մեռածը ոչինչ են,
Քան պատկերներ. և միայն երեսալի աչքերն են,
Որ վախում են նըկարուած սատանայից: Եթէ արիւնն
Հոսում է դեռ՝ կոսկեզօծեմ ծառաների երեսներն,
Եւ լանցանքը կըհամարուի նոցանը: (Գնում է: Դուռը դրսից
ըսողիւմ են):

ՄԱԿԱՅԹ

Ինչ գըրան զարկ է:

Այս ինչ դարձաւ. Ամեն մի ձայն սարսափ բերում է վերաս:
Ինչ ձեռներ են այս: Հը՛, Խոցոտում են նոքա աչքերս:
Պոսիդոնի ովկիանոսն այս արիւնը կըլըւնայ,
Կըմաքը՛ իմ ձեռներից: Ո՛չ, մանաւանդ այս ձեռներն
Անհուն ծովերն ծիրանեգոյն կըներկեն և կըփոխեն
Ջըրերի կանաչ գոյնը կարմիրի: (Լ. ՄԱԿԱՅԹ կըկին ներս է
մտնում):

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Ահա այժմ

Իմ ձեռներս էլ քոնի նըման կարմրեցան. բայց ամօթ էր՝
Եթէ քեզ պէս ճերմակ սիրտ ունենայի: (Դուռը ըսողիւմ են):

Լըսում եմ,

Հարաւային գուռն են բաղխում: Քաշուինք, գընանք մեր
սենեակն:

Փոքր ինչ ջուրը մեզանից կըլըւանայ այս գործը.

Ո՛րչափ դիւրին կըլինի այս: Քո հոգու արիւթիւնն

Քեզ թողեց բոլորովին: (Դուռը ըսողիւմ են): Ա՛յ, նորից
բաղխեցին:

Գիշերազգեստդ հագիր, որ եթէ լանկարծ վերայ գան՝

Ձըհասկանան, թէ արթուն էինք:—Այդպէս մի ընկըղմիր

Խորհուրդների մէջ մոլորուած ու թըշուառ կերպարանքով:

ՄԱԿԲԵԹ

Իմ գործերիս ճանաչումն: Ուր էր ինքս ինձ չըճանչէի:
(Դուռը ըսողիտում են):
Զօրկ, զարթեցրո՛ւ Դուռնկանին: Ահ, եթէ կարենայիր:
Գնում են:

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյն տեղում.—ԴՈՒՆԱՊԱՆԸ ներս է մտնում Դրան զարկը կրկնում է:

ԴՈՒՆԱՊԱՆ

Ես ու իմ հոգիս, այ դուռ զարնել: Եթէ մարդ դժոխքի դռնապան լինէր՝ պէտք է անդադար բանալին դարձնէր: (Դուռը ըսողիտում են): Թակ, թակ, թակ: Ո՞վ է այդ, յանուն Բեհեղեբուղի¹⁾: Երևի ցորենի վաճառական է, որ լաւ հունձքի սպասելով՝ ինքն իրան կախեց:—Բարի, հազար բարի: Հետդ միայն բաւական թաշկինակ վերցնէիր. այստեղ դեռ շատ պիտի քրտնիս այդ պատճառով: (Բաղիտում են): Թակ, թակ: Ո՞վ է այդ, յանուն միւս սատանային: Հաւատա՞ երկլեզուանի մէկն է, որ իւրաքանչիւր տփի մէջ իւրաքանչիւր տփի դէմ կարող է ձգել իւր քուէն. նա, որ բաւական դաւաճանութիւններ գործեց ի փառս Աստուծոյ, բայց չկարողացաւ խաբխաբելով երկինքն էլ ընկնել: Հրամիր ներս, կրկնալեզու: (Բաղիտում են): Թակ, թակ, թակ: Ո՞վ է այդ: Հաւատս վկայ՝ մի անգլիացի դերձակ է այստեղ եկողն, որովհետեւ Ֆրանսիացու վարտիքից մի կտոր գողացաւ: Ներս մտիր, դերձակ. դու կարող ես այստեղ արդուկդ տաքացնել: (Բաղիտում են): Թակ, թակ: Դադար չկա՞: Ո՞վ ես դու:—Բայց այս տեղը շատ պաղ է իբրեւ դժոխք: Ել չեմ կարող ես սատանայի դռնապան լինել, ապա թէ ոչ ներս կթողնէի ամեն արհեստից մէկ-երկուսին, որոնք ծաղկալից ճանապարհով գնում

1) Դռնապանն ինքն իրան երևակայում է դժոխքի զրանը կանգնած և կարծում է, թէ եկողները մեղաւորներ են՝ յանցանքի համար դժոխքի դատապարտուած: Զ. Թ.

են դէպի մշտնջենաւոր ուրախութեան հօրը: (Բաղխումն):
Իսկոյն, իսկոյն:—Խնդրում եմ ձեզ՝ դռնապանին էլ մտքերդ
բերէք:

(Բաց է անում դուռը: ՄԱԿԴՈՒՓ եւ ԼԵՆՈԿՍ ներս են
մտնում):

ՄԱԿԴՈՒՓ

Այնչափ ուշ էր, բարեկամ, երբ պառկելու գընացիք,
որ այսպէս ուշ վեր էք կենում:

ԴՌՆԱՊԱՆ

Իմ հաւատս, տէր, մենք մինչև երկրորդ աքլօրախօսը
կոնծում էինք. և խմիչքը, տէր, մեծ պատճառ է երեք բանի:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ի՞նչ երեք բան է այդ, որ պատճառում է զինին:

ԴՌՆԱՊԱՆ

Ա՛յ ինչ, տէր. կարմիր քիթ, քուն և մէզ: Վաւաշութիւն,
տէր, նա թէ՛ լարուցանում է և թէ՛ սպանում. պատճառում
է ցանկութիւն, բայց կատարումն արգելում է: Այս պատճա-
ռով կարելի է ասել, թէ շատ խմելը պոռնկութեան հետ
երկերեսանի վարմունք ունի. նրան պատրաստում է—և խա-
փանում, նրան գրգռում է—և կրկին ընկճում, նրան հրա-
պուրում է—և սարսափեցնելով լետ փախցնում. նրան մի դը-
րութեան մէջ է դնում, բայց կարողութիւնը հանում է. վեր-
ջապէս նրան երկիմաստ քնի մէջ է ձգում, և խաբէութիւն
պարգևելով՝ երեսից ձգում է նրան:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Երևի խմիչքը քեզ էլ այս գիշեր խաբէութիւն է պարգևել:

ԴՌՆԱՊԱՆ

Նա այս արաւ, տէր, և ուղղակի կոկորդիցս դէպի ներս.
բայց ես վրէժն առալ, և խիստ կերպով, կարծում եմ.—[Թէպէտ
նա մի-երկու անգամ ոտներս տակս ծալեց՝ բայց ես ստիպեցի
նրան լետ գալ 1):

1) Դռնապանի խօսքերը թարգմանուած են մօտաւորապէս:
Բնագիրը և գերմաներէն թարգմանութիւնները լիքն են անփոխա-
դրելի բառախաղներով ու դարձուածքներով: Հ. Թ.

ՄԱԿԴՈՒՓ

Արթնացել է արդեօք տէրդ։—

Դրան բաղխելը զարթեցրեց նըրան, ահա նա գալիս է։
(ՄԱԿԱՅԵԹ ներս է մտնում)։

ԼԷՆՈԿՍ

Բարի լույս, իմ ազնիւ տէր։

ՄԱԿԱՅԵԹ

Բարի լույս ձեզ երկուքիդ։

ՄԱԿԴՈՒՓ

Թագաւորը դեռ չարթնացաւ, ազնիւ թէն։

ՄԱԿԱՅԵԹ

Դեռ եւրս ո՛չ։

ՄԱԿԴՈՒՓ

Նա պատուիրեց, որ իրան կանուխկեկ զարթեցնեմ։

Քիչ մընաց ուշանալի։

ՄԱԿԱՅԵԹ

Ձեզ նորա մօտ կըտանիմ։

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ես գիտեմ, որ ձեզ համար հաճելի է այս նեղութիւնն,
Բայց նորից նեղութիւն է։

ՄԱԿԱՅԵԹ

Ցանկացուած աշխատութիւնն

Քաղցրացնում է նեղութիւնն։—Ահա դուռը։

ՄԱԿԴՈՒՓ

Պէտք է մըտնեմ

Նորանից հրաման չառած. ինչ նա այսպէս պատուիրեց։

(Գնում է)։

ԼԷՆՈԿՍ

Արքան այսօր կըգընայ ասկից։

ՄԱԿԱՅԵԹ

Այո, այդպէս տեսց։

ԼԷՆՈՎՍ

Շատ անհանգիստ էր գիշերս: Ուր որ մենք քընած էինք՝
Մըրըիկից փուլ եկան ծըխնելոյզներն, և ասում են՝
Հառաչանքներ և մահի ողբեր օգում լըսուեցան,
Նոյնպէս և գուշակութիւն սարսափելի ձայներով՝
Ջարհուրելի հրդեհի և պետութեանց կործանման,
Այս ծանրը ժամանակում թըխսըւած: Խաւար թըռչունն
Ամբողջ գիշեր ճըւում էր. ասում են՝ նաև երկիրն
Դողը բըռնած դողում էր:

ՄԱԿԱՅԹ

Յիրաւի, խիստ էր գիշերս:

ԼԷՆՈՎՍ

Իմ մանկական լիշողութիւնս չէ կարող գըտնել նորան
Նըմանը:

(ՄԱԿԴՈՒՖ յետ է զալիս):

ՄԱԿԴՈՒՖ

Ո՛վ սարսնփ, սարսնփ, սարսնփ: Ոչ սիրտը,
Ոչ լեզուն չեն կարող քեզ ըմբըռնել կամ անուանել:

ՄԱԿԱՅԹ և ԼԷՆՈՎՍ

Ի՞նչ կալ, ասէք:

ՄԱԿԴՈՒՖ

Ոճիւրը իւր գըլուխ-գործոցը
Կատարեց. տաճարապիղծ սպանութիւնը խորտակեց
Աստուծոյ նուիրական սըրբութիւնը, և գողացաւ
Այն շինուածքի միջից կեանքը:

ՄԱԿԱՅԹ

Ի՞նչ ասացիք դուք, կեանքը:

ԼԷՆՈՎՍ

Դուք նորին մեծութեան էք ակնարկում:

ՄԱԿԴՈՒՖ

Մօտեցէք սենեակին և ձեր հալեացքը կուրացրէք

Նոր Գորգոնի ¹⁾ տեսարանով: Մի ըստիպէք ինձ խօսիլ:
Մըտէք, և դուք խօսեցէք:

(Մակընթ եւ Լէնուկ մտնում են Դունկանի ննջարանը):

Զարթեցէք, զարթեցէք,

Հընչեցրէք զանգակները: Սպանութիւն, պետական դաւ:

Բանկոյ, Դոնտլ'բայն և Մալկոլմ, զարթեցէք,

Թօթափեցէք բըմբուլի քունն, ալդ կեղծ պատկերը մահի,

Նայեցէք իսկական մահին վերայ: Վեր կացէք,

Տեսէք վերջին դատաստանի պատկերը: Մալկոլմ, Բանկոյ,

Ելէք ինչպէս դադաղներից և ոգու պէս նըկատեցէք

Այս սարսափի սարսափը:—

(Զանգակներն հնչեցնում են: Լէոյի ՄԱԿԲԵԹ ներս է
մտնում):

Լ. ՄԱԿԲԵԹ

Ի՞նչ պատահել է, որ այս

Սոսկալի զանգակի կոչն հրաւիրում է տան բոլոր

Քընոդներին: Խօսեցէք:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ո՛վ տիկին ազնւական,

Դուք լըսել չէք հանդուրժի՝ ինչ որ ասել կարող եմ ես.

Կանացի լըսողութիւնն լըցնել նըանով՝ կըլինէր

Սպանութիւն գործել խօսքով: (ԲԱՆԿՈՅ ներս է մտնում):

Բանկոյ, ո՛վ Բանկոյ,

Թագաւորն ըսպանուած:

Լ. ՄԱԿԲԵԹ

Վա՛յ, աւա՛ղ, քնչ, այստեղ,

Մեր տան մէջ:

ԲԱՆԿՈՅ

Սոսկալի է՝ ո՛րտեղ էլ եղած լինի:—

1) Գորգոնայ կոչւում են Յունաց առասպելական երեք քայրերը
(Մեգուղայ, Նւրիալէս և Սթենիկոյ), որոնք բրանց վերայ նայողներին
քար էին դարձնում:

Ո՛ր սիրելի Մտիղուֆ, խընդրեմ խօսքդ լետ առնես և ասես՝
Թէ այդպէս չէ:

(ՄԱԿԱԵԹ և ԼԷՆՈԿՍ յետ են դառնում):

ՄԱԿԱԵԹ

Եթէ ես այս օրհասից մի ժամ առաջ մեռնէի՝
Երջանիկ կըլինէի ապրած. ալլես այսուհետեւ
Մահկանացու կեանքին մէջ չըկայ ոչինչ նուիրական.
Փուճ է այժմ ամենայն բան. մեռած են փառք և շընորհք:
Դուքս ծորեցաւ կեանքի գինին, մըրուրը միայն մընաց
Մառանին մէջ, որպէս զի սա պարծենայ նորանով:

(ԴՈՆԱԼԲԱՅՆ և ՄԱԼԿՈԼՄ ներս են մտնում):

ԴՈՆԱԼԲԱՅՆ

Ի՞նչ է կորած այստեղ:

ՄԱԿԱԵԹ

Դուք, և ինքներդ այդ չըգիտէք:

Աղբիւրը, աւաղանն և ծագումը ձեր արեան—

Խըցուեցաւ նա, նոյն իսկ բուն աղբիւրը ցամաքեցաւ:

ՄԱԿԴՈՒՖ

Սպանուած է արքայական ձեր հալը:

ՄԱԼԿՈԼՄ

Ո՛հ, ո՞րի ձեռքով:

ԼԷՆՈԿՍ

Երևի սենեկապան ծառաներն են այս արել.

Նոցա ձեռներն և երեսներն ծածկուած էին արիւնով,

Նոյնպէս նոցա դաշոյններն, որ չըսըրբուած մենք նոցա

Բարձերին վըրայ գըտանք: Յընդածի պէս նալում էին

Նոքա լառած: Ձէր կարելի նոցա ոչ մի կեանք հաւատալ:

ՄԱԿԱԵԹ

Ո՛ր, ես այժմ գըղջում եմ իմ կատաղի կըրքիս վերայ,

Որ նոցա սպանեցի:

ՄԱԿԴՈՒՖ

Եւ ինչո՞ւ դուք այդ արիք:

ՄԱԿԱՆԹ

Ո՛վ է յուզուած և խոհեմ, պաղարիւն և կատաղի,
Հաւատարիմ և անտարբեր միանգամայն.— ոչ մի մարդ:
Իմ սաստիկ սիրու ըշտապն դանդաղ բանականութիւնից
Առաջ անցաւ: Ընկած էր այնտեղ Դունկան, արծաթէ
Նորա գըլուխն ողողուած էր իւր ոսկեղէն արիւնով:
Բաց վերքերն նըման էին բնութեան մէջ պատահուածքի՝
Աւերումի քակտիչ մուտքին համար: Այնտեղ սպանողներն՝
Հագած իրանց արուեստի գոյնն, իսկ դաշոյններն յանդգնաբար
Լերդացած արիւնին մէջ: Ո՛վ կարող էր համբերել—
Եթէ սիրող սիրտ ունի և սըրտին մէջ արութիւն—
Եւ ցոյց չըտար իւր սէրը:

Հ. ՄԱԿԱՆԹ (ուշաթափելով)

Օհ, ճհ, տարէք ինձ դուրս:

ՄԱԿԱՆԹ ¹)

Տիկնոջ վերայ հոգ տարէք:

ՄԱԼԿՈՂՄ (Դոնալդայնին ցած ձայնով)

Մենք լըռում ենք, մինչդեռ այդ

Դըժբախտութիւնն ամենից առաջ մեզ է վերաբերում:

ԴՈՆԱԼԴԱՅՆ (Մալկոլմին ցած ձայնով)

Ի՛նչ պիտի ասենք այստեղ,

Ուր մեր բախտն ամեն ծակում դաւ գընելով՝ կարող է

Դուրս պալթել և խորտակել մեզ: Դեռ մեր արտասուքներն
Հասունացել չեն ²):

ՄԱԼԿՈՂՄ

Եւ մեր ծանրը վիշտը դեռ չէ կարող
Համարձակ արտայայտուել:

ԲԱՆԿՈՅ

Խընամեցէք տիկինն: (Աղի

Մակընթին դուրս են տանում):

1) Ոմանք՝ Մակդուֆ. Հ. Թ.

2) Այսինքն՝ արտասուելու դեռ չատ բան ունինք սպասելու. Հ. Թ.

Իսկ երբ գընանք և ծածկենք մերկանդամ մեր մարմիններն,
Որ վնասուում են լաց օգուժ կըրկին մէկտեղ ժողովուինք
Եւ քընենք Հիմնովին արիւնայից այս գործը:
Սարսափեցնում են մեզ երկիւղն և յուսահատութիւնը:
Աստուծոյ մեծ ձեռքի մէջ է իմ կեանքս, և ես այստեղ
Երգւում եմ մարտընչել դաւաճանող չարութեան
Գաղտամիտ ոճիրին դէմ:

ՄԱԿԱԵԹ

Նոյնպէս և ես:

ԱՄՆՆԲԸ

Ամենքս էլ:

ՄԱԿԱԵԹ

Արդ փութով մենք ձեռք առնենք սունացի վըճռողութիւն
Եւ դահլիճը ժողովուինք:

ԱՄՆՆԲԸ

Բարի, թող այդպէս լինի:

(Ամենքը գնում են, քացի Մալկոլմից եւ Դոնալդայնից):

ՄԱԼԿՈՂՄ

Ի՛նչ ես ուզում դու անել: Չըհաւատանք մենք նոցա:
Չըզգացուած ցաւակցութիւն յայտնելը՝ մի պաշտօն է,
Խարդախին համար դիւրին: Ես կըզնամ Անգլիա:

ԴՈՆԱԼԲԱՅՆ

Իսկ ես՝ դէպ՝ Իրլանդիա: Երբ բաժանուինք՝ բախտը մեզ
Աւելի լաւ կըպաշտպանէ: Ուր մենք այժմ ենք գըտնըւում՝
Դաշոյն կայ ժըպիտներին տակ: Մարդ որչափ մօտ է արեան՝
Արիւնաբոս է այնչափ:

ՄԱԼԿՈՂՄ

Արձակուած ըսպանիչ նետն

Դեռեւս գետին չէ ընկել: Մեզ համար ապահովն է՝

Նըպատակ դառնալուց խոյս տալ: Ուրեմն ձի հեծնենք:

Հարկ չէ մեղկանալ՝ քընքոյշ հրաժեշտ տալու համար:

Ո՛ր, հեռանանք շուտով: Պէտք է մարդ իւր անձը գողանայ
Փըրկէ այնտեղ, ուր մարդկութիւն և քընքոյշ գութ էլ չըկայ:
(Գնում են):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Ամբոցի դուրսը.—ՌՕՍՍ և մի ԵՆՐՈՒՆԻ ներս են մտնում:

ԺԵՐՐՈՒՆԻ

Եօթանասուն տարուց աւել է, որ ես լաւ յիշում եմ.
Այս երկար ժամանակում ես տեսել եմ սոսկալի
Պատահարներ. սակայն այս ահեղասպտ գիշերին մօտ
Խաղալիկ են իմ նախկին գիտցածներըս:

ՌՕՍՍ

Ա՛խ, բարի հայր,

Տես, երկինքը զայրացած մարդկային գործերին վրայ՝
Ըսպառնում է արիւնայից այս բեմին: Ժամացոյցով
Առաւօտ է. բայց մութ գիշերն դեռ խեղդում է շըրջող-լապտերն:
Յաղթանակն է գիշերի, թէ ցերեկի ամօթն է սա,
Որ խաւարը ծածկել է երկրի ճակատն, երբ սըրան
Կենդանի լոյսն համբուրել է կամենում:

ԺԵՐՐՈՒՆԻ

Անբնական,

Ինչպէս նաև հետևեալ դէպքն: Այս վերջի երեքշաբթին
Մինչ բազէն բարձրաթռիչ սաւառնում էր օդին մէջ՝
Մի բուժ նըրան բըռնեց և կըտցահար ըսպանեց:
Եւ Դունկանի ձիերը—տարօրինակ բայց հաստատ—
Արագավազ և գեղեցիկ, լաւերն իրանց ցեղին մէջ՝
Կատաղելով կոտրեցին իրանց մըսուրն և փախան,
Հնազանդութիւնն անտես արած, կարծես կըռուել կամենալով
Մարդոց դէմ:

ԺԵՐՐՈՒՆԻ

Ասում են՝ նոքա միմեանց կըրծեցին:

ՌՕՍՍ

Յիրաւի, ալդպէս արին. չէի ուզում հաւատալ
Աւքիս՝ երբ այս տեսաւ Ահա գալիս է քաջըն Մակդուֆ:
(ՄԱԿԴՈՒՓ ներս է մտնում):

Ի՞նչ նոր բան կալ աշխարհում, տէր:
ՄԱԿԴՈՒՓ

Դուք ինքներդ չէք տեսնում:

ՌՕՍՍ

Յայտնուեցաւ ո՛վ արաւ այն աւելի քան արիւնահեղ
Գործը:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Նոքա, որոնց Մակբեթ ըստանեց:

ՌՕՍՍ

Ո՛վ երկինք:

Ի՞նչ էր նոցա նըպատակն:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Կաշառուած էին նոքա:

Մալ'կոյ՛մ և Դոնալ'բալն, թագաւորի երկու որդիքն,
Գաղտնի փախան այստեղից. սա ձըգում է նոցա վերայ
Կասկածանք գործի մասին:

ՌՕՍՍ

Միշտ բընութեան հակառակ:

Անպըտուղ փառ'սիրութիւն, որ կողոպտում ես ինքնին
Սեփական կեանքիդ միջոցն:—Այժմ ուրեմն հաւանորէն
Արքայական իշխանութիւնն Մակբեթի՛ն կըվիճակուի:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ընտրըւած է նա արդէն և Սկոնալ է ուղևորւում,
Որ այնտեղ թագադրուի:

ՌՕՍՍ

Դունկանի դիակն ո՛ւր է:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Փոխադրուած է Կոյմսկիլի սուրբ շիրիմը, ուր հանգչում են
Նորա նախնեաց ոսկերքը:

ՌՕՍՍ

Դուք Սկօնալ պիտի գընաք:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ո՛չ, բարեկամ, Ֆայվ եմ գնում:

ՌՕՍՍ

Գեղեցիկ. ես էլ այնտեղ:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Շատ բարի: Ո՛ւր էր գործերն այնտեղ լաւ ընթանալին:

Նոր հանդերձը խիտ հազիւ լաւ է նըստում ինչպէս հինը:

ՌՕՍՍ

Մնաք բարով, հայրիկ:

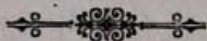
ԺԵՐՈՒՆԻ

Աստուած պահէ ձեզ և ազնիւ մարդուն,

Որ թըշնամին՝ բարեկամ, չարը բարի է դարձնում:

(Բողոքը զնում են):

ԵՐՐՈՐԴ-ԼԵՐԵՐՈՒԷԾ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Ֆորս, Պալատում մի սենեակ:—ԲԱՆԿՈՅ ներս է մտնում:

ԲԱՆԿՈՅ

Դու—Թագաւոր, Կաւոր, Գլ'ամիս. ունիս այժմ այն ամենը,

Ինչ որ քեզ գուշակեցին կախարդ-կըներն: Ես վախում եմ,

Որ թարգալս խաղ խաղացիր այս պատճառով: Բայց ասուեցաւ,

Որ սերընդիդ վերայ սա չըպիտի շարունակուի,

Բայց որ ես պիտի լինիմ արմատ և հայր բազմաթիւ.

Թագաւորաց: Իսկ եթէ ճըշմարիտ է ներանց խօսքն—

Եւ ներանց խօսքը, Մակընթ, քո մէջ զըտաւ ապացոյց—

Ինչո՞ւ համար, երբ նէրանք քո բախտն ուղիղ ասացին՝
Ձեն կարող ճշմարիտ գուշակ լինել և ինձ համար
Եւ ինձ յուսով բարձրացնել։— Լ՛ուռ, այս մասին ոչինչ աւելի
(Թմբկի ձայն։ ՄԱԿԱՅԹ, իբրեւ թագաւոր, ԼԷՂԻ
ՄԱԿԱՅԹ, իբրեւ թագուհի, ԼԷՆՈՎՍ, ՌՕՍՍ,
ԼՈՐԴԵՐ, ՏԻԿԻՆՍԵՆՐ և ՇՔԱԽՈՒՄԲԸ ներս
են մտնում)։

ՄԱԿԱՅԹ

Ահա աւագ մեր հիւրը։

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Եթէ նա պակաս լինէր՝

Պակասաւոր կըլինէր մեր մեծ խընջութքն և անվայել։

ՄԱԿԱՅԹ

Երեկոյիս հանդիսաւոր ընթրիք կըտանք մենք, որտեղ
Յանկանում ենք, տէր, և ձեր ներկայութիւնն։

ԲԱՆԿՈՅ

Ձեր մեծութիւնն

Թող հրամայէ ինձ. նորա հետ հնազանդութեան իմ պարտքերս
Մըշտընջնապէս պըրկուած են անխըզելի և հաստատուն
Կապերով։

ՄԱԿԱՅԹ

Ճաշից լետո՞ւ պիտի գնաք։

ԲԱՆԿՈՅ

Այո՛, տէր իմ։

ՄԱԿԱՅԹ

Այլապէս՝ կըցանկայինք ձեր խորհուրդները լրսել —

Որոնք միշտ ծանրակշիռ և յաջողակ են եղել —

Այս աւուր ակումբին մէջ։ Բայց կարելի է այս թողնել

Մինչև վաղն առաւօտ։— Հեռո՞ւ տեղ պիտի գընաք։

ԲԱՆԿՈՅ

Այնչափ հեռու է, տէր իմ, որ կըգրաւէ մինչև ընթրիք
Եղած բոլոր միջոցը։ Բայց եթէ ձիս արագ չերթայ՝

Ես ըստիպուած կըլինիմ խաւարի մի երկու ժամ
Փոխ առնել գիշերից:

ՄԱԿԱՆԹ

Մեր խընջութից լետ չըմընաք:

ԲԱՆԿՈՅ

Ո՛չ, տէր իմ. ես յոյս ունիմ անշուշտ ներկայ գըտնուելու:

ՄԱԿԱՆԹ

Մենք լըսեցինք, որ փախան մեր ոճրագործ ազգականներն
Իրլանդիա և Անգլիա, չեն յանձն առնում սոսկալի
Ըսպանութիւնն և լեցնում են լըսողների ականջներն
Տարօրինակ առասպելով: Բայց այս մասին առաւօտ,
Երբ բացի այս՝ պետական գործերը մեզ կըհրաւիրեն
Ծանրակըշիւ խորհելու: Շուտ ձի հեծիք: Գնաք բարով.
Յըտեսութիւն մինչ երեկոյ—Ձեզ հետ կըգալ նաև Ֆլէնս:

ԲԱՆԿՈՅ

Այո՛, բարի տէր իմ. մեզ փութացնում է ժամանակն:

ՄԱԿԱՆԹ

Ցանկանում եմ ձիերիդ արագութիւն և հաստատ քալ
Եւ յանձնում եմ ձեզ նոցա կըռնակներին: Բարեւաջող
ձանապարհ: (Բանկոյ գնում է: Միւսներին):

Թող ամեն ոք տէր լինի իւր ժամանակին
Մինչ եօթըն ժամն երեկոյի: Որպէս զի ձեր ընկերութիւնն
Մեզ աւելի հաճոյ լինի՝ մենք ուզում ենք մենակ մնալ
Մինչև այն ժամանակը: Իսկ առ այժմ Աստուած ձեզ հետ:
(Բոլորը գնում են, քացի Մակընթից եւ մի ծառայից):
(Ժառային) Է՛յ, բարեկամ, ձեզ մի խօսք. ըսպասում են այն
մարդերն:

ԺԱՌԱՅ

Այո՛, տէր իմ, պալատի դրան ըսպասում են նոքա:

ՄԱԿԱՆԹ

Բերէք նոցա մեր առջև: (Ժառան գնում է): Այս լինելը ոչինչ է,
Բայց ապահով լինել այս: Մեր երկիւղը Բանկոյից

Խորն է. նոր « արքայական ընդթեան մէջ տիրում է այն՝
Որ մեզ երկիւղ է ազդում: Նա շատ բարձր ձրգտում ունի,
եւ բացի անընկճելի գիւցազնական արուծիւնից՝
Խոհեմութիւն ունի նա, իւր քաջութեան ղեկավար
Դէպ՝ ապահով ձեռնարկութիւն: Նորանից զատ ոչ ոք չըկայ,
Որի ես գոյութիւնից վախենամ, և նորա մօտ
ձընշըւում է իմ հոգիս նըման, ինչպէս ասում են՝
Անտոնիոս Մարկոսին Կեսարի մօտ: Յանգիմանեց
Նա քոյրերին, երբ սէրանք նախ ինձ կոչեցին թագաւոր,
եւ պատուիրեց՝ իրան համար էլ խօսիլ գուշակաբար:
Նէրանք նրան ողջունեցին իբրեւ հայր թագաւորաց:
Գօսացած թագով նէրանք պըսակեցին իմ գըլուխս
եւ իմ ձեռքըս տըւին անպըտղաբեր գալիսոն,
Որպէս զի օտարացեղ մի ձեռք նըրան յափըշտակէ,
եւ ես որդի չունենամ ինձ յաջորդող: Ապա ուրեմն
ես իմ սիրտս աղտեղեցի Բանկոյի՝ ցեղին համար,
Նոցա համար մորթեցի առատաշնորհ Դունկանին,
Խըղճի խայթ խառնեցի խաղաղութեան բաժակիս մէջ՝
Միմիայն նոցա համար: Անմահական իմ գանձըս
Մարդկութեան ընդհանուր թըշնամու ձեռքը մատնեցի՝
Որ նոցա պըսակեմ, պըսակեմ Բանկոյի ցեղն:
Բայց յառաջ քան ալս լինի՝ ճակատագիր, եկ, կըռուի եւ
եւ մարտակցիր ինձ ծալրայեղ մըրցումիս մէջ:—Ո՞վ է այդ:
ԺԱՌԱՆՍ վերադառնում է ԵՐԿՈՒ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԻ (հետ):

ՄԱԿԱՆԹ (ծառային)

Գընա գուռը և այնտեղ ըսպասիր մինչև կանչեմ: (Ծառան
գնում է):

Երեկուայ օրը չէր, որ միմեանց հետ մենք խօսեցանք:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Այդպէս է, համաձայն ձեր մեծութեան կամքին:

ՄԱԿԱՆԹ

Լաւ.

Ասածներիս մասին լաւ մըտածեցէ՛ք այժմ: Դիտեցէ՛ք,

Նա էր, որ ձեզ այն անցած ժամանակները պաշտօնէր
ձընշումի տակ, և ոչ թէ, ինչպէս դուք կարծում էիք՝
Մեր անմեղ անձն. ես ձեզ այս բացատրեցի մեր նախորդ
Խօսակցութեան ժամանակ, ձեզ ցոյց տուի, թէ ինչպէս
Խաբում էին ձեզ և ցանում, թէ ո՞վ էին գործիքներն
Եւ ո՞վ նոցա գործածում, և միւս բաներն էլ՝ որ նոյն իսկ
Ցընդած-ուղեղ ծանծաղամիտ խելագարը կը վրկայէր,
Թէ Բանկոյ է այս անողն:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Մենք լրացինք այդ ամենն:

ՄԱԿԱՆԹ

Ցոյց տալով այս՝ ես աւելի առաջ գնացի և Հասայ
Մեր այժմեան խորհրդածութեան կէտին: Միթէ դուք
օժտուած էք
Այն աստիճան անսահման Համբերութեամբ, որ թող տայիք
Այս ալպէս մընալու, կամ երկիւղած էք այնչափ,
Որ աղօթէք այս բարի մարդին և իւր ցեղին Համար,
Որի ծանրը ձեռքը ձեզ մինչև ի մահ չարչարեց
Եւ ձեր որդիքն մուրացկան դարձրեց ընդ միշտ:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Տէր, մարդ ենք մենք:

ՄԱԿԱՆԹ

Այո՛, դուք ցանկին մէջ նըշանակուած էք իբրև մարդ,
Ինչպէս նաև՝ բարակ, որսկան, քոթոտ, գամբու, ընթացիկ,
Բակի շունը, ջրբի շունն և հօտի շունը—բոլոր սոքա
Շուն են կոչուում, և միայն աստիճանի ցուցակը
Որոշում է՝ որն է արագ, որը դանդաղ, որը ճարպիկ,
Տուն պաշտպանող և որսորդ, և այսպէս իւրաքանչիւրն
Իւր ձիրքերին նայելով, որ բարեգութ բընութիւնն
Ամփոփել է նոցա մէջ, որով սոքա ընդունում են
Իրանց յատուկ կոչումներ բացի ցանկից, որ ամենին
Նոյն անունովն է գրւում: Նոյնն է նաև մարդուս Հետ:
Եթէ դուք տեղ էք բըռնում այս ընտրելեաց ցանկին մէջ,

Եւ ոչ թէ մարդկութեան մէջ վերջին տեղը՝ խօսեցէք.
Եւ ըստ այնմ ես ձեր սրբտում մի այնպիսի գործ կըդընեմ,
Որ նորա կատարումը ձեր թըշնամուն ի բաց վանէ
Եւ մեր սրբաին ու սիրուն ձեզ պինդ ու պինդ կապակցէ:
Եթէ նա ապրելիս վերաւորում է մեր հանգիստն՝
Ուրեմըն կառողջանալ նորա մահով:

Բ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Ես մի մարդ եմ,
Տէր իմ, որին աշխարհի խըստըմբեր ծեծ ու հարուածներն
Այն աստիճան են բորբոքել, որ անփութ եմ՝ ինչ էլ գործեմ՝
Աշխարհը ծաղր անելու համար:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Իսկ ես մի ուրիշն,
Դժբախտութեամբ այնչափ ցընցուած և խարբալուած ճա-
կատագրից՝
Որ սրտորաստ եմ կեանքս ենթարկել որևիցէ պատահարի՝
Որ կամ այն բարեւաւեմ կամ ազատուիմ:

ՄԱԿՐՆԹ

Երկուքդ էլ
Այժմ իմացաք, որ Բանկու ձեզ թըշնամի էր:

Բ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Այո՛, տէր:

ՄԱԿՐՆԹ

Նոյնպէս և ինձ, և այնչափ մօտ արիւնալից տարածութեամբ
Որ նորա գոյութեան իւրաքանչիւր մի վայրկեանն
Կեանքիս խորն է ծակծակում: Կարող էի ես նըրան
Իմ բացարձակ զօրութեամբ ջընջել վերցնել աշխարհից
Իմ կամքիս իրաւունքով. բայց չեմ ուզում այս անել
Մի քանի բարեկամի համար, որ իմս և նորանն են,
Որոնց պէտք է խընայեմ: Ես գեռ պիտի ողբամ էլ
Նըրան, որին հէնց ես ինքս ըսպանեցի: Այս պատճառով
Ահա ես ձեր օգնութիւնը խընդրում եմ թախանձելով,

Որ այս գործը ծածկըւի ընդհանրութեան աչքերից
Մի քանի կարևոր պատճառներով:

Բ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Տէր իմ, մենք

Կրկատարենք՝ ինչ որ մեզ հրամայեցիք:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Թող մեր կեանքը...

ՄԱԿԱՆԹ

Արիութիւն է փալլում ձեր աչքերում: Ես մի ժամից
Ձեզ ցոյց կըտամ թէ որտեղ դարանի պիտի կանգնիք,
Կըբացատրեմ ձեզ նաև յարմարաւոր ժամանակն,
Ակընթարթն իսկ:— Պէտք է սա հէնց այս գիշեր կատարուի,
Եւ պալատից փոքր ինչ հեռու: Դուք լիշում էք իմ ասածս,
Որ կասկածի ես չեմ ուզում ենթարկուել: Եւ նորա հետ—
Որպէս զի գործում չըմնայ ոչ ծակուճեղ, ոչ կարկատան—
Թող Թլինս ևս, նորա որդին, որ ուղեկցում է նորան,
Եւ որի կորուստը ինձ ոչ պակաս է կարևոր
Քան նորա հօրն՝ թող նա ևս խաւարային այն ժամի
ձակատագրին ենթարկուի: Վըճուեցէք ուրեմն շուտով:
Ես հէնց հիմա կըդառնամ:

Բ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Տէր, մենք արդէն վըճուեցինք:

ՄԱԿԱՆԹ

Ես ձեզ շուտով կրկանչեմ. դուրսն այդտեղ ըսպասեցէք:

(Մարդասպանները գնում են):

Օհ, եղաւ Այծըմ, Բանկոյ, Հոգ տար Հոգուդ: Եթէ նա
Երկինք լինի գընալու՝ հէնց այս գիշեր կըգընայ: (Գնում է):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյն տեղում: Մի ուրիշ սենեակ:— Լէյդի ՄԱԿՐԵԹ և մի ՆԱ-
ՌԱՅ ներս են մտնում:

Լ. ՄԱԿՐԵԹ

Պալատը թողեց Բանկոյ:

ԺԱՌԱՅ

Այո՛, տիկին, բայց կըրկին նա կըդառնայ գիշերուայ դէմ:

Լ. ՄԱԿՐԵԹ

Թագաւորին ասա, թէ ես ըսպասում եմ իւր Հաճութեան
Մի քանի խօսքի Համար:

ԺԱՌԱՅ

Պատրաստ եմ, տիրուհի: (Դնում է):

Լ. ՄԱԿՐԵԹ

Պեռ ոչինչ ձեռք չըբերուած՝ ամեն բան խաբէութիւն.

Մեր բաղձանքը կատարուած, բայց չըկայ անդորրութիւն.

Լաւ է լինել այն, որ մենք կործանեցինք, քան շարունակ
Երկիւղախառն ուրախութիւնն, կործանումի կասկածի տակ:

(ՄԱԿՐԵԹ ներս է մտնում):

Ի՞նչ նոր բան կայ, իմ ամուսին. ինչո՞ւ լինում ես միայնակ

Եւ ընտրում քեզ ուղեկից՝ տըխրեցուցիչ պատկերներն.

Որոճում ես խորհուրդներ, որ մեռնէին պէտք է վաղուց

Նորա Հետ, որի մասին են խորհում: Անդառնալի

Դործը պէտք չէ էլ զընեն: Պատահածը պատահած է:

ՄԱԿՐԵԹ

Օձը՝ միայն վիրաւորուեց, բայց մենք նրան չըսպանեցինք.

Նա կողջանայ և կըդառնայ նոյնը, և մեր չարութեան

Նա դարձեալ կըսպառնայ իւր թունաւոր ատամով:

Բայց թող քանդուի շէնքը երկրի, թող կործանի երկու աշխարհ՝

Քան մեր Հացն ահուգողի մէջ ուտենք և քուն լինինք

Այս սոսկալի երազների ճընշումին տակ, որ գիշերներն

Մեզ ցընցում են միշտ: Լաւ է այն մեռածին մօտ լինել,

Որին հանգիստ պարգևեցինք՝ որ ինքներս էլ գըտնենք հանգիստ,
Քան թէ պառկինք մենք հոգու տանջանարանին վերայ
Մըշտայոյզ տանջանքներում: Դազաղի մէջ է Դունկան,
Անցաւ նորա կեանքի ջերմը և նա քընում է հանգիստ.
Դաւն իւր բոլոր չարիքը նորան հասցընց: Ո՛չ սուր, ո՛չ թոյն,
Ո՛չ ընտանի ոսոխութիւնն, ո՛չ օտարի յարձակմունքն—
Ոչինչ նըրան էլ չէ կարող դըրդուել:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Գնանք, իմ ամուսին.

Փարատիր խորշոմները երեսիդ, խընդումներես
Եւ ուրախ եղիր գիշերս հիւրերիդ հետ:

ՄԱԿԱՆԹ

Կաշխատիմ,

Իմ սիրելիս. նոյնպէս եղիր, խընդում, դու էլ: Բսլոր ուշքըդ
Բանկոյի վերայ դարձրու. հայեացքով ու խօսքերով
Պատուիր նըրան կըրկնակի: Քանի որ դեռ ապահով չենք՝
Պէտք է լըւանք մեր պատիւն՝ շողոքորթող վըտակներով
Եւ մեր դէմքերն դիմակ շինենք սըրտերիս, ու կեղծելով
Ծածկենք, թէ ի՛նչ են նոքա:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Թո՛ղ, մոռացիր այս ամենն:

ՄԱԿԱՆԹ

Ո՛հ, լի է կարիճներով սիրտըս, ո՛վ սիրելի կին:
Դու գիտես, որ Բանկոյ և իւր Ֆլինսը կենդանի են:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Բայց նոցա մէջ անվախճան չէ պայմանագիրը կեանքի:

ՄԱԿԱՆԹ

Եւ այդ է իմ մըլխիթարանքս, որ նոքա չեն անհըպելի:
Ուրեմն ուրախ եղիր դու. առաջ քան թէ չըղջիկը
Իւր մենաւոր թըռիչքը կըկատարէ, և Հէկատի
Կոչելուն՝ եղջերաթեւ բըգէզը իւր քընաբեր
Բըզզանքով կըհընչեցնէ մեղամաղձոտ գիշերաթամն՝
Մի ահեղ գործողութիւն կըկատարուի:

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Խնչ է այդ:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Անմեղ եղեր այս խորհրդդին անգիտութեամբ, իմ աղանեակ,
Մինչև գործին խնդակցիս: Խաւարամած գիշեր, եկ
եւ կուրացրու մեղմ ու քրնքոյշ լոյս-ցերեկի կարեկից աչքն,
եւ ջրնջիր քո անտես, արիւնալից ձեռներովդ,
Փրշուր-փրշուր պատառիւր դու այն մեծ պարտամուրհակն,
Որից այսպէս տըժգոյն եմ ես:—Մութն ընկնում է, և ագռաւն
Ուղղում է իւր թրուիչքը դէպի անտառն ագռաւալից.
Թըմրած են արդ և դադրած օրուան բարի առարկաներն:—
Ապշած կեցե՛լ ես. իմ խօսքս լրսիր հանգարտ, անխըռով.
Խնչ բան որ չար ըսկըսուեց՝ կըլաջողի չարութիւնով:
Այժմ գընանք միասին, խընդրում եմ քեզ:

ԵՐՐՈՐԴ ՅԵՍԱՐԱՆ

Նոյն տեղում: Մառուղի, որ տանում է դէպի պալատը:—ԵՐՐԲ
ՄԱՐԻԱՍՊԱՆ Ներսէն մտնում:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Բայց քեզ ո՞վ հրամայեց, որ միանաս մեզ հետ:

Գ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Մակբեթ:

Բ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Հարկ չէ մեզ նորա մասին կասկածել, քանի որ նա
Մի առ մի պատմեց այստեղ մեր պաշտօնն ու պատուէրը
եւ գործի ուղղութիւնը:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Արեւմուտքում ճաճանչում է դեռ օրուան մի ճառագայթ:
Ուշը մնացած ուղեորն խըթում է ձին այժմ ըշտապով,
Որ տեղ հասնի ժամանակին: Եւ արդէն մօտենում է
Նա, որին դարանում ենք մենք:

Գ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Լճու, ձիու ոտնաձայն:

ԲԱՆԿՈՅ (բեմի ետեւից)

Լճիս բերէք այստեղ, է՛յ ի):

Գ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Նա է ուրեմն: Միւսները,

Որ հրաւերի ցուցակին մէջ կային՝ արդէն ժողովուած են
Պալատում:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Նոցա ձիերն ճանապարհը փոխում են:

Գ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Մօտ մի մըղոն այստեղից: Բայց նա ունի սովորութիւն,

Ինչպէս նաեւ ամենքը՝ որ հետիոտն է գընում

Այստեղից մինչև պալատն: (ԲԱՆԿՈՅ եւ նորա առաջից
ՓԼԻՆՍ մի լսատներ քոնած ներս են մտնում):

Բ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Լճիս, լճիս:

Գ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Նա ինքն է:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Ամուր կացէք:

ԲԱՆԿՈՅ

Այս գիշեր պիտ' անձրեւէ:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ (դուրս թռչելով)

Թող գայ ուրեմն:

(Յարձակում են Բանկոյի վերայ):

ԲԱՆԿՈՅ

Դաւադրութիւն:— Փախիր, հոգուս հատոր ֆլինս, փախիր,
փախիր,

1) Պօսսի Թարգմանութեան մէջ այստեղ փոքր ինչ տարբեր է:
Բանկոյ երևում է բեմի ներսում մի լսատներով, որ տանում են նորա
առաջից: Գ. Մարգասպանն ասում է. Ահա լոյս երևեցաւ, է՛յ:

Դուռն ինձ համար վըրէժխընդէր կըլինիս:—Ո՛վ ըստըուկ:
(Մեռնում է: Փլինս խոյս է տալիս):

Գ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Ո՛վ մարեց լապտերը:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Միթէ պէտք չէր այսպէս անել:

Գ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Մէկը միայն վար ընկաւ. նորա ուղին խոյս տըւեց:

Բ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Գործի կէսը միայն արինք. պակասում է լաւագոյնն:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Ե՛հ, գընանք և յայտնենք՝ ինչ որ անել կարողացանք:
(Գնում են):

ՉՈՐԻՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Պալատի գահասենեակում. Պատրաստուած սեղան. — ՄԱԿԱՅԹ,
ԼԷԴԻ ՄԱԿԱՅԹ, ՌՕՍՍ, ԼԷՆՈԿՍ, ԼՈՐԴԵՐ և ՇՔԱԽՈՒՄԲԸ ԵԿԵՐՈ ԵՆ
մտնում:

ՄԱԿԱՅԹ

Դուք գիտէք ձեր աստիճաններն. նըստեցէք: Մէկ անգամից
Ձեզ ողջունում եմ սըրտագին:

ԼՈՐԴԵՐ

Շնորհակալ ենք ձեր մեծութեան:

ՄԱԿԱՅԹ

Մենք ինքներս կամենում ենք մեր հիւրերի մէջ խառնուել
եւ կատարել հիւրասէր տանուտէրի պաշտօնը:

Մեր տիրուհին արդէն բըռնել է իւր տեղն. բայց կըցանկանք
Մենք յարմար ժամանակին լըսել ներա ողջոյնն ևս:

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Տէր, իմ կողմից այն յայտնեցէք մեր բոլոր բարեկամաց՝

Ինչ որ իմ սիրտըս ասում է ամենքին.—բարով եկաք:
(Հիւրերը խոնարհութիւն են անում: ԱՌԱՋԻՆ
ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԸ ներս է մտնում):

ՄԱԿԱՅԹ

Նոցա սըրտերը, նալիւր, շնորհակալ են լինում քեզ:—
Սեղանի երկու կողմն էլ լիքն են: Իսկ ես այս մէջ տեղում
Կընըստիմ: Ուրախ եղիք:—Հէնց իսկոյն մենք կըխըմենք
Սեղան-բոլոր բաժակը:—(Մարդաստանին մօտենալով):

Արիւն կայ երեսիդ վրայ:

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Ուրեմըն Բանկոյինն է:

ՄԱԿԱՅԹ

Աւելի լաւ է քո վերադ,
Քան նորա երակներում: Վերջացրիք նորա բանը:

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Նորա վիզը կըտրած է, տէր: Ես այս արի նորա սիրուն:

ՄԱԿԱՅԹ

Ամենալաւ ճիտ-կըտրողն ես դու, բայց լաւ է նոյնպէս նա,
Որ նոյնն արաւ Յլինսին հետ. եթէ դու ես այս անողն՝
Անըման ես:

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Արքայական մեծութիւն, Յլինսը փախու:

ՄԱԿԱՅԹ

Դարձաւ կըրկին հիւանդութիւնս. ալապէս առողջ էի,
Ամուր, ինչպէս մարմարին, և հիմնամուր, ինչպէս ժայռն,
Այնպէս ազատ և անձնիշխան, ինչպէս օդի պըտոյտներն:
Բայց այժմ կաշկանդուած եմ ես, կապուած եմ և ճընշուած
Երկիւղով, կասկածներով:—Իսկ Բանկոն ապահով է:

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Այո, տէր իմ, մի փոսի մէջ նա պառկած է ապահով,
Եւ քրտան խոր վերքերով գըլխին վերայ. փոքրագոյնը
Մահացու է կեանքի:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Քեզ շնորհակալ եմ այս մասին:
Ծեր օձն արդէն ըսպանուած է. իսկ ճըճին—նա խոյս տըւեց:
Ունի բնութիւն՝ ժամանակով թոյն նիւթելու, բայց առ այժմ
Ատամներից դուրկ է:—Գնա, վաղը երկար կըխօսինք,
Երբ մենք մեզի կըլինինք: (Մարդաստանը գնում է):

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ

Ո՛ր իմ տէր արքայաշուք,
Դուք անհոգ էք: Այն խընճուղքը վըճարուածի է նըման՝
Երբ տանուտէրն յաճախակի ցոյց չըտայ իւր հիւրերին,
Թէ տալիս է յոժար: Ուտել՝ տանն էլ կարելի է.
Իսկ տանից դուրս՝ ասպընջական սէլն է նորա համեմոզն,
Առանց որին անշուք է նա:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Ո՛ր սիրելի լուշարար:—
Թող ուրեմն ակորժակին հետեւի մարտդութիւն,
Եւ երկուքին՝ առողջութիւն:

ԼԷՆՈԿՍ

Հաճեցէք նըստել, արքայ:
(ԲԱՆԿՈՅԻ ՈԳԻՆ ըարժրանում՝ նստում է Բանկոյի տեղում):

ՄԱԿԱՅԵԹ

Երկրի բոլոր զարդերն այստեղ հաւաքուած կըլինէին՝
Եթէ ներկայ լինէր նաև մեր սիրելի Բանկոյի անձն:
Բայց կուգէի ես նըրան սառնութեան մէջ մեղադրել,
Քան թէ ցաւել դժժբախտութեանը վերայ:

ՌՕՍՍ

Տէր իմ, նորա
Բաց՝կայութիւնն կըշտամբանք է խոստումին: Բայց չի՛ հաճի
Ձեր մեծութիւնն բախտաւորել մեզ այժմ իւր ընկերութեամբ:

ՄԱԿԱՅԵԹ

Սեղանը լիքն է:

ԼԷՆՈՎՍ

Այստեղ, տէր, մի ազատ տեղ կայ:

ՄԱԿԱՆԹ

Ո՞րտեղ:

ԼԷՆՈՎՍ

Այստեղ, տէր իմ:—Ի՞նչ բան արդպէս սարտեցնում է ձեր մեծութեան:

ՄԱԿԱՆԹ

Ո՞վ ձեզանից այս արաւ:

ԼՈՐԴԵՐ

Ի՞նչ բան ձերըդ մեծութիւն,

ՄԱԿԱՆԹ (ոգուն)

Դու չես կարող ասել, թէ ես արի այս. մի թօթուեր իմ վերաս քո արիւնոտ դանգուրներդ:

ՌՕՍՍ

Ազնուականներ,

Վեր կացէք. արքայական մեծութիւնը տրկար է:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Նըստէք, ազնիւ բարեկամներ. թագաւորին հետ յաճախ Լինում է այս. մանկութիւնից ի վեր է: Խընդրեմ նըստիք:

Երկարատե չէ իւր այս նոպան, և նա մի ըոպէից

Վերըստին կըկազդուրուի: Եթէ վերան ուշ դարձնէք՝

Սըանով նըրան կըզըրգուէք, կաւելացնէք նորա ցաւն:

Կեր ու խում արէք և մի նալիք վրան:—(Մակընթին)

Դուք էլ մարդ էք:

ՄԱԿԱՆԹ

Այո՛, մինչև իսկ արի, որ կարող է նալել այն

Բանին վերայ, որից դէն էլ կըսարսափի:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Ի՞նչ ապրանք:

Սոքա միայն երևութներ են, ձեր վախից առաջացած,

Սա դաշոյնն է օդից քաշուած, որ ձեզ, ինչպէս ինքներդ ասիք՝

Դուռնկանի մօտ առաջնորդեց: Օ՛հ, այս դողերն, այս սարսափ-ներն —

ձիշտ երկիւղի կեղծ պատկերներ—սոքա յարմար են գալիս Պառաւական հէքեաթներին, որ ձըմեռը վառարանի Կըշտին մեծ-մալըն հեղինակում է: Ո՛հ, ձեզ ամօթ է այս.— Ինչո՞ւ ալգպէս ծըռմըռում էք ձեր երեսն: Եւ վերջապէս Սա մի լոկ աթոռ է, որին ալգպէս նայում էք:

ՄԱԿԱՅԹ

Այստեղ նայիր, տես, այնտեղ, ահա: Այժմ Բնչ կասես դու: (Բանկոյի ոգուն)

Եթէ մեզ գերեզմանն ու դամբարանն լետ են դարձնում Թաղաճներին՝ այն ժամանակ թող մեր շիրիմը լինի Անգըղների որովայնը: (Ոգին անհետանում է):

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Ինչ, արութիւնն բոլորովի՞ն դուք կորցրիք խելարութեամբ:

ՄԱԿԱՅԹ

Ինչպէս որ ես կանգնած եմ այստեղ՝ այնպէս էլ նրան տեսալ:

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Թի՛ւ ամօթ:

ՄԱԿԱՅԹ

Թափւում էր արիւն նաւ հին ժամանակ,
Երբ օրէնքն ընկերական դեռ չէր հարթել խաղաղ կեանք:
Այ՛ո, նաւ նրանից լետոյ պատահել են սպանութիւններ,
Ականջի զարհուրելի: Սակայն այն ժամանակներն՝
Երբ գըլուխը կտորւէր՝ մարդն էլ իսկոյն կըմեռնէր,
Եւ բանը կըվերջանար: Այժմ նոքա վեր են կենում
Դարձեալ, քրտան մահացու վէրք կըրելով իրանց գըլխին
Եւ մեզ հալածում են աթոռից: Սա աւելի
Անսովոր է, քան այսպիսի սպանութիւնն:

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Իմ ազնիւ տէր,
Ձեր պատուելի բարեկամներն կարօտ են ձեզ:

ՄԱԿԱՅԵԹ (Լ. Մակընթին)

Մոռացոյ (Հիւրերին)

Իմ վերաս մի զարմանաք, մեծարգոյ բարեկամներ,
Տարօրինակ մի ախտ ունիմ ես, որ ինձ ճանաչողին
Ոչինչ բան է—Ձեր ամենիդ յաջողութեանն և սիրուն:
Ես էլ հիմալ կընըստիմ: Գինի տըւէք, լիքը լըցրէք:
Խըմում եմ ընդհանուր սեղանակցաց կենացը,
Նոյնպէս և մեր թանկագին Բանկոյլի, որ այստեղ չէ:
Ո՛ւր էր, ներկայ լինէր նա: (Ոգին նորից ներելում'է):
Ամենքիդ և նորա կենաց:
Ամենքիդ ամենայն ինչ:

ԼՈՐԴԵՐ

Շնորհակալ ենք, և ձեր կենաց:

ՄԱԿԱՅԵԹ (Ոգուն)

Կորիւր, աչքիցըս չըքուիւր. թող քեզ անդունդը պարտակէ:
Ծուծ չըկալ ոսկորներիդ մէջ, պաղ է քո արիւնը,
Տեսողութիւն էլ չունիս աչքերիդ մէջ, որ այդպէս
Սեւեռում ես:

Լ. ՄԱԿԱՅԵԹ (Հիւրերին)

Ազնւական իշխաններ, համարեցէք
Սովորական սա մի բան, որ աւելի ոչինչ է,
Բայց միայն խանգարում է մեր այժմեան ուրախութիւնն:

ՄԱԿԱՅԵԹ (Ոգուն)

Մարդ ինչ բանի համարձակում է՝ ես էլ եմ համարձակում:
Ե՛կ իմ վերաս Ռուսաստանի թաւամաղ արջի ձեռով,
Կամ զրահաւոր ռընգեղջիւրի, կամ ինչպէս վաղըր Վըրկանի.
Եկ ինչ գէմքով կամենաս, բացի դրանից,—և իմ ջըղերս
Անյողդողդ կըմընան. կամ վերըստին կենդանացիւր
Եւ հրաւիրիր ինձ անապատ՝ քեզ հետ սըրով կըռուելու:
Եթէ խոյս տամ քեզանից ահուգողով՝ ապա կոչիր
Ինձ աղջկան խաղալիկ:—Կորիւր, ըստուեր սոսկալի,
Կենսազուրկ ճիւղ, չըքուիւր: (Ոգին անհետանում է):

Հա՛, ալդպէս! — Հէնց նա գընաց՝
Եւ ես կըրկին մարդ դարձայ: — Նըստէք Հանգիստ, խընդըում եմ:

Հ. ՄԱԿԻՅԵԹ

Դուք մեր խընջուքն և զըւարթ զըուցատըութիւնն խանդարեցիք
Տարօրինակ ալդ վարմունքով:

ՄԱԿԻՅԵԹ

Կա՛ն այս տեսակ առարկաներ,
Եւ կարո՞ղ են մեր վերայ գալ, ամառնային ինչպէս ամառն,
Առանց մեր մասնաւոր Հիացումին: Ինձ ապշութիւն
Պատճառում էք դուք, հաւասար իմ ունեցած դըրութեան,
Երբ խորհում եմ, որ այնպիսի երևոյթին վրայ նայեցաք
Եւ դեռ ունիք այտերիդ վրայ բընական բոսոր գոյնը,
Մինչդեռ իմոնքս գըթգունացան ահից ¹⁾:

ՌՕՍՍ

Տէր, Բնչ երևոյթ:

Հ. ՄԱԿԻՅԵԹ

Խընդըում եմ, մի խօսիք. նա աւելի կըվատանայ.
Նա զայրանում է Հարցմունքից: Մի անգամից գիշեր բարի.
Մի սպասէք նախապէս ձեր հրաժեշտի հրամանին,
Ո՛չ, գընացէք միասին:

ՀԷՆՈՂՍ

Բարի գիշեր, և լաւագոյն
Առողջութիւն իւր մեծութեան:

Հ. ՄԱԿԻՅԵԹ

Գիշեր բարի ամենքիդ:

(Հորդկըն եւ շքախումբը զնումեն):

ՄԱԿԻՅԵԹ

Արիւն է պէտք: Ասում են՝ արիւնն արիւն է պահանջում:
Յաճախ շարժուել են քարերը, լեզու ելել են ծառերն,
Վըհլութիւնն, հըմալութիւնն կարողացել են լայտնել

1) Յայտնի չէ, թէ Մակրեթ ո՞ւմ է ուղղում այս խօսքերն, իւր
կընոջ, թէ ընդհանրապէս բոլոր ներկայ եղողներին:

Կաշ'ղակների, անճեղների լ'ազուաների օգնութեամբ
Ամենագաղա սպանութիւնն:—Գիշերի ո՞ր ժամն է այժմ:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Արշալոյսի հետ խաւարը կըռոււմ է: մոլթն ու լոյս է:

ՄԱԿԱՆԹ

Ի՞նչ կասես սորան. Մակդուֆ չէ կամենում այստեղ գալ
Մեր բարձրագոյն հրաւերին:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Դուք նըրան հրաւիրեցիք:

ՄԱԿԱՆԹ

Ես կողմնակի այս լրացի. բայց իսկոյն կուղարկեմ:—

Զըկայ այստեղ ոչ մի մարդ, որի տանը չունենամ

Ինձ ծառայող մի վարձկան: Ես կըգընամ այս առաւօտ—

Եւ ուզում եմ կանուխ գնալ—այն կախարդ քոյրերին մօտ:

Պէտք է նէրանք ինձ աւելին ասեն. պէտք է ես արդ գիտնամ

Ամենավատ միջոցովն իսկ ամենավատն: Ինչ լաւ կարծեմ՝

Ես ամեն բան նորա համար կըզոհեմ: Արիւնի մէջ

Ես այնչափ խորն եմ մըտել, որ եթէ այժմ կանգ առնեմ՝

Վերադարձն էլ առաջ գընալուն չափ ինձ ծանըր կըլինի:

Տարօրինակ մըտքեր ունիմ գըլխումս, որ ձեռքս են վազում '):

Առաջ քան թէ լաւ հասկանամ՝ պէտք է առնեն կատարում:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Բոլոր կեանքի սփոփիչը, քունն է միայն ձեզ պակաս:

ՄԱԿԱՆԹ

Ե՛կ ուրեմն, ըսփոփիչ քուն:—Իմ արտառոց այն թալկութիւնն

Երկիւղ էր նոր ըսկսողի, որ դեռ չունի վարժութիւն:

Այս գործերում մենք գեռ նոր ենք ու տըհաս:

1) Մտքեր, որ ուզում են իսկոյն գործադրուած լինել: Լ. Թ.

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Ծմակ, Որոտում—ԵՐԵՔ ՎՀՈՒԿՆԵՐԸ և ՀԵԿԱՏԷ՝) հանդիպում
են միմեանց:

Ա. ՎՀՈՒԿ

Ի՞նչ կայ, Հէկատէ, դու բարկացած ես նայում:

ՀԵԿԱՏԷ

Եւ իրաւունք չունիմ, ջոջի պառաւներ, երբ համարձակ
Եւ ժըպիրհ էք գուք այդքան: Ի՞նչպէս դուք լանդըզնեցաք
Մակըեթի հետ կապակցութիւն անելու,
Դաւադրութիւն, սպանութիւններ նիւթելու,
Եւ ես, բոլոր ձեր հմաներին տիրուհի
Եւ գաղտնապէս հնարողն ամեն չարիքի՝
Ինչո՞ւ ես էլ չըկոչուեցայ մասնակցել,
Մեր արուեստի փառքն, լաղթանակն աւելցնել:
Եւ որ վատն է՝ ինչ որ արդէն դուք արիք՝
Մի ուխտադրութ մարդի համար լանձն առիք,
Որ ինքնասէր է և մաղձոտ և ինչպէս
Շատերը՝ իւր շահին ծառայ, և ոչ ձեզ:
Այժմ ուղղեցէք ձեր գործն. ասկից հեռացէք
Ի՝ Ախերոնի անդունդին մէջ ինձ գըտէք
Վաղն առաւօտ: Նա էլ այնտեղ պիտի գայ,
Որպէս զի իւր ճակատագիրն իմանալ:
Պատրաստեցէք ձեր խնթներն ու հըման,
Ձեր կախարդանքն և վերջապէս ամեն բան:
Ես կըթըռչիմ օդն, ուզում եմ այս գիշեր
Օրհասական ահեղ մի բան կատարել,
Որ կէս-գիշեր չեղած պիտի գըլուխ գայ:
Գոլորշիով ուռած՝) կաթիլ մի ահա,

1) Հէկատէ—Պերսէսի (Իլիոսի որդու) և Աստերիայի դուստր, համարում էր աստուածուհի լուսնկայ գիշերի լոյսին և բոլոր գիշերային ճիւղապան երեոյթներին ու վհուկութիւններին:

2) Բնագրում՝ profound—խոր, որ՝ մեկնում են՝ իբրեւ խոր աղէտալի յատկութիւններ ունեցող:

Որ լուսնեակի եղջիւրից վար է կախուած.
Պէտք է բըռնեմ նըրան, գետին դեռ չընկած,
Երբ այն զըտեմ ես արուեստով մոգական՝
Օրհասական ոգիք նրանից դուրս կըգան,
Որ պատրանքով նրան զըլխովին կապշեցնեն,
Կործանումի անդունդին մէջ կըգլորեն:
Ճակատագրից, յօլից նա վեր կըձըգտի
Եւ չի նայի դժոխքի, մահի և բախտի:
Ինչպէս գիտէք՝ անհոգութիւնը
Մահկանացուի քանդում է տունը:
(Տեսարանի ետեւ նուազ եւ երգ
„Եկ այստեղ, եկ այստեղ,
Հէկատէ, եկ այստեղ“ և այլն):
Լճու, կանչում են ինձ. փոքրիկ իմ ոգիս, այ, չէք տեսնում,
Մառախուղի, ամպի մէջ նըստած ինձ է ըստասում: (Գնում է):
Ա. ՎՀՈՂԵՂ
Դէ, գընանք, շուտ անենք. նէ խկոյն լետ կըդառնայ:
(Գնում են):

ՎԵՏԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Ֆորս, Պալատում մի սենեակի—ԼԷՆՈՎՍ և մի ԼՈՐԻ ներս են մտնում:

ԼԷՆՈՎՍ

Իմ նախկին խօսքերըս ձեզ մի գըրդում տըւին միայն՝
Որ աւելին մակաբերէք, Միայն այս եմ ես կարծում,
Որ անսովոր բաներ են սոքա: Մակընթ սուգ արաւ
Բարեմիտ Դուռկանի վրայ. հարկաւ—արդէն նա մեռած էր:
Դիւցադնասիրտ Բանկոն էլ ուշ ժամանակ ըզբօսնեցաւ.
Նըրան—կարող էք ասել, թէ կամենաք—Ֆիլնս ըսպանեց.
Որովհետեւ Ֆիլնս փախաւ: Պէտք չէ այնքան ուշ ըզբօսնել:
Ո՛վ կարող է չըմբռնածել, թէ որպիսի հրէշային
Գործ էր այն, որ Մալկով և Դոնալդայն կատարեցին:—

Առատաշնորհ իրանց հօրը խողխողել: Դատապարտ գործ:
Ինչպէս սա ցաւ պատճառեց Մակբեթին: Սա չըսականց
Իսկոյն, ազնիւ զայրոյթից, այն մեղապարտ ամուլներին,
Արբեցութեան գերիներին և քննի ծառաներին:
Ազնիւ գործ չէր այս անելն. այո՛, նոյնպէս խելացի.
Որովհետեւ մարդկային ամեն սիրտ էլ կընեղանար՝
Երբ անպատկառ ուրանային նոքա: Ուստի ասում եմ,
Նա ամեն բան կարգին արաւ: Եւ կարծում եմ, եթէ նա
Դուռնկանի որդիներին փականքի տակ ունենար,—
Որ լինելու չէ երբէք, փառք Աստուծոյ,—կիմանային
Նոքա, թէ ինչ ասիլ է հօրն ըսականել: Այսպէս էլ Ֆլինս:
Սակայն լուռ: Մասամբ ազատ խօսքի համար, և մասամբ
Որ չեկաւ բըռնաւորի խընջուքին՝ ես լրսեցի,
Մակդուֆ նորա բարկութեանն ենթարկուեցաւ: Տէր, կարո՞ղ էք
Ինձ ասել, թէ որտեղ է նա այժմ:

ԼՈՐԴ

Որդին Դուռնկանի,

Որին զըրկեց բըռնաւորն ժառանգական իրաւունքից՝
Ապրում է անգլիական արքունիքում և վայելում
Բարեպաշտ Եգուարդից այնպիսի սէր ու շընորհք՝
Որ բախտի չարկամութիւնն անկարող եղաւ նորա
Բարձրը պատիւը նուագեցնել: Այնտեղ գընաց և Մակդուֆ,
Աղաչելու սըրբասուն թագաւորին, որ յուղարկէ
Քաջ Սիվարդն ու Նորթումբերլանդը նորա պաշտպանութեան,
Որպէս զի մենք օգնութեամբ նոցա—նոյնպէս Բարձրեային,
Որ նուիրական լինի գործն,—վերըստին կարողանանք
Մեր սեղանին կերակուր, գիշերներին քուն պարգևել,
Ազատել մեր ճաշն ու խընջոյք արիւնոտ դաշոյններից,
Հաւատարիմ ծառայել, ազատ յարգանք ընդունել,
Որոնք բոլորն այժմ մեզ պակասում են: Եւ այս լուրն
Այն աստիճան բարկացրեց թագաւորին, որ նա արգէն
Պատերազմի է պատրաստուում:

ԼԷՆՈԿՍ

Նա Մակդուֆին հրաւիրեց:

ՀՈՐԴ.

Այո՛, արաւ. բայց մի լոկ „Նս ո՛չ, պարոն, ըստանալով՝
Մըռալլադէմ սուրհանգակն լետ դարձաւ մըռմըռալով,
Կարծես ասել կամենար. «Դուք կափսոսաք այս ժամանակն,
Որ այսպիսի պատասխանով ինձ ճամբեցիք»:

ԼԷՆՈՅՍ

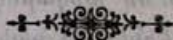
Պէտք է սա

Ըզգուշութիւն ազդէ նորան, որ ինքնիրան հեռու պահէ՝
Որչափ իւր խոհեմութիւնը թելագրէ: Սուրբ Քերովքէն
Թող սլանայ անգլիական արքունիքն և հաղորդէ
Նորա երթը, դեռ նա այնտեղ չըհասած: Թող արագ
Դառնայ կըրկին օրհնութիւնն այս վըշտակիր աշխարհին վրայ,
Որ հեծում է բըռնութեան տակ:

ՀՈՐԴ.

Իմ աղօթքներս նորա հետ:
(Գնում են):

ՉՈՐԻՈՐԴ ԼՐԵՐՈՒԷԾ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Մթին քարանձաւ: Մէջտեղում մի կաթնայ եռ է գալիս—
Որոտում և կայծակ: ԵՐԵՔ ՎՀՈՒԿՆԵՐԸ ներս են մտնում:

Ա. ՎՀՈՒԿ

Երեք անգամ խատուտ կատուն մըլաւեց:

Բ. ՎՀՈՒԿ

Երեք անգամ էլ ոգնին ճիչ արձակեց:

Գ. ՎՀՈՒԿ

Բուն ճըւում է. ժամանակ է, ժամանակ է:

Ա. ՎՀՈՒՆ

Կաթսային շուրջ բոլորուեցէք,
Թունաւորուած ընդերք լըցրէք:
Պու, գօգօշ, որ երսուն և մի
Գիշեր-ցերեկ տակ պաղ քարի
Պառկած գոլ թոյն էիւ նիւթում՝
Նախ դուն եփուիր կախարդ պոյտում:

ԱՄԵՆ-ԶԸ

Կըրկին, կըրկին, եռւ՛, փըրփըրը,
Կըրակ, ալըր, կաթսայ, եփըր:

Բ. ՎՀՈՒՆ

Թող թել-լեզուն ճաշճի օձին
Եւ գալ, եփի մէջ կաթսային:
Մողէսի աչք, մազը մըկան,
Գորտի տոտիկն և լեզուն շան,
Կոյր ճըճուին փուշ, խալթոցն իժի,
Խլուրդի սըրունք, թե բուէճի—
Հմայքի համար եւ գան ուժգին,
Իբրեւ դժոխքի ասլուր եփին:

ԱՄԵՆ-ԶԸ

Կըրկին, կըրկին, եռւ՛, փըրփըրը,
Կըրակ, ալըր, կաթսայ, եփըր:

Գ. ՎՀՈՒՆ

Վիշապի թեփ, գալլի ատամ,
Վըհկի կըմախքն անդամ-անդամ,
Անլագ որկորն ծովի կէտի,
Հետն էլ արմատ մոլեխինդի,
Ամբարըշտող հրէի թոքերն,
Այծի լեղին, մալրի ճիւղերն,
Խաւարումին քաղուած լուսնի,
Թաթարի պուշ, քիթը թուրքի,
Մատն անդրանիկ երեխայից,
Խեղդուած, թաղուած իւր բող մօրից:

Զըգէք վագրի էլ փորոտի,
Ապուրն արէք թանձր, իւղալի:

ԱՄԵՆՔԸ

Կըրկին, կըրկին, եռա՛, փըրփըրը,
Կըրակ, ալըր, կաթսայ, եփիր:

Բ. ՎՀՈՒԿ

Պաղեցրէք այս՝ ծըծկեր տղայի արիւնով,
Որ հըման լաւ լինի, աճուր, ապահով:

(ՀԷԿԱՏԷՆ եւ ուրիշ ՆՐԵՔ ՎՀՈՒԿՆԵՐ
ներս են մտնում):

ՀԷԿԱՏԷ

Ո՛ր, լաւ է գործն. հաւանում եմ ձեր ջանքին,
Եւ կըստանաք իւրաքանչիւրդ իւր բաժին:

Արդ կաթսայի շուրջ-բոլորը պարեցէք,
Ինչպէս պալեր, լաւերժահարսք երգեցէք.

Ինչ որ ալդտեղ լըցրիք՝ բոլորն հմայեցէք:

(Նուազ եւ նրզ. «Սե ու կարմիր ոգիներ,

Գորշ ու ճերմակ ոգիներ,

Դէ, խառնեցէք, դէ, խառնեցէք,

Որչափ կարող էք խառնեցէք» 1)

Բ. ՎՀՈՒԿ

Քոր եկաւ մատս. է սա նըշան,

Թէ մօտենում է մի չար բան:

Թող ով էլ գայ՝ դուռը բանալ:

(ՄԱԿԱՆԹ ներս է մտնում):

ՄԱԿԱՆԹ

Ինչ դուք, սե, գաղտնագործ, կէս գիշերի վըհուկներ,

Ինչ էք անում դուք ալդտեղ:

1) Նրդի այս բառերը Շէկսպիր առեւ է Միդդլ'տոնի «Վհուկ»
թատրերգութիւնից, որ հրատարակուեց 1778 թուին: Նրան երգում
են այնտեղ վհուկները, կաթսայի շուրջը պարելով, ինչպէս և «Մակ-
րեթի» մէջ:

ԱՄԵՆԶԸ

Մի գործ, որ անուն չունի:

ՄԱԿԲԵԹ

Երգմենցնում եմ ձեզ ես ձեր խաւարալին արուեստով—
Ի՛նչ կերպով էլ սովորած լինիք—տըւէք ինձ պատասխան:
Թող մըրըրիկներն շըղթալագերծ անէք դուք և արձակէք
Տաճարների դէմ կըռուելու. թող փըրփրալից ալիքներն
Նըփոթեն և կըլանեն ծովագընաց նաւերը,
Թող ծըռի Հասուն Հասկը, արմատախիլ լինի անտառն,
Թող փուլ գան ամըոցներն պահապանների գըլխին,
Թող պալատներն ու բուրգերն խորասուզեն իրանց գագաթն
Մինչև իրանց Հիմքերը. թող բընութեան սերմերի
Գանձարանը խարխափի և խառնակուի, մինչև որ
Խորտակումն իսկ պարտասի—պատասխան տըւէք ինձ՝
Ինչ որ Հարցնեմ ձեզ:

Ա. ՎՀՈՒԿ

Խօսիր:

Բ. ՎՀՈՒԿ

Հարցրու:

Գ. ՎՀՈՒԿ

Կըտանք պատասխան:

Ա. ՎՀՈՒԿ

Ասա, դու մեր բերանից լըսել ուզում ես, թէ մեր
Աւագներից:

ՄԱԿԲԵԹ

Կանչեցէք նոցա, թող ես նոցա տեսնեմ:

Ա. ՎՀՈՒԿ

Խոցի արիւնն, որ ինն խոճկոր
Կերաւ՝ լըցրէք, և ճարպը, որ
Իջաւ սպանչի կախաղանից:

ԱՄԵՆԶԸ

Եկ դու բարձրից կամ ցածից,

Արուեստդ ու քեզ փառքով լից:

(Որոտում: Առաջին երկույթ. զրահաւորուած մի ԴԼՈՒՍ վեր է քարծրանում):

ՄԱԿՐԵԹ

Ասա ինձ, դու անծանօթ զօրութիւն...

Ա. ՎՀՈՒԿ

Նա քո միտքդ գիտէ. լըսիր

Նորա խօսքերն, դու մի խօսիր:

ԵՐԵՆՈՅԹ

Մակբեթ, Մակբեթ, Մակբեթ, ըզգուշացիր Մակդուֆից,
Ըզգուշացիր Ֆայվի թէնից: Բողէք ինձ. բաւական է:

(Խորասուզում է):

ՄԱԿՐԵԹ

Ո՛վ էլ լինիս՝ շնորհակալ եմ ուղիղ նախագգուշութեանդ.
Շօշափեցիր դու երկիւղիս վէրքը: Բայց դեռ մի խօսք էլ:

Ա. ՎՀՈՒԿ

Ձէ կարելի հրամայել նորան. ահա մի ուրիշն,

Որ աւելի զօրաւոր է:

(Որոտում: Երկրորդ երեսույթ: Արիւնաւից մի ՏՂԱՅ վեր է քարծրանում):

ԵՐԵՆՈՅԹ

Մակբեթ, Մակբեթ, Մակբեթ...

ՄԱԿՐԵԹ

Ունենայի՛ր երեք ականջ, եռապատիկ քեզ լըսէի:

ԵՐԵՆՈՅԹ

Արիւնարբու եղիր, վստահ, վըճռական. արհամարհիր

Մարգկային զօրութիւնը, վասըն զի ոչ ոք երբէք,

Որ կընից ծընուած է՝ Մակբեթին չի վընասէ: (Խորասուզ-
(ում է):

ՄԱԿՐԵԹ

Ուրեմն ապրիր դու, Մակդուֆ, արժէ վախնալ քեզանից:

Բայց կրրկնակի ապահով կանեմ ապահովութիւնս
Եւ բախտի մի գրաւական կընգունեմ.—դու չես ապրի,
Որ ասեմ տըժգունասիրա երկիւղին, թէ սքառում է,
Եւ քընիմ՝ չընայելով որոտումին:

(Որոտում: Երրորդ երեւոյթ: Թագապսակ
մի ՄԱՆՈՒԿ, ձեռքում մի ծառ քոնած, վեր
է բարձրանում):

Ի՞նչ է այս,

Որ բարձրանում է իբրեւ արքայական շառաւիղ,
Եւ մանկական նորա ճակատն ահա կըրում է պըսակ,
Իշխանական նաեւ խոյր:

ԱՄԵՆՔԸ

Լըսիր դու, բայց մի խօսիր:

ԵՐԵՆՈՅԹ

Եղիր դու առիւծասիրա, գողող, և հոգ մի աներ՝
Ո՛վ է յուզում, ո՛վ կատաղում, կամ ո՛վ կազմում է գաւեր:
Վասն զի երբէք Մակբեթ չի յաղթուի մինչ այն վայրկեան,
Որ Բերնամի մեծ անտառը դէպի բարձրը Դունսինան
Զըշարժուի, իւր դէմ չըգայ: (Շորասուզում է):

ՄԱԿԲԵԹ

Այդ երբէք լինելու չէ:

Ո՞վ կարող է բըռնադատել անտառն. ծառին ո՛վ կըստիպէ
Երկրաբուն իւր արմատից հանուել: Գուռնի քաղցր և բարի:
Ապըստամբ գըլուխ, երբէք մի բարձրանար, մինչ Բէրնամի
Անտառը չըբարձրանայ: Բարձրագահ մեր Մակբեթը
Կապրի մինչև բընութեան նըշանակած վերջին կէտը
Եւ կաւանդէ շունչն որոշեալ ժամանակին: Սիրտըս սակայն
Բաբախում է գիտնալ մի բան. ասացէք ինձ, եթէ այն
Կարող է ձեր արուեստը. Բանկոյի սերունդն երբէք
Պիտի իշխէ այս տէրութեան մէջ:

ԱՄԵՆՔԸ

Մի ցանկար աւել գիտնալ:

ՄԱԿԱՆԹ

Ո՛հ, ես ուզում եմ գոհանալ: Եթէ ինձ այս բացասէ՛ք՝
Յաւիտեան դուք անիծուած լինիք: Ասէ՛ք, իմանամ:

(Կաթսան խորասուզում է. փողի հնչիւն):

Ի՛նչու կաթսան խորասուզում է, և է՛նչ ձայներ են այս:

Ա. ՎՀՈՒԿ

Դուրս եկէ՛ք:

Բ. ՎՀՈՒԿ

Դուրս եկէ՛ք:

Գ. ՎՀՈՒԿ

Դուրս եկէ՛ք:

ԱՄԵՆ-ՔԸ

Դուրս եկէ՛ք, նորա սիրալ տըխրեցրէ՛ք:

Ստուերի պէս եկէ՛ք և անհետացէ՛ք:

(Հետզհետէ երեսում՝ են և բամբ վերայից
անցնում են ՈՒԹ ԹԱԳԱՊԱԿ ԹԱԳԱՆՈՐ-
ՆԵՐ. վերջինը ծնորդումը ունի մի հայելի:
Նոցա հետեւում է ԲԱՆԿՈՅԻ ՈՂԻՆ):

ՄԱԿԱՆԹ

Դու շատ նրման ես Բանկոյի ոգուն. գընա՛, Հեռացիր.

Քո թագը բորբոքում է իմ աչքերս:—Իսկ քո մագերն,

Դու, երկրորդ ոսկեպըսակ գըլուխ, նրման է առաջնին:—

Մի երրորդ, առաջիններին նրման: Կեղտո՛տ ջոջեր,

Դուք ինձ այս էք ցոյց տալիս:—Չորրորդը, Չորցէ՛ք, աչքերս:—

Ի՛նչ, ծալրը մինչև վերջին դատաստանը պիտի Հասնէ:—

Մի ուրիշն էլ:—Եօթներորդը: Ել չեմ ուզում ես նայել:—

Բայց ահա ութերորդը երևում է Հայելիով,

Որ գեռ շատերն է ցոյց տալիս ինձ: Տեսայ մի քանիսներն

Կըրկնակի պետագընդով և երրակի գալիսոնով:

Սոսկալի՛ տեսարան:—Այժմ ես տեսնում եմ պարզապէս—

Արիւնթաթաւ Բանկոն ահա ծիծաղում է իմ վերաս

Եւ նոցա վրայ ցոյց է տալիս, թէ իւրն են:—(Վհուկներին)

Ի՞նչ, այսպէս չէ:

Ա. ՎՀՈՒՆԿ

Այո՛, տէր, այդպէս է: Ի՞նչ հղաւ,
Որ Մակրեթ լուռ ապուշ կանգնեցաւ —
Ձուարճացնենք մենք նըրան, ո՞վ քօյրեր,
Եւ ցոյց տանք մեր ընտիր հանգէսներ:
Հըմալով հընչել տամ ես օգին,
Եւ կազմենք մեր բոլոր-պարը հին:
Թող այս մեծ թագաւորն իմանալ,
Որ այստեղ մեծ պատիւ գըտաւ նա:
(Նուագ: Վհուկները պարում են եւ անհետանում):

ՄԱԿՐԵԹ

Ո՛ւր են նէրանք. գընացին: — Արհաւրալից թող այս ժամն
Օրացոյցի մէջ յաւիտեան անիծուած նըշանակուի: —
Ներս մըտէք, ո՞վ էք այդտեղ:

(ԼէնՈԿՍ ներս է մտնում:)

ԼԷՆՈԿՍ

Ձեր մեծութիւնն ինչ է հաճում:

ՄԱԿՐԵԹ

Նըկատեցի՞ք դուք այն կախարդ քօյրերին:

ԼԷՆՈԿՍ

Ո՛չ, տէր իմ:

ՄԱԿՐԵԹ

Ձեր մօտով չանցան նէրանք:

ԼԷՆՈԿՍ

Ո՛չ, լիբաւի ոչ, տէր իմ:

ՄԱԿՐԵԹ

Թող ժանտահար լինի օգն, որի միջով սըլանում են,
Եւ անիծուի նէրանց հաւատ ընծայողն: — Ես լըսեցի
Ձիերի ոտնատըրով: Ո՞վքեր էին եկողներն:

ԼԷՆՈԿՍ

Երկու-երեք հօգի, տէր, որ լուր բերին, թէ Մակդուֆ

Անգլիա փախաւ:

ՄԱԿԱՆԹ

Փախաւ Անգլիան:

ՀԷՆՈՒՍ

Այո, տէր իմ:

ՄԱԿԱՆԹ

Ժամանակ, զուր ես հանում իմ սոսկալի նըպատակներս: Արագախոյս դիտումներիս երբէք հասնել չէ կարելի՝ եթէ գործն էլ զուգընթաց հետը չըգնայ: Այսուհետև Սըրտիս ծընունդն անդրանիկ՝ պէտք է լինի միանգամայն եւ ձեռներիս անդրանիկն 1): Այժմ որպէս զի պըսակեմ Խորհածներըս գործերով—թող խորհուածը գործուած լինի: Անմիջապէս կըլարձակիմ Մակդուֆի ամրոցին վրայ, Կըտիրանամ ես Ֆայվին, սրի բերանին կըմատնեմ՝ Նորա կընոջ, որդիներին և բոլոր թըշուառական Նորա զարմն:—Բայց տարադէպ չըպարծենամ խենթի պէս: Կըկատարեմ ես այս գործը, դեռ խորհուրդըս չըպաղած: Ել պէտք չեն երևոյթներ:—Ո՛րտեղ են այն պարոններն: Գընանք, տարէք ինձ նոցա մօտ: (Գնում են):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Ֆայվ: Մակդուֆի ամրոցում մի սենեակ:—ԼԷՆԻ ՄԱԿԻՈՒՖ, նէրա ՈՐԻՒՆ և ՌՕՍՍ ներս են մտնում:

Հ. ՄԱԿԻՈՒՖ

Ի՞նչ գործի համար նա ստիպուեցաւ երկրից փախչել:

ՌՕՍՍ

Համբերութիւն ունեցէք, տիկին:

Հ. ՄԱԿԻՈՒՖ

Բայց նա չուենցաւ:

1) Այսինքն՝ ինչ որ մտքումս ծագեց՝ խսկոյն գործադրեմ: Հ. Թ.

Յիմարութիւն էր փախչելն: Եթէ ոչ մեր գործերը՝
Մեր երկիւղը մեզ դաւաճան է շինում:

ՌՕՍՍ

Դուք չըգիտէք,

Արդեօք այս խոհեմութիւն էր իւր կողմից, թէ երկիւղ:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Խոհեմութիւն. իւր կինը ձըգել, ձըգել որդիներն,
Իւր տունը, իւր տիտղոսներն, և այնպիսի մի տեղում՝
Ուսկից նա խոյս է տալիս ինքնին: Նա մեզ չէ սիրում,
Պակասում է նորան ընական ըզգացմունք: Խեղճ ցախսարեկն,
Ամենափոքր թըռչնակն անգամ, համարձակում է կըռուել
Բուէճին դէմ, որ իւր ձագերը պաշտպանէ բոլնին մէջ:—
Լոկ երկիւղն է նորա դըրդողն, սէր չըկալ ամենեւին.
Փուճ է այն խոհեմութիւնն, ուր փախուստը դատողութեան
Հակառակ է բոլորովին:

ՌՕՍՍ

Իմ սիրելի մօրաքոյր,

Խընդրում եմ, ձեզ զըսպեցէք. որովհետեւ ձեր ամուսինն
Ազնիւ է, խոհեմ, խելօք և շատ լաւ է ճանաչում
Այս քրմահաճ ժամանակն: Ասել ես չեմ համարձակում
Աւելին. բայց խըստըմբեր ժամանակ է, երբ դառնում ենք
Դաւաճան, առանց մեր իսկ գիտնալուն. երբ երկիւղից
Լըսում ենք շըշունչներին, և չըգիտենք ինչ երկիւղից.
Երբ ծըփում ենք ալէկոծ և կատաղի ծովին վերայ,
Աստեանդ տատանելով:—Ես ձեզանից կըհեռանամ,
Բայց երկար չի տեւէ՝ նորից այստեղ կըդառնամ:
Ամենավատ գործերը կամ իսկոյն կըվերջանան,
Կամ մագըցի կըհասնին նախկին դըռութեան:—Տէր ընդ քեզ,
Իմ սիրելի քեռորդեակ:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Նա հայր ունի, բայց անհայր է:

ՌՕՍՍ

Յիմարութիւն է արածս. եթէ երկար մնամ այստեղ՝

Ինչ ըարկութեան կենթարկեմ, ձեզ փորձանքի մէջ կըձգեմ:
Գնամ ուրեմն. ցըտեսութիւն: (Գնում է):

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Սիրուն որդիս, հայրըդ մեռաւ:
Ինչ պէտք է դու այժմ անես. ինչպէս ուզում ես ապրել:

ՈՐԴԻՆ

Թըռչուններին պէս, մայրիկ:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Ինչ, ճանճերով, ճըճիներով:
ՈՐԴԻՆ

Նորանով՝ ինչ որ գըտնեմ: Այսպէս անում են և նոքա:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Խեղճ թըռչնակ, չես վախենում ո՛չ ծուղակից, ո՛չ ցանցից,
Որոգալթից կամ վարմից:

ՈՐԴԻՆ

Ինչո՞ւ, մայրիկ, վախենամ. նոքա խեղճ թըռչունների
Համար չեն:—Մեռած չէ իմ հայրըս, ինչ էլ որ ասէք:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Այո՛, նա մեռած է: Դու որտեղից հայր կըգըտնես:

ՈՐԴԻՆ

Իսկ դուք, մայրիկ, որտեղից ձեզ ամուսին կըգըտնէք:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Է՛հ, ամեն մի շուկայում ես քըսանը կըգընեմ:

ՈՐԴԻՆ

Ուրեմըն դուք գընում էք, որ վերըստին վաճառէք:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Դու խօսում ես բոլոր քո սրամըտութեամբ, և իրաւ,
Քո հասակիդ նայելով՝ բաւական սըրամիտ է:

ՈՐԴԻՆ

Իմ հայրս դաւաճան էր, մայրիկ:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Այ՛ն, դաւաճան էր:

ՈՐԴԻՆ

Ի՛նչ է դաւաճանը:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Նա, որ երգւում է, և ստում է:

ՈՐԴԻՆ

Եւ ամենքը, որ այդ անում են, դաւաճան են:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Ո՛վ որ այս անէ՝ դաւաճան է, և պէտք է որ կախուի:

ՈՐԴԻՆ

Ուրեմն ամենքն էլ պիտի կախուին, որ երգւում են և
ստում:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Ամենքը:

ՈՐԴԻՆ

Եւ ո՛վ է նոցա կախում:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Ո՛վ,—ազնիւ մարդերը:

ՈՐԴԻՆ

Ուրեմն երգուող ու ստողները կատարեալ լիմարներ են.
որովհետեւ երգուող ու ստողներ այնչափ կան, որ կարող են
ազնիւ մարդերին լաղթել ու հէնց նոցա կախել:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Է՛հ, Աստուած խելք տայ քեզ, խեղճ անասուն:—Բայց
դու ո՞րտեղից քեզ հայր պիտի ճարես:

ՈՐԴԻՆ

Եթէ նա մեռած լինէր՝ դուք նորա վերայ կլայիք. և որով-
հետեւ դուք չէք լալիս՝ սա նշան է, որ ես շուտով մի նոր
հայր կունենամ:

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Խեղճ շաղակրատ. ի՛նչ ես դուրս տալիս:

(Մի ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿԱՆ ներս է մտնում):

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Աստուած օրհնէ ձեզ, ազնիւ տիկին: Դուք ինչ չէք ճանաչում:
Սակայն ես լաւ եմ ծանօթ ձեր պատուի աստիճանին:
Կասկածում եմ, որ մօտալուտ ձեզ մի վըտանգ է ըսպառնում:
Եթէ ուզում էք լըսել մի հասարակ մարդու խորհուրդն՝
Մի մընաք այտեղ—իսկոյն որդիներովդ հեռացէք:
Ձեզ այսպէս սարսափեցնելն, ինքս էլ գիտեմ, շատ խիստ է.
Բայց վատագոյնն անել ձեզ՝ դաժանութիւն է սոսկալի,
Որ սակայն շատ մօտ է ձեր անձին: Աստուած ձեզ պահէ:
Ձեմ կարող երկար մընալ այտեղ: (Գնում է):

Լ. ՄԱԿԴՈՒՓ

Ես ո՛ւր պիտի փախչիմ.
Ես չեմ գործել ոչինչ չարիք: Բայց ահա միտքս է գալիս,
Որ ես էլ այս աշխարհումն եմ ապրում, ուր չար գործերն
Գովելի բան է յաճախ. բարիք գործելը շատ անգամ
Համարում է վնասակար լիմարութիւն: Բայց, աւանդ,
Ինչո՞ւ ես պիտի դիմեմ այս կանացի պաշտպանութեան՝
Թէ չեմ գործել ես չարիք: (ՆՐԿՈՒ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ներս
են մտնում):

Այս քնչ գէմքեր են սոքա:

Ա. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Ո՛ւր է ձեր մարդն:

Լ. ՄԱԿԱՆԹ

Յոյս ունիմ՝ ո՛չ այնպիսի անիծապարտ
Տեղում, որ քեզ նըմաններն կարողանան նըրան գըտնել:

Բ. ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Դաւաճան է նա:

ՈՐԴԻՆ

Սո՛ւտ ես, թաւաբուրդ ապիրատ:

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Ի՛նչ, հաւկիթ, դաւաճանի նոր թըխած: (Մոլորում է):

ՈՐԴՈՒՆ

Ո՛հ, մայրիկ,

Նա ըսպանեց ինձ, փախիր, փախիր ասկից, խընդրում եմ:
(Մեռնում է: Լէդի Մակդուֆ փախչում է,
զոչելով «սպանութիւն»: Նէրսիս Յաւածում
են մարդասպաններն):

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Անգլիայում: Արքունի պալատում մի սենեակ:—ՄԱԼԿՈՂՄ և
ՄԱԿԴՈՒՓ ներս են մտնում:

ՄԱԼԿՈՂՄ

Փընտրե՛նք միայնութեան մի ըստուեր և ողբանք
Այնտեղ բոլոր մեր վըշտերն:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Թող մանաւանդ ձեռք առնենք
Մահացու սուրն, և ինչպէս արի մարդիկ՝ վերադարձնենք
Մեր կողոպտուած իրաւունքն: Իւրաքանչիւր առաւօտ
Այրիներէ նոր ողբեր, որբերի գոչ և նորանոր
Հեծեծանք երկնի Հանգէպ, որ նոցանով թընդում է,
Որպէս թէ Սկովտիայի Հետ նա ըզգար և Հառաչէր
Նոյն ցաւագին վանկերով:

ՄԱԼԿՈՂՄ

Ես ինչ բանի կըհաւատամ՝
Կըցաւիմ. ինչ որ գիտեմ՝ կըհաւատամ, և ինչ որ
Ուղղել կարող եմ՝ յարմար դէպքը գալիս՝ այն կուղղեմ:
Ինչ որ դուք ասացիք՝ լինել կարող է թերեւս:
Այն բըռնաւորն, որի անունն իսկ այրում է մեր լեզուն՝
Երբեմն ազնիւ էր համարւում և նոյն իսկ ձեզ սիրելի:
Նա ձեզ դեռեւս ձեռք չէ տըւել: Երիտասարդ եմ դեռ ես.
Գէթ կարող էք ինձանով մի բան շահել նորանից,

Եւ խելացի գործ է զոհել խեղճ, տըկար, անմեղ գառը՝
Զայրացած Աստուծուն Հաշտեցնելու նըպատակով:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ես դաւաճան չեմ:

ՄԱԼԿՈՂՄ

Սակայն դաւաճան է Մակընթը:

Առաքինի և ազնիւ բնութիւնն անգամ յանձըն կառնէ
Իւր իշխողի պատուէրը: Բայց խընդրում եմ ներողութիւն.—
Դուք ինչ որ էք՝ այն կըմնաք, իմ կարծիքովըս չէք փոխուի:
Միշտ փալլում են Հրեշտակներն, թէև ընկաւ ամենափալլն:
Թէև բոլոր չարիքներն կըրեն բարու կերպարանք՝
Սակայն բարու կերպարանքը նոյն կըմնայ:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Յոյսըս կորցրի:

ՄԱԼԿՈՂՄ

Թերևս այնտեղ՝ որտեղ ես իմ տարակոյսներըս գըտայի.—
Ինչո՞ւ Համար այնպէս փութով թողիք ձեր կիներն և որդիներն—
Այն թանկագին գանձերը, սիրու ամուր կապերը—
Առանց Հրաժեշտ իոկ տալու: Խընդրում եմ չընեղանաք.
Իմ կասկածներս նըպատակ չունին ձեզ վիրաւորել,
Այլ միայն ինձ ապահովել: Դուք միշտ ազնիւ կըմընաք՝
Ինչ էլ որ ես չըմըտածեմ:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Թաթաւութիւր, թաթաւութիւր

Արիւնի մէջ, խեղճ աշխարհ: Մեծ բըռնութիւն, ապահով
Արմատ ձըգիւր, քեզ չի սանձէ ազնուութիւնն: Հանդէս Հանիր
Անիրաւութիւնդ, որ այժմ օրինաւոր դարձաւ.—Իշխան,
Մնաք բարով. ես ձեր կարծած ապիկարը չեմ լինի՝
Եթէ տան էլ բըռնաւորի ճանկումն եղած ամբողջ երկիրն,
Նաև ճօխ արևելքը սորա Համար:

ՄԱԼԿՈՂՄ

Մի վըշտանաք.
Ես այս չտի անպայման, կասկածելով ձեզանից:

Ես գիտեմ, որ մեր աշխարհը ճընշուած է լրծի տակ,
Ողբում է, արիւն հոսում, իւրաքանչիւր օր նոր վերք
Աւելցնում է իւր վերքերին վերայ: Գիտեմ ես նոյնպէս,
Որ ձեռներ կը բարձրանան սլաշտպանելու իմ իրաւունքս,
Եւ այտեղ Անգլիայի բարեսիրտ թագաւորը
Կըտայ ինձ հազարաւոր քաջ զինուորներ: Բայց եթէ
Յաղթանակով ջախջախեմ էլ բռնաւորի գըլուխը,
Կամ այն կըրնամ սրբիս վրայ՝ սակայն իմ խեղճ աշխարհը
Աւելի շատ մոլութիւններ կը գըտնէ, քան թէ առաջ,
Աւելի վիշտ կը կըրէ, բազմատեսակ նոր ձեւերով,
Ապագայ գահակալից:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Եւ ո՞վ է այդ գահակալն:

ՄԱՆԿՈՂՄ

Ես ինքնին, կարծում եմ ես: Շատ լաւ գիտեմ, որ իմ մէջ
Այն աստիճան սլաշտուստուած են մոլութեան ամենակերպ
Տեսակներն, որ երբ նոքա յայտնի լինին՝ սեւ Մակըրթն իսկ
Չիւնի նըման մաքուր սպիտակ կերևի, և խեղճ աշխարհն
Նըրան գառն կը համարէ, երբ նըրան համեմատէ
Իմ անհուն չարութեան հետ:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ո՛չ, գարշելի դըժոխքի

Լէգէոններն էլ չունին մի դատաստարտ դեւ՝ Մակըրթնից
Աւելի անիծապարտ:

ՄԱՆԿՈՂՄ

Ես համաձայն եմ, որ նա

Արիւնարբու է, ցանկասէր, կը ծծի, խարդախ, խարերայ,
Ջալրացկոտ, չարահոգի և լի բոլոր մեղքերով,
Որ անուանել կարելի է: Բայց անհուն է, անսահման
Իմ մէջի վաւաշութիւնն. ձեր կըները, ձեր դըստրերն
Չեր տիկիններն, օրիորդները չեն կարող յագեցնել
Իմ ցանկութեան անդունդը: Իմ վաւաշոտ փափագը
Կը խորտակէր այն բոլոր խափանառիթ արգելքներն,

Որ իմ կամքիս դէմ ելնէին: Քան ալսպիսի մէկը՝ Մակրեթ
Լաւագոյն վեհապետ է:

ՄԱՆԿՈՂՈՒՓ

Անսահման անժուժկալ բարքն
Յիրաւի նոյնպէս բնութեան բըռնութիւն է, և արդէն
Քանի՜ քանի շրջեղ գահեր է կործանել անժամանակ
Եւ տապալել թագաւորներ: Բայց դուք երկիւղ մի կըրէք՝
Վայելել որչափ որ կայ: Դուք կարող էք լագեցնել
Ձեր ցանկութիւնն լիուրի քանակութեամբ, միանգամայն
Պաղասիրտ երևելով՝ ձեզ քողարկել աշխարհից:
Մենք բաւական յօժարամիտ տիկիներն ունինք. ձեր մէջ
Ձէ բնակում ալսպիսի անդղ, որ կըլանէ ամենքին,
Որոնք իրանց ձեր բարձրութեան նուիրելու պատրաստ լինին՝
Երբ իմանան ձեր հաճութիւնն:

ՄԱՆԿՈՂՈՒՄ

Սորանից զատ աճել է .

Բոլորովին փրճացած բնութեանըս մէջ ալսպիսի
Անյագելի ագահութիւն, որ թագաւոր թէ լինէի՝
Իշխաններին կըսպանէի՝ որ տիրանամ նոցա երկրին:
Մէկի տանը կըցանկալի և միւսի գոհարներին:
Եւ ամեն մի նոր կողոպուտ իբր համեմանք կըճառալէր՝
Ընչ՝ քաղցութիւնս ևս աւելի գըրգռելու: Կընիւթէի
Անիրաւ վէճեր՝ բարի և՛ օրինաւոր մարդերին դէմ,
Կըջընջէի ստացուածքներին համար բոլորն:

ՄԱՆԿՈՂՈՒՓ

Ագահութիւնն

Աւելի խորն է ձըգել կորըստաբեր իւր արմատներն,
Քան ցանկութիւնն ամառնաբոյս 1): Սա ալս սուրն է, որով մեր
Թագաւորներն ըսպանուեցան: Բայց նորից մի՛ վախենաք.
Ակովտիան ալսչափ լի է, որ ձեր տենչը կըլիացնէ
Ձեր սեփական ստացուածքովն: Այս ամենը դեռ տանել
Կարելի է՝ եթէ լինին փոխադարձ լաւ յատկութիւններ:

1) Այսինքն՝ որ յատուկ է մարդի երիտասարդական հասակին:

ՄԱԼ՝ԿՈՂ՝Մ

Բայց ես չունիմ և ոչ մէկն: Թագաւորի զարդերը—
Արդարութիւն, ճշմարտութիւն, ժուժկալութիւն, ամբողջութիւն,
Բարութիւն, տոկունութիւն, Համբերութիւն, Հեզութիւն,
Արութիւն, քաջութիւն, գութ և անձնանուիրութիւն—
Սոցա հետքն էլ չունիմ ես: Բայց սոցա տեղ առատ եմ
Ես բոլոր ոճիրների ամենակերպ տեսականերով,
Որ գործում եմ տարբեր ձևով: Թէ զօրութիւն ունենայի՝
Հաշտութեան քաղցրը կաթն ես դրժոխքը կը թափէի,
Տիեզերքի հանգիստը կը լուզէի, աշխարհից
Կարտաքսէի խաղաղութիւնն:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ո՛հ, Սկովտիա, Սկովտիա:

ՄԱԼ՝ԿՈՂ՝Մ

Այսպիսի մէկն եթէ արժան է իշխելու՝ ասոցէք,
Ես այն եմ՝ ինչ որ ասի:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Իշխելու արժանի՝

Ո՛չ, և ոչ իսկ ասլըելու:—Ո՛վ ազգ թըշուառական,
Բըռնաւորի արիւնոտ դայիսոնով կառավարուած,
Ե՞րբ դու կըրկին կըտեսնես քո բախտաւոր օրերը:
Ահա այստեղ քո գահի բուն հարազատ ժառանգն այսպէս
Կանգնած է, իւր սեփական մեղադրութեամբ դատաւարտուած,
Եւ իւր ցեղն է չարախօսում:—Արքայական քո հայրը
Սըրբասուն թագաւոր էր. թագուհին, որ քեզ ծընաւ՝
Ծընկան վերայ լինում էր յաճախ, քան թէ ոտքի վերայ 1),
Եւ մեռնում էր իւր կեանքի ամեն մի օրն: Մնաս բարով:
Այն արատներն, որ դու ինքնին բարուրեցիր քո վերադ՝
Ինձ նոքա՝ Սկովտիայից արտաքսեցին:—Ո՛վ իմ սիրտ,
Քո յոյսդ այստեղ վերջացաւ:

ՄԱԼ՝ԿՈՂ՝Մ

Մակդոնֆ, այդ ազնիւ զաւրոյթն,

1) Այսինքն՝ յաճախ աղօթում էր, ծունկ չողած: Հ. Թ.

Պարզսրբութեան որդին, սըրբեց և փարատեց իմ հոգուց
 Սև կասկածներն և հաշտեցրեց իմ խորհուրդներս քո ազնիւ
 Հաւատարիմ բնութեանդ հետ: Դժոխային Մակըլթն յաճախ
 Փորձ է արել այդպիսի արուեստներով ինձ որսալ
 Եւ ձեռք ձըղել. և զգուշաւոր խոհեմութիւնն ինձ ազատեց
 Դիւրահաւան ըշտապից: Բայց թող բարձրեալ Աստուածը
 Քո և իմ մէջ դատաստան կըտրէ: Ահա ես ինքս ինձ
 Այժմէն յանձնում եմ քո ձեռքն և իմ անձի մեղադրանքներս,
 Որ ես արի՛ յետ եմ առնում: Ահա երդմամբ Հրաժարում եմ.
 Այն ոճիրներն ու բըծերն, որ ինքնին ինձ վերագրեցի՝
 Նոքա օտար են իմ բնութեանս: Մինչև այսօր ես կընի հետ
 Ծանօթութիւն չեմ ունեցել. սուտ չեմ երդուել ես երբէք,
 Եւ հազիւ ցանկացել եմ նորան՝ որ ինձ է պատկանում:
 Ես չեմ դըրժել երբէք խօսքիս, չէի անգամ կամենալ
 Դեւը մատնել իւր ընկերին: Չըշմարտութիւնն ինձ պակաս
 Ձէ սիրելի, որչափ կեանքը. իմ առաջին խօսած սուտս
 Հէնց այն էր իմ անձիս դէմ: Ինչ որ ես եմ իսկապէս՝
 Պատկանում եմ քո և իմ աշխարհի իրաւունքին:
 Արդէն քո գալուցդ առաջ այնտեղ դիմել պատրաստուած էր
 Ծերունին Սիվարդ, տասն հազար ընտիր զինուորներով,
 Բոլորովին կազմ և պատրաստ պատերազմի. արդ միասին
 Մենք կըզընանք: Եւ թող Աստուած բարի անէ գործի ելքն,
 Ինչպէս արդար է մեր այս դատը:—Ինչո՞ւ լըռում էք:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Այս տեսակ հաճելի և անհաճոյ գործերն՝ իսկոյն
 Դըժուարին է միմեանց հետ կապակցել:

(Մի Բժիշկ ներս է մտնում):

ՄԱԼԿՈՂՄ

Լաւ, այս մասին

Դեռ կըխօսինք: (Բժշկին): Թագաւորը դուրս կըգա՛յ, ասէք
 խընդրեմ:

Բժիշկ

Այո՛, տէր. արդէն մի խումբ թըշուառներ ըսպասում են

Նորանից բըժըշկուեալու: Նոցա ախար ծաղը է անում
Արուեստի մեծ փորձերը: Բայց երբ նոցա հըպում է նա—
Երկինք նորա ձեռներին տըւել է այս բըժըշկութիւնն—
Նոքա բուժում են իսկոյն:

ՄԱԼԿՈՂՄ

Շնորհակալ եմ ձեզ, բըժիշկ:

(Բժիշկը գնում է):

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ինչ ախտ է այդ, որի մասին խօսում էիք:

ՄԱԼԿՈՂՄ

„Վիշտ“ են ասում:

Այս բարի թագաւորի մեծ հրաշալի մի ձիրքն է,
Որ յաճախ, Անգլիայում իմ եղած օրիցս ի վեր՝
Եւ տեսել եմ նորա մէջ: Ինքը միայն զիտէ, ինչպէս
Պաղատում է երկընքին. բայց նորատի ախտով բռնուած
Ժողովրդին—լի վէրքերով, սլալաւներով, նայողի
Դուժը շարժող, բըժըշկութեան անմատչելի—նա բուժում է,
Նոցա վըզից կախելով մի ոսկեղէն նըշանադրամ,
Եւ սուրբ աղօթք անելով: Եւ ասում են՝ նա կըթողնէ
Արքայական ժառանգութիւն իւր սերընդին՝ նոյնպէս այս
Բըժըշկութեան օրհնութիւնն: Այս հազուադիւր ձիրքին հետ
Ունի նաև երկնատուր հոգի մարգարէութեան:
Եւ այլ և այլ օրհնութիւններ, որ շուրջ պատում են նորա
գահն՝

Վըկայում են, թէ նա շնորհով լի է ¹⁾:

(ՌՕՍՍ Ներս է մտնում):

ՄԱԿԴՈՒՓ

Տեսէք, ո՞վ է գալիս:

1) Այս մենախօսութիւնը հաւանօրէն առնուած է Հովնչէղի
Ժամանակագրութիւնից, որ աւանդում է, թէ Սղուարդ Խոստովա-
նողն ունէր մարգարէութեան շնորհ և բժշկում էր շատ հիւանդու-
թիւններ: Նա բուժում էր այն հիւանդներին, որոնք ախտացած էին
«արքայական ախտ» կոչուած մի առանձին հիւանդութեամբ: և այս
հրաշալի շնորհը նա աւանդեց իւր ժառանգներին. Հ. Թ.

ՄԱԼԿՈՂՄ

Մի երկրացի, բայց դեռևս չեմ ճանաչում ես նրան:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Իմ թանկագին ազգականս, բարով լինի ձեր գալուստն:

ՄԱԼԿՈՂՄ

Այժմ նրան ճանաչեցի—Աստուած, Աստուած, Հեռացրու
Այն առիթներն, որոնք մեզ օտարացրին:

ՌՕՍՍ

Ամէն. տէր:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Սկովտիան քնչպէս է այժմ:

ՌՕՍՍ

Ո՛հ, աշխարհ խրդճալի,

Որ ինքնիրան ճանաչելուց սարսուփում է. նա չէ կարող
Մեզ մայր կոչուել, այլ գերեզման. ուր ժըպիտ չէ երևում
Ոչ ոքի վրայ, բայց միայն՝ ով դեռ ոչինչ չըզիտէ.

Ուր ողբեր, ճիչ, հառաչանք լրցնում են օդն և լըսում,
Բայց աննրկատ են մընում. ուր կատաղի վիշտն՝ առօրեայ
Ըզբաղմունքի է նըման. ուր մեռելի զանգն հընչելիս՝
Հազիւ հարցնում է մէկը. ում համար է, և բարի
Մարդի կեանքը իւր գըլխարկի տերեւից շուտ է թառամում.
Մարդ մեռնում է՝ առաջ քան թէ հիւանդանայ:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ո՛հ պատկեր

Խիստ գոյներով, բայց շատ ճիշտ:

ՄԱԼԿՈՂՄ

Ամենանոր վիշտն քնչ է:

ՌՕՍՍ

Մի ժամ առաջ պատահածը պատմողին ծաղր են անում.—
Իւրաքանչիւր ակընթարթ մի նորագոյնն է ծընում:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ի՞նչպէս է կինս:

ՌՕՍՍ

Ո՛ր, շատ լաւ:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Իսկ որդիներս:

ՌՕՍՍ

Նոյնպէս լաւ:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Բըռնաւորը չըվըրգովեց արդեօք նոցա խաղաղութիւնն:

ՌՕՍՍ

Ո՛չ, նոքա խաղաղ էին, երբ ես նոցա հրաժեշտ տըւի—
(Մալ՛կոլ՛մին) Երբ այստեղ էի գիմում ձեզ նոր լուրեր բերելու,
Որ գըժուար էր ինձ բառնալ՝ պըտըտում էր մի շըշուկ,
Թէ մի քանի արիասիրտ ընկերներ զէնք են վերցրել,
Եւ այս մասին իմ հաւատքս աւելի հաստատուեցաւ՝
Երբ տեսայ բըռնաւորի զօրքերի պատրաստուելը:
Այժմ ժամ է օգնութեան: Սկովտիայում ձեր հայեացքը
Զինուորներ կըստեղծէր, նոյն իսկ կանանց կըռուել կըտար՝
Որ վերջ գըրուէր դառն աղէտին:

ՄԱԼՆՈՂՄ

Թող նոքա մըխիթարուին.

Մենք դուրս գալու վերայ ենք: Մեծահոգի Անգլիան
Մեզ տըւեց քաջ Սիվարդը և տասնհազար զինուորներ:
Նորանից ծեր և քաջարի պատերազմող չէ գըտընում
Քրիստոնեայ աշխարհին մէջ:

ՌՕՍՍ

Ո՛ւր էր, ես այդ միխիթարութեան
Նոյնպէս տալի պատասխան: Բայց ես այնպէս խօսքեր ունիմ,
Որ միայն դատարի օգում հարկաւոր է այն հընչել,
Որ դուք երբէք չըլըսէիք:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ո՛ւմ են նոքա վերաբերում,
Ընդհանրութեան գործերին, թէ վըշտերի մի տուրք է այն՝
Վիճակուած մէկ անհատի սըրտին:

ՌՕՍՍ

Ոչ մի ազնիւ Հոգի
Չէ կարող անկարեկից գըտընուել. բայց մեծագոյն
Նորա մասն՝ վերաբերում է ձեզ միայն:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Եթէ իմս է՝
Ել մի պահէք ինձանից, թողէք շուտով այն ըստանում:

ՌՕՍՍ

Թող լեզուս ձեր ականջից ընդ միշտ ատուած չըլինի,
Եթէ նըրան պատառէ ամենատխուր մի ձայնով,
Որ նա երբէք լըսել է:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Հա, ես այն գուշակում եմ:

ՌՕՍՍ

Ձեր ամբողջ յարձակումի ենթարկուեց. կին, որդիք
Կոտորուած են վայրենաբար. բայց յիշելը թէ ինչ կերպով
Նոյնն է թէ արիւնախանձ ըսպանութեան աւարին
Ձեր մահն իս միացնէի:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ո՛վ երկինք ամենողորմ. —

Ի՞նչ է, մարդ, մի քաշէք ալգպէս գըլխարկն լօնքերիդ.
Ձեր վըշտին բառեր տըւէք: Այն ցաւը, որ չէ խօսուած
Կըլեցնէ ծանրաբեռնուած սիրտն և նըրան կըպատառէ:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Որդիներս էլ:

ՌՕՍՍ

Կին, որդի, սպասաւորներ, ամեն բան,
Ինչ որ այնտեղ գըտընւում էր:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Եւ ես հեռուն լինէի: —
Կընոջս էլ ըսպանեցին:

ՌՕՍՍ

Արդէն ասի:
ՄԱՆԿՈՒՄ

Ձեզ բըռնեցէք:

Թող մեր մեծ վրէժխընդրութեամբ դեղ պատրաստենք՝ բու-
ժելու

Այս մահացու վըշտերը:

ՄԱՆԿՈՒՄ

Նա չունի որդի:—Բոլոր իմ սիրասուն որդիներս.

Բոլորը, ասացիք դուք: Ո՛ր դժոխային անգղ. բոլորն:

Ի՞նչ, բոլոր իմ սիրական ձագերըս, իրանց մօր հետ,

Մի վայրենի հարուածով:

ՄԱՆԿՈՒՄ

Կըրեցէք այս իբրև ար:

ՄԱՆԿՈՒՄ

Ուզում եմ. բայց պէտք է նոյնպէս ըզգամ իբրև ար:
Ես չեմ կարող չըլիել, թէ նոքա այն բաներն էին,
Որոնք ինձ սիրելագոյնն էին: Երկինքն այս տեսաւ,
Եւ պաշտպանել չուզեց նոցա:—Դու, Մակդոնֆ մեղապարտ,
Նոքա բոլորն ըսպանուեցան քեզ համար: Ես, չըքոտի,
Ոչ թէ իրանց լանցանքին, ո՛չ, միայն իմոնցս համար
Հընձեց նոցա սպանութիւնն:—Ողորմի՛ նոցա Աստուած:

ՄԱՆԿՈՒՄ

Թող ձեր սըրտին սա լեսան լինի: Ոխի փոխեցէք

Ձեր վիշտը. մի՛ ընկճէք ձեր սիրտն, հապա բորբոքեցէք:

ՄԱՆԿՈՒՄ

Ո՛ր, գիւրաւ կարող էի ես աչքերովըս կին դառնալ ¹⁾

Եւ լեզուովըս պարծենկոտ: Սակայն դու, գըթած երկինք,

Կարճացրու որեւիցէ լապաղում. Սկովտիայի

Այն դէին և ինձ ինքնին բեր ճակատ-առ-ճակատ.

1) Արտասուել: Հ. Թ.

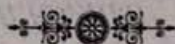
Մօտեցրու ինձ նըրան սըրի տարածութեամբ.—եթէ խոյս տայ՝
Այն ժամանակ ներիր նորան, երկինք:

ՄԱՆԿՈՂՄ

Ահա՛ առնացի խօսք:

Ե՛կ, գընանք թագաւորին մօտ. պատրաստ է բանակը:
Մեզ չէ մընում ոչինչ, բացի հրաժեշտից: Մակընթ աղգէն
Հասում է, որ ցունց տըրուի, և Բարձրեալի գօրութիւնն
Կազմում է իւր գործիքներն: Առէք ի՛նչ որ ձեզ ըսփոփէ:
Երկար է այն գիշերն, որ չէ երբէք լուսանում: (Գնում՝ են):

ՏԻՆԳ-ԵՐՈՐԴ-ԼԵՐԵՐՈՒ-ԷԾ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Դռնախնայն. Ամրոցում մի սենեակ.—Մի ԲԺԻՇԿ և մի ՊԱԼԱ-
ՏԱԿԱՆ ԿԻՆ ներս են մտնում:

ԲԺԻՇԿ

Ահա երկու գիշեր է, որ ես ձեզ հետ արթուն եմ մը-
նում, բայց դեռ ձեր ասածն հաստատուած չտեսայ: Վեր-
ջին անգամ երբ նէ շրջեցաւ:

ՊԱԼԱՏ. ԿԻՆ

Սկսեալ այն ժամանակից, որ նորին մեծութիւնը պա-
տերազմի ելաւ՝ ես տեսնում էի, որ նէ անկողնից վեր էր կե-
նում, գիշերազգեստը վերան էր ձգում, բաց էր անում գրա-
սեղանը, առնում էր թուղթ, ծալում էր, գրում էր վերան,
կարդում էր, կնքում էր և կրկին անկողին էր գնում: Եւ բո-
լոր այս ժամանակը խոր քնի մէջ էր լինում:

ԲԺԻՇԿ (առանձին)

Կազմուածքի մեծ խանգարում. միաժամանակ թէ քնի
բարիքը ճաշակել և թէ արթնութեան գործեր կատարել.—(Պա-

լատական (կնին): Այս քնաթաթախ յուզման մէջ, բացի ներա
շրջագայութիւնից և միւս իրական գործողութիւններից, եր-
բեմն երբեմն ինչ լսեցիք ներան խօսելիս:

ՊԱԼԱՏ. *Կի՛ն*

Այնպիսի բաներ, տէր, որ ես չեմ ուզում ձեզ կրկնել:

Բժիշկ

Ինձ՝ կարող էք ասել, և լաւ կլինէր՝ եթէ ասէիք:

ՊԱԼԱՏ. *Կի՛ն*

Ոչ ձեզ և ոչ որեւէ մէկին: Վասն զի ես ապացոյցներ
չունիմ իմ խօսքս հաստատելու:

(Լէոյի ՄԱԿԲԵԹ, ճրագը ձեռքին, ներս է մտնում):

Նայեցէք, ահա ինքը գալիս է: Այս է ներա սովորական
ձևն, և, կեանքս վկայ, խոր քնի մէջ է: Նկատեցէք ներան,
աւելի մօտ գնացէք:

Բժիշկ

Այս ճրագն ինչպէս ձեռք բերեց:

ՊԱԼԱՏ. *Կի՛ն*

Ինչպէս. ներա մօտն էր այն. նէ իր մօտ ճիշտ ճրագ
ունի. այսպէս է նէ հրամայել:

Բժիշկ

Տեսէք, ներա աչքերը բաց են:

ՊԱԼԱՏ. *Կի՛ն*

Այո՛, բայց ներա զգալարանքները փակ են:

Բժիշկ

Ինչ է անում այժմ. նայեցէք ինչպէս նէ ձեռները շը-
փում է:

ՊԱԼԱՏ. *Կի՛ն*

Սա ներա սովորական շարժումն է, և այնպէս է երե-
ւում, իբր թէ նէ ձեռները լուանում է: Ես տեսել եմ, որ
քառորդ ժամ շարունակ այսպէս է արել:

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Ահա, մի բիծ էլ այտեղ:

ԲԺՊԵՆ

Լուս, նէ խօսում է: Ես գրի կառնեմ՝ ինչ որ խօսի, որպէս զի աւելի լաւ պահեմ մաքրումս:

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Հեռու, անիծեալ բիծ, հեռու, ասում եմ: Մէկ, երկու... այո՛, ժամանակ է գործ անելու: Խաւար է դժոխքը: Թի՛ւ, միլիորդ, թի՛ւ. զինուոր, և վախկոտ: Ինչու վախենանք թէ այս կիմանան՝ երբ ոչ ոք չի համարձակի մեր զօրութիւնը պատասխանատուութեան ենթարկելու: Սակայն ո՞վ կըկարծէր, թէ ծերուկն այսչափ արիւն ունենալ իւր մէջ:

ԲԺՊԵՆ

Լաւ նկատում էք:

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Յայլի թէնը մի կին ունէր. ուր է նէ ալժմ—Ի՛նչ, այս ձեռներն էլ երբէք չպիտի մաքրուին: Բաւական է այս մասին, միլիորդ, բաւական է: Դուք ամեն ինչ փճացնում էք ձեր սարսափով:

ԲԺՊԵՆ

Գնացէ՛ք, գնացէ՛ք. դուք իմացաք՝ ինչ որ պէտք չէ իմանալիք:

ՊԱՆԱՏ. ԿԻՆ

Նէ ասաց՝ ինչ որ պէտք չէ ասէր, այս ճիշտ է: Ասաւած գիտէ, թէ նէ ինչեր կարող է գիտնալ:

Լ. ՄԱԿԱՅԹ

Այտեղից դեռ ևս գալիս է արիւնի հոտը: Արարիայի բոլոր անուշահոտութիւնները չեն կարող քաղցրացնել այս փոքրիկ ձեռքը—Օ՛հ, Օ՛հ, Օ՛հ:

ԲԺՊԵՆ

Ինչպիսի հառաչանք է այս: Ներս սիրտը ցաւաղին ծանրաբեռնուած է:

ՊԱԼԱՏ. *Կի՛ն*

Ես չէի կամենալ մի տղայիսի սիրտ կրել կուրծքիս մէջ,
ոչ իսկ այդ մարմնի բոլոր սլափունքներին համար:

Բժիշկ

Լաւ, լաւ, լաւ...

ՊԱԼԱՏ. *Կի՛ն*

Աղօթեցէք Աստծու, որ այդպէս լինի, տէր:

Բժիշկ

Այս հիւանդութիւնն իմ արուեստից վեր է: Սակայն ես
տեսել եմ մարդիկ, որ քնի մէջ շրջում էին, բայց իրանց ան-
կողնին մէջ սրբութեամբ էին մեռնում:

Լ. ՄԱԿԻՅԵԹ

Լուսն ձեռներդ, զիշերագգեստդ հազիր. այդպէս տրժ-
գոյն մի լինիր: Մի անգամ էլ քեզ տսում եմ. Բանկոյ վա-
ղուց թաղուած է. նա չէ կարող դամբարանից դուրս գալ:

Բժիշկ

ձիշտ այդպէս:

Լ. ՄԱԿԻՅԵԹ

Անկողին, անկողին: Լսում եմ, դուռը ծեծում են: Ե՛կ, եկ,
եկ, եկ, ձեռքդ ինձ տուր: Ինչ որ գործուած է՝ չէ կարող
չգործուած դառնալ: Անկողին, անկողին, անկողին:

(Գնում է):

Բժիշկ

Նէ այժմ անկողին է գնում:

ՊԱԼԱՏ. *Կի՛ն*

Ուղղակի:

Բժիշկ

Սոսկալի շատ տըրտունջներ լրսուեցան: Անբնական գործն
Անբնական վիշտ է ծագեցնում: Արատաւոր խըղճերը
Յաճախ իրանց համըր բարձին հաւատում են գաղտնիքներն:
Նէ մանաւանդ քահանայի պէտք ունի, քան բըժըշկի:
Աստուած, ներիր մեզ ամենիս:— Նէրա վերայ հըսկեցէք.

Հեռացրէք նէրանից վնասաբեր առարկաներն
Նւ միշտ վերան աչք ունեցէք: Առ այժմ բարի գիշեր:
Նէ իմ սիրտըս խառնակեց, սարսափեցրեց իմ աչքերս:
Մըտածում եմ, բայց չեմ կարող խօսել:

ՊԱՆԱՏ. ԿԻՆ

Տէր, գիշեր բարի:
(Գնում են):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Մի վայր Դուստինանի մօտ—ՄէնՏէթ, Կէթնէյ, ԱնԳՈՒՍ,
ԼէնՈՎՍ և ԶինՈՒՈՐՆՍԻ Թմրուկներով և դրօշակներով ներս են
մտնում:

ՄէնՏէթ

Մօտենում է բրիտանական զօրքը, որի առաջնորդն են
Մալկով, Սիվարդիւր Հօրեղբայրն և քաջարին մեր Մակդուֆ:
Նոցա մէջ բորբոքում է վրէժը. նոցա սուրբ իրաւունքն՝
Դէպի այս արիւնալից ահեղ գործը կոգւորէր
Մարմնով մեռած մարդին խկ ¹⁾:

ԱնԳՈՒՍ

Բէրնամի անտառին մօտ
ԿըՀանդիպինք մենք նոցա. նոքա գալիս են այն տեղով:

Կէթնէյ

Գիտէք արգիօք, Դոնալ'բայնն ևս այնտեղ է եղբօր Հետ:

ԼէնՈՎՍ

Ո՛չ, նա չըկալ Հաւանօրէն. ես բոլոր ազնուականաց
Ունիմ ցանկը. այնտեղ է և Սիվարդի որդին, նոյնպէս
Շատ անմօրուք պատանիներ, որ Հէնց այժմ պիտի ցոյց տան
Փորձը իրանց քաջութեան:

ՄէնՏէթ

Խոն է տնում բըռնաւորը:

1) Այսինքն՝ անասլատականին:

ԿԷԹՆԷՄ

Ամբաստանդ ամբաստանում է նա հըզօր Դուռնսինան բերդն:
Ոմանք նըրան խենթ են կոչում. իսկ ո՛վ նըրան քիչ է ատում՝
Կռչում է այդ՝ արութեան կատաղութիւն: Բայց ճիշտն այս է,
Որ չէ կարող նա կոճկել իւր խառնաշփոթ վատ գործը
Ռազմական կարգի գօտով:

ԱՆԳՈՒՍ

Նա ըզգում է այժմ, ինչպէս
Իւր գաղտնի սպանութիւններն իւր ձեռներին են կըպչոտում.
Ժամէ-ժամ խըլըրտմունքներն ամբաստանում են իւր դաւերն:
Ում որ նա հրամայում է՝ կատարում են, հրամանից
Եւ ոչ սիրուց դըրդուած: Այժմ նա ըզգում է, որ իւր տխրոսն
Քաջ է գալիս իւր վերայից, ինչպէս հագուստն հըսկալի՝
Մի թըզուկ գողի վերայ:

ՄԷՆՏԷԹ

Ո՛վ կարող է մեղադրել,
Որ նորա խեղճ զգալութիւնն նըրան խռովում, ապշեցնում է՝
Երբ նորա մէջ ամեն բան դատասպարտում է ինքնիրան,
Թէ ինչո՞ւ այնտեղ է ինքն:

ԿԷԹՆԷՄ

Օ՛ն, գընանք առաջ, և մեր
Միամիտ հպատակութիւնն յայտնենք այնտեղ, ուր հարկ է.
Այս հիւանդոտ աշխարհի դիմաւորենք բըժըշկին,
Եւ նորա հետ՝ մեր աշխարհը սըրբելու համար թափենք
Մեր արիւնի վերջին կաթին:

ԼԷՆՈԿՍ

Կամ այնչափ, որչափ պէտք է՝
Ցօղելու արքայական ծաղիկը, և խեղդելու
Վայրի խոտերն: Ուրեմըն քալլերս ուղղենք դէպի Բէրնամ:
*(Գնում են):

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Դուռնսինան, Դղեակում մի սենեակ,—ՄԱԿՐԵԹ, ԲԺԻՇԿՆ և ՇՔԱՍԽՈՒՄԻՐՆ անքս են մտնում:

ՄԱԿՐԵԹ

Տեղեկութիւն էլ մի բերէք ինձ. թող փախչին բոլորն էլ. Մինչ Բէրնամի անտառը Դուռնսինանի դէմ չըջարժի՝ Ինձ չէ կարող տիրել երկիւղն: Ի՞նչ է Մալկոլմն, այն տըղան, Միթէ կընից ծընած չէ՞ նա: Այն ոգիներն, որ բոլոր Մահկանացուաց վիճակը գիտեն՝ այսպէս ինձ ասացին. «Մահբեթ, մի վախենար. կընից ծընածը երբէք Քո վերայ չի տիրանալ»:—Իսլամական թէներ, փախէք եւ խառնուեցէք եպիկուրեան անգլիացոց շարքերին հետ: Իմ վեհ հոգիս և իմ սիրտս, որ բարախում է այլբար՝ Ոչ երբէք պիտի ընկճին կապածանքից, դողան ահից:

(Մի ծԱՌԱՅ ներս է մտնում):

Սատանան քեզ սևացնէ, այ դու թերմաշ թան-երես. Ո՞րտեղից դու գընեցիր այդ քո սագի պատկերըդ:

ԾԱՌԱՅ

Գալիս են տասն հազար...

ՄԱԿՐԵԹ

Սագ, ապիրատ:

ԾԱՌԱՅ

Զինուոր, տէր:

ՄԱԿՐԵԹ

Գընա՛, ճեղքիր գարշ երեսդ, և երկիւղդ՝ կարմիր ներկիր, Լեղեպատառ դու լսկոտ: Ի՞նչ գինուորներ, խելագար. Մահը կըսոյ՛ի քո հոգուդ: ձերմակ-քաթան քո այտերըդ Խորհըրդակից են երկիւղի: Ի՞նչ գինուորներ, շիճուկ-երես:

ԾԱՌԱՅ

Անգլիական բանակը, ներողութիւն արէք ինձ:

ՄԱԿԱՆԹ

Ձրքուեցրո՛ւ քո պատկերըդ:—Սէյտոն:—Ձրգուանքըս գալիս է
Երբ տեսնում եմ:—Սէյտոն:—Այս ընդհարումն ինձ ընդ միշտ
Կըբթըշկէ մի անգամից, կամ իսկոյն կը խորտակէ:
Ես բաւական ասլըեցայ. իմ կեանքիս ճանապարհը
Երաշտի և թառամած տերւեների միջով անցաւ:
Իսկ ինչ որ ուղեկից պիտի լինի ծերութեան—
Պատիւ, սէր, հնազանդութիւն, բարեկամաց բազմութիւն—
Ես այն պիտի չունենամ. բայց փոխանակ նորա՝ անէծք,
Ոչ բարձրաձայն, բայց խոր սրբանք, լեզուով պատիւ—դա-
տարկ ձայն,

Որ ինձ անշուշտ կըզըլանար խեղճ սիրտն՝ եթէ համարձակէր:
Սէյտոն:

(ՍԷՅՏՈՆ ներս է մտնում):

ՍԷՅՏՈՆ

Հրամայեցէք, մեծութիւն:

ՄԱԿԱՆԹ

Նորագոյն լո՛ւր:

ՍԷՅՏՈՆ

Ինչ որ ձեզ հաղորդեցին, մի՛որդ, բոլորն ըստուգուեց:

ՄԱԿԱՆԹ

Ես կըկըռուիմ՝ մինչև միսըս ոսկորներին վրայ կըտրատուի:
Տուր զըրահներս:

ՍԷՅՏՈՆ

Դեռ նոքա պէտք չեն:

ՄԱԿԱՆԹ

Ուզում եմ հագուել:—

Շատ հեծեալներ հանեցէք և շըրջեցէք բոլոր երկիրն.

Կախեցէք՝ ով որ ահի մասին խօսի:—Տուր զըրահներս:—

(ԲԺՂԼԻՆ) Ի՞նչպէս է ձեր հիւանդը, բըթիշկ:

ԲԺԻՇԿ

Այնչափ հիւանդ չէ,

Մի՛ւրդ, որչափ վըրդովուած երամահոճ ցնորքներից,

Որ նէրանից խըլում են քունն:

ՄԱԿԱՆԹ

Փարատիր նոցա ուրեմն:
Չէս կարող բըժիշկ լինել հիւանդացած մի հոգու,
Յիշողութեան միջից խըլել հանել վիշտն արմատացած,
Դուրս քերել ուղեղի մէջ գըրուած վըշտերն ու հոգսերը,
Եւ քաղցըր, մոռացուցիչ մի դեղութափի օգնութեամբ՝
Ծանրաբեռնուած կուրծքն ամոքել կորըստաբեր նիւթերից,
Որ ճընշում են նէրա սիրտը:

ԲԺԻՇԿ

Այս դէպքում պէտք է հիւանդն
Ինքնին հոգալ իւր վերայ:

ՄԱԿԱՆԹ

Դեղերդ ածիր շընների առաջ. նոքա ինձ պէտք չեն:—
Հագցըրէք ինձ զըրահներ. մականըս բերէք:—Սէլտոն,
Նըշան տուր դուրս յարձակուելու:—Բըժիշկ, թէները փախ-
չում են:—

Եկ, ըշտապիր:—Եթէ կարող լինէիր, բըժիշկ, քըննել
Իմ տէրութեանս ջըրերը, գըտնել նոցա հիւանդութիւնն,
Եւ մաքըէիր, դարձնէիր նորա նախկին առողջ կեանքն՝
Ես ինքնին արձագանգի առաջ քեզ ծափ կըտալի,
Որ նա կըրկին ծափ տար քեզ:—Հեռացրու այս 1), ասում եմ:
Ո՞րպիսի խաւարծիլ, աճալ 2), կամ ո՞ր լուծողականն
Անգլիացոց դուրս կըվանէր:—Նոցա մասին լըսեցիր:

ԲԺԻՇԿ

Այո՛, տէր. ձեր մեծութեան արքայական պատրաստութիւնքն
Իմացում տալիս են մեզ:

ՄԱԿԱՆԹ

Իմ ետեկց բեր դու այդ 3):
Մահ և դաւ սարսափեցնել ինձ չըպիտի կարողանան՝
Մինչև չըգալ Բէրնամի անտառը դէպի Դունսինան: (Գնում է):

1) Այսինքն՝ դրահներն. 2) Ֆոսսի Թարգմանութեան մէջ՝
Rhabarber և Senna—լուծողական արմատներ. 3) Այսինքն՝ վահանը:

ԲԺԴՇԿ

Թող ես մէկ Դունսինանից ազատուէի գնալի՝
Ոչ մի օգուտ ինձ չէր գրաւի, որ էլ այստեղ դառնալի:
(Գնում են):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՅԵՍԱՐԱՆ

Վայր Դունսինանի մօտ: Հեռուն անտառ:—Թմրուկներով և
դրօշակներով ներս են մտնում ՄԱԼՎՈՒՄ, ԾերՈՒՆԻՆ ՍԻՎԱՐԴ և
նորա ՈՐԴԻՆ, ՄԱԿԴՈՒՅ, ՄԷՆՏԷԹ, ԿԵԹՆԷՍ, ԱՆԳՈՒՍ, ԼԷՆՈԿՍ,
ՌՕՍՍ և ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ռազմական գնացքով:

ՄԱԼՎՈՒՄ

Ես յոյս ունիմ, եղբայրներ, թէ մօտեցան այն օրերն,
Որ մեր տներում ապահով լինինք:

ՄԷՆՏԷԹ

Այո՛, անկասկած:

ՍԻՎԱՐԴ

Այդ քնչ անտառ է մեր գիմաց:

ՄԷՆՏԷԹ

Դա Բէրնամի անտառն է:

ՍԻՎԱՐԴ

Թող ամեն մի զինուորական մի ճիւղ կըտրէ իւր համար
Եւ տանի իւր առաջից: Սորանով մենք կըսքօղենք
Մեր զօրքի քանակութիւնն և դէտերին կըսխալեցնենք
Մեր մասին տեղեկութեան մէջ:

ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

Այդպէս կըկատարուի:

(Զինուորները գնում են):

ՍԻՎԱՐԴ

Մենք ուրիշ բան չենք լըսում, բայց միայն այս, թէ
բըռնաւորն

Դուռնսինանում նըստած է ամուր և մեր պաշարումին
Ըսպասում է վըստահաբար:

ՄԱՆԿՈՂՄ

Սա է նորա վերջին յոյսը.

Որովհետև որտեղ որ հանգամանքները ներում են՝
Բարձր և ըստոր՝ բոլորը ապըստամբում են նորա դէմ:
Նորան ոչ ոք չէ ծառայում, բացի ստիպուած ամբոխից,
Որ սիրտ չունի:

ՄԱԿՈՂՈՒՓ

Որպէս զի արդար լինի մեր դատաստանն՝
Պէտք է սպասենք գործի ելքին. իսկ ներկայումս զինուորական
ձարտար գործի ձեռնարկենք:

ՍԻՎԱՐԴ

Մօտենում է ժամանակն՝

Արդարութեան երբ վըճիռն ծանօթութիւն մեզ կըտայ,
Թէ ինչ է մեր ունեցածն և ինչ ունինք անելու:
Մըտացածին ծրագիրներն երազական յոյսեր են.
Բայց ապահով գործի ելքը պիտ' որոշեն մեր սըրհրն:
Օ՛ն ուրեմն, յառաջենք դէպի կըռիւ:

(Գնում են ուղմակաւ գնացքով):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Դուռնսինան ամրոցում.— ՄԱԿԻՅԹ, ՍԷՅՏՈՆ և ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ
Թմբուկներով և դրօշակներով ներս են մտնում:

ՄԱԿԻՅԹ

Խարսխեցէք մեր դրօշակներն արտաքին պարըսպին վրայ.
Դռչեցէք միշտ «զալիս են»: Մեր բերդի ամբուլթիւնը
Ծաղը է անում պաշարումը: Թող այստեղ նոքա նըստին՝
Մինչև նոցա ճարակեն քաղցածութիւնն ու ժանտախտը:
Եթէ նոցա կողմը չանցնէր մեր սեփական ժողովուրդն՝
Մենք Համարձակ դէմ կեցնէինք նոցա մօրուք-առ-մօրուք
եւ կըրկին լեռ կըմըղէինք: (Կնի աղաղակ ընմի ներսը):

Խնչ է այս աղաղակը:

ՍԵՅՏՈՆ

Կանացի աղաղակի ձայն է սա, տէր Թադաւոր: (Գնում է):

ՄԱԿԱՆԹ

Ես զրեթէ բոլորովին կորցրել եմ ահի ճաշակն:
Բայց ժամանակ կար, երբ իմ զգայութիւններս կըսարսռէին
Գիշերային որևէ ճիչ լըսելէս, երբ մազերըս
Ցըցւում էին մի ահալի պատմութիւնից և ցընցւում
Որպէս թէ կեանք ունենային: Այժմ լաղել եմ սարսափներով.
Սոսկային, ընտանեցած արիւնախանձ խորհուրդներս՝
Այլ ևս ինձ չէ զարհուրեցնում:—(ՍԵՅՏՈՆ կրկին զաւրիւ է):

Խնչք էր այն աղաղակն:

ՍԵՅՏՈՆ

Թագուհին, տէր իմ, մեռաւ:

ՄԱԿԱՆԹ

Պէտք է փոքր ինչ ուշ մեռնէր:

Այդպիսի խօսք ասելու ժամանակն էլ հարկաւ կըգար
Երբևիցէ: Եւ Վաղը, դարձեալ Վաղը, միշտ այս Վաղը
Օրըստօրէ սող-ի-սող մօտենում է մանրը քայլով
Մեր կեանքի նըշանակուած ժամանակի վերջին կէտին:
Եւ մեր բոլոր Երեկներն լուսաւորում են խենթերիս
Մահի ուղին ղոշելից: Հերիք, հանգիլ, կարճ լապտեր:
Կեանքը՝ լոկ թափառական ըստուեր է, մի խեղճ դերասան,
Որ սիգացած կատարում է իւր ժամը ¹⁾ բեմի վերայ
Եւ յետոյ մոռացւում է յուրտեան: Խենթի պատմած
Մի հեքեաթ է նա, լըցւած մեծ գոռում ու գոչումով,
Բայց որ զուրկ է իմաստից: (Մի ՍՈՒՐՉԱՆԴԱԿ ներս է
մտնում):

Լեզուիդ վերայ մի բան ունիս, որ եկար: Դուքա տուր շուտով:

ՍՈՒՐՉԱՆԴԱԿ

Իմ բարի տէր, ես եկայ հաղորդելու ինչ որ տեսայ.
Բայց չըգիտեմ ինչպէս ասեմ:

1) Այսինքն՝ իւր դերը:

ՄԱԿԱՆԹ

Շուտով ասա, վերջացրու:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Երբ բըլուրի վերայ ես կանգնած էի հըսկողութեան
եւ նայում դէպի Բէրնամ՝ ինձ այնպէս երեւեցաւ,
Թէ անտառը շարժւում էր:

ՄԱԿԱՆԹ

Խաբեբայ և ըստրուկ: (ԴՍԸ-
փում՝ է):

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Թող ենթարկուիմ ձեր բարկութեանն՝ եթէ ուղիղ չեմ ասում.—
Երեք մըղոն հեռուից դուք նըրան գալիս կըտեսնէք,
Ասում եմ՝ քալող անտառ:

ՄԱԿԱՆԹ

Եթէ սուտ լինի ասածդ՝

Ամենամօտ ծառին վերայ դու կենդանոյն կըկախուիս,
Մինչև քաղցից չորանաս: Իսկ եթէ ճիշտ ասացիր՝
Ձեմ վըշտանայ իմ կողմից՝ եթէ նոյնը դու ինձ անես:—
Կորցնում եմ արիւթիւնս և ըսկըսում եմ կասկածել
Ձար թըշնամու երկիմաստ խօսքին վերայ, որ սըտում է
ձըշմարտանման: “Մի վախենար, մինչև անտառը Բէրնամի
Ձըգայ դէպի Դուռնսինան”: Եւ այժմ ահա մի անտառ
Դալիս է դէպի Դուռնսինան:—Ի զէն, ի զէն. դաշտ իջնենք:
Եթէ այն երեւեցաւ, ինչ որ դա հաստատում է՝
Թէ փախչելն ասկից և թէ այստեղ մընալն անօգուտ է:
Արեգակի լոյսից արդէն ըսկըսում եմ ձանձրանալ,
Եւ ուզում եմ, որ աշխարհի շինուածքը ոչընչանար:
Յարձակումի փողն հընչեցրէք: Շընչիւր, հողմ, եկ, կոտորած:
Մենք կըմեռնենք՝ դռնէ գըլխից մինչև ոտք զրահաւորած:
(Գնում են):

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՅԵՍԱՐԱՆ

Նոյն տեղում: Տափարակութիւն ամբողջին առաջ:—Թմբուկներ
բոլ և դըօշակներով ներս են մտնում ՄԱԼԿՈՒՄ, ՄԵՐՈՒՆԻՆ ՍԻ-
ՎԱԽԻ, ՄԱԿԴՈՒՅ և այլն և նոցա ԲԱՆԱԿԸ ծառի հիւղերով:

ՄԱԼԿՈՂՄ

Արդէն մօտ ենք. ձրդեցէք ձեր տերուէ վահաններն
Եւ երեցէք ինչպէս որ էք:—(Սիւլւորդին) Դուք, սլատուա-
կան հօրեղբայր,
Հաճեցէք եղբօրորդուս, ձեր ազնուական որդուն հետ
Առաջնորդել նախամարտիկ զընդին. ազնիւ Մակդուֆն և ես
Կըհագանք՝ ինչ որ մընայ սորանից զատ անելու,
Համաձայն մեր կարգադրութեան:

ՍԻՎԱՐԴ

Ուրեմըն զընաք բարով:
Եթէ գիշեր դեռ չեղած բռնաւորի զօրքը զըտնենք՝
Կոտորուած լինինք մենք՝ եթէ նորան չըխորտակենք:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Հընչեցրէք բարձրաձայն, խօսեցրէք բոլոր փողերն,
Արիւնի և մահի ալդ բարձրագոյ մունետիկներն:
(Գնում են: Պատերազմի փողեր):

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

Նոյն տեղում: Տափարակութեան մի ուրիշ մասը:—ՄԱԿԻՆԹ
Ներս է մտնում:

ՄԱԿԻՆԹ

Ես կարծես կապուած լինիմ սիւնից. փախչել չեմ կարող.
Բայց, արջի պէս, պէտք է կըռուիմ հալածուելիս:—Ո՞վ է այն,
Որ չէ ծընուել կընից. պէտք է ես վախենամ այնպիսուց,
Կամ ոչ ոքից: (ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՍԻՎԱՐԴ ներս է մտնում):

ԵՐԻՏ. ՍԻՎԱՐԴ

Անունդ ասա:

ՄԱԿԻՆԹ

Կըգողաս, եթէ լըսես:

ԵՐԻՏ. ՍԻՎԱՐԴ

Ո՛չ, եթէ կոչուիս էլ դու հրեղինագոյն անունով,
Որ դժոխքում միայն լինի:

ՄԱԿՅԵԹ

Մակրեթ է իմ անունըս:
ԵՐԻՑ. ՍԻՎԱՐԴ.

Սատանան իսկ չէ կարող արտաբերել մի անուն,
Ինչ աւելի զըզուելի:

ՄԱԿՅԵԹ

Եւ աւելի զարհուրելի:
ԵՐԻՑ. ՍԻՎԱՐԴ.

Սըտում ես, դու գարշելի բըռնաւոր. ես սըրովըս
Կապացուցեմ թէ սըտում ես:

(Կուում են. ևրիտասարդ Սիվարդը զարկում է):

ՄԱԿՅԵԹ

Դու մօրից էիր ծընած:

Ես ծաղրում եմ այն սուրը, այն զէնքերն արհամարհում,
Որ մօրից ծընած մէկը ինչի դէմ է բարձրացնում: (Գնում է):

(Մարտագոչ: ՄԱԿԴՈՒՓ ներս է մտնում):

ՄԱԿԴՈՒՓ

Աղաղակն այս կողմումն էր:—Բըռնաւոր, ցոյց տուր դէմքըդ:

Եթէ դու ըսպանուելու լինիս, բայց ոչ իմ հարուածից՝

Ինչ կըտանջեն ապա կընիս ւ՛որդիներիս հօգիններն:

Ես չեմ կարող զարնել խեղճուկ Կերներին, որոնց ձեռներն

Վարձուած են՝ միայն նիզակ բըռնելու: Կամ դուն, Մակրեթ,

Կամ սուրըս, չըբըթացած սալով՝ կըրկին իւր պատեանը

Կըդընեմ անգործութեամբ: Այդտեղ պէտք է լինիս դու.

Այդ սըրաձայն շտուաչիւնը ցոյց է տալիս, որ այդտեղ

Նըշանաւոր մի մարդիկ կայ:—Բախտ, թող ինչ գըտնեմ

ներան—

Եւ ոչինչ աւելի ես չեմ խընդրի քեզանից: (Գնում է):

(Մարտագոչ: ՄԱԿՈՒՄ և ԾԵՐՈՒՆԵՐԻՍ ՍԻՎԱՐԴ.

ներս են մտնում):

ՍԻՎԱՐԴ.

Այստեղ, տէր: Անձնատուր եղաւ ամբողջ կամովին:

Բըռնաւորի ժողովուրդն երկու կողմիցն էլ կըռւում է ¹⁾.

1) Մասամբ Մակրեթի կողմից և մասամբ նորա դէմ: Հ. Թ.

Ագնելական թէնները արի եղան կըռուին մէջ:
Օրը զրեթէ խոստովանում է ինքնին, որ ձերն է:
Անելու բան քիչ է մնում:

ՄԱՆԿՈՒՄ

Մենք գըտանք թըշնամիներ,
Որ օդի հետ են կըռուում:

ՍԻՎԱՐԴ

Տէր իմ մըտնենք ամբողջ: (Գնում են):
(ՄԱԿԲԵԹ կրկին ներս է մտնում):

ՄԱԿԲԵԹ

Ինչո՞ւ ես հռոմայեցի լիմարին դերը խաղամ
եւ մեռնեմ իմ սեփական սըրով ¹⁾: Քանի դեռ տեսնում եմ
Ապրողներ՝ լաւագոյն է նոցա պահել հարուածը:

(ՄԱԿԴՈՒՓ վերադառնում է):

ՄԱԿԴՈՒՓ

Դարձի՛ր, գըժօխքի շուն, լետ դարձիր:

ՄԱԿԲԵԹ

Միայն քեզնից խուսափում էի բոլոր մարդերի մէջ:
Բայց հեռացիր. հոգիս արդէն ծանրաբեռնուած է բաւական
Ընտանիքիդ արիւնովը:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Ոչ մի խօսք ես չունիմ.

Սըրիս մէջն է իմ ձայնըս, արիւնարբու ապիրատ,
Որին անուն չէ կարելի գըտնել: (Կուում են):

ՄԱԿԲԵԹ

Զուր ես աշխատում.

Աւելի դիւրին է քեզ անբաժան օդը կըտրել

Քո սայրասուր ալդ սըրով, քան թէ ինչ վիրաւորել:

Թող նա ուրեմն ընկնի վէրքի ենթարկուած կառափի վրայ:

Հըմայուած մի կեանք ունիմ ես, որ երբէք չի ընկճուի

Կընից ծընուած մարդի ձեռքով:

ՄԱԿԴՈՒՓ

Յոյրդ կըտրիր հըմայիցդ,

1) Ակնարկութիւն Ներոնի անձնասպանութեան վերայ, Հ. Թ.

Եւ թող քեզ այն հրեշտակը, որին դու ծառայել ես՝
Յայտարարէ, թէ Մակդուֆ ժամանակից վաղահաս
Մօր արգանդից դուրս է կըտրած:

ՄԱԿԴՆԹ

Թող անիծուած լինի այն լեզուն, որ ինձ այս ասաց.
Որովհետեւ դող հանեց նա արութեանս լաւագոյն մասն:
Պէտք չէ այլ ևս հաւատալ խաբեբայ չար թշնամուն,
Որ երկիմաստ խօսքերով մեր գլխին խաղ է խաղում,
Որ խոստումունքի խօսքը պահում է միայն մեր ականջին,
Իսկ մեր յոյսին՝ դըրժում է ¹⁾։— Ձեմ ուզում կըռուել քեզ հետ:

ՄԱԿԴՆԹ

Անձնատուր եղիր ուրեմն, ով երկչոտ, և ապրի՛ր՝
Որ աշխարհին տեսարան և ապշութեան նիւթ դառնաս:
Հագուագիւտ հրէշների նըման մենք քո պատկերըդ
Կընըկարենք սիւնի վերայ և կըգըրենք ներքեւում.
Բըռնաւորին կարող էք տեսնել այստեղ ¹⁾:

ՄԱԿԴՆԹ

Ձեմ յանձնրի,

Որ պատանեակ Մալկոլմի ոտքին առաջ ես փոշին
Համբուրեմ և նըշաւակ դառնամ ռամիկի անէծքներին:
Թէպէտ եկաւ Բէրնամի անտառը դէպի Ռունսինան,
Եւ դու էլ, իմ ախոյեան, թէպէտ ծընուած չես կընից՝
Բայց վերջին փորձը կանեմ, մարմնիս առաջ կըձըգեմ
Ես ռազմական վահանը: Յարձակուիր ուրեմն, Մակդուֆ,
Եւ անիծեալ թող լինի՝ ով նախ գոչէ «հերիք է»:

(Կռուելով զնում՝ նն:—Մակդուֆի զօրքերը նահան-
ջում նն:—Փողերի ձայն:

Թմըռկներով եւ դրօշակներով ներս նն մտնում
ՄԱԼԿՈԼՄ, ԺԵՐՐՈՒՆԻՆ ՍԻՎԼԱՐԴ, ՌՕՍՍ, ԼԷՆՈԿՍ,
ԱՆԳՈՒՍ, ԿԷԹԵՆՍ, ՄԷՆՏԷԹ եւ ՋՈՆՈՒՐՈՆԵՐ):

1) Մեր ականջի վերաբերութեամբ խօսքը կատարում է, առ-
ւաջի կերպով, իսկ մեր յոյսի վերաբերութեամբ (խօսքի բուն նշանա-
կութեան վերաբերութեամբ, ինչպէս մենք հասկանում և յուսում
էինք) դըժում է: Հ. Թ.

ՄԱԼ՝ԿՈՂՄ

Երանի մեր բացակայ բարեկամներն ողջամբ գալին:

ՍԻՎԱՐԴ

Առանց դահի չի լինի. բայց ես որչափ տեսնում եմ
Բաւական աժան զընուեց այսպիսի յաղթական օրն:

ՄԱԼ՝ԿՈՂՄ

Բացակայ է դեռ Մակդուֆ, նոյնպէս և ձեր ազնիւ որդին:

ՌՕՍՍ (Սիւլարդին)

Ձեր որդին, տէր իմ, արդէն վըճարեց զինուորի պարտքն:
Այնչափ միայն նա սպրեց, մինչև դարձաւ այր կատարեալ.
Եւ հագիւ իւր քաջութեամբ սպացուցել էր նա ալ՝
Որ առանց նահանջելու իւր դիրքից, ուր կըռւում էր՝
Նա ընկաւ իբրեւ այր:

ՍԻՎԱՐԴ

Ուրեմըն մեռած է նա:

ՌՕՍՍ

Այո՛, արդէն դաշտից վերցուած: Բայց պէտք չէ, որ ձեր սուգը
Համաչափ լինի նորա քաջութեան, ապա թէ ոչ՝
Անսահման կըլինէր այն:

ՍԻՎԱՐԴ

Վերք առաջից է ստացել:

ՌՕՍՍ

Այո՛, ճակտին:

ՍԻՎԱՐԴ

Թող ուրեմն զինուոր լինի նա Աստծու:—

Եթէ ես այնքան որդի ունենայի, որքան մաղ՝
Նոցա քան այս լուադոյն մահ ես չէի ցանկանալ:
Այս է նորա մահի զանգակն:

ՄԱԼ՝ԿՈՂՄ

Աւելի սուգ հարկ է նորան,

Եւ ես այս կըտնօրինեմ:

ՍԻՎԱՐԴ

Աւելին հարկ չէ նորան:

Ասուած է. նա լաւ գընաց և իւր պարտքը վըճարեց:
Աստուած իւր հետ:—Ահա գալիս է մեզ նոր միտթարութիւն:
(ՄԱՆԿԴՈՒՓ կրկին ներս է մտնում, Մակ-
քեթի զլուխը նիզակին ցցած):

ՄԱՆԿԴՈՒՓ

Ողջ լեր, արքայ. այս ես դու Տես, ահա կողոպտիչի
Անիծապարտ գըլուխը: Այլ ևս ազատ է աշխարհն:—
Քեզ տեսնում եմ շըրջապատուած տէրութեան գահարներից,
Եւ բոլորի սըրտերում անգրագառնում է իմ ողջոյնս:
Ցանկանում եմ, որ բոլորն ինձ հետ մէկտեղ բացագանչեն.
Ողջ լեր, արքայ Սկովտիայի:

ԱՄՆԵԸԸ

Ողջ լեր, արքայ Սկովտիայի: (Փողեր):

ՄԱՆԿՈՒՄ

Հարկ չէ մեզ շըռայել ժամանակի մեծ քանակ՝
Ձեզանից իւրաքանչիւր մէկի սէրը չըգնահատած
Եւ ամենին չըվարձատրած:—Դուք թէներ լ' ազգակիցներ,
Այսուհետեւ դուք եղիք, առաջիններն, որ Սկովտիա
Ողջունում է այս պատուով: Ինչ որ դեռ գործելու է
Եւ ինչ որ ժամանակով պէտք է անել նոր-ի-նորոյ,—
Ինչպէս մեր արտաքսուած բարեկամներն յետ կոչել,
Որ խօսս են տուել կասկածոտ բըռնաւորի ցանցերից,
Քըննել նոցա, որ կատաղի պաշտօնեայ էին դարձել
Այն մեռած մըսագործին և դիւանման թագուհուն,
Որ, ինչպէս ասում են՝ անձամբ խըզեց իւր կեանքը
Իւր վայրենի ձեռներով—այս և ուրիշ կարիքներն
Որ մեր խնամքին պէտք ունին՝ մենք զօրութեամբ Հըզօրին
Կըկատարենք ըստ տեղոյն, ժամանակին և չափին:—
Շնորհակալ ենք ամեն մէկիցդ և բոլորիցդ համապէս,
Որոնց Սկօն ենք հրաւիրում, թագադրութեան հանգիստես:

ԱՄՆԸ

Թիֆլիսի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութիւն

№ 83

Շ Է Զ Ս Պ Ի Ր

Հ Ա Մ Լ Է Տ

ԴԱՆԵՄԱՐԳԻ ԻԾԽԱՆ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

—

Անգլիերէնից թարգմանեց
ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԽԱՆ ՄԱՍԷՀԵԱՆ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Մ. Շարաղձէ եւ ընկ. ||| Тупопр, М. Парадье и К°. 1894

Дозволено цензурою 22-го Июня 1894 года, г. Тифлисъ

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

Ի լոյս՝ ընծայելով այս աշխատութիւնը՝ Թարգմանիչը ամենեւին յաւակնութիւն չունի ընազրին արժանի մի Թարգմանութիւն տուած լինելու։ Մի այնչափ քարժր գրական արժէք ունեցող գործի, որպիսին է Համլէտը, հայկական փոխադրութիւնը պահանջում է գրական ասելի մեծ հմտութիւն։ Նթէ մենք, մի քանի քարեկամների յորդորանքով, ձեռնարկեցինք այդ Թարգմանութեան, մեզ միայն քաջալերեց այն գաղափարը, որ մի Թարգմանութիւն ընազրից՝ անհամեմատ առաւելութիւններ ունի մի երկրորդական Թարգմանութիւնից։ Մինչեւ այժմ մեր մէջ երեւցած մէկ երկու Թարգմանութիւնները փոխադրուած են Ֆրանսերէնից, այն ինչ նոյն իսկ Ֆրանսիական Թարգմանութիւնները անյաջող են՝ այդ լեզուի ոճի եւ ոգու պատճառով։ Շէքսպիրի մոտածութեանց հեղեղը չէ՛ կարող ա՛նհոփուիլ Կոնտէյլի լեզուի գեղածիծաղ, քայց նեղ ավերի մէջ։ Գոնէ Թարգմանէին գերհաներէնից, որ ամենալաւ Թարգմանութիւնն է։

Մի քանի խօսք եւս Թարգմանութեան չափի վերայ։

Ամենին յայտնի է, որ Շէքսպիրի բոլոր Թատրերգութիւնքը գրուած են մասամբ արձակ եւ մասամբ մի որոշ չափով, մի որոշ ուղիով։ Հեղինակի այդ փոխ առ փոխ ուղիովն երբեմն արձակին եւ երբեմն անյանգ չափաբերութեան, արդիւնք չէ՛ մի լոկ քմահաճոյքի, այլ ունի իւր գեղարուեստական նշանակութիւնը. ոճը ամեն տեղ յարմարում է մտքերի քարժրութեանը։ Անուշադիր թող-

նել այդ զանազանումը, թարգմանել ուղղակի արծակ, այդ կը նշանակէր չը հասկանալ հեղինակի մտադրութիւնը եւ կերպարանափոխել անգլիական ոճը. ո՛րչափ մտքեր, որոնք գեղեցիկ եւ ազդու են մի չափաբերական գրուածքի մէջ, ուռուցիկ եւ ծոռոմաքան կը լինէին փոխադրուելով արծակի մէջ: Եթէ Ֆրանսիական թարգմանութիւնները, ինչպէս վերեւ նկատեցինք, անյաջող են եղած, մէկ գըլխաւոր պատճառն այն է, որ դոքա եղած են կամ՝ քոլորովին արծակ կամ՝ յանգաւոր քանաստեղծութեամբ, որովհետեւ Ֆրանսիական լեզուն չո՛ւնի չափական ոտանաւորը, այլապէս խօսելով, անյանգ քանաստեղծութիւնը, իսկ յանգաւորը արդէն չափից աւելի փոփոխութիւն է բերում մտքերի մէջ:

Արդ, ի՞նչ չափով թարգմանել հայերէն, որ ոճի նոյն ոյժը, նոյն ծայնի ելլուէջը եւ ընդհանրապէս նոյն ոգին արտադրուէին: Այս խնդիրը մեզ շատ աւելի զբաղեցրել է, քան նոյն իսկ թարգմանութիւնը: Մենք չո՛ւնէինք մի նախընթաց օրինակ, եւ միւս կողմից մեր մէջ սովորաբար գործածուած չափերից ոչ մէկը չէ՛ր յարմարում՝ դորան: Մեր տասնամիկնդը, քաժանուած երկու հնգամանկ հատուածի, երկու մեծ անյարմարութիւն ունի. նախ, որ այդ շատ նեղ է անգլիականի մէկ տողը պարունակելու համար, եւ երբ անգլիականի ամեն մէկ տողը ունի տասնից մինչեւ տասներեք վանկ, անկարելի կը լինէր նոյն միտքը ամփոփել տասը վանկի մէջ, մինչդեռ հայերէն քառերը միշտ շատ աւելի երկար են քան անգլիերէն քառերը, եւ գրեթէ միշտ պէտք կը լինէր մէկ ընագրի տողը փոխադրել երեք հնգամանկ հատուածներով, եւ այդ շատ երկար եւ ճապաղ կը դառնար. երկրորդ եւ գլխաւոր պակասութիւնն այն է, որ այդ կանոնաւոր հնգաւանգ չափի շարունակ կրկնուող ամփոփոխ հնչիւնը՝ ի վերջոյ ծանօթալի պիտի լինէր, մանաւանդ մի թատրերգութեան մէջ, երբ ունկնդրի ականջը երեք չորս ժամ պէտք է լսէր մի եւ

նոյն չափի միօրինակ կրկնումը: Իսկ տասնեւմէկ վանկանի (երեք հատուածով) ոտանաւորի մասին խօսքն անգամ աւելորդ է: Եթէ հինգ վանկը նեղ է, եւս առաւել չորսը եւ երեքը: Ուրեմն մտում է միայն դիւցազներգական չափը, այլապէս ասելով Բագրատունու չափը: Այդ եւս ըոլորովին անյայմար է, նախ՝ որովհետեւ չափազանց երկար է, եւ երկրորդ, որովհետեւ այդ չափը յարմար է միայն դիւցազներգութեան եւ առ հասարակ այդ տեսակ բարձր ոճի. իսկ մի թատերախաղի մէջ, երբ գեղեցիկ մենախօսութեանց կողքին դրուած են աւելի մեծ չափով հասարակ խօսակցութիւններ, այդ ըոլորովին ծիծաղելի կը լինէր: Երեւակայեցէք վենետիկ վաճառականը կամ Շէքսպիրի խեղատակները արտատանն իրանց խօսակցութիւնը Հոմերական չափով. փոխադրել հայերէնի մէջ ըուն անգլիական չափը,—այդ եւս անկարելի կը լինէր, որովհետեւ մեր լեզուի մէջ չափը կայացած է վանկերի մէջ, ոչ թէ շեշտերի, ինչպէս անգլիերէնում:

Մեզ մտում էր տեսնել, թէ վերոյիշեալ չափերից ո՞րս՝ չը կա՞յ արդեօք լեզուի մէջ մի այլ չափ, որ քիչ թէ շատ փոխոխութեամբ յարմարուէր Շէքսպիրի ոճին: Իսկապէս հայերէնը ունի մի այդպիսի չափ, աւելի գործածուած ռամկական երգերի, (օր. «Կոռնկ, ո՛ւստի կուգաս» եւ այլն) քան գրականութեան մէջ, եւ որը մի քանի անգամ գործածած են, որչափ գիտեմ, Ղ. Աղայեանցը (Տորք Անգեղի նախերգանքի մէջ), Յովհաննէս Յովհաննիսեանը (Արտաւազդ, քանաստեղծութիւն) եւ այլն: Այդ ոտանաւորը, տասնումէկ վանկով, երկու գլխաւոր հատուածներով, վեց եւ հինգ, ըոլորովին նման է անգլիականին, մօտ միշտ, ծայնի մի եւ նոյն ելելէջը ունի, (պայմանով որ շատ չը շեշտուի հատուածների քաժանման վրայ.), եւ մի եւ նոյն պէսպիսութիւնը: Առաջին չափը կարող է պարունակել երեքական վանկեր, կամ երկու եւ չորս, կամ հինգ եւ մէկ, եւ փոխադարձաբար: Այս պէս-

պիտութիւնը արդէն ջնջում է ականջի զարկող միօրինակութիւնը. այդ նպատակին աւելի լաւ հասնելու համար՝ մենք անխտիր գործ ածեցինք ինչպէս վեց եւ հինգ, նոյնպէս հինգ եւ վեց, եւ երբեմն իսկ հինգ եւ հինգ, եւ վեց վեց վանկեր: Այս վերջին դէպքում՝ դա ընդորոշումն նմանում է ֆրանսիական ալէքսանդրեան չափին, որ գործ է ածում ընդ որ թատրերգութեանց համար:

Մեր խոնարհ կարծիքով Շէքսպիրի գրուածների եւ նոյն իսկ ինքնուրոյն թատրերգութեանց համար միակ յարմարուող չափն այդ է: Մենք մեզ թոյլ տուինք գործ ածել այդ չափը մեր թարգմանութեան մէջ. թէ ի՞նչ աստիճանի ընդունելութիւն կը գտնէ, այդ ցոյց կը տայ լուրջ կրիտիկան. որ եւ է դէպքում, մենք մեզ քաղաւոր կը համարենք յարուցած լինելով այդ խնդիրը:

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸ

Թեհրան.

1892

Հ Ա Մ Լ Է Տ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

ՀԱՄԼԷՏ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆԷ

ԿԼՈՒԴԻՈՍ, Դանեմարքի թագաւորը:

ՀԱՄԼԷՏ, Նախկին թագաւորի որդին եւ ներկայ թագաւորի եղբորորդին:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ,

Լորտ սենեկապետ:

ՀՕՐԱՑԻՕ,

Համլէտի քարեկամը:

ԼԱԷՐՏ,

Պոլոնիուսի որդին:

ՎՈԼՏԻՄԱՆԳ,

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ,

ԿՈՌՆԵԼԻՈՍ,

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ,

{ Պալատականներ:

ՕԶՐԻԿ,

Մի պալատական:

ՄԻ ԱՅԼ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ,

ՄԻ ՔԱՀԱՆԱՅ,

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ,

ԲԵՌՆԱՐԴՕ,

ՖՐԱՆՍԻՍԿՕ,

ՌԷՅՆԱԼԴՕ,

ՄԻ ՀԱՐԻԻՐԱՊԵՏ,

ՄԻ ԴԵՍՊԱՆ,

ՀԱՄԼԷՏԻ ՀՕՐ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ,

ՖՕՐԹԻՆԲՐԱՍ,

{ Պաշտօնակալներ:

Մի զինուոր:

Պոլոնիուսի ծառան:

Նորվեգիոյ իշխան:

ԳԵՐՏՐՈՒԴ,
ՕՖԵԼԻԱ,

Դանիայի Թագուհին եւ Համլէտի մայրը:
Պոլոնիոսի աղջիկը.

Բարձրաստիճան պարոններ եւ տիկիներ,
Պաշտօնակալներ,
Զինուորներ,
Դերասաններ,
Գերեզմանափորներ,
Նաւաւարներ,
Պատգամաւորներ եւ այլ սպասաւորներ:

Տեսարանը—Էլիսիօր:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Էլսինօր

Մի հարթավայր սրբափառ առաջ:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Ո՛վ է:

ՓՐԱՆՍԻՍԿՕ

Ո՛չ. դու ասա. կանգնիր, ո՞վ ես դու:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Շատ ապրի՛ մեր արքան:

ՓՐԱՆՍԻՍԿՕ

Բեռնարդօն է արդ:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Նույն ինքը:

ՓՐԱՆՍԻՍԿՕ

Նշու՛թեամբ ձեր ժամին եկաք:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Տասներկուսը զարկեց. դէհ, դընա, քընիր:

ՓՐԱՆՍԻՍԿՕ

Այս արձակման համար՝ շատ շնորհակալ եմ.

Դառն ցուրտ է, և սիրտըս սաստիկ տրտում է:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Արդեօք հանգա՛րտ անցաւ:

ՓՐԱՆՍԻՍԿՕ

Մի մուկ իսկ չը շարժեց:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Լաւ, գիշեր բարի: Եթէ քեզ պատահի
Տեսնել Հօրացիօին, կամ Մարտիկոսին
Որոնք պիտի հսկեն այս գիշեր ինձ հետ,
Ասա որ շտապեն:

ՓՐԱՆՍԻՍԿՕ

Կարծես նորանք լինին:

Սպասիր, ո՞վ է այդ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Բարեկամք այս երկրի:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Եւ Դանիոյ հարկատուք:

ՓՐԱՆՍԻՍԿՕ

Դէհ, գիշեր բարի:

Օ, երթաս բարով, դու պարկեշտ զինուոր:
Քեզ ո՞վ արձակեց:

ՓՐԱՆՍԻՍԿՕ

Բեռնարդօն ինքը.

Նա անցաւ իմ տեղ. ձեզ գիշեր բարի:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Բեռնարդօ:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Ի՞նչ է, վահ. Հօրացիօն է այս:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Նորա մի կտորը:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Բարեւ, Հօրացիօ.

Ողջոյն քեզ, Մարտիկոս, իմ բարեկամըս:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Ասա ինձ, այն բանը գարձեանք երևաց:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Ոչինչ չ'եմ տեսել:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Հօրացիօն տուում է,

Դա մի սոսկ ցնորք է երևակալութեան.
Եւ նա չէ կամենում հաւատ ընծայել
Այն ահեղ տեսիլքին, որ երկու անգամ
Մեր աչքերով տեսանք: Ես էլ խնդրեցի,
Որ մեզ հետ այս գիշեր նա պահակ կենայ,
Եւ եթէ տեսիլքը նորից երևայ,
Ինքն էլ վկայ լինի և խօսի նորա հետ:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Բահ, անշուշտ չի գայ:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Նստենք, և կրկին
Թող յարձակում գործենք ականջներիդ վրայ,
Որ մեր պատմութեան դէմ այսպէս խցուած են,
Մինչդեռ մենք այդ բանը աչքով ենք տեսել:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Լաւ, նստենք և լսենք. պատմիր, Բեռնարդօ:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Ճիշդ այս վերջին գիշեր, երբ այն իսկ աստղը,
Որ հիմա բևեռեց դէպ արեամուտք է,
Բոլորած էր շրջանը և լոյս էր տալիս
Երկնքի այն մասին, ուր արդ փալլում է
Մարսեղլոսը և ես, ճիշդ այն ընդէին,
Երբ հնչեց մէկ ժամը . . .

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Սուս, կարիր խօսքրդ.

Ահա նա այն կողմից կրկին գալիս է:

(Ներս է մտնում ուրուականը):

Միևնոյն դէմքըն է, ինչ մեռած արքան:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Դու գիտուն ես, Հօրացիօ. խօսիր նորա հետ:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Նման չէ արքային. նայիր, Հօրացիօ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Իսկ և իսկ նըման: Դա ինձ պտտում է
Ահով և ապշութեամբ:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Կարծես ցանկանում է

Որ իր հետ խօսուի:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Դէհ, խօսիր, Հօրացիօ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ո՛վ կամ Բնչ ես գու, որ լափշտակում ես

Կէս գիշերային այս լռիկ ժամը,

Եւ այն ռազմային վեհ կերպարանքը,

Որով Դանիայի հանգուցեալ տէրը

Քայլում էր երբեմն: Յանուն երկնի, խօսիր:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Նա բարկացաւ:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Տես, հեռանում է նա:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Կանգնիր, խօսիր. հրամայում եմ. խօսիր:

(Ուրուսխնը դուրս է ելնում):

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Նա գընաց և ոչինչ չը պատասխանեց:

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Ի՛նչպէս ես, Հօրացիօ. Բնչ կայ, գողում ես.

Ինչո՞ւ ես սպրտնած. սոսկ ցընո՞րք էր այս.

Հիմա Բնչ ես ասում:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ես իմ Աստուածըս,

Ես չէի հաւատալ այդպիսի հրաշքի

Թէ չէին սեպհական երկու աչքերըս:

Անկեղծ և զգալուն իմ վկաներս:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Նըման չէ արքային:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ինչպէս որ գու քեզ:

Ճիշդ լար և նման էր այն իսկ զըրահը,
Որ արքան՝ փառասէր Նորվեգացու հետ
Մենամարտած պահուն՝ կըրում էր հագին.

Ճիշդ այսպէս մի անգամ, պուտեց լօնքը,
Երբ բուռն վէճի մէջ զարկաւ Պոլաքին,
Սահնակից խորտակեց սառուցի վերայ:
Զարմացք է:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Այսպէս, երկու անգամ, այս մեռեալ ժամին,
Անցել է մեր մօտից ռազմային քայլով:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ինչ մտքով բացատրել. ես այդ չը գիտեմ.

Սակայն գաղափարիս հակումն այն է,

Որ այդ գուշակում է մի մեծ պատուհաս

Մեր պետութեան համար:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Լաւ, եկէք նստենք

Եւ ասէ, ով գիտէ, թէ ինչ միտք ունի

Մեր սաստիկ աչալուրջ հսկողութիւնը,

Որ այսպէս խռովում է ամբողջ գիշերներ

Երկրի հըպատակաց անդորրութիւնը:

Է՞ր այսքան օտարից պարէն են առնում.

Օրն 'ի բուն պղնձեալ թնգանօթ ձուլում.

Է՞ր այսքան նաւագործքն աճապարում են,

Որ իրանց լոգնաշատ աշխատութեան մէջ

Կիրակին լի օրից չ'են զանազանում:

Ինչ կայ, որ քրտնաթոր հապճեալն այսպէս

Գիշերը ցերեկին ընկեր է շինում:
Ո՛վ կարող է ասել:

ՀՕՐԱՑԻՈ

Այդ ես կարող եմ.

Կամ գոնէ այսպիսի շշուռն է շրջում.

Մեր վերջին արքան, որի պատկերը
ձիշտ հիմա անցկացաւ մեր աչքի առաջ,
Նորվեգիոյ Ֆորթինբերաս արքայի կողմից
— Որ անգուսպ խրոխտութեան խթանն էր զգում —

Ի մարտ հրաւիրուեցաւ. և մենամարտում
Մեր քաջ Համլէտը (զի քաջ գիտէր նորան
Մեզ ծանօթ աշխարհի ամբողջ այս մասը).
Փորթինբերասին մեռցրեց: Սա, կնքով կնքած,

Օրէնքով հաստատուած մի դաշնաթղթով,

Որի վրայ դրոշմած էր իր զինանիշը,

Տուժեց իր կեանքի հետ իրան յաղթողին

Այն բոլոր հողերը, որոնց նա տէր էր:

Փոխարէն՝ մեր արքան հաւասար մի չափ

Իր տիրած հողերից զըրաւ էր զըրած,

Որ, եթէ Փորթինբերաս յաղթական ելնէր,

Այն բոլոր հողերին կը դառնար ժառանգ,

Ինչպէս, նոյն դաշնագրի յօդուածների ոլթով,

Նորա կալուածները Համլէտին ընկան:

Այդ, պարոն, իր որդին, իշխան Փորթինբերաս,

Իր անսանձ և անփորձ եռանդից վառուած,

Երկրի սահմաններում, այստեղից, այնտեղից,

Մի բուռ անտէր, անկարգ և յանդուգն մարդկանց

Խմբած է իր գլխին, լոկ հաց և ոռձկով,

Դէպ խիզախ մի ձեռնարկ, որը չէ այլ ինչ,

Թէ ոչ՝ յետ ստանալ կոպիտ բռնութեամբ,

Եւ կամ սպառնալից իր պատգամներով,

Այն բոլոր հողերը, որ հայրը տուժեց:

Ահա իմ կարծիքով այս է պատճառը

Մեր այս պատրաստութեանց, այս հսկողութեան,
Եւ երկրի այս լուզման և այս հապճեպի
Բուն շարժառիթը:

ՔԵՆՈՒՆԱՐԴՕ

Ես էլ այդ եմ կարծում, և ոչինչ ուրիշ.
Այդ նոյն իսկ մտքով է, որ այս գութկան ոգին
Գալիս է անց կենում մեր պահակի առաջ,
Այնպէս յար և նման այն թագաւորին,
Որ այս կռիւների պատճառն էր և է:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Այդ մի լոկ շիւղ է, մեր մտքի աչքը
Պշտորեւու համար:
Հռովմի ամենաբարձր և ծաղկած օրերում,
Հզօր Յուլիոսի մահից քիչ առաջ,
Բոլոր գերեզմանքը դատարկւում էին:
Մեռեալքը պատանած, դուրս էին գալիս,
Հռովմի փողոցներում ճչում, թոթովում.
Աստղեր փայլում էին հրեղէն պոչերով.
Արեան ցոլ էր իջնում. չար լծորդութիւնք
Արևի երեսը քօղարկում էին.
Եւ այն խոնաւ աստղը, որի զօրութեան վրայ
Կանգուն է Նեպտունի կայսերութիւնը,
Խաւարումից այնպէս սաստիկ դեղնած էր,
Դատաստանի օրը կարծես եկած էր:
Եւ արդ, նոյն ահաւոր պատահարների
Բոլոր նշանները, որոնք գալիս են
Որպէս մունետիկներ բաղդի դիցուհեաց,
Եւ որոնք գութում են գալիք աղէտներ,
Երկինքը և երկիր, ահա միացած,
Ցոյց տուին մեր ազգին, մեր կլիմաներին:
(Նորից ներս է դալիս ուրուսիներ):

Բայց սուս, նալիր այն կողմ. կրկին գալիս է.
Կը կտրեմ առաջը, թէև իր շնչով

Ինձ շանթահար անէ։— Կանգ առ, ո՛վ տեսիլ-
Թէ ունիս մի հնչիւն, կամ ձայն մարդկային
Խօսիլը ինձ։

Եթէ կայ անելու որ և է լաւ բան,
Որ քեզ տայ սփոփանք, և ինձ քաւտլթիւն,
Խօսիլը ինձ։

Թէ երկրիդ չար բաղդին դու գիտակից ես,
Որից քո զեկուցով, գուցէ նա խոյս տայ,
Ո՛հ խօսի՛ր։

Կամ եթէ խորած ես, կեանքիդ օրերում,
Յափշտակած մի գանձ, գետնի փորի մէջ։

Որի համար լաճախ դուք ոգիներըդ,
Ասում են, մահուան մէջ, ելնում, շրջում էք։

(Աքաղաղը կանչում է)։

Ասա՛ ալդ. դէհ, կանգ առ, կանգ առ և խօսիլ։

Առաջն առ, Մարսելլոս։

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Զարկե՛մ գեղարդով։

ՀՕՐԱՑԻՕ

Թէ չը կանգնի, զարկի՛ր։

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Այստեղ է։

ՀՕՐԱՑԻՕ

Այստեղ։

(Հետանում է)։

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Գընաց. մենք բիրտ վարքով բարկացրինք նորան,

Մինչ նա այնպէս վեհ էր և պատկառելի,

Քանզի նա, օդի պէս անխոցելի է,

Եւ մեր զուր հարուածքը՝ չար կատակ միայն։

ԲԵՌՆԱՐԴՕ

Նա մօտ էր խօսելու, երբ հաւը կանչեց։

ՀՕՐԱՑԻՕ

Եւ նոյն իսկ ըոպէին նա անյայտացաւ
Որպէս մի յանցաւոր, սաստեց ահարեկ:
Ասում են աքլորը, ալգու շեփորը,
Իր ձայնի բարձրագոյ և զիւ հնչիւնով,
Ցերեկուայ Աստըծուն զարթնեցընում է:
Իր ձայնից՝ բանտալիք թափառող ոգին
Ծովի, բոցի, հողի, կամ օդի մէջ լինի
Սողոսկում է նորից դէպ իր զնդանը.
Եւ դորա ճշդութեան այս ներկայ դէպքը
Մի նոր ապացոյց է:

ՄԱՐՍԵԱՆՈՍ

Այո, նա չքացաւ աքլորի ձայնից.
Շատերըն ասում են, նախ քան այն օրերը,
Երբոր մենք տօնում ենք Փրկչի ծնունդը,
Արշալոյսի հաւը երգում է մինչ 'ի լոյս:
Այնուհետ, ասում են, էլ ոչ մի ոգի
Իր բանտից դուրս սողալ չ'է համարձակում.
Գիշերները յայնժամ, առողջարար են,
Եւ մոլորակներըն էլ չ'են հարուածում.
Ջարքերը չ'են զարկում, և վհուկները
Դիւթելու զօրութիւն չ'ունին այլ ևս,
Զի սուրբ է և օրհնեալ այն ժամանակը:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Այդ ես էլ լսել եմ, և հաւատում եմ.
Բայց տես, առաւօտը՝ ծիրանի հագած,
ձեմում է ցօղի վրայ այն բարձր բլրի
Այնտեղ, արևելքում: Վերջ տանք մեր հսկմանը.
Եւ եթէ ինձ լսէք, թող մենք հաղորդենք,
Ինչ այս գիշեր տեսանք մեր տէր Համլէտին.
Քանզի, երգւում եմ, այս ուրուականը
Որ համր է դէպ 'ի մեզ, նրա հետ կը խօսի:
Համաձայն էք դուք էլ, որ յայտնենք նորան,

Պըրդուած մեր սիրուց, որչափ մեր պարտքից:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Այդպէս անենք, խնդրեմ, և գիտեմ այսօր

Ուր կարող ենք նորան առանձին գտնել:

(Հռանտաւ ան):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Պալատական դահլիճ.

Ներս ևն մտնում ԹԱԳԱՒՈՐԸ, ԹԱԳՈՒՀԻՆ, ՀԱՄԼԷՏ, ՊՈԼՈ-
ՆԻՈՒՍ, ԼԱԷՐՏ, ՎՈԼՏԻՄԱՆԴ, ԿՈՌՆԵԼԻՈՍ, ԼՈՐԻԵՐ, ԾԱՌԱՆԵՐ:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Թէպէտև մեր Համլէտ սիրելի եղբօր
Մահուան լիշատակը տակաւին թարմ է,
եւ մեզ՝ դեռ պատշաճ էր այդ կսկիծի մէջ
Գըրել մեր սրտերը, և պետութիւնը
Որպէս մըռայլ ճակատ սրգով համակուէր.
Բայց, դատողութիւնը այնպէս բնութեան դէմ
Պալքարած է, որ այդ՝ չափաւոր վշտով
Մտածում ենք մենք մեր եղբօր մասին,
Բայց և առանց մենք մեզ մտքից հանելու:
Արդ, մեր նախկին քոյրը, այժմեան թագուհին,
Այս ռազմասէր երկրի վեհապետուհին,
Վճռեցինք որ մեզ հետ կողակից լինի:
Եւ այսպէս սրգախառն ուրախութեան մէջ,
Մէկ աչքի մէջ՝ արցունք, միւսի մէջ՝ ժպիտ,
Սուգի մէջ՝ ցնծալով, հարսնիքում՝ լալով,
Եւ զոյգ նժարներում խենդ ու վիշտ կշռած,
Մենք նորան ընտրեցինք որպէս ամուսին:
Բայց և չ'արինք անտես այն խորհուրդները
Որ ձեր իմաստութեամբ, դուք, ազատ կերպով,
Այս գործի ընթացքում ինչ հաղորդեցիք.
Այդ բոլորի համար՝ մենք շնորհակալ ենք:

Եւ արդ, գանք միւս խնդրին.— ձեզ քաջ լատնի է,
Փորթինբրասի որդին մեզ թոյլ կարծելով
Եւ կամ ենթադրելով մեր եղբոր մահուամբ
Պետութիւնը խախտած կազմալուծուած է,
Իր ոյժի երազը գաշնակից առած,
Չ'է ակնածել մեր մօտ պատգամ ուղարկել,
Պահանջելով մեզնից այն կալուածները,
Որ հայրը, օրէնքի բոլոր կապերով,
Մեր քաջասիրտ եղբոր տուգանք էր տուած:
Այսքան, նորա մասին. այժմ, գանք մենք մեզ
Եւ մեր այս ժողովին.— այս է խնդիրը.
Ահա գրած ենք մենք ծեր Նորվեգացուն,
Որ այս Փորթինբրասի հօրեղբայրն է
Եւ, տրկար, մահճի մէջ, չ'է լսած անգամ
Այս իւր եղբոր որդու նպատակները,
Որ փութով կասեցնէ նորա քալերը.
Քանզի այդ բանակը, սպայքը, պարէնը,
Բոլորն առնուած են իր հպատակներէ.
Արդ, ուղարկում ենք ձեզ, բարի Կոռնելիոս
Նոյնպէս ձեզ, Վոլտիմանդ, պաշտօն ենք տալիս
Տանել մեր ողջոյնը ծեր Նորվեգացուն,
Բայց չ'ունենք անձնական այլ արտօնութիւն,
Բանակցել նորա հետ, աւելի քան այն,
Ինչ լայն հրահանգներըս ձեզ թոյլ են տալիս:
Երթաք բարով, ուրեմն, և ձեր պարտքի մէջ
Թող ապացոյց լինին ձեր փոյթն ու ջանքը:

ՎՈԼՏԻՄԱՆԴ

Այժմ և միշտ ցոյց կը տանք մեր ջերմ եռանդը:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Մենք տարակոյս չ'ունենք. սրտանց ձեզ ողջերթ:

(Վոլտիմանդ և Կոռնելիոս դուրս են գնում):

Եւ արդ, Լաէրտ, ձեզ գանք. Բնչ նոր բան ունիք.

Մի խնդիրք ունէիք. Բնչ է այդ, Լաէրտ,

Անհրնար է դիմել Դանիոյ արքային
Բանաւոր մի խօսքով, և անուր մընալ.
Ինչ կարող էք խնդրել, որ ես ձեզ չը տամ
Որպէս իմ պարգևը, ոչ ձեր աղերսը:
Գլուխը այնչափ սրտին անձնանուէր չ'է
Ոչ էլ ձեռքը բերնին՝ այնչափ ծառայող,
Որչափ Դանիոյ գահը դէպ 'ի ձեր հայրը:
Ինչ էք խնդրում, Լաէրտ:

ՀԱՆՐՏ

Ահեղ իմ արքայ,
Ձեր շնորհն ու հրամանը, որ Փրանսիա դառնամ,
Որտեղից յօժար կամքով ես Դանիա եկայ,
Թագադրութեան առթիւ յայտնել ձեզ յարգանքըս.
Բայց արդ, պէտք է ասեմ, պարտքըս կատարած,
Իղձերս ձգտում են նորից դէպ Փրանսիա,
Որոնց գընում եմ արդ ձեր ոտքի առաջ,
Հայցելով ձեր շնորհը և ձեր ներումը:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Բայց կանխաւ ձեր հօրից հրաման առել էք:
Նա քնչ է ասում:

ՊՈՒՆԻՈՒՍ

Տէր, երկար հայցելով
Նա կորզեց ակամայ թոյլտրութիւնըս
Եւ վերջը ստիպուած՝ իր կամքի վերայ
Ես դրի կընիքըն իմ յօժարութեան:
Աղաչում եմ, Տէր իմ, թոյլ տուէք գնայ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Ընտրեցէք բարեբաւտ ձեր ժամը, Լաէրտ
Ժամանակը ձերն է, և ձեր իղձերը
Թող ինչպէս հաճոյ է տրամադրեն նորան:
Արդ, իմ եղբօր որդիս, Համլետ, իմ որդիս:

ՀԱՄԼԷՏ

Փոքր ինչ աւելի քան մի ազգական

Եւ նըւազ քան զաւակ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Ինչ կալ, որ դեռ այգպէս,

Թուխները կախուած են ճակատիդ վերայ:

ՀԱՄԼԷՏ

Այգպէս չէ, տէր իմ. չափից աւելի

Արևի տակ եմ ես:

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Սիրելի՛ Համլէտ:

Դէ՛ն ձգիր քեզանից այդ մըռալ գոյնը.

Եւ որպէս բարեկամ նախիր Դանիալին.

Մի, ալլևս, քողարկուած այդ թարթիչներով.

Պտուր ազնիւ հօրըդ հողի մէջ ընդ միշտ:

Դու գիտես դա պարզ է. ով կ'ապրի, կը մեռնի

Անցնելով ընտ թիւնից դէպ յաւերժութիւն:

ՀԱՄԼԷՏ

Այո, տիկին, գիտեմ. դա շատ պարզ բան է:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Թէ գիտես, էր ապա քեզ օտար է թըւում:

ՀԱՄԼԷՏ

Թըւում, տիկին. ահ, ո՛չ. իրօք այգպէս է:

Ես «թըւում» չը գիտեմ: Ոհ, բարի մալը իմ,

Ոչ թէ թանաքի գոյն այս իմ վերարկուս,

Ոչ էլ սովորական սուգի սևերը,

Ոչ հևացող կուրծքի բռնագրօս շունչը,

Ոչ էլ յորդառատ աչքերի գետը

Եւ ոչ հիւծուած դէմքի հալումաշ տիպը,

Ցաւի բոլոր ձևեր, կերպեր, ցոյցերը,

Կարող են անխարդախ յայտնել ներքինը:

Սոքա ճիշդ է, ցոյց են. սոքա թըւում են,

Եւ մարդ այդ բոլորը կեղծել կարող է.

Բայց իմ մէջ կալ մի բան, որ վեր է ցոյցից.

Իսկ սոքան. լոկ սուգի արդ ու զարդըն են:

ԹԱՓԱՆՈՐ

Այդ վեհ և յարգի է, քո բընութեան մէջ,
 Պատուել հօրըդ մահը սուգի պարտքերով.
 Բայց գիտես, քո հայրը կորցըրեց մի հայր.
 Այդ հայրն էլ՝ իր հայրը. և ով ողջ մընայ,
 Որդիական պարտքով պարտ է սուգ պահել
 Մի որոշ ժամանակ, իր ծնողաց համար.
 Սակայն, յարատեւ անվերջ սուգի մէջ,
 Այդ մի ամբարիշտ յամառութիւն է.
 Մարդուն անվայել է այդ տրտմութիւնը.
 Եւ յայտնում է մի կամք երկնի դէմ ըմբոստ.
 Մի սիրտ՝ անպաշտպան, կամ միտք՝ անհամբեր,
 Եւ հասկացողութիւն՝ պարզ և անմշակ.
 Զի այն, որ, գիտենք, է՝ և պէտք է լինի
 Այնչափ սովորական՝ զգայարանքին,
 Որչափ է ամենից աննշան բանը,
 Ինչու, դժկամելով, այն մեզ ցաւ շինենք:
 Քաւլիցի՛, մեղք է այդ երկնքի ընդդէմ,
 Մեղք՝ ննջեցեալի դէմ, մեղք՝ բնութեան դէմ.
 Դատողութեան առաջ դա խենթութիւնը է,
 Որի բնաբանըն է — ծընողաց մահը.
 Եւ առաջին մարմնից, որ 'ի հող իջաւ,
 Մինչև այն, որ այսօր գերեզման մտան,
 Գոչում է անընդհատ. «Այսպէս պէտք է լինի»:
 Դէհ, ձգիր, խնդրում ենք, այս անպէտ վիշտը,
 Եւ ընդունիր դու մեզ որպէս քո հայրը.
 Զի թող գետակ լինի համայն աշխարհը,
 Ամենամօտ անձը մեր գահին՝ դու ես:
 Եւ մենք, նոյնչափ ազնիւ և քնքոյշ սիրով,
 Որչափ որ ամենից խանդակաթ հայրը
 Սիրում է իր որդուն, սիրում ենք մենք քեզ:
 Գալով քո բաղձանքին, որ մտադիր ես
 Վերադառնալ դալրոց նորից Վիտտենբերգ,

Սառտիկ ներհակ է այդ մեր փափազներին.
Եւ մենք խնդրում ենք քեզ, որ մընաս այստեղ,
Որպէս մեր աչքերի ցնծում և սփոփանք
Որպէս մեր առաջին պալատականը
Եւ մեր եղբօր որդին, որպէս մեր որդին:

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Թող քեզ զուր չ'աղերսէ քո մայրըդ, Համլէտ.
Խնդրում եմ, կ'աց մեր մօտ. մի գնար Վիտտենբերգ:

ՀԱՄԼԷՏ

Ես ջանք կ'անեմ, տիկին, ձեզ հնազանդ լինել:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Ահա մի սիրալից ազնիւ պատասխան:
Եղիր մեր անձի պէս Դանիոյ մէջ:— Տիկին,
Այս հեզ, անբռնադատ հաւանութիւնը
Մեր Համլէտի կողմից՝ ժպտում է սրտիս,
Ի ցնծութիւն որի Դանիայի արքան
Պիտի չ'ըմպէ այսօր խնդալից բաժակ,
Թէ մեծ թնդանութիւն ամպերին չ'ասէ այդ
Եւ երկնի կամարը չ'ը տայ արձագանք
Արքայի խնջութին, անդրադարձելով
Երկրալին որոտի ահեղ շրտինդը:
Դէհ, եկէք, երթանք:

(Դուրս են գնում բոլորը՝ բացի Համլէտից):

ՀԱՄԼԷՏ

Ախ երանի՜ այս պինդ, խիստ պինդ մարմինը
Հալուէր, լուծուէր կազմից, փոխարկուէր ցօղի.
Կամ Անվախճան Տէրը ուղղած չ'ը լինէր
Անձնասպանի ընդդէմ իր պատուիրանը:
Ո՛հ, Աստուած իմ, Աստուած. ինչպէս տաղտկալի,
Ունայն, անհամ, անշահ թւում են աչքիս
Բոլոր այս աշխարհի վայելչութիւնքը:
Զգւում, զգւում եմ ես: Խոպան պարտեզ մ'է այս,
Ուր վատ խոտեր աճում, հասնում են սերմի.

Եւ լոկ կոպիտ բաներ, որ բնութեամբ բիրտ են,
 Միայն տիրում են անդ: Վահ, այստեղ հասնի,
 Երկու ամիս միայն իր մահից անցած.
 Ո՛հ, չը կալ այդքան էլ, դեռ ոչ իսկ երկու:
 Ի՛նչ ազնիւ մի արքայ. նա սորա մօտ այն էր,
 Ինչ որ Հիպերիոնը, մի Սատիրի մօտ *):
 Նա այնպէս ջերմ սիրով սիրում էր մօրս,
 Դողում էր՝ մի գուցէ երկնքի հողմունքը
 Շփեն նորա դէմքը անքնքոյշ կերպով:
 Երկի՛նք, երկի՛ր. հարկ է որ դեռ ես լիշեմ:
 Վահ, նա իմ հօր վրէից այնպէս կախում էր,
 Կարծես՝ ախորժակը որքան սնւում էր,
 Այնքան քաղցր էր զգում: Եւ սակայն, մէկ ամսում.
 Թող մոռնամ. թուլութիւն, անունըդ կին է:
 Մի կարճ ամիս միայն. և դեռ չ'են մաշուած
 Այն իսկ կոշիկները, որոնցով տանում էր
 Իմ խեղճ հօր մարմինը գերեզման դրնել:
 Որպէս մի նոր Նիորէ, արտասուք դարձած:
 Վահ, ինքը՝. նոյն ինքը՝. երկի՛նք: Մի գազան,
 Մի անբան գազան իսկ աւելի կ'ողբար:
 Նա, կէ՛ն իմ հօրեղբօր, իմ հօրը՝ս եղբօր.
 Բայց հօրըս չ'էր նման, որքան որ չ'եմ ես
 Հերկուլլէսին՝ նման: Մէկ ամիս միայն.
 Նախ քան իր նենգաւոր արցունքի աղը
 Ջրնջրէր բորբոքուած նորա աչքերից՝
 Ամուսնացաւ արդէն: Օ՛հ, չար, չար եռանդ:
 Թռչի՛լ այդչափ արագ դէպ ազգապիղծ մահիճ:
 Այդ լաւ չ'է և ոչ էլ կարող է լաւ լինել:
 Բայց խորտակուիր, սիրտ. պէտք է զսպեմ լեզուս:

(Մտնում են Հօրացիօ, Բոննարդօ, Մարսելլոս).

*) Սատիր ասելով ուզում է ակնարկել Պան աստրծուն, և Հիպերիոն միևնոյնն է, ինչ որ Ապոլլոն: Պան և Ապոլլոն եղբայր էին.
 Մանօթ. Թ.

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ողջոյն ձեզ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ողջոյն ձեզ. ուրախ եմ ձեզ ողջ տեսնելով.
Հօրացիօ. այս նա է, թէ ես ինչ կորցրել եմ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Նա ինքը, իշխան. միշտ ձեր խեղճ ծառան:

ՀԱՄԼԷՑ

Իմ ազնիւ ընկերըս, պարոն.

Իսկ այն միւս անուշը կը փոխեմ ձեր հետ:
Բայց ինչ բան ձեզ բերեց, ասացէք անկեղծ,
Վիտտենբերգից այստեղ: Ասացէք, Հօրացիօ,
Մարտելլոն է այս:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Իմ ազնիւ իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ուրախ եմ ձեզ տեսնել. բարի երեկոյ.

Բայց, իրաւ, ինչ նոր բան ձեզ բերեց այստեղ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Թափառելու սէրըս, իմ ազնիւ իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ես այդ չ'էի լսել ձեր թշնամուց իսկ.

Եւ դուք էլ ականջս մի բռնադատէք

Ձեր խօսքին հաւատալ նոյն իսկ ձեր ընդդէմ.

Ես գիտեմ, որ դուք չ'էք թափառաշրջիկ.

Բայց Էլսինօրի մէջ ինչ է ձեր գործը:

Մենք ձեզ կուսուցանենք մեկնելուց առաջ

Առատ բաժակ քամել:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Տէր, եկալ տեսնելու ձեր հօր թաղումը:

ՀԱՄԼԷՑ

Մի ծաղրէք ինչ, խնդրեմ, դասակից ընկեր.

Կարծեմ, դուք եկել էք իմ մօր հարսնիքին:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Իրաւ, մէկը միւսին խիստ շուտ յաջորդեց:

ՀԱՄԼԷՑ

Խնայութիւն, Հօրացիօ, խնայութիւն էր այդ:

Թաղման համար եփուած մսեղէնները

Հարսնիքի սեղանի պաղ յարգենքը դարձան:

Ա՛խ, ես յօժար էի երկնքում տեսնել

Ամենից ոխերիմ թշնամուս, Հօրացիօ,

Միայն թէ այդ օրը ես չը տեսնէի:

Ա՛խ, հալը՛ս. կարծես թէ՛ տեսնում եմ հօրըս:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Օ՛հ, ռոտեղ, տէր իմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Իմ հոգու աչքում,

Հօրացիօ:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Մի անգամ ես տեսայ նորան:

Ա՛խ, ի՜նչ մի փառահեղ թագաւոր էր նա:

ՀԱՄԼԷՑ

Վահ. մի մարդ էր նա, ամեն բան առած.

Նորա զոյգն ալլ ևս ես չեմ տեսնելու:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Երէկ գիշեր, կարծես, ես տեսայ նորան:

ՀԱՄԼԷՑ

Տեսա՛ր. ու՛մը:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Տէր իմ, ձեր հայր արքային:

ՀԱՄԼԷՑ

Իմ հայր արքայի՛ն:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Տէր, ձեր զարմանքը

Չափաւորէք պահ մի և ինչ ուշ դըրէք

Մինչև՝ պարոնները վկայութեամբը՝
Պատմեմ ձեզ այդ հրաշքը՝

ՀԱՄԼԷՑ

Ի սէր Աստուծոյ,

Պատմիր, լսում եմ ես:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Երկու գիշեր է,

Որ սոքա, Բեռնարդօն և Մարսելլոսը,
Միասին հսկելիս, ճիշդ կէս գիշերին
Այն ամայութեան մեռելալին ժամում
Տեսել են մի տեսիլ: Մի ձև, ձեր հօր պէս,
Բոլորովին գինուած, ճիշդ ոտքից գլուխ,
Երևում է նորանց և վեհ քայլուածքով
Անցնում նոցա մօտով, ծանր և մեծաշուք:
Երեք անգամ ալսպէս նա երևացել է
Նոցա սարսափահար, ապշած աչքերին,
Գաւազանի չափով նորանցից հեռու,
Այն ինչ նոքա՝ սառած, ահից քարացած՝
Պապանձուած էին և անխօս կանգնած:
Ապա, ահաբեկեալ գաղտնապահութեամբ,
Եկան այդ բոլորը ինձ հաղորդեցին.
Ես էլ նոցա հետ հետևեալ գիշեր
Գլնացի միասին պահակ կանգնեցի,
Եւ ճիշդ, ինչպէս սոքա ինձ պատմած էին,
Նոյն ժամին, նոյն ձևով, կէտ առ կէտ ճշգրիտ,
Ուրուականն եկաւ: Ես ծանօթ էի
Ձեր հօր հետ. նա նորան այնպէս նման էր,
Ինչպէս երկու ձեռքըս նման են միմեանց:

ՀԱՄԼԷՑ

Բայց այդ ո՞րտեղ էր:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Հարթավայրի վերայ, ուր հսկում էինք:

ՀԱՄԼԷՑ

Չը խօսեցէք իր հետ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Խօսեցի, տէր իմ, բայց

Պատասխան չը տուաւ. սակայն մի անգամ
Գլուխը վեր բարձրացրեց, մի շարժում արաւ,
Կարծես խօսել ուզեց, բայց արդ րօպէին
Առաւօտեան հաւը կանչեց բարձրաձայն,
Եւ իսկոյն արդ ձայնից ոգին սարսափեց
Եւ մեզ անտես եղաւ:

ՀԱՄԼԷՑ

Հրաշալի բան է:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Կեանքովըս երդում, իշխան, ճիշդ այդպէս.
Մենք էլ մտածեցինք, որ մեր պարտքն է
Գալ և ձեզ լուր տալ:

ՀԱՄԼԷՑ

Իսկ է, իսկ, պարոններ.

Բայց դա ինչ խռովում է: Արդեօք այս գիշեր
Նորից հսկելու էք:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Հսկելու ենք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Զինուած էր, ասացիր:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Զինուած էր, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ոտքից մինչև գլուխ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ոտքից մինչև գլուխ:

ՀԱՄԼԷՑ

Դէմքը չը տեսնէք:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Այո՛, տեսանք, իշխան.

Նա իր գիմակալը վերև էր քաշած:

ՀԱՄԼԷՏ

Արդեօք բարկացած էր:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Դէմքը լալտնում էր

Աւելի թախիժ, քան թէ բարկութիւն:

ՀԱՄԼԷՏ

Դժգոյն էր թէ վառուած:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Ո՛չ, խիստ գունաթափ:

ՀԱՄԼԷՏ

Աչքը լառեց ձեր վրայ:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Անընդհատ կերպով:

ՀԱՄԼԷՏ

Ա՛խ, արնտեղ լինէի:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Ապշած կը մնալիք:

ՀԱՄԼԷՏ

Հաւանական է այդ, շատ հաւանական:

Արդեօք երկար մընաց:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Մէկից մինչև հարիւր՝

Միջակ արագութեամբ՝ հաշուելու չափ երկար:

ԵՐԿՈՒԶԸ

Դեռ աւելի երկար, աւելի երկար:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Ո՛չ, երբ ես տեսայ . . .

ՀԱՄԼԷՏ

Մօրուքը գո՛րշ էր:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Ծիշդ ինչպէս իր կեանքում ես տեսած էի՝
Արծաթախառն սամուր:

ՀԱՄԼԷՑ

Ես էլ ձեզ հետ

Այս գիշեր կը հսկեմ: Գուցէ նորից գայ:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Ես ձեզ խօսք եմ տալիս, որ նորից կը գայ:

ՀԱՄԼԷՑ

Թէ նա ազնիւ հօրըս կերպարանքն առնէ,
Պէտք է խօսեմ իր հետ, թէև դժոխքը
Բանայ իր բերանը և հրամայէ լռել:
Խնդրում եմ բոլորիդ, եթէ մինչև այժմ
Այս տեսիլքի մասին ոչինչ չ'էք յայտնած,
Թողէք լռութեան տակ թագնւած մնայ.
Եւ ինչ որ այս գիշեր պատահի կրկին,
Յանձնեցէք ձեր մտքին, բայց ոչ ձեր լեզուին.
Ես ձեզ կը վարձատրեմ: Դէհ, երթաք բարև.
Հարթավայրի վերայ մօտ կէս գիշերին
Ես ձեզ կ'այցելեմ:

ԱՄՆՆԸԸ

Մեր լարգանքը ձեզ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ձեր սէրը, պարոններ, որպէս իմըս ձեզ:
Երթա՞ք բարով (զնուա՛մ նն):
Իմ հօր ոգին զինուած . . . անշուշտ մի բան կայ.
Մի ժանտ դաւադրութիւն զգում եմ այստեղ:
Երանի՛ գիշերըն արդէն հասած լինէր.
Դէհ, մինչև այն ժամը հանգարտ կ'աց, հոգիս.
Ժանտ դաւերն 'ի վերջոյ կը գան հրապարակ,
Թէև հողագունդը քողարկէ իր տակ:
(Հեռանում է):

ՅԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

Մի սննեակ Պոլոնիոսի տան մէջ

Մտնում են ԼԱԼՐՏ եւ ՕՓԵԼԻԱ

ԼԱԼՐՏ

Իրերս նաւըն են, մնաս բարով, և, քորիկ,
Երբ հողմը նպաստէ և նաւ լինի պատրաստ,
Դու անհոգ չը ննջես, այլ ինձ նամակ գրես:

ՕՓԵԼԻԱ

Կասկած ունիս դորան:

ԼԱԼՐՏ

Դալով Համլէտին,

Եւ իր չնչին սիրուն, դու արդ համարի
Անհաստատ մի հաճոյք և արեան աւիւն,
Մի քնքոյշ մանուշակ նորածին բնութեան,
Կանխահաս, բայց վաղանց. անոյշ, բայց ոչ տևող.
Եւ լոկ մի ըռպէի բոլրն ու վախճիր.
Ոչ այլ ինչ:

ՕՓԵԼԻԱ

Լոկ արդքան:

ԼԱԼՐՏ

Մի կարծիք աւելի.

Զի բնութիւնն աճելիս չ'են աճում միայն
Դնգերքն ու ծաւալը մարդկային մարմնի.
Այլ երբ արդ տաճարը ընդարձակում է,
Ներքին պաշտամունքը հոգու և մտքի
Զարգանում են իր հետ: Հիմա, կարելի է,
Իրօք սիրում է քեզ. և արդ, ոչ մի բիծ
Ոչ նենգութեան արատ գեռ չ'է աղարտում
Առաքինի կամքը. բայց երկիւղ կրիւր,
Որ իր մեծութիւնը երբ կշռում զընես,
Կը տեսնես, թէ նա չ'է իր կամքի տէրը,

Եւ ինքը գերի է իր բարձր ծագման.
 Եւ նա անկարող է, պարզ մարդկանց նման,
 Իր համար քանդակել. այլ իր ընտրումից
 Կախուած է ողջ երկրի անդորրութիւնը.
 Եւ իր ընտրութիւնը սահմանափակ է
 Այն մարմնի ցանկութեամբ, որին գլուխ է նա:
 Ապա, թէ նա ասէ, որ քեզ սիրում է,
 Պէտք է խոհեմ լինես և նորա սիրուն
 Այն չափով հաւատաս, որչափ իր դիրքը
 Եւ յատուկ պաշտօնը նորան թոյլ կը տան՝
 Խօսքը փոխել գործի. և այդ՝ չ'է այլ ինչ,
 Թէ ոչ այն, ինչ թոյլ տայ Դանիալի ձայնը:
 Տես ապա, ինչ արատ պիտի գայ պատուիդ,
 Թէ նորա երգերին գիւրախաբ ականջով
 Ունկնդիր լինես, կամ տաս քո սիրտը,
 Եւ կամ թէ բաց անես ողջախոհ գանձը.
 Նորա անսանձելի տարփանքի առաջ:
 Վախեցիր, Օֆելիա, վախեցիր, քորիկ,
 Եւ քեզ պատսպարիր քո սիրոյդ ետև՝
 Ցանկութեան վտանգից և նետից ազատ.
 Ամենազգօն կոյսը շրուալ է արդէն,
 Թէ բանայ հրապոյրքը լուսնի առաջ անգամ.
 Եւ սրբութիւնն իսկ չ'է կարող խոյս տալ
 Ստոր զրպարտութեան ժանտ սլաքներէից:
 Թրթուրն ուտում է գարնան մանկանցը
 Շատ անգամ տակաւին կոկոն բաց չ'արած.
 Եւ թարմ պատանութեան առաւօտեանը,
 Հեղուկ ցօղի պահուն, ժանտաբեր հողմունք
 Աւելի քան երբէք երկիւղալի են:
 Զգոյշ կաց. երկիւղից լաւ պաշտպան չը կայ:
 Պատանութիւնն ինքն իր դէմ ըմբոստ է,
 Մինչև իսկ երբ չը կայ այլ ոք դաւադիր:

ՕՓԵԼԻԱ

Ես կը պահեմ, եղբայր, քո բարի խրատը
Իբր սրտիս պահապան. բայց դու, սիրելի,
Չ'անես որպէս այն խիստ քարոզիչները,
Որ երկնի սեպացեալ, տատասկոտ ուղին
Ցոյց են տալիս ալլող. իսկ նոքա, ինքեանք,
Փքուած և անպատկառ լիբը մարդկանց նման,
Ցոփութեան ծաղկալից ուղին են ընտրում,
Անփոյթ իրենց խօսքին:

ԼԱՆՐՑ

Օհ, մի վախենար:

Ես շատ ուշանում եմ. բայց ահա հայրս:

(Մտնում է ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ)

Կրկին օրհնութիւնը կրկին շնորհ է.

Դէպքը ժպտում է ինձ, տալով առիթը

Մի երկրորդ հրաժեշտի:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Դեռ այստեղ ես, Լաէրտ.

Դի նաւ, 'ի նաւ. ամօթ. նստած է հողմը

Առագաստիդ ուսին, և սպասում են քեզ.

Դէհ, օրհնութիւնս քո հետ:

(Ձեռքը նորա գլխին դնելով)

Եւ այս քանի խրատըս

Յիշողութեանդ մէջ, տես, լաւ փորագրես.

Մտածութիւններիդ դու մի տար լեզու

Ոչ էլ խակ խորհուրդիդ տուր իրագործում.

Եղիւր դու ընտանի, բայց բընաւ ռամիկ.

Բարեկամք թէ ունիս, որոնց փորձել ես,

Կապիր նորանց հոգուդ պողպատ կապերով.

Բայց ձեռքըդ մի պղծիր, գգուանք շուլլելով

Ամեն ձուից ելած անթեւ ընկերի:

Զգոյշ կաց կռուից, բայց թէ մէջ մտար,

Դէմ դիր, որ ոսոխըդ ակնածէ քեցնից:

Տուր ամենին ականջ, քիչերին՝ ձայնըդ.
Ա՛ռ ամենից կարծիք, բայց պահիր քոնը.
Թանգ լինի հագուստըդ, քսակիդ չափով,
Բայց ոչ թէ զարդարուն. շքեղ, ոչ փարթամ.
Ձի յաճախ զգեստը յայտնում է մարդը,
Եւ Թրանսայում դիրքի, պատուի տէր մարդիկ
Ունին խիստ նուրբ ճաշակ յատուկ այդ բանում:
Ոչ պարտական եղիր, և ոչ պարտատէր.
Քանզի՝ պարտք տուողը կորցնում է յաճախ
Թէ իր փոխ տուածը, թէ իր բարեկամը.
Եւ փոխառութիւնը բթացնում է
Տնտեսութեան ոգին. բայց, ամենից վեր,
Անկեղծ եղիր քեզ հետ, և կը հետևի,
Ինչպէս տիւ և գիշեր հետևում են իրար,
Որ չ'ես կարող կեղծել և ուրիշի հետ:
Երթաս բարով ուրեմն, և թող օրհնութիւնս
Անջինջ տպաւորէ խօսքերդ քո մէջ:

ՀԱՆՐՏ

Խոնարհաբար, հայր իմ, հրաժեշտ եմ խնդրում:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Գընա. ժամանակը քեզ հրաւիրում է
Եւ ծառաներդ սպասում են քեզ:

ՀԱՆՐՏ

Մնաս բարով, Օֆելիա. և լաւ միտ պահես
Ինչ որ քեզ ասեցի:

ՕՓԵԼԻԱ

Այդ բոլորն արդէն

Իմ լիշողութեան մէջ ամուր փակուած է,
Եւ ինքըդ բանալին տանում ես քո հետ:

ՀԱՆՐՏ

Մնաս բարև:

(Լաւրտ գնում է)

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ինչ է այդ, Օֆելիա. քեզ ի՞նչ է տուել:

ՕՓԵԼԻԱ

Թէ ձեզ անհաճոյ չ'է, նա մի բան ասեց
Տեար Համլէտի մասին:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ճիշդ որ, լաւ ասեցիր.

Ինձ պատմել են, թէ նա ստէպ վերջերս
Շատ առանձին ժամեր նուիրած է քեզ.
Եւ ինքը՞ շատ ազատ և շրուալ կերպով
Շնորհած ես նորան ունկընդրութիւնը.
Եթէ այդ այդպէս է (ինչպէս ինձ պատմել են
Իբրեւ զգուշացում), պէտք է քեզ ասեմ,
Դու քեզ չ'ես հասկանում, ինչպէս որ հարկ է
Եւ վայել իմ դստեր և պատուիդ պատշաճ.
Ինչ կայ ձեր մէջ, առա. պատմիր անկեղծը:

ՕՓԵԼԻԱ

Այս օրերըս, հայր իմ, նա ինձ արել է
Սիրոյ առաջարկներ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Սիրոյ, փուհ, փուհ խօսք.

Դու այնպէս ես խօսում, որպէս դալար աղջիկ,
Անփորձ մի այսպիսի վտանգալից դէպքի.
Իրօք հաւատում ես այդ առաջարկներին,
Որպէս անուանում ես:

ՕՓԵԼԻԱ

Ձը գիտեմ, տէր իմ,

Թէ ինչ պէտք է կարծեմ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Բահ, այդ ես կասեմ.

Կարծիր քեզ մի մանուկ, որ ընդունել ես
Այդ առաջարկները անկեղծ գրամի տեղ,
Այն ինչ կեղծ են նոքա: Քեզ թանգ առաջարկիր,
Թէ ոչ, (քո խեղճ ոճի շունչը չը կարելով)

Այդպէս թիւը երթալով, դու ինչ կ'առաջարկես
Մի լիմարի տեղ:

ՕՓԵԼԻԱ

Տէր իմ, թախանձագին նա լայտնեց իր սէրը
Պատուաւոր տարազով:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Տարազ *), սյ, ճիշդ օր.

Գնա բանիդ. գնա բանիդ:

ՕՓԵԼԻԱ

Եւ իր խօսքին, տէր իմ, վկայ էր կանչում
Մօտ բոլոր երկնային սրբութիւնները:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Հա, Հա, որոգալթներ՝ թռչուն բռնելու:
Ես գիտեմ, արիւնը երբ եռ է գալիս,
Ինչպէս շուալ կերպով հոգին ղրկում է
Լեզուին երգումներ. այդ բոցերն, աղջիկ,
Առաւել լոյս կը տան քան թէ ջերմութիւն,
Եւ իսկոյն կը հանգչին, թէ մին թէ միւսը
Նոյն իսկ այն ըսպէին, երբ խոստանում են:
Այդ բոցերը, դուստր իմ, մի կարծիր՝ հուր են.
Այսուհետ կուսական քո ներկայութեան
Փոքր ինչ ժլատ եղիւ: Բարձրը գին գիր դու
Տեսակցութիւններիդ, ոչ թէ ընդունիր
Քեզ տեսնելու իղձը որպէս մի հրաման:
Իսկ իշխան Համլէտից լոկ այսքան հաւատա,
Որ դեռահաս է նա. նորան թող է տրուած
Արածել աւելի երկար պարանով
Քան թէ դու կարող ես: Կարճ ասեմ, Օֆելիա,
Հաւատք մի ընծայիր. նորա երգումներին.

*) Օֆելիա (տարազ) բառը գործ է ածում «ձկն» մաքուր, իսկ Պո-
լոնիոս մօղայի մաքուր, այսինքն փոփոխական որպէս մօղայ:
Ման. Թ.

Դոքա միջի մարդ են և չունին այն գոյնը,
Ինչ որ ցոյց է տալիս նոցա արտաքինը,
Այլ լոկ խնդրարկունք անսուրբ իղձերի,
Որոնք ձևանում են որպէս սուրբ կապեր,
Որ աւելի պատրեն: Մի անգամ ընդ միշտ.
Ձեմ ուղում, պարզ ասեմ, որ այսուհետև
Ազատ վայրկեաններդ այսպէս շալլես՝
Իշխան Համլէտի հետ զրոյց անելով:
Ուշ դիւր, լալտնում եմ քեզ. գնա քո շաւղով:

ՕՓԵԼԻԱ

Կը հնազանդեմ, հալը իմ:
(Դուրս են գնում)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

Հարթավայրում՝

Մտնում են ՀԱՄԼԷՏ, ՀՕՐԱՑԻՕ և ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

ՀԱՄԼԷՏ

Օղը սուր կտրում է. սոսկալի ցուրտ է:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Սուր և խաճնող օդ է:

ՀԱՄԼԷՏ

Քանիսն է ժամը:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Կէս գիշեր չ'է եղած, կարծեմ:

ՀԱՄԼԷՏ

Ո՛չ, զարկեց:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Իրօք. չը լսեցի. ապա մօտ է ժամը,

Երբ որ ուրուականը սովոր է շրջել:

(Երաժշտութեան ձայներ ներսից)

Այս քնչ է, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Թագաւորն այս գիշեր հսկում է և արքունւմ.
Գինարբուք է կազմել և տատանուելով
Վեր վեր է ցատկում և պարեր պարում.
Եւ երբ որ կոնծում է Հռենոսի գինին,
Թմբուկը և փողըն այսպէս որոտում են
Նորա կենացների որպէս յաղթանակ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Սովորութիւն է այդ:

ՀԱՄԼԷՑ

Այն, լիրաւի.

Բայց, ըստ ինչ,— թէպէտև ես այստեղ եմ ծնուած
Եւ այս սովորութեանց, բարքերի մէջ ոնուած —
Այնպիսի ծէս է դա, որի եղծումը
Աւելի յարգի է, քան կատարումը:
Այս մեր գլխամուկը արբեցութիւնքը,
Արեւելք արեւմուտք արդէն հռչակուած,
Մեզ այլ ազգերի մօտ ամօթ են բերում.
Նոքա մեզ արբեցող, մոլի են կանչում,
Խոզային ոճերով տիտղոսներ տալիս:
Իրօք, դա խլում է մեր մեծ գործերից
(Թէև հերոսային քաջութիւնք լինեն)
Բոլոր ուղ և ծուծը և մեզ արժան փալլը.
Այսպէս պատահում է և անհատների,
Որ բնութեան ախտաւոր մի բիծ կրելով
Ի ծրնէ,— որի մէջ նոքա մեղք չ'ունեն,
Քանզի մարդ չ'է կարող իր ծագումն ընտրել, —
Կամ՝ մի խառնըւածքի արտակարգ աճմամբ,
Որ յաճախ քանդում է և վայր տապալում
Դատողութեան հիմունք և ամրոցները.
Եւ կամ՝ մի մոլութեամբ, որ իր խմորով,
Շաղախում է նաև ազնիւ բարքերը.
Այս մարդիկ, ասում եմ, թէև չ'են կրքում

Եթէ ոչ մի միակ մոլութեան սպին,
Բնութեան կրնիք լինի կամ բաղդի աստղը,
Նոցա այլ լստկութիւնք, թէն սուրբ լինին
Եւ անբիծ՝ երկնային սրբութեան նման
Եւ անվախճան, այնչափ, որչափ մարդ կարէ,
Դարձեալ Հասարակաց դատաստանի առաջ
Նոքա կապականութիւն այդ մէկ արատից:
Կեղտի միակ հիւլէն ապականում է
Բոլոր ազնիւ հիւթը և իր պէս պիղծ շինում:
(Մտնում է Ուրուականը)

ՀՕՐԱՑԻՈ

Նայեցէք, տէր իմ. ահա գալիս է:

ՀԱՄԼԵՑ

Սերովբէք և միջնորդք երկնային շնորհի,
Պաշտպանեցէք դուք մեզ. և դձու, ով տեսիլ,
Բարի ոգի լինիս, կամ դե նզովեալ,
Թէ բերես երկնքից անոյշ բոլր քո հետ,
Կամ թէ գեհենից՝ ժանտաբեր խորշակ.
Բարի լինին թէ չար քո դիտումները,
Գալիս ես այնպիսի մատչելի դէմքով,
Որ քո հետ կը խօսեմ: Կանչում եմ քեզ, Համլէտ.
Արքայ, հայր, տէր Դանիոյ. ճհ, պատասխան տուր.
Մի թող անգիտութեամբ տանջուիմ. այլ, ասա,
Ե՞ր ո՞ր հնեալ ոսկէրքըդ, մահուամբ կնքըլած,
Պատուեցին պատանը. էր գերեզմանը,
Որի մէջ քեզ տեսանք հանգիստ ամփոփուած,
Բացաւ իր ահագին, մարմար ծընօտը,
Քեզ դուրս վիժեց կրկին: Այս ի՞նչ միտք ունի,
Որ դու, մեռեալ մարմին, ամբողջ պողպատ հազած,
Կրկին այց ես գալիս լուսնի շողքերին,
Դարձնելով գիշերը այսպէս ահռելի,
Որ մենք, բընութեան խեղկատակներըս,
Այսպէս զարհուրանքով սարսենք մեր միտքը,

Եւ ահաբեկուենք այնպէս խոհերով,
Որ մեր հոգիների սահմանից բարձր են:
Ասա. այս ինչ բան է. ինչո՞ւ. ինչ անենք:

ՀՕՐԱՑԻՈ

Ձեզ նշան է անում, որ հետեւէք նորան,
Կարծես փափագ ունի մի բան հաղորդել
Ձեզ միայն:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Նայեցէք, ինչ ազնիւ շարժմամբ
Նա ձեզ հրաւիրում է մենաւոր մի վայր.
Բայց չ'երթաք նորա հետ:

ՀՕՐԱՑԻՈ

Ոչ, ամենեւին:

ՀԱՄԼԷՏ

Չ'է խօսում. ուրեմըն կ'երթամ ետեւից:

ՀՕՐԱՑԻՈ

Ոչ երբէք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ինչո՞ւ. ինչ վախ կայ.

Կեանքս մի գնդասեղ չ'արժէ իմ աչքում.
Իսկ հոգիս. սա նորան ինչ կարէ անել
Երբ նա էլ սորա պէս մի անմահ բան է:
Կրկին կանչում է ինձ. կերթամ ետեւից:

ՀՕՐԱՑԻՈ

Վահ. գուցէ ձեզ քարշէ գէպ 'ի հեղեղը.
Կամ այս զարհուրելի ժայռի գագաթը,
Որ հակուած է տակից, կախուած ծովի վերայ,
Եւ այնտեղ ստանձնէ մի այլ սոսկալի ձև,
Որ խլէ ձեզանից դատողութիւնը
Եւ խելագար անէ. խորհեցէք, իշխան.
Նոյն իսկ այդ տեղը, առանց այլ պատճառի,
Ցնորքներ է փչում ամեն ուղեղի,

Երբ այդքան կանգուններ նայում է ծովում
Եւ լսում է ցածր նորա մոռունը:

ՀԱՄԼԷՑ

Նա դեռ կանչում է ինձ. գրնա՛. դալիս եմ:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Պէտք է՛ երթաք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Հեռացրէք ձեռքներդ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Լսեցէք մեզ, իշխան. չը պէտք է երթաք:

ՀԱՄԼԷՑ

Թողէք. իմ օրհասը ինձ ձայն է տալիս.

Եւ այս մարմնի չնչին ամեն մի նեարդը

Նեմէյեան առիւծի ջիղի պէս զօրեղ

Եւ կարծր է դարձնում. նա դեռ կանչում է.

Բաց թողէք, պարոններ:

(Ազատուելով նորանց մտքից)

Աստուած վկայ,

Ով առաջն ըռնէ ուրուական կը դարձնեմ:

Հեռացէք, ասում եմ:—Գնա. հետևում եմ քեզ:

(Ուրուականը եւ Համլէտ դնում են)

ՀՕՐԱՑԻՕ

Յուսահատ ցնորքներով նա պաշարուած է:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Եկ հետևենք նորան. մեզ անպատշաճ է

Այսպէս հնազանդել:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Հետևենք նորան:

Այս ուր պիտի հասնի:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Դանիոյ պետութեան մէջ մի բան փտած է:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Աստուած կը կարգադրէ:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Դէհ. հետեւենք նորան:
(Գնում են)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Հարթավայրի մի հեռաւոր մասում

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ ԵՒ ՀԱՄԼԷՏ

—
ՀԱՄԼԷՏ

Ո՛ւր ես տանում գու ինձ. խօսիր. էլ չ'եմ գալիս:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ

Լսիր ինձ:

ՀԱՄԼԷՏ

Լսում եմ:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ

Մօտեցել է ժամս,

Երբ ես ծծմբային տանջող բոցերի մէջ

Պէտք է դառնամ կրկին:

ՀԱՄԼԷՏ

Վա՛յ. խեղճ ուրուական:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ

Մի խղճար իմ վերայ, այլ լսիր ուշով

Ինչ որ պիտի լայտնեմ:

ՀԱՄԼԷՏ

Խօսիր. պարտ եմ լսել:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ

Եւ պարտ ես վրէժ առնել, երբ որ գու լսես:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՛նչ:

ՈՌՐՈՒԱԿԱՆ

Քո հօր ոգին եմ ես....

Դատապարտած են ինձ որոշ ժամանակ
Գիշերները շրջել. իսկ ցերեկները
Բոցերի մէջ փակուած պէտք է ծոմ պահեմ.
Մինչ՝ այն ժանտ ոճիրքը, որոնք գործուեցան
Իմ բնութեան օրերում, այրուին և քաւուին:
Ա՛խ եթէ իմ վերայ կապանք չը լինէր
Յայտնել իմ զնդանի այն գաղտնիքները,
Այնպիսի պատմութիւն ես կը պատմէի,
Որ ամենից թեթեւ նորա մէկ բառը
Հոգիդ կը պատառէր. երակներդ մէջ
Եռացող արիւնըդ դա կը սառեցնէր.
Եւ քո զուգ աչքերըդ՝ աստղերի նման՝
Իրանց շրջաններից դուրս կը ժայթէին.
Ոլոր գանգուրներդ կը խրճրճուէին,
Եւ ամեն մէկ մազըդ ցից ցից կը կանգնէր,
Որպէս սըլաքները բարկացկոտ ոգնու:
Բայց չ'են մշտնջեանի այս լատկութիւնքը
Մսէ և արիւնէ ականջների համար:
— Լսիր, լսիր, լսիր. օհ լսիր ինձ դու:
Թէ սիրելի հօրըդ սիրած ես երբէք...

ՀԱՄԼԷՏ

Օհ, երկինք:

ՈՌՐՈՒԱԿԱՆ

Ա՛ռ նորա սոսկալի և խիստ հրէշաւոր
Սպանութեան վրէժը:

ՀԱՄԼԷՏ

Սպանութիւն:

ՈՌՐՈՒԱԿԱՆ

Եւ ժանտ սպանութիւն.

Ամեն սպանութիւն թէև այդպէս է,

Բայց այս մէկը խիստ ժանտ, խիստ օտարոտի
եւ հրէշաւոր:

ՀԱՄԱՆՔ

Շուտ լալտնիր այդ ինձ,

Որ ես թւեր առնեմ, արագ քան միտքը
Քան թէ սիրոյ խոհեր, և սուրամ գէտ 'ի վրէժ:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ

Պատրաստ ես դու, գիտեմ, և թող կը լնէիր
Քան այն պարարտ խոտը, որ մեղկութեան մէջ
Լետէի*) ափի վրայ հանգիստ փռում է,
Թէ այս քեզ չը լուզէր: Արդ, Համլէտ, լսիր.
Այնպէս լուր են սփռած, որ պարտիզիս մէջ,
Երբ ես քնած էի, մի օձ ինձ խայթեց:

Այսպէս, ամբողջ Դանիան շինծու պատմութեամբ
Ստոր խաբէութեան զոհ է գնացել:

Բայց իմացած կացիր, դու, ազնիւ պատանի,

Հօրըդ խայթող օձը հիմա կըրում է

Նորա գլխի թագը:

ՀԱՄԱՆՔ

Ո՛վ մարգարէ հոգիս. իմ հօրեղբայրը:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ

Ա՛յ, այդ շնացող, ազգապիղծ հրէշը՝

Իր խելքի հմալքով, իր նենգ ձիրքերով,

(Օհ, անիծուին այն խելքն և այն ձիրքերը

Որոնք այս աստիճան պատրել կարող են)

Իր վավաշոտ կրքին ոճրակից արաւ

*) Լետէ նշանակում է յունարէն „մոռացութիւն“. Լետէ մի
գետ է Ափրիկէի մէջ, որ շատ մղոններ գետնի տակից է հոսում.
այդտեղից է ծագում այն առասպելը, որով այդ գետը դժուարի գե-
տերից մէկն էր համարւում, և որովհետեւ անունը նշանակում էր
մոռացութիւն, կարծում էին, թէ ով որ նորա ջրից խմէր, բոլոր
անցեալը կը մոռանար:

Իմ կեղծ-առաքինի կրնոջ թող կամքը՝
Օհ, Համլէտ. Բնչ անկում, Բնչ անկում էր ալդ.
Ինձնից, որի սէրը այնքան վսեմ էր
Եւ այնպէս անբաժան այն իսկ սուրբ ուխտից,
Որ իր հետ կռեցի խորանի հանդէս,
Ինձնից ստորանալ մինչ այն թշուառը,
Որի բնական ձիրքերն այնպէս նուաստ էին,
Բաղդատելով ինձ հետ.
Բայց, ինչպէս ողջախոհն անդրդուելի է,
Թէեւ ցոփութիւնը մի երկնային դէմքով
Քծնի նորան, նույնպէս շուալտութիւնը,
Թէեւ մի լուսափառ հրեշտակի հետ զուգուի,
Շուտով կը լազենայ երկնային մահճից
Եւ աղտեղութեան մէջ ճարակ կը պտուէ:
Բայց, յուշ, շնչում եմ ես վաղորդեան սիւզը.
Կարճ ասեմ.— ննջելով մրդաստանիս մէջ,
Ինչպէս սովոր էի ամեն միջօրէին,
Իմ ապահով ժամիս, քո հօրեղբայրը
Ծածուկ մօտեցաւ ինձ՝ ձեռքում մի սրուակ,
Այն անիծեալ բանգի հեղուկով լեցուն,
Եւ թափեց ականջիս նրբանցքների մէջ
Բորոտաբեր հիւթը, որի արդիւնքը
Այնպէս թշնամի է մարդուս արեան հետ,
Որ՝ սնդկի պէս արագ՝ ներս է արշաւում
Մարմնի բաւիղներով և բնական անցքերով,
Եւ իր կտրուկ ոյժով նա մակարդում է,
Ինչպէս թթու կաթիլք կտրում են կաթը
Եւ թանձրացնում հեղուկ, առողջ արիւնը:
Այդպէս արաւ իմըս, և բոսկապէս
Դուրս ժալթեց զազրելի մի բորոտութիւն.
Եւ Ղազարոսի պէս՝ դարձ և զգուելի
Պալարներ պատեցին ողորկ մարմինս:
Այսպէս՝ ննջած պահուս՝ մի եղբոր ձեռքը

Թէ կեանքըս, թէ թագըս, թէ թագուհուս խլեց.
Եւ նա յանկարծ խզեց իմ կեանքի թելը,
Երբ ծաղկի մէջ էին դեռ իմ մեղքերը,
Առանց հաղորդութեան, առանց պատրաստութեան,
Առանց վերջին օծման, առանց քառութեան.
Այլ ես ուղարկուեցայ տալ իմ համարը,
Բոլոր յանցանքներըս գլխիս վրա դիզած:

ՀԱՄԱՆՏ

Սոսկալի, սոսկալի, օհ, խիստ սոսկալի:

ՈՂՐՈՂԱԿԱՆ

Թէ քո մէջ դեռ սիրտ կայ, մի տանիր դորան.
Մի թոյլ տար Դանիալի արքունի մահիճը
Ազգապիղծ ցոփութեան անկողին դառնայ,
Բայց որ և է կերպով որ վրէժըդ լուծես,
Մի աղարտիւր միտքըդ, և մի թոյլ տար հոգուդ՝
Դաւ դընել մօրըդ դէմ: Երկնքին թող նորան
Եւ այն փշերին, որ իր կրծքի մէջ կան,
Որ խալթեն և տանջեն նորան յաւիտեան:
Մընաս բարեւ ընդ միշտ. ահա փալլուն որդը
Արդէն ցոյց է տալիս որ լոյսը մօտ է,
Եւ իր անգօր բոցը նրսեմանում է:
Մնաս բարեւ, մնաս բարեւ. և յիշիր դու ինձ:

(Հետանում է.)

ՀԱՄԱՆՏ

Ո՛վ երկնային ոգիք, ո՛վ երկիր. Բնչ ուրիշ.
Դժոխքին էլ հայցեմ: Վայ. բռնիր քեզ, սիրտ,
Եւ դուք, իմ նեարդեր, մի ծերանաք իսկոյն.
Այլ ինձ պինդ բռնեցէք: Ի՞նչ. լիշեմ ես քեզ.
Այո, դու խեղճ ոգի. կը լիշեմ ես քեզ,
Քանի լիշողութեան մի նշոյլ մնայ
Այս մոլորուած գանգոււմ: Յիշեմ ես քեզ,
Այո, լիշողութեանս իմ տախտակներից
Պէտք է ջնջեմ իսպառ բոլոր փուչ դէպքեր,

Պէտք է ջնջեմ գրեանց բոլոր սին հետքեր,
 Բոլոր կերպարանքներ, անցեալի տիպեր,
 Որ պատանութիւնը և դիտող աչքը
 Արտագրած են անտեղ. և քո պատուէրը
 Բոլորովին միայն անջինջ պիտի մնայ
 Ուղեղիս հատորի և մատեանի մէջ,
 Առանց խառնըւելու նըւաստ նիւթի հետ:
 Այո, գիտէ Աստուած: Օ՛, ամենանենգ դու կին.

Սրիկայ, սրիկայ, ժպտող, նզովեալ սրիկայ.
 Տետրերըս.— յարմար է, որ գըրեմ անտեղ
 Թէ մարդ կարէ ժպտել, ժպտել, և սակայն
 Սրիկայ լինել: Գոնէ, վստահ եմ ես,
 Այդ կարելի բան է Դանեմարքայում:

(Գրելով)

Այսպէս, հօրեղբայր իմ, ահա այստեղ ես.
 Այժմ գանք իմ բառիս՝ այդ պէտք է լինի.
 Մնաս ըարեւ, մնաս ըարեւ, եւ յիշիր դու ինձ.
 Ես այդ երգուեցի:

ՀՕՐԱՑԻՕ (հեռուից)

Իշխան իմ, իշխան:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ (հեռուից)

Լորտ Համլէտ:

ՀՕՐԱՑԻՕ (նոյնպէս)

Աստուած փրկէ նորան:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ (նոյնպէս)

Ամէն:

ՀՕՐԱՑԻՕ (հեռուից)

Հիւօ, հօ, հօ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Հիւօ, հօ, հօ, տըղայ. ե՛կ, թռչնակ, ե՛կ.

(Մտնում են Հօրացիօ եւ Մարսելլոս)

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Ի՞նչ կայ, ազնիւ իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Օհ, հրաշալի բան:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ազնիւ տէր իմ, պատմիր:

ՀԱՄԼԷՑ

Ոչ, դուք կը լայտնէք:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ես, ո՛չ. գիտէ Աստուած:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Ոչ էլ ես, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ի՞նչ էք ասում ապա.— արդեօք երբ և իցէ

Մի մարդկային սիրտ կարող էր խորհել:

— Բայց դուք գաղտնի պահէք:

ԵՐԿՈՒՍԸ

Երգում ենք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ձը կալ մի սըրիկալ ամբողջ Դանիոյ մէջ,

Որ չը լինի անխղիճ մի թշուառական:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Այդ լայտնելու համար, տէր իմ, հարկ չը կար,

Որ գերեզմանից մի ոգի դուրս գար:

ՀԱՄԼԷՑ

Այո, այդ իրաւ է, իրաւունք ունիք.

Ուրեմըն, առանց բնաւ մանրամասնութեան

Ես յարմար եմ կարծում՝ ձեռք տանք և բաժանուենք.

Դուք, ուր ձեր բաղձանքը և գործը կանչեն,

Ձի ամեն մարդ ունի գործ և բաղձանքներ,

Ինչ որ լինին. իսկ ես. ես էլ խեղճ գերիս,

Լսեցէք, գնում եմ աղօթք անելու:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Դոքա խենթ և խելաւ խօսքեր են, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ցաւում եմ սրտանց, որ ձեզ դիպչում են.

Այո, ես իմ հոգիս, սրտանց ցաւում եմ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Դիպչող ոչինչ չը կայ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Կայ, այո.

Սուրբ Պետրոսը վրկայ, բայց կայ, Հօրացիօ.

Այն էլ շատ դիպչող լան: Գալով տեսիլքին,

Նա սլարկեշտ ոգի է, ալդ թող ձեզ ասեմ:

Իսկ թէ կամիք գիտնալ, թէ ինչ կայ մեր մէջ,

Զսպեցէք ձեր իղձը, որչափ կարող էք:

Եւ հիմա, բարեկամք, իբրեւ իմ բարեկամ,

Իբրեւ իմ դասակից, իբրեւ զինակից,

Կատարեցէք, խնդրեմ, մէկ խեղճ աղերսըս:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ի՞նչ է ալդ, իշխան իմ. մենք անշուշտ կ'անենք:

ՀԱՄԼԷՑ

Երբէք չ'ասել, ինչ որ այս գիշեր տեսաք:

ԵՐԿՈՒՄԸ

Իշխան, չենք ասիլ:

ՀԱՄԼԷՑ

Լաւ. բայց երգուեցէք:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ես երգում եմ չ'ասել:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Ոչ էլ ես, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Երգուէք սրբիս վերալ:

ՄԱՐՍԵԼԼՈՍ

Արդէն երգուեցինք:

ՀԱՄԼԷՑ

ձիշտ է, սըրիս վերայ. ճիշտ է:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ (գետնի տակից)

Երգուեցէք:

ՀԱՄԼԷՑ

Հա, Հա, տըղայ, ինչպէս, ա՛յդպէս ես ասում.

Այդտեղ ես, պարկեշտ մարդ: Եկէք, պարոններ.

Ձէք լըսում ալս մարդուն գետնափորի մէջ:

Յօժարուեցէք երգուել:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ինչպէս երգուենք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ձը յայտնել երբէք ինչ ալստեղ տեսաք:

Երգուեցէք իմ սրով:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ (գետնի տակից)

Երգուեցէք:

ՀԱՄԼԷՑ

Hic et ubique*). փոխենք մեր տեղը.

Դէհ, եկէք, պարոններ,

Եւ ձեռք դրէք նորից իմ սըրի վերայ,

Երգուեցէք իմ սըրով.

Երբէք չասել ինչ որ ալստեղ լսեցիք:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ (գետնի տակից)

Երգուեցէք իր սըրով:

ՀԱՄԼԷՑ

Այ, լաւ ասացիր.

Դու, պառաւ գետնամուկ, ինչպէս կարող ես

Այդպէս արագ կերպով հողի տակ փորել,

Դու քաջ ռահվիրայ:

— Թող մէկ էլ տեղ փոխենք, ազնիւ բարեկամք:

*) Ալստեղ և ամեն տեղ.

ՀՕՐԱՑԻՕ

Օ՜. լոյս և խաւար, բայց այս ի՞նչ հրաշք է,
Այս ի՞նչ օտար բան է:

ՀԱՄԼԷՑ

Ուրեմն դու էլ

Հիւրընկալիր նորան որպէս օտարի.

Լսիր, Հօրացիօ.

Շատ բան կայ երկնքում և երկրի վերայ,

Որ իմաստութիւնդ չ'է իսկ երազած:

Բայց եկէք:

Այստեղ, ինչպէս առաջ, եկէք երդուեցէք.

(Եւ Աստուած ձեզ օրհնէ), որ երբ և իցէ,

Որչափ էլ անսովոր մի ընթացք բռնեմ,

— Քանզի այսուհետեւ գուցէ հարկ դատեմ

Խեղադար ձեռնալ—դուք այդպէս դէպքում,

Եթէ ինձ հանդիպէք, մի գուցէ այսպէս

Ձեր թեքը ծալելով կամ գլխի շարժմամբ,

Եւ կամ թէ ասելով երկգիմի մի խօսք,

Ինչպէս. լաւ է, լաւ է, մենք իմանում ենք.

Կամ՝ մենք կարող էինք, եթէ ուզէինք.

Կամ՝ թէ խօսիլ ուզենք, կամ՝ եթէ լինէր...

Կամ այլ երկմիտ խօսքով դուք յայտնի անէք,

Թէ գիտէք իմ մասին որ և է մի բան.

Դէհ, դուք այս երդուեցէք, և թող Տէրն Աստուած

Ձեր կարօտ վայրկեանին ձեզ օգնական լինի.

Երդուեցէք:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ

Երդուեցէք:

ՀԱՄԼԷՑ

Հանգչիր, հանգչիր դու,

Ո՛վ խռովեալ հոգի: Այսպէս, պարօններ.

Ես իմ բոլոր սրտով լանձնում եմ ինձ ձեզ.
Եւ, ինչ որ մի խեղճ մարդ, որպէս Համլէտն է,
Կարող է գործ դնել՝ իր սէրը լալտնելու.
Թէ կամենալ Աստուած՝ անտես չեմ անի:
Դէհ, եկէք ներս գնանք. բայց դարձեալ խնդրեմ,
Մատեներդ շրթանց վրայ: Փամանակը կապից
Դուրս է սալթաքած. ո՛հ, բաղդ իմ դժխեմ,
Է՛ր ես ծնալ երբէք, որ ալդ ես ուղղեմ:
— Բայց ոչ, եկէք ինձ հետ, միասին գնանք:
(Գնում են)

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Էջախնօր

Մի սենեակ Պորնիուսի տան մէջ

Մտնում են ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ և ՌԷՅՆԱԼԴՕ

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Տուր նորան այս դրամը և այս թղթերը,
Ռէյնալդօ:

ՌԷՅՆԱԼԴՕ

Շատ լաւ, տէր:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Սակայն Ռէյնալդօ,

Շատ իմաստուն կերպով վարուած կը լինես,
Եթէ որդուս անձամբ տեսնելուց առաջ՝
Նորա վարքի մասին հարց ու փորձ անես:

ՌԷՅՆԱԼԴՕ

Տէր, ես էլ ճիշդ այդպէս մտադիր էի:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Իրօք. լաւ ասացիր, շատ լաւ ասացիր.
Լսիր ինձ, պարօն. նախ տեղեկացիր,
Թէ ով կայ Փարիզում Դանիացիներից.
Ինչպէս են, ի՞նչ մարդիկ, ի՞նչ միջոցներ ունին,
Ո՞րտեղ են բնակւում, ի՞նչպիսի ընկերներ,

Որքան են ծախք անում: Եւ երբ կ'իմանաս
Այս կողմնակի հարցմանց պարագաներով,
Որ ծանօթ են որդուս, քիչ առաջ կ'երթաս,
Յետոյ նորա մասին հարցումներ կ'անես,
Հեռուից կ'ահնարկես մի քանի խօսքով,
Ինչպէս. «ես ծանօթ եմ այդ մարդու հօր հետ,
Բարեկամների հետ, և մասամբ էլ իր հետ».
Հասկացա՞ր, Ռէյնալդօ:

ՌԵՅՆԱԼԴՕ

Այո, տէր, շատ լաւ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Եւ մասամբ էլ իր հետ. բայց յետոյ կ'ասես,
Ոչ թէ շատ լաւ. միայն թէ իմ ասածս է նա,
Շատ անկարգ մի մարդ է, այսպէս է, այնպէս:
Յետոյ դիր իր վերայ ինչ սուտ որ կ'ուզես,
Բայց տես, ոչ թէ այնպէս ծայրայեղ մի բան,
Որ նորան անպատուէ. ո՛չ, զգոյշ լինիս,
Այլ այնտեսակ թեթեւ, անկարգ շեղումներ,
Որոնք պատանութեան և աղատութեան
Ծանօթ, սովորական ընկերներն են:

ՌԵՅՆԱԼԴՕ

Ինչպէս թղթախաղը:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Կամ արեւնալը

Եւ կամ զինախաղը կամ հայհոյելը.
Կռիւ անելը, կամ թէ՛ կանանց հեռակելը
Մինչև արեւոյն հոգ չէ:

ՌԵՅՆԱԼԴՕ

Տէր, այդ ամենը

Քիչ անպատուութիւն չ'է:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ո՛չ, ամենեւին.

Միայն քիչ համեմես մեղադրանքները,

Ոչ թէ զնես իր վրայ անսպասուելի մեղքեր,
Որպէս թէ մոլութեանց անձնատուր լինէր,
Ոչ. այդ չ'է իմ միտքս, այլ՝ նկարագրիր
Այնպէս ճարտար կերպով իր թերութիւնքը,
Որպէս ազատութեան արատներ լինեն,
Որպէս խանգոտ բնութեան փալապն ու բոցը
Եւ վայրենութիւնը անզուսպ արիւնի,
Որ ամեն սպասանու սովորական է:

ՌԷՅՆԱԼԴՕ

Սակայն, բարի տէր իմ....

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Գիտեմ, պիտի ասես

Թէ քնչ պէտք կայ զորան:

ՌԷՅՆԱԼԴՕ

Ճիշդ այդպէս, տէր իմ.

Այդ կ'ուզէի ասել:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Այ, շատ լաւ, պարոն.

Նպատակըս այս է. և այս, կարծում եմ,
Անվրէպ մի հնարք է. երբ որ այդ կերպով
Այդ թեթեւ մեղքերը դնես իր վերայ,
Որպէս փոքրիկ բիծեր մի կերտուածի մէջ,
Լսիր, խօսակիցդ, որին քննում ես,
Եթէ տեսած լինի լիշեալ մեղքերում
Քո ասած պատանուդ երբէք մեղանչած,
Նա այսպէս վերջ կը տալ խօսքիդ՝ ասելով,
Ազնիւ պարոն, և այլն, կամ թէ, բարեկամ,
Նայած երկրի ոճին և մարդու տիտղոսին:

ՌԷՅՆԱԼԴՕ

Շատ լաւ, տէր:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Եւ լետոյ; պարոն, նա ինքը.

Նա.... Ի՞նչ էի ասում. ասում էի թէ...

Ո՛ւր թողի խօսքըս:

ՌԷՅՆԱԼԴՕ

Թէ խօսքին վերջ կը տայ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Հա, ասում էի թէ խօսքին վերջ կը տայ,

Այ, իրաւ որ, այսպէս 'ի վերջոյ կ'ասէ.

Այո, այդ պարոնին ճանաչում եմ ես.

Երէկ նորան տեսայ կամ թէ անցեալ օր,

Այս ինչ օր, այն ինչ օր, սորա հետ, նորա հետ,

Եւ, ինչպէս ասում էք, նա թուղթ էր խաղում.

Այստեղ խմում էր նա. այնտեղ գնտախաղում

Կռուի էր բռնուած. կամ կարելի է,

Ես տեսայ մտնում էր անուանարկ մի տուն.

Եւ ալլն, և ալլըն. հիմա հասկացա՛ր.

Քո ստուգեան կարթի անոյշ պատառը

Ճշմարտութեան ձուկը որսած կը լինի.

Այսպէս մենք, իմաստուն և հնարագէտ մարդիկ,

Խոտոր շաւիղներով և շեղ փորձերով

Դիտենք՝ անուղղութեամբ ուղղութիւն գտնել:

Այսպէս, գուցէ կարող ես իմ խորհուրդներով

Քննել իմ որդուս: Հասկացա՛ր, թէ ոչ:

ՌԷՅՆԱԼԴՕ

Հասկացայ, տէր իմ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Դէհ, Աստուած քեզ հետ.

Երթա՛ս բարով:

ՌԷՅՆԱԼԴՕ

Տէր իմ....

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Եւ իր հակումները

Դու անձամբ գիտի՛ր:

ՌԷՅՆԱԼԴՕ

Այո, տէր...

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Եւ թող տուր

Նա իր սրինգը փրէէ:

ՌԷՅՆԱԼԴՕ

Շատ բարի, տէր իմ:

(Գնում է)

(Մտնում է Օֆելիա)

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Երթաս բարով:—Ի՞նչ կայ, Օֆելիա, քնչ լուր:

Օֆելիա

Օհ. հայր իմ, հայր իմ, որքան վախեցալ...

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ի՞նչ կայ, Աստուած սիրես:

Օֆելիա

Սենեակումս նստած

Կարում էի, լանկարձ իշխան Համլէտը՝
Կոճակները բացած, գլուխը՝ անգլխարկ,
Գուլպաները կախուած, առանց կապերի,
Մինչև գետին ընկած. գաճի պէս գունատ,
Ծնկները լուզմունքից իրար զարկուելով,
Եւ այնպէս սրտաշարժ ակնարկ աչքի մէջ,
Որ կարծես դժոխքից արձակուած լինէր՝
Նորա արհաւիրքը պատմելու համար,
Եկաւ իմ առաջ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Արդեօք քո սիրուն

Այսպէս խենթացել է:

ՕՓԵԼԻԱ

Տէր իմ, չը գիտեմ

Բայց վախենում եմ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՄ

Նա քեզ ինչ ասաց:

ՕՓԵԼԻԱ

Դաստակիցըս բռնեց և շատ խիստ սեղմեց.
Յետոյ իր բազկի չափ հեռացաւ ինձնից,
Եւ միւս ձեռքը ալսպէս ճակատին դըրած՝
Այնպէս խորասուզուեց դէմքըս զննելով,
Կարծես թէ ուզում էր պատկերըս գրծել:
Երկար ալսպէս մնաց. լետոյ քնքշութեամբ
Բազուկըս շարժելով և երեք անգամ
Իր գլուխը ալս կերպով վեր վայր թռթկելով՝
Այնպէս ողորմելի խոր հառաչ հանեց,
Կարծես դա ջախջախեց իր մարմնի կազմը
Եւ կեանքին վերջ տուաւ: Ապա թողեց ինձ.
Եւ գլուխը ուսի վրայ դէպի լետ ձըգած՝
Կարծես քալում էր նա առանց աչքերի,
Քանզի առանց նորանց դըռնից դուրս ելաւ
Եւ նորանց մինչև վերջ իմ վերայ լառեց:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՄ

Ե՛կ ինձ հետ, գնում եմ թագաւորի մօտ.
Սիրոյ տագնապն է այս, որի բուռն թափը
Ինքն իրան ջնջում է և քարշ է տալիս
Մեր կամքը յուսահատ ձեռնարկութեանց մէջ,
Որպէս ամեն մի կիրք, որ այս աշխարհում
Իշխում բռնանում է մեր բնութեանց վերայ,
Ես շատ ցաւում եմ,—բայց ինչ, մի գուցէ
Այս վերջերում նորան խիստ բան ասած լինես:

ՕՓԵԼԻԱ

Ոչ, հայր իմ. սակայն ըստ ձեր պատուէրին՝

Նորա նամակները ես բաց մերժեցի
Եւ ներկայութիւնս զլացայ նորան:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Այդ է նորան խենթացրել. իրօք, ցաւում եմ ես,
Որ աւելի ուշով և զգուշութեամբ
Ձը դատեցի նորան: Ես կարծում էի,
Որ նա խաղ էր անում և դիտում ունէր
Պատիւըդ վտանգել: Անիծեալ կասկած.
Կարծես մեր հասակի թերութիւնն է
Մեր ենթադրութեանց մէջ միշտ չափից անցնել,
Ինչպէս որ սովոր են դեռահասները,
Հեռատեսութեան մէջ թերի գըտնուիլ:
Երթանք արքայի մօտ, յայտենք այս նորան.
Զի Համլէտի սէրը թէ ծածուկ պահենք,
Աւելի մեծ ցաւի մենք մեզ կ'ենթարկենք,
Քան թէ այդ յայտնելով իր ատելութեան:
Եկ:

(Գնում են):

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Մտնում են ԹԱԳԱՒՈՐԸ, ԹԱԳՈՒՀԻՆ, ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՅ,
ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ և ՊԱԼԱՏԱԿԱՆՆԵՐ:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Բարև ձեզ, Ռոզենկրանց, բարև, Գիլդենշտերն,
Բացի ձեզ տեսնելու մեր ջերմ փափազից՝
Մենք կարօտ ենք նաև ձեր ծառայութեանց,
Եւ այդ մեզ ստիպեց փութով ձեզ կանչել:
Լսած էք Համլէտի ալլափոխումը.
Ես այդպէս եմ կոչում նորա վիճակը,

Քանզի ոչ արտաքին և ոչ ներքին մարդը
 Նորա մէջ չ'են այլևս այն, ինչ որ էին:
 Թէ ինչ բան կարող է՝ իր հօր մահից զատ՝
 Այսպէս զրկել նորան դատողութիւնից,
 Զ'եմ կարող մինչև իսկ երևակայել:
 Խնդրում եմ ձեզանից, ձեզ երկուսիցդ էլ,
 Որ նորա մանկութեան ընկերքն էք եղած,
 Եւ իր պատանութեան և բնաւորութեան
 Այնչափ ընտանի էք, որ արդ յօժարուիք
 Մնալ մեր պալատում գէթ մի ժամանակ
 Եւ ձեր ընկերութեամբ վարժեցնէք նորան
 Հաճութիւնների և ուրախութեանց,
 Եւ տեղեկանաք պատեհ առիթով
 Թէ ինչ բան, մեզ անյայտ, մաշում է նորան,
 Որ թէ յայտնի լինի, անճար չը թողնենք:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Սիրելի պարոններ, նա շատ անգամներ
 Խօսել է ձեր վերայ. և վստահ եմ ես,
 Որ չը կան աշխարհում երկու այլ անձինք,
 Որոնց ձեզ չափ սիրէ: Թէ հաճոյ է ձեզ
 Այդչափ յօժարութեամբ բարի կամք ցոյց տալ
 Եւ մեր մօտ անցկացնել մի քիչ ժամանակ՝
 Մեր ունեցած յոյսը իրագործելու,
 Ապա մեզնից կ'առնէք այնպիսի մի վարձք,
 Որպիսին վայել է մի թագաւորի
 Երախտագիտութեան:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Ձերդ մեծութիւնքը՝

Մեր վերայ ունեցած վեհապետութեամբ
 Իշխանութիւն ունին դնել մեզ վերայ
 Իրանց ահեղ կամքը, որպէս մի հրաման,
 Ոչ որպէս հայցուածք:

ԳԻՂԴՆՆՇՏԵՐՆ

Երկուքս էլ հնազանդ ենք

Եւ ձեզ նուիրելով մեր բոլոր անձր՝

Մեր ծառայութիւնքը ահա դընում ենք

Ձեր ոտքի առաջ:

ԹԱԳԱԽՈՐ

Մենք շնորհակալ ենք

Ձեզանից, Ռոզենկրանց և բարի Գիլգենշտերն:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Շնորհակալ ենք, Գիլգենշտերն և բարի Ռոզենկրանց,

Եւ Ձեզ աղաչում եմ, որ անմիջապէս

Այցելութեան երթաք իմ խիստ փոխուած որդուս:

Եկէք. իմ կալ այստեղ. այս պարոններին

Տարէք Համլէտի մօտ:

ԳԻՂԴՆՆՇՏԵՐՆ

Տնր Աստուած,

Որ մեր գալուստը և մեր խնամքները

Հաճոյ և օգտակար լինէին նորան:

(Գնում են Ռոզենկրանց և Գիլգենշտերն)

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ամէն:

(Մտնում է Պորնիուս):

ՊՈՂՈՆԻՈՒՍ

Տէր իմ, Նորվեգիայից մեր դեսպանները

Գոհութեամբ դարձել են:

ԹԱԳԱԽՈՐ

Միշտ ուրախ լուրերի դու ծնող ես եղած:

ՊՈՂՈՆԻՈՒՍ

Յիրաւի, Տէր արքայ: Հաւաստում եմ ձեզ,

Իմ բարի վեհապետ, նուիրում եմ պարտքս

Որպէս նաեւ հոգիս, երկուքն էլ Աստըծուս,
Եւ երկուքն էլ գլխած իմ թագաւորիս:
Կարծում եմ (կամ գուցէ իմ այս ուղեղը
Այլ ևս չէ թըռչում հընարքի շաւղով
Այնպէս վստահութեամբ, որպէս սովոր էր),
Որ ես գըտել եմ ճշգրիտ պատճառը
Համլէտի խենթութեան:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ո՛հ, աստ մեզ այդ.

Անհամբեր եմ լսել:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Նախ՝ դեսպաններին տուէք ունկնդրութիւն.
Իսկ իմ տալիք լուրը այդ մեծ խնճուիքի
Աղանդերքն է:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Գնա և ինքըդ

Հիւրընկալիր նորանց և ներս բեր քո հետ:—

(Գնում է Պոլոնիոս)

Նա ինձ ասում է, սիրելի Գերտրուդ,
Որ քո զաւակի այդ հիւանդութեան
Պատճառն ու աղբիւրն արդէն գտած է:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Կարծում եմ, որ չը կայ մի ուրիշ պատճառ.
Թէ ոչ իր հօր մահչա և մեր խիստ արագ
Ամուսնութիւնը:

(Մտնում են Պոլոնիոս, Վոլտիմանդ և Կունկլոս)

ԹԱԳԱՒՈՐ

Մենք կը մաշենք նորան:—Ողջոյն, բարեկամներ.
Աստ մեզ, Վոլտիմանդ, թնչ լուր ես բերել
Եղբայր Նորվեգացուց:

ՎՈՂՏԻՄԱՆԴ

Փոխադարձ ողջոյններ և շատ մաղթանքներ
 Մեր առաջին բառից՝ նա խնդրէ Տրամայեց,
 Որ իր եղբոր որդու պատրաստութիւնքը
 Անյապաղ արգելուեն. և նա կարծում էր,
 Որ այդ ուղղուած է լեհացւոց ընդդէմ.
 Բայց երբ որ ճշտութեամբ ստուգեց, տեսաւ,
 Որ նա զէնք էր առած Ձեր Բարձրութեան դէմ.
 Եւ սաստիկ վշտացած, որ իր տարիքը
 Եւ հիւանդութիւնը և անկեալ վիճակը
 Այսպէս խաբէութեան միջոց են դարձած,
 Ղրկեց Փօրթինբրասին սաստիկ հրամաններ,
 Որոնց նա հնազանդեց առանց յապաղման,
 Եւ արքայի կողմից յանդիմանուելով՝
 Ի վերջոյ նա երդուեց հօրեղբոր առաջ՝
 Մէկ էլ զէնք վեր չ'առնել Ձեր Մեծութեան դէմ:
 Որից ծերուկ արքան՝ խնդութեամբ լեցուած՝
 Վաթսուհի հազար ոսկի տարեկան ռոճիկ
 Նշանակեց նորան և հրաման տուաւ
 Իր արգէն ժողոված զօրագունտերը
 Լեհացւոց դէմ ուղղել, և այս նամակով
 Խնդրում է ձեզանից ազատ անցք շնորհել
 Ձեր տէրութեան միջից՝ նորա բանակին,
 Բոլոր պայմաններով ապահովութեան,
 Որպէս այս նամակում նշանակուած է:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Մեզ շատ հաճոյ է այդ և պատեհ ժամի.
 Կը կարդանք նամակը և պատասխան կը տանք.
 Եւ այդ գործի մասին մենք կը մտածենք:
 Առ այժմ մենք ձեզնից շնորհակալ ենք
 Ձեր քաջած այս բոլոր նեղութեանց համար:

Հիմա գնացէք դուք և հանգստացէք.
Այս գիշեր միասին խնջուք կը կազմենք:
Ուրախ եմ, որ ողջամբ հայրենիք հասաք:
(Գնում են Վորտիմանդ և Կոռնելիոս)

ՊՈԼՈՆԵՆՈՒՍ

Այս գործը լաւ անցաւ.—Տէր իմ և տիկին,
Երկար վիճաբանել, թէ արդեօք թնչ է
Վեհափառութիւնը, թէ թնչ է պարտքը,
Ի՞նչու օրը օր է, գիշերը՝ գիշեր,
Եւ ժամանակը՝ էր ժամանակ է.—
Այդ նշանակում է՝ ի զուր տեղ վատնել
Ցերեկը, գիշերը և ժամանակը.
Դեհ, երբ կրճատումը խելքի հոգին է
Եւ ճապաղումը՝ նորա ճիւղերը
Եւ դրսի զարդերը,—ես էլ կարճ կ'սեմ.
Ձեր ազնիւ զաւակը խելագարուած է:
Խելագար ասում եմ. քանզի սահմանել
Բուն խենթութիւնը,—թնչ է ալդ—թէ ոչ
Լինել ոչինչ ուրիշ՝ թէ ոչ խելագար:
Բայց թող ալդ իր կարգին:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Աւելի նիւթ տուր,

Եւ նուազ արհեստ:

ՊՈԼՈՆԵՆՈՒՍ

Երգւում եմ, տիկին,

Որ ճարտասանելու բընաւ միտք չ'ունեմ.
Որ նա խենթ է, ճիշդ է, որ ճիշդ է, ափսոս է.
Եւ դա շատ ափսոս է, որ ալդպէս ճիշդ է:
Յիմար հակադրութիւն. բայց ոչ, թողնենք ալդ,
Հարկ չ'է ճարտասանել: Դեհ, թող ենթադրենք
Որ նա խելագար է, հիմա մնում է,

Որ այդ հետեւութեան պատճառը գտնենք.

Կամ թէ լաւ է ասել—այդ դեղեւութեան,

եւ այդ դեղեւային հետեւութիւնը *)

Ունի իւր պատճառը. ալսպէս մընում է,

եւ այդ մնացորդը լաւ ուշի առէք...

Ես ունիմ մի դուստրը,—ունիմ, երբ իմս է—

Որը իբրեւ մի պարտք և հնազանդութիւն,

Լաւ ուշադիր եղէք, տուած է ինձ այս.

(Յոյց է տալիս մի նամակ)

Այժմ ամփոփեցէք և եզրակացրէք.

«Առ երկնային եւ իմ՝ հոգւոյս պաշտելի, ամենագեղեցիկացեալն Օֆելիա»...

Այս սխալ մի ոճ է, վատ ոճ «գեղեցիկացեալ»

Դա ստոր մի ոճ է, բայց դեռ լսեցէք.

«Սոքա նորա շնաշխարհիկ սպիտակ կուրծքին, սոքա եւ այլն:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Համէտն է գրած նորան:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Տիկին, շնորհ արէք

Մի քիչ համբերել. ես կը պահեմ խօսքս:

(Կարդալով)

Կասկածիր աստղերի պայծառութեան վրայ,

Արեւի շարժման վրայ կուզես կասկածիր:

Կասկածիր դու նոյն իսկ Ճշմարտութեան վրայ,

Բայց իմ՝ սիրոյ վրայ դու մի կասկածիր:

Ո՛հ, սիրելի Օֆելիա, այս վանկերը ինձ հիւանդացնում են. ես քաւական ճարտասանութիւն չունիմ իմ հառաչանքները արտագրելու, բայց թէ ես սիրում եմ քեզ աւելի քան ամեն ինչ, օ՛հ, աւելի քան ամեն ինչ, այդ դու հաւատա՛:

Մնաս քարել:

*) Բառախաղ, որ համապատասխանում է բնագրի defective effect խօսքերին:

Յաւիտեան քոնը, ամենասիրելի տիկին,
Քանի որ այս հողային զանգուածը իմնէ:
Համէտ

Դուստրըս Հնազանդութեամբ ինձ այս ցոյց տուաւ.
Եւ որ աւելին է, նա ինձ յայտնած է
Համէտի սիրալին ողորումները,
Ժամանակը, տեղը և պարագայքը:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Ինքը նորա սէրը քնչպէս է ընդունած:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՄ

Արդեօք դուք իմ մասին քնչ կարծիք ունիք:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Որ մի հաւատարիմ, պատուելի մարդ էք:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՄ

Ուրախ կը լինէի ձեզ այդ հաստատել,
Բայց քնչ կը կարծէիք, որ երբ ես տեսայ՝
Այդ սէրը դեռ նոր թւեր էր առնում,
(Եւ այդ նկատեցի— թող ասեմ ձեզ այս —
Նախ քան թէ իմ դուստրը խօսեց այդ մասին)
Դուք քնչ կը կարծէիք, կամ քնչ կը կարծէր
Վեհափառ տիրուհիս, որ ինձ լսում է այժմ,
Եթէ ես խաղալի վարագոյրի գերը,
Կամ թէ տալի սրտիս խուլ և մուռնի գերը,
Կամ այդ սիրոյ վրայ անտարբեր նայէի.
Դուք քնչ կը կարծէիք:
Բայց ոչ. ես ուղղակի գործի դիմեցի,
Եւ մատղաշ աղջկան այսպէս խօսեցի.
«Համէտը իշխան է և քո շրջանից
Շատ և շատ բարձր է այս չը պէտք է լինի»
Եւ ապա ես նորան խրատներ տուի,

Որ իշխան Համլէտից մեկուսի կենայ,
Զ'ընդունի ոչ միջնորդ, ոչ էլ ընծաներ:
Աղջիկըս հետեւեց իմ խորհուրդներին,
Եւ նա մերժուելով՝ (թող այդ կարճ պատմեմ)
Ընկաւ տրտմութեան մէջ, լետոյ՝ ծովի մէջ,
Յետոյ՝ անքնութեան, լետոյ՝ թուրութեան,
Յետոյ՝ թեթևութեան, այսպէս իջնելով
Վերջը՝ խենթութեան մէջ, ուր զառանցում է
Եւ մեզ վիշտ է տալիս:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Կարծում ես այդ է:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Շատ կարելի է այդ, հաւանական է:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Պատահած է երբէք, ասացէք խնդրեմ,
Որ ես ասած լինեմ, թէ այս այսպէս է,
Եւ ալլապէս լինէր:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ես այդ չեմ լիշում:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Առէք այս սորանից, թէ այդպէս չը լինի.

(Յոյց տալով գրկը եւ ուտելը)

Թէ հանգամանքները ուղեցոյց լինին,
Կը գտնեմ 'ի վերջոյ, որպէս և իցէ,
Թէ ճշմարտութիւնը ո՛ւր է թագնուած,
Թէև երկրագնաի կենդրոնում լինի:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Բայց թնչպէս կարող ենք աւելի ստուգել:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Գիտէք, շատ անգամ շարունակ չորս ժամ
Այստեղ ճեմելիքում նա զբօսնում է:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Այո, ճշմարիտ է:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Մի այգալիսի ժամում

Աղջրկաս նորա հետ կը թողնեմ մենակ.
Դուք և ես կը սպասենք վարագույրի ետև.
Եթէ նա աղջրկաս սիրում չը լինի,
Եւ նորան սիրելուց ախպէս խենթացած,
Ուրեմն պետութեան խորհրդական չ'եմ ես,
Թող ագարակ պահեմ և սալակ վարեմ:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Կը փորձենք այդ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

(Մտնում է Համլետը կարգաւորով)

Բայց նայեցէք, Ինչպէս խեղճ ողորմելին
Գալիս է կարգաւորով, տխրալի կերպով:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Հեռացէք, խընդրում եմ, դուք երկուսըդ էլ.
Ես կերթամ իր առաջ: Օհ, թող տուէք ինձ:
(Թագաւորը եւ Թագուհին հեռանում են)

Ինչպէս էք, ազնիւ Տէր:

ՀԱՄԼԷՏ

Լաւ, փառք Աստուծոյ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Տէր, ճանաչո՞ւմ էք ինձ:

ՀԱՄԼԷՏ

Կատարեալ կերպով:

Զինավաճառ էք դուք:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ե՛ս, բընաւ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ուրեմն երանի՛ր, որ դուք լինէիք
Այդչափ ազնիւ մի մարդ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ազնիւ մարդ, տէր իմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Այ, ա՛յ,—լինել ազնիւ ասպիսի աշխարհում,
Այդ է՛ լինել ընտրեալ տասն Հազար մարդից:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Շատ ճիշդ է, տէր իմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Եթէ արեգակը սատկած շան մարմնում
Որդունք է ծընեցնում, նա որ մի Աստուած է,
Համբուրելով մի դի... դու աղջիկ ունիս:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ունիմ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ձը թողնես նորան, որ արեգակի տակ ման գալ. լղտ-
ցումը մի օրհնութիւն է, բայց ոչ թէ արն տեսակ, որ քո
աղջիկը կարող է լղանալ. բարեկամ, զգոյշ կաց:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ի՞նչ էք ուզում ասել դորանով: (Առանձին) Դարձեալ
աղջրկաս պատմութիւնը. բայց սկզբում նա ինչ չը ճանա-
չեց. ասեց, որ ես ձկնավաճառ եմ. բանը շատ վատ է, շատ
վատ. և իրաւ, ես էլ իմ երիտասարդութեան ժամանակ
շատ ծայրահեղութիւններ կրեցի. շատ մօտ էի ասլ վիճա-
կին: Նորից խօսեմ հետը:—Ի՞նչ էք կարդում, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Բառեր, բառեր, բառեր:

ՊՈԼՈՆԻՈՂԻՍ

Ինչ նիւթի վրայ է խօսուած, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ո՛ւմ հետ:

ՊՈԼՈՆԻՈՂԻՍ

Ես հարցնում եմ, թէ ձեր կարգացածի նիւթը ի՞նչ է, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Զրպարտութիւններ, պարոն, որովհետեւ երգիծարան թշուառականը այստեղ ասում է, թէ ծեր մարդիկ սպիտակ մօրուքներ ունին, թէ նոցա երեսները կնճռոտած են, թէ աչքերը արտաթորում են մի թանձր սաթանման հիւթ և սալորենու խէժ, և թէ նոքա ունին խելքի շատ մեծ պակասութիւն և ամենաթուլ ծնկներ: Այդ բոլորին, պարոն, թէև ես ամենազօրեղ և ամենակարող կերպով հաւատում եմ, բայց դարձեալ կարծում եմ, որ պարկեշտութիւն չ'է այս կերպով, գրի առնել այդ բոլորը. որովհետեւ դուք ինքները, պարոն, մի օր ինչ պէս ծեր կը լինիք, եթէ խեղճեանի պէս կարողանաք յետ յետ նահանջել:

ՊՈԼՈՆԻՈՂԻՍ (Առանձին)

Թէև խենթութիւն է, դարձեալ դորա մէջ մի տեսակ մեթոդ կալ.— չ'էք գալիս, իշխան, այս օգից դուրս:

ՀԱՄԼԷՑ

Դէպ'ի գերեզմանըս:

ՊՈԼՈՆԻՈՂԻՍ

Իրաւ որ այդ օգից դուրս է: (Առանձին) Ինչպէս բեղմնաւոր են երեւմն նորա պատասխանները.— դա մի բաղդաւորութիւն է, որին շատ անգամ խելագարութիւնը հանդիպում է, մինչդեռ բանականութիւնը և առողջ միտքը չ'են կարողանում այդպէս յաջող մտածութիւններ յղանալ: Պէտք է թողնեմ սորան և անմիջապէս մի ճար հնարեմ նորա և իմ

աղջրկաս մէջ մի հանդիպում առաջ բերելու համար: Յարգելի տէր իմ, ամենայն խոնարհութեամբ ձեզնից արձակուրդ եմ խնդրում:

ՀԱՄԼԷՏ

Դուք չ'էք կարող, պարոն, խնդրել ինձնից մի բան, որ աւելի մեծ յօժարութեամբ տամ ձեզ քան այդ... բաց'ի իմ կեանքից, բաց'ի իմ կեանքից, բաց'ի իմ կեանքից:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Մնաք բարեւ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ա՛խ, այս ձանձրացուցիչ պառաւ լիմարները:

(Մտնում են Ռոզենկրանց եւ Գիլդենշտերն)

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Գալիս էք իշխան Համլէտէն որոնելու: Ահա նա այնտեղ է: (Գնում է)

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ

Աստուած պահէ ձեզ:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Իմ յարգելի իշխան:

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ

Իմ ամենասիրելի տէրս:

ՀԱՄԼԷՏ

Իմ պատուական, ազնիւ բարեկամներ: Ինչպէս ես, Գիլդենշտերն: Ահ, Ռոզենկրանց, քաջ տղերք, Բնչպէս էք դուք երկուսըդ էլ:

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ

Աշխարհի անտարբեր զաւակների նման:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Բաղդաւոր այն բանով, որ չափազանց բաղդաւոր չ'ենք. բաղդի գլխարկի ամենավերին կոճակը չ'ենք մենք:

ՀԱՄԼԷՑ

Ոչ էլ նորա կօշկի նրբանները:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Ոչ այս, ոչ այն, տէր իմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ուրեմն դուք ապրում էք նորա մէջքի մօտերում՝
ձեռք նորա հրապուրների կենդրոնում:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Իրաւ, մենք նորա մտերիմներն ենք:

ՀԱՄԼԷՑ

Բաղդի թաքուն մասների մէջ: Օհ, որչափ
ձշմարիտ է, որ նա մի պոռնիկ է. Բնչ լուր...

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Ոչինչ, տէր իմ, եթէ ոչ այն՝ որ աշխարհը պարկեշտացել է:

ՀԱՄԼԷՑ

Ուրեմն դատաստանի օրը մօտ է: Բայց ձեր լուրը ճշմարիտ չէ: Թողէք աւելի հեշտ կերպով ձեզնից հարց ու փորձ անեմ: Ինչ էք արել, ազնիւ բարեկամներ, որ զաղղը ձեզ այստեղ բանտարկել է:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Բանտ, տէր իմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Դանիան մի բանտ է:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Ուրեմըն աշխարհն էլ մի բանտ է:

ՀԱՄԼԷՑ

Եւ կատարեալ մի բանտ, որի մէջ կան շատ նկուղներ, պահապաններ, մուխ արգելանոցներ. և Դանիան ամենավատերից մէն է:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ

Մենք այդպէս չենք կարծում:

ՀԱՄԼԷՑ

Ահ, ուրեմն ձեզ համար դա բանտ չ'է: Որովհետեւ այս աշխարհում ոչինչ լաւ կամ վատ բան չը կալ, այլ մեր միտքն է մեզ այդպէս ցոյց տալիս. ինչ համար դա մի բանտ է:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ

Ուրեմն ձեր փառասիրութիւնն է դորան ձեր աչքում մի բանտ շինել, գուցէ դա շատ նեղ է ձեր մտքի համար:

ՀԱՄԼԷՑ

Ախ, Աստուած իմ. ես կարող էի սլարունակուել մի ընկույզի կեղևի մէջ և ինքս ինչ համարել անսահման տիեզերքի թագաւորը, միայն թէ ես վատ երազներ չ'ունենայի:
ԳԻՂԴՆՆՇՏՆՐՆ

Եւ այդ երազներն իրօք փառասիրութիւն են, քանզի փառասիրութեան նոյն իսկ էութիւնը չ'է այլ ինչ, եթէ ոչ մի երազի ստուերը:

ՀԱՄԼԷՑ

Երազը ըստ ինքեան մի ստուեր է:

ԳԻՂԴՆՆՇՏՆՐՆ

Ծիշդ է, և ես փառասիրութիւնը համարում եմ այնքան թեթեւ և օղալին, որ նա մի ստուերի ստուերն է:

ՀԱՄԼԷՑ

Ուրեմն մեր մուրացկանները մարմիններ են, և մեր վեհապետները և հռչակուած հերոսները՝ մուրացկանների ստուերքը: Պէտք է երթանք պալատը. որովհետեւ, ես իմ հոգիս, ես չեմ կարողանում լուրջ կերպով դատել:

ԵՐԿՐԱՒՈՐ

Մենք ձեզ կը հետեւենք ձեզ ծառայելու համար:

ՀԱՄԼԷՑ

Այդպէս բան մի տեսք. ես չեմ ուզում ձեզ դասել իմ մնացեալ ծառաներիս հետ, որովհետեւ, անկեղծ ասեմ ձեզ, սարսափելի ծառաներ ունեմ. բայց խօսենք բարեկամութեան սովորական ձևով. Բնչու էք եկած Ելսինօր:

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ

Ձեզ այցելութիւն անելու համար, իշխան. ուրիշ պատճառ չը կայ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ես այնպէս մուրացկան եմ, որ շնորհակալութեան մէջ անգամ ես չքաւոր եմ. բայց շնորհակալ եմ ձեզնից. թէև, սիրելի բարեկամներ, իմ շնորհակալութիւնը կէս դահեկան արժէք չ'ունի: Ասացէք, արդեօք ձեզ չե՞ն ուղարկած. ձեր յօժար կտմբո՞վն էք եկած. ազատ կերպով եկած էք իմ այցելութեան: Դէհ, ասացէք, անկեղծութեամբ վարուեցէք ինձ հետ. տեսնենք. դէհ, ասացէք:

ԳԴԼԴՆՇՏՆՐՆ

Ի՞նչ ասենք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ինչ որ կ'ուզէք, միայն թէ նպատակին յարմար. ձեզ այստեղ ուղարկել են, և ձեր ականարկների մէջ մի տեսակ խոստովանութիւն կայ, որ ձեր համեստութիւնը բաւական խորամանկութիւն չ'ունի թագցնելու համար, ես գիտեմ որ ազնիւ թագաւորը և թագուհին ուղարկել են ձեզ այստեղ:

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ

Ի՞նչ նպատակով, տէր իմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Այդ դուք կ'ասէք ինձ: Բայց ձեզ երգում եմ տալիս 'ի սէր մեր ընկերութեան, լ'անուն մեր երիտասարդական միութեան, յանուն մեր անխախտ սիրոյ և 'ի սէր այն ամենասիրելի բաների, որոնցով աւելի ճարտասան մի մարդ կարող

էր ձեզ երգում տալ, ինձ հետ անկեղծ և ուղիղ եղէք, ասացէք, դուք ուղարկուած էք թէ ոչ:

ՌՈՋԵՆԿԻՐԱՆԹ (Գառնալով դէպի Գիլգենշտերնը)

Ի՞նչ էք ասում:

ՀԱՄԼԷՏ (Առանձին)

Լաւ, ես արդէն մի բան հասկացել եմ: — Թէ դուք ինձ սիրում էք, ոչինչ մի թագցրէք:

ԴԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Ճիշդ է, մեզ ուղարկել են:

ՀԱՄԼԷՏ

Ես ձեզ կասեմ ինչո՞ւ. թողէք. որ ես ասեմ, որպէս զի դուք մի բան յայտնած չը լինիք. և ձեր գաղտնապահու-
թիւնը դէպ ՚ի թագաւորը և թագուհին փետրաթափ չըլի-
նի: Այս վերջերում, չը գիտեմ ինչու, ես կորցրել եմ իմ ու-
րախ բնաւորութիւնը, թողել եմ իմ բոլոր սովորական պա-
րապմունքներս, և, իրաւի, այնպէս մեղամաղձոտ եմ դար-
ձել, որ այս շքեղ կազմուածքը—երկիրը—իմ աչքիս թը-
ւում է որպէս մի անջրգի հրուանդան, այս սքանչելի ասեղ-
նագործը, օդը, նայեցէք, այս անխախտ կախուած հաստա-
տութիւնը, այս շքեղ առաստաղը՝ ոսկեալ բոցերով արտա-
կիտուած, վահ, դա իմ աչքում ոչինչ է, այլ միայն ժանտ
և թունալից գոլորշիների մի համախմբում: Ի՞նչ ճարտար
գեղարուեստ է մարդը, որչափ ազնիւ է դատողութեան մէջ,
որչափ անվախճան են նորա ձիրքերը. որչափ ընտիր և զմայ-
լելի են իր ձևերը, շարժումը. գործի մէջ՝ որքան նման է
նա մի հրեշտակի. հասկացողութեան մէջ՝ որքան նման է մի
Աստուծոյ.—տիեզերքի զարդն է նա, կենդանիների կատա-
րելատիպը. և սակայն իմ աչքում ի՞նչ է փոշիի ալդ եթե-
րալին գոյացումը. մարդը ինձ չ'է զմայլեցնում,—ոչ էլ կինը,
թէև քո ժպտալովը դու ալդ ես ուզում ասել:

ՌՈՋԵՆԿԻՐԱՆԹ

Իշխան, ալդպիսի բան չը կար իմ մտածութեանց մէջ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ապա ինչո՞ւ ժպտացիր, երբ որ ես ասացի «մրդաձինը չ'է զմայլեցնում»:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Ես մտածում էի, իշխան, որ եթէ մարդը ձեզ չէ զմայլեցնում, ի՞նչ ցամաք ընդունելութիւն պիտի ստանան ձեզնից դերասանները. մենք նորանց հանգիպեցինք ճանապարհի վերայ. նորանք գալիս էին այստեղ իրանց ծառայութիւնքը ձեզ առաջարկելու:

ՀԱՄԼԷՑ

Այն մէկը, որ թագաւորի դերն է կատարում, նորա բանը լաւ է: Նորին վեհափառութիւնը ինձնից լաւ հարկ կը ստանայ. բաղդախնդիր ասպետը պէտք է գործածէ իր սուրը և վահանը. սիրահարը ձրի չը պէտք է հառաչէ. խեղկատակը խաղաղութեամբ կը վերջացնէ իր դերը. միմօսը կը ծիծաղեցնէ այն անձանց, որոնց թոքերը քոր են գալիս աւիշից. և գեղեկուհին պէտք է ազատօրէն յայտնէ իր միտքը, և կամ անյանգ ոտանաւորը վերջ կը տայ նորա խօսքին: Ո՛վ են այդ դերասանները:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Չիշդ նորանք են, որոնք ձեզ այնքան զուարճացնում էին,— քաղաքի դերասանները:

ՀԱՄԼԷՑ

Ի՞նչպէս է պատահել, ուրեմն, որ նոքա ճանապարհորդութիւն են անում. հաստատ կացութիւնը աւելի նրպաստաւոր է՝ թէ համբաւի կողմից, թէ շահի կողմից:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Կարծեմ նորանց արգելել են խաղալ՝ նոցա մտցրած նորաձեւութիւնների պատճառով:

ՀԱՄԼԷՑ

Արդեօք նոյնչափ յարգուած են նոքա, որչափ այն ժա-

մանակ, երբ ես քաղաքումն էի: Դարձեալ մարդիկ այնքան յաճախում են նոցա ներկայացումներին:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ

Ոչ, ճշմարիտը, ոչ առաջուալ չափ:

ՀԱՄԼԷՑ

Պատճառը ինչ է, միթէ ժանգոտել են:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ

Ոչ, նոցա ձեռնարկը քայլում է նոյն սովորական քայլով. սակայն Հիմա, տէր իմ, երեխաների մի բոյն է գտնուած, ձուից նոր ելած ճուտերի, որոնք ճչում են իրանց բոլոր ոյժով, և մարդիկ բռնապետաբար ծափահարում են նրանց. Հիմա նորանք են օրուալ մօզան, և նորանք այնպէս դատափետում են հասարակ բեմերը (քանզի այսպէս են անուանում միւս թատրոնները), որ շատերը, որոնք իրանց կողմից սուր են կրում, վախենում են սազի փետուրներից և չ'են համարձակում դալ սոցա մօտ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ինչպէս, միթէ դոքա երեխաներ են. ո՞վ է դորանց պահպանում, ո՞վ է դորանց վճարում: Միթէ իրենց արհեստը միայն այնքան ժամանակ պիտի շարունակեն, որքան որ երգել գիտեն. արդեօք մի օր չը պիտի՞ ասեն, երբ որ իրենք էլ սովորական գերասաններ դառնան (որը շատ հաւանական է, եթէ չ'ունենան աւելի լաւ միջոցներ), որ իրանց հեղինակները նորանց վնասում են, պարտաւորեցնելով նորանց պոռալ իրանց յաջորդների դէմ:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ

Ճշմարիտը, շատ բան կար անելու երկու կողմից էլ, և հասարակութիւնը կարծում է, որ ամենևին մեղք չ'է նորանց գրգռել դէպի հակաճառութիւն: Մի ժամանակ եղաւ, երբ անկարելի էր թատերգութեամբ դրամ շահել, եթէ բանաստեղծը և գերասանը գործը բռունցքի չ'էին հասցնում:

ՀԱՄԼԷՑ

Մթթէ կարելի բան է:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Օ, շատ մարդկանց ուղեղները դուրս թափուեցան:

ՀԱՄԼԷՑ

Եւ տղայքը հաւաքեցին տարան իրանց հետ:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Այո, տարան, իշխան, Հերկուլէսին և իր բեռն էլ հետը:

ՀԱՄԼԷՑ

Շատ զարմանալի չ'է, որովհետեւ իմ հօրեղբայրս Դանիալի թագաւորն է, և այն անձինք, որոնք իմ հօր կենդանութեան ժամանակ իմ հօր քթին ծիծաղում էին, հիմա քսան, քառասուն, լիսուն, հարիւր դուկատ փող կը տան նորա մէկ փոքր կենդանագրի համար: Այստեղ մի բան կայ, որ բնականից բարձր է, եթէ փիլիսոփայութիւնը կարողանար գտնել:

(Փողերի ձայներ ներսից)

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Ահա դերասանները:

ՀԱՄԼԷՑ

Պարոններ, բարեւ էք եկած Ելսինօր. ձեր ձեռքը եկէք. հիւրընկալութեան օրէնքները ձեւեր և ծէսեր են. թող տուէք, որ ես էլ նոյն հագուստով ձեզ հիւրընկալեմ, մի գուցէ իմ վարմունքս դերասանների հետ (որը, իմացած եղէք, պէտք է արտաքուստ լուս լինի) աւելի քաղաքավարի երևալ, քան թէ իմ վարմունքս ձեզ հետ: Բարով էք եկել. բայց իմ հօրեղբայր-հայրս և հօրեղբօր-կին-մայրս. սխալ են հաշուած:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Ի՞նչ բանի մէջ, սիրելի իշխան:

ՀԱՄԱՐՆԵՑ

Ես խենթ եմ, երբ որ քամին փչում է հիւսիս—հիւսիս
—արեւմուտք. երբ քամին հարաւային է, ես կարող եմ բա-
զէն արագիւից զանազանել^{*)}։

(Մտնում է Պոլոնիոս)

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ողջոյն ձեզ, պարոններ։

ՀԱՄԱՐՆԵՑ

Լսիր, Գիլգեսնշտերն,—գու էլ նոյնպէս, ամեն մէկ ա-
կանջի համար մի մի լսող. ալս մեծ մանուկը, որ տեսնում
էք, գեռ իր խանձարուքից դուրս չ'է եկած։

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՅ

Կարելի է որ երկրորդ անգամ ընկած է նրանց մէջ,
որովհետեւ, ասում են, ծեր մարդը կրկին երեխայ է դառ-
նում։

ՀԱՄԱՐՆԵՑ

Ես գուշակում եմ, որ նա եկել է դերասանների մասին
խօսելու. կը տեսնէք։—Դուք իրաւունք ունիք, պարոն. եր-
կուշաբթի առաւօտ էր, իրաւ որ...

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Տէր իմ, նոր լուր ունիմ ձեզ ասելու։

ՀԱՄԱՐՆԵՑ

Տէր իմ, նոր լուր ունիմ ձեզ ասելու։—Երբ Ռոսցիոս
Հռովմում դերասան էր...

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Դերասաններն եկած են այստեղ, տէր իմ։

^{*)} Այդ մի սովորական առած էր հին անգլիկերէնում։

ՀԱՄԼԷՑ

Փահ, փահ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Պատուովս երգում:

ՀԱՄԼԷՑ

Եւ յետոյ եկաւ ամեն դերասանն իր իշի վերայ *):

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Սոքա աշխարհի ամենալաւ դերասաններն են թէ ողբերգութեան համար, թէ կատակերգութեան, թէ պատմութեան, թէ հովուերգութեան, թէ հովուերգա—զաւեշտական, թէ պատմա—հովուերգական, թէ ողբերգա—պատմական, թէ ողբերգա—պատմա—հովուերգական թատերգութեանց համար. տեսարան անբաժանելի կամ բանաստեղծութիւն անսահմանելի: Սենեկան սորանց համար չափազանց ծանր չ'է, ոչ էլ Պլոտուսը՝ չափազանց թեթեւ. թէ գրականութեան օրէնքների մէջ, թէ զաւեշտի մէջ սորանք իրանց նմանը չ'ունին:

ՀԱՄԼԷՑ

Ո՛հ, Յեթթայէ, դատաւոր իսրայէլի. ի՞նչ գանձ ունիս դու:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ի՞նչ գանձ ունէր, տէր իմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Վահ.—Մի դուստրը սիրում, էլ ոչինչ ուրիշ, Որին սիրում էր իր սրտի խորից:

*) Հաւանական է, որ այն պարբերութիւնը մի քանի էր մի պարբերից:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ (Առանձին)

Դարձեալ աղջկաւ մասին:

ՀԱՄԼԷՑ

Ճիշդ չ'է ասածս, ծերունի Յեփթայէ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Եթէ դուք ինձ Յեփթայէ կանչէք, ապա, իշխան, ես մի դուստր ունիմ, որին սիրում եմ իմ սրտի խորից:

ՀԱՄԼԷՑ

Ոչ դա չ'է դորա շարունակութիւնը:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ուրեմն, ինչպէս է շարունակութիւնը:

ՀԱՄԼԷՑ

Բահ, «ինչ որ վիճակուած է, Աստուծոյ կամեցած է».— և յետոյ, դուք իմանում էք, «Այնպէս պատահեց, ինչպէս ասում են»: Սրբազան երգերի առաջին տողը ձեզ կ'ասէ շարունակութիւնը *): Որովհետեւ, տեսէք, ահա իմ խօսքիս կրօնատիչները **) գալիս են:

(Մտնում են չորս հինգ դերասաններ)

*) Այս կտորը բաւական մութ է, և բացատրութեան կարօտ: Շէկսպիրի ժամանակ սովորութիւն է եղած, ինչպէս ասում է Ստիվենս, որ Սուրբ Գրքի պատմութիւններն առնում և նորանցից մի տեսակ տաղեր էին շինում, որ մութացկանները տօներէ ժամանակ փողոցների մէջ երգելով ողորմութիւն էին խնդրում: Համէտ այստեղ այդ տաղերից, որ կոչում էին Սրբազան երգեր, միջանի հատուածներ կրկնում է, նախ Յեփթայէի մասին. և երբ Պոլոնիոս հարցնում է, թէ շարունակութիւնը ինչպէս է, Համէտ մի քանի անկապ հատուածներից յետոյ նոյն տաղերից ասում է. Սրբազան երգերի առաջին տողը ձեզ կ'ասէ շարունակութիւնը:

Մ. Թ.

**) Դուկտոր ձօնադրեալ այսպէս է բացատրում. «Նոքա, որոնք իմ խօսակցութիւնը պիտի կարճացնեն», ակնարկելով դերասաններին:

Մ. Թ.

ՀԱՄԼԵՑ

Բարով, հազար բարի, պարոնայք. ամենքդ էլ բարով էք եկած.— ես ուրախ եմ որ քեզ առողջ եմ տեսնում.— բարև էք եկել, սիրելի բարեկամներ:— Օհ, իմ հին բարեկամ, վերջին անգամից, որ ես քեզ տեսայ, երեսդ բաւական նիհարել է. արդեօք եկել ես Դանեմարքա իմ մօրութիցս բըռնելու.— բահ, իմ երիտասարդ տիկին և տիրուհի, այն օրից, որ վերջին անգամ ես ձեզ տեսել եմ, ձերդ համեստափայլութիւնը մի կրունկի չափով աւելի մօտեցել է երկնքին: Տա՛լ Աստուած, որ ձեր ձայնը մի կտոր կեղծ ոսկու նման հալոցի մէջ չը պայթի:— Պարոններ, բարով էք եկել: Մենք կը լարձակուենք որսի վրայ ֆրանսիացի բաղէակիրների պէս. ինչ որ տեսնենք, կը թռչենք դէպի նորան. դէհ, շուտ, մի մենախօսութիւն: Յոյց տուէք մեզ ձեր տաղանդի մի նմուշը, տեսնենք. մի ոգևորուած մենախօսութիւն:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ

Ի՞նչ մենախօսութիւն, ազնիւ իշխան:

ՀԱՄԼԵՑ

Մի անգամ գու արտասանեցիր իմ մօտ մի մենախօսութիւն, որ երբէք չը ներկայացուեց. կամ գոնէ՝ ոչ աւելի քան մէկ անգամ, որովհետեւ այդ թատերգութիւնը, որքան լիշում եմ, ամբօխին հաւանելի չեղաւ. դա կարծես խավիար էր ամբօխի համար. բայց (որքան ես նկատեցի, նոյնպէս և ուրիշները, որոնց դատողութիւնը այդպիսի դէպքերում իմից բարձր էին), դա մի սքանչելի թատերգութիւն էր. լաւ լերիւրուած տեսարաններ՝ նոյնչափ պարզութեամբ որչափ հնարագիտութեամբ կարգադրուած: Ես լիշում եմ, մէկն ասաց, որ տողերի մէջ ոչինչ աղ չը կար, որպէս զի նիւթը համեմէր, ոչ էլ նախադասութեանց մէջ՝ նիւթ, որ հեղինակին խանդ ներշնչէր. բայց դա մի անպաճոյճ ոճով գրուած էր՝ առողջ, որչափ անոյշ, և շատ աւելի սիրուն, քան թէ զարդարուն: Յատկապէս մի կտոր կար, որ ես շատ

սիրում էի. այն է Էնէասի պատմութիւնը Դիդոնին և մասնաւորապէս այն հատուածը, ուր նա պատմում է Պրիամի սպանումը. եթէ լիշում էք, սկսեցէք այս տողից, թող ասեմ, թող ասեմ.

«Կատաղած Պիւռոսը, Հիրկանեան վագրի պէս»....

Ո՛չ, ալդպէս չ'է, սկսում է Պիւռոսով:

Կատաղած Պիւռոսը, որի սև զրահը

Սև էր՝ իր մըտքի պէս, և մութ ու մըռայլ

Որպէս այն գիշերը, երբ նա պառկած էր

Ջարաշուք այն ձիու արգանդի միջում,

Արգ՝ փոխեց սոսկալի, մըռայլ իր գոյնը

Եւ դեռ էլ սոսկալի ստացաւ երանգ:

Ոտքից մինչի գլուխ կարմիր է նա արդ,

Եւ ահռելի կերպով շաղախուած է նա

Հայրերի, մայրերի, որդւոց արիւնով,

Որոնց դիակները՝ կիզուած, խորովուած,

Հրավառ փողոցներում լոյս են փոխ տալիս,

Լոյս դըժոխալին, բարբարոսական,

Իրանց թագաւորի սպանութեանը:

Ջարլոյթից և բոցից դէմքը խանձրւած

Եւ սառած արիւնով այսպէս շաղախուած,

Եւ աչքերը հրացայտ, որպէս կարկեհան,

Դեւային Պիւռոսը ահա պըտրում է

Ալևոր նահապետ ծերուկ Պրիամին:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՄ

Աստուած վկայ, իշխան, լաւ արտասանեցիք. լաւ շեշտով և լաւ ճաշակով:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ

Ահա գտաւ նորան, որ անգոր բազկով

Կռւում է Յունաց դէմ: Հինօրեայ սուրը

Բազկի դէմ ապստամբ՝ ընկնում է գետին

Եւ էլ չ'է հնազանդում տիրող հրամանին:

Պիւռոս յարձակում է Պրիամի վերայ.

Անզուգ ոսոխներ:

Կատաղած զարկում է, ճեղքում է օդը,

Եւ արեամբ շաղախուած՝ իր սրբի լոկ հողմից

Թուլլալիդ ծերունին տապալուեց գետին:

Անդգայ Իլիոնը զգաց հարուածը,

Եւ հրավառ կատարը 'ի վայր խորտակուեց:

Քալքայման շրուինդը, շրուինդ ահաւոր,

Պիւռոսի ականջը գերեց սարսափով.

Եւ ահա իր սուրը, երբ ցած էր իջնում

Ալեշուք Պրիամի կաթնաթոյր գլխին,

Ասես թէ օդի մէջ քարացած մընաց:

Որպէս բռնակալի նկարուած պատկեր՝

Պիւռոս կանգնած է, և որպէս իր կամքից

Եւ մտքից զրկուած՝ անշարժ կեցած է:

Բայց ինչպէս շատ անգամ փոթորկից առաջ

Լուռ է երկինքը, թուղպերը՝ հանգիստ,

Անսանձ հողմը՝ նիրհած, և երկրագունտը

Մահուան պէս անշարժ, երբ յանկարծ շաչելով

Ահռելի որոտը պատռում է եթերքը.

Ճիշդ նոյնպէս Պիւռոսը հազիւ շունչ քաշեց,

Նորից զարթնեց վրէժը, բորբոքեց կուրծքը:

Երբէք կիկլոպների մուրճերը չընկան

Արէսի զրահի վերայ (զարբնելով նորան

Յաւիտեան անմաշ) այնպէս անխընայ,

Ինչպէս գոռ Պիւռոսի արիւնոտ սուրը

Պրիամի ճակատին:

Դձուքս, դձուքս, պոռնիկ գու բաղդ. ոհ, բոլոր Աստուածք,

Ընդհանուր ոյժով խլեցէք իր ոյժը,

Ջարդեցէք իր անուի բոլոր կապերը

Եւ վայր գլորեցէք նորա օղակը

Երկնքի բլուրն 'ի վայր անգունդի տակը:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Այդ շատ երկար է:

ՀԱՄԼԷՑ

Կ'ուղարկենք սափրիչի խանութը քո մորուքի հետ միասին:— Շարունակիր, խնդրեմ: Սորան ցատկոտելու մի պարերգ պէտք է կամ մի լիրբ պատմութիւն, թէ ոչ քունը կը տանէ.— շարունակիր. եկ Հեկուբին:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ

Բայց, վայ, ով որ տեսնէր կիսամերկ թագուհուն...

ՀԱՄԼԷՑ

Կիսամերկ թագուհուն:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Հա, այդ լաւ է. կիսամերկ թագուհին լաւ է:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ

Ինչպէս ոտաբոբիկ վեր վայր էր վազում՝
Սպառնալով մարել կիզող բոցերը
Արտասուածց հեղեղով. ցընցոտի ձրգած
Գլխին, որ քիչ առաջ թագով էր պճնած,
Եւ արքայական պատմութեան տեղ՝
Ծննդաբերութեան երկունքից մաշուած
Իր նիհար կողքերը մի վերմակով ծածկած՝
Վազում էր մոլորեալ. ահից բըռնուած,
Ով որ տեսնէր նորան, թունալից լեզուով
Մտանիչ բաղդի գլխին լուտանք կը թափէր:
Բայց թէ Աստուածք ինքեանք նորան տեսնէին,
Երբ որ նա հանդիպեց անգութ Պիւռոսին,
Որ անողորմ խաղով հաճուք էր զգում
Ամուսնի անգամքը մաս մաս փրթելով,
Նորա սրտից պալթած աղեխարշ ճչից
(Եթէ Աստուածներն անզգայ չը լինին

Մարդկայնոց զգացած տառապանքներին)
Երկնի վառ աչքերը լացի կը գալին,
Աստուածոց կրճքերը կը գալարուէին
Մարդկեղէն կը քերով:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Տեսէք, գոյնը չ'է թռել. աչքերը արցունքով չ'են լե-
ցուել:—Խնդրում եմ, բաւական է:

ՀԱՄԼԷՏ

Լաւ է այդ. մի քիչ լետոյ ես քեզ արտասանել կը տամ
մնացորդը: (Պոլոնիոսին)—Իմ ազնիւ պարոն, ուշադրու-
թիւն դարձրու, որ այս դերասաններին լաւ հոգ տարուի:
Լսո՞ւմ ես, լաւ հիւրասիրեն սորանց, որովհետեւ սոքա ժա-
մանակի վերացեալ և համառօտ պատմագրութիւնն են: Ա-
ւելի լաւ է քեզ մահիցդ լետոյ մի վատ տապանազիր ունե-
նալ, քան թէ կենդանութեանդ մէջ՝ սոցա վատարանութիւնը:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Տէր իմ, ես նորանց հետ կը վարուիմ նորանց արժանի-
քի համեմատ:

ՀԱՄԼԷՏ

Աւելի լաւ, ա՛յ մարդ. աւելի լաւ: Եթէ վարուիս ամե-
նի հետ իր արժանիքի համեմատ, ո՞վ ազատ կը մնայ մըտ-
րակուելուց: Վարուիր նորանց հետ քո պատուիդ և արժա-
նիքիդ համեմատ: Որչափ նորանք անարժան լինեն, այնքան
աւելի արժանիք կալ քո բարեսրտութեան մէջ: Տա՛ր սորանց
ներս:

(Գնում է Պոլոնիոս)

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Եկէք, պարոններ:

ՀԱՄԼԷՏ

Գնացէք նորա հետ, բարեկամներ. վաղը մենք կը տես-

նենք մի ներկայացում:—Լսում ես ինձ, իմ հին բարեկամ.
կարող ես ներկայացնել Գոնզագուի սպանութիւնը:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ

Այո՛, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Վաղը գիշեր պէտք է ներկայացնէք: Կարող էք, եթէ
հարկը պահանջէ, տասներկու կամ տասնուվեց տողից բաղ-
կացած մի հատուած սերտել. այդ ես կը գրեմ և կը տեղա-
ւորենք դորա մէջ. կարող էք, արնպէս չ'է:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ

Այո, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Շատ լաւ, գնացէք այս պարոնի հետ և նայեցէք, չը
լինի, նորան ծաղրէք:—Իմ սիրելի բարեկամներս, (Ռոզենկրան-
ցին եւ Գիլդենշտերնին) մնաք բարեւ մինչև այս գիշեր. շատ ու-
րախ եմ, որ եկել էք Էլսինօր:

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ

Շատ լաւ, իշխան:

(Գնում են Ռոզենկրանց եւ Գիլդենշտերն)

ՀԱՄԼԷՏ

Դէհ, Աստուած ձեզ հետ:—Հիմա, ես մենակ եմ:

Օհ, ինչ անպիտան, ռամիկ ստրուկ իմ ես:

Հրէշաւոր չ'է այս, որ այս գերասանը

Շինծու մի պատմութեամբ, կրքի մի երազով,

Կարող է իր հոգին՝ երևակայութեան

Մինչև արնաստիճան համակերպացնել,

Որ նորա յուզմունքից երեսը վառուում է,

Արտասուք՝ աչքի մէջ, ցնդում՝ դէմքի վրայ.

Մի ձայն կերկերուած, և բոլոր շարժմունքը

Այնքան ճիշդ յարմար կեղծեալ վիճակին:

Եւ այդ բոլորը ոչնչե՛հ համար:
 Հեկուբե՛հ համար:
 Հեկուբ նորա քննէ է կամ նա Հեկուբի,
 Որ նա նորա համար այնպէս լաց լինի:
 Վահ, ապա քնչ կանէր, եթէ ինձ նման
 Կրքերը լուզելու առիթ ունենար.

Արցունքի հեղեղով նա ամբողջ բեմը
 Զրասոյզ կ'անէր. ունկնդրաց ականջը
 Ահաւոր պատմութեամբ նա կը յօշոտէր.
 Յանցաւոր մարդուն խելագուրկ կ'անէր,
 Եւ նոյն իսկ անմեղին կը սարսափեցնէր,
 Տգէտին կ'ապշեցնէր և կ'ահաբեկէր
 Մինչև իսկ աչքերի և ականջների
 Ունակութիւնքը:

Իսկ ես.

Թոյլ, կաւեայ զանգուածով մի թշուառական,
 Երագող Զօնի պէս, դատիս անտարբեր,
 Պապանձուած՝ չ'եմ կարող ոչ մի բառ ասել.

Ոչ, մինչև անգամ մի արքայի համար,
 Որից նորա թագը, թանգագին կեանքը
 Այնպէս ժանտ մի դաւով յափշտակած են:

Միթէ երկչոտ եմ ես. ո՞վ կը յանդգնի
 Ինձ ստոր անուանել, գլուխս ջարդել,

Մօրուքս փետել և փչել երեսիս,

Քթիցս բռնել և խրել սուրս

Կոկորդիս մէջ խորունկ մինչև թոքերս:

Ո՞վ կը համարձակուի. հա՛, հա՛, և սակայն

Ես կը հանդուրժէի. քանզի անհրնար է,

Որ իմ մէջ չը լինի մի աղաւնու լեարդը.

Պէտք է մաղձ չ'ունենամ, որ անարգանքը

Ինձ դառն չ'է թւում. թէ ոչ, մինչև այժմ

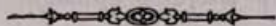
Այդ սատկած ստրուկի գարշելի գէշը

Երկնքի անգղերին յագուրդ կը տալի:

Արնախում, լիրբ սրիկայ, անխիղճ, անհաւատ,
Անառակ, դաւաճան, հրէշաւոր սրիկայ:
Վահ, ինչ աւանակ եմ. ինչ քաջութիւն է այս,
Որ ես, մի սպանած՝ սիրելի հօր որդիս,
Ում երկինք և դժոխք 'ի վրէժ են կանչում,
Սիրտս սփոփում եմ մի պոռնիկ կնոջ պէս
Սին ըսուերով միայն և անիծելով,
Որպէս ճիշդ մի լիրբ կին, փողոցային մի մարդ:
Թո՛ւհ, թո՛ւհ:

Դէ՛հ, գործի, ուղիղ, Հա՛, ես լսել եմ,
Որ ոճրագործ մարդիկ թատրոնում նստած՝
Տեսարանի հնարքից այնպէս յուզուել են
Մինչև հոգու խորքը, որ անմիջապէս
Իրանց լանցանքները նոքա լայտնել են:
Քանզի սպանութիւնն, թէև չ'ունի լեզու,
Հրաշայի օրգանով նա լեզուի կը գայ:
Այս գերասաններին ես պատուէր կը տամ՝
Հօրեղբօրս առաջ խաղալ այնպէս մի բան,
Որ հօրըս սպանման նմանութիւն բերէ.

Իսկ ես կը գիտեմ նորա երեսը,
Մինչև խորը նրան կը հետախուզեմ:
Եթէ նա սարսի, ես գործս գիտեմ:
Այն ոգին, որ տեսայ, մի դև է գուցէ.
Եւ դևը կարող է մի գրաւիչ ձև առնել:
Այո, կարելի է, իմ թուլութիւնից
Եւ մաղձոտ ոգուց նա օգուտ է քաղում՝
(Եւ նա խիստ զօրեղ է այդպէս մարդկանց վրայ)
Ինձ դէպ'ի փորձութիւն գրաւելու համար:
Ինձ պէտք են փաստեր աւելի հաստատ,
Եւ ներկայացումն այն ծուղակին է,
Որի մէջ կը բռնեմ արքայի խիղճը:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Էլսիմօր

Պալատում

Մտնում են՝ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, ԹԱԳՈՒՀԻՆ, ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ, ՕՖԵԼԻԱ,
ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ և ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Եւ չ'էք կարող հնարքով, խօսակցութեան մէջ,
Հասկանալ նորանից, թէ քնչ շարժառիթով
Նա իրան այս կերպով խենթ է ձևացնում,
Պղտորելով այսպէս իր խաղաղ կեանքը
Խռովայով, չարաբաստ այդ լուսնոտութեամբ:

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ

Նա ասում է, իրան ցնդած է զգում,
Բայց թէ ինչ պատճառից՝ նա ոչ մի կերպով
Չ'է ուզում լատնել:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Մեզ էլ թուլ չ'է տալիս

Որ քնենք նորան. այլ ճարպիկ խենթութեամբ
Նա միշտ խոյս է տալիս, երբ ջանք ենք անում,
Որ խոստովանուի իր անկեղծ վիճակը:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ձեզ լաւ ընդունեց:

ՌՌՋԵՆԿՐԱՆՅ

Շատ ազնիւ կերպով:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Բայց ինքն իր վերալ ճնշում գործելով:

ՌՌՋԵՆԿՐԱՆՅ

Հարցմանց մէջ ժլատ՝ բայց մեր հարցերին
Նա շատ ազատ կերպով պատասխանում էր:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Փորձեցիք զուարճութեանց հրաւիրել նորան:

ՌՌՋԵՆԿՐԱՆՅ

Տիկին, գէպքը բերեց, որ ճանապարհում
Մենք հանգիպեցանք գերասաններին.

Այդ նորան պատմեցինք, և այդ, մեզ թուեց,

Մի տեսակ հաճութիւն պատճառեց նորան:

Նոքա ալստեղ են ալժմ, ոչ հեռու պալատից.

Եւ, կարծում եմ, նորանց հրաման է տրուած,

Որ նոյն իսկ ալս գիշեր խաղան նորա առաջ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ճիշդ է, և նա ինքը ինձնից խնդրած է,

Որ Ձերդ Մեծութեանց դիմեմ և խնդրեմ

Լսել և տեսնել ներկայացումը:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ամենայն սիրով, և շատ ուրախ եմ ես՝

Լսելով, որ այդպէս հակամէտ է նա:

Սիրելի պարոններ, ջանացէք, խնդրեմ,

Նորա այդ հակումը աւելի շեշտել,

Եւ նորան վարժեցնել զուարճութիւններին:

ՌՈՋԾԵՆԳՐԱՆՅ

Կ'աշխատենք, տէր արքայ:

(Դուրս են գնում Ռոզենկրանց եւ Գիլդենշտերն)

ԹԱԳԱՆՈՐ

Սիրելի Գերարդուդ,

Հեռացիր և դու. քանզի ծածկապէս
Համլէտին լուր ենք տուած, որ նա գալ այստեղ,
Եւ, իբրեւ պատահամբ, Օֆելիայի հետ
Դէմ առ դէմ ելնէ: Իր հայրը և ես,
— Իրաւացի լրտեսք, այնպէս կը թագնուենք,
Որ առանց տեսնուելու տեսնել կարենանք
Եւ նոցա հանդիպման ազատ ունկնդրենք,
Որ նորա վարմունքից կարենանք դատել,
Թէ նա սիրոյ ցաւից, թէ այլ պատճառից
Այդպէս տառապում է:

ԹԱԳՈՂՀԻ

Կը հնազանդեմ ձեզ.

Իմ կողմից, Օֆելիա, սրտանց մաղթում եմ ես,
Որ գեղեցկութեան ձեր հրապոյրները
Լինեն այդ խենթութեան բարի պատճառը,
Եւ ձեր առաքինի յատկութիւնները
Նորան յետ դարձընեն դէպ 'իւ շաւիղը՝
Թէ 'ի պատիւ նորա, թէ ձեզ 'ի պատիւ:

ՕՓԵԼԻԱ

Մաղթում եմ ես, տիկին, որ այդպէս լինի:

(Թաղուհին գնում է)

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Օֆելիա, եկ այստեղ: — Մենք ևս, տէր արքայ,
Այստեղ թագնուենք: — (Օֆելիային) Կարգա՛ այս գիրքը,
Որ այս զբաղմունքով պատրուակ գտնես
Միայնակ լինելուդ: — Մենք այս բանի մէջ

Շատ անգամ պարսաւի արժանանում ենք,
Որ բարեպաշտ դէմքով և կրօնասէր գործով
Նոյն իսկ սատանային մենք շաքարում ենք:

ԹԱԳԱՆՈՐԸ (առանձին)

Աւաղ. շատ ճիշդ է արդ. ինչպէս արդ խօսքը
Անխնայ մտրակով ձաղկում է խիղճս:
Պոռնիկի թուշը, շպարով ներկած,
Չ'է այնչափ զգուշի իր շպարի տակ,
Որչափ որ իմ գործս՝ ներկած խօսքիս մօտ:
Օհ, ինչ ծանրը բեռ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ահա գալիս է նա. քաշուենք, տէր արքայ:
(Գնում են Թագաւորը եւ Պոլոնիոս. մտնում է Համլետ)

ՀԱՄԼԷՏ

Լինել, թէ չը լինել. արդ է խնդիրը.
Ո՞ր մէկն է ազնիւը մեր հոգու համար,
Հանդուրժել ժանտ բաղդի սուր սլաքներին,
Թէ զինուիլ ցաւերի մի ծովի ընդդէմ
Եւ դիմադրելով՝ վերջ տալ բոլորին:
— Մեռնիլ, — ննջել. — ոչինչ աւելի:
Եւ մի նինջով, ասել, մենք վերջ ենք տալիս
Այն սիրտմաշուկ ցաւին և բիւր վշտերին,
Որոնց ժառանգորդ է մեր հէգ մարմինը,
Այդ մի վախճան կըլնէր սրտանց բաղձալի:
Մեռնիլ, — ննջել. — ննջել. գուցէ երազել.
Ա՛յ... ցաւը արդ է: Զի մահուան արդ քնում
Ի՞նչպիսի երազներ կարող են մեզ գալ,
Երբ մենք թափ ենք տուած մահացու պատեանը.
Այս է մեզ կասեցնում. այս է դարձնում
Այսչափ երկար կեանքը մի պատուհաս միայն:
Այլպէս ո՞վ արդեօք կ'ուզէր հանդուրժել
Ժամանակի ծաղրին և մտրակներին,

Հարստահարողի անարգարութեանց
 Եւ գողոգ մարդկանց անարգանքներին,
 Արհամարհուած սիրոյ գալարումներին
 Եւ օրէնքների դանդաղութեանը,
 Պաշտօնեաների անզգամութեանը,
 Բոլոր թուք ու մուրին, որ անարժանից
 Կրում է համբերող արժանաւորը.
 Այն ինչ նա կարող էր մի մերկ դաշոյնով
 Ազատուիլ յաւիտեան:
 Ո՞վ կը զիջանէր բեռան տակ ճնշուիլ
 Եւ տաղտուկ կեանքի տակ հեծել քրտնաթոր.
 Բայց ահա մի բանի՝ մահուանից յետոյ,
 Անծանօթ երկիրը, որի սահմանից
 Ոչ մի ճանապարհորդ չ'է դառնում այլ ևս,
 Խախտում է մեր կամքը և հարկադրում է
 Մեր տեսած ցաւերին յօժարուիլ նորից,
 Քան թուշիլ դէպի նոր և անյայտ ցաւեր:
 Խոհականութիւնը այսպէս բոլորիս
 Երկչոտ է դարձնում. և այսպէս ահա
 Բնածին ծաղիկը վճռականութեան
 Թօշնում է մտածութեան տփռոյն երանգից,
 Եւ մեծ ու կարեւոր անքան ձեռնարկներ
 Եեղում են այս կերպ իրանց հոսանքը
 Եւ «գործ» իսկ կոչուելուց զրկւում են... բայց յնչ...
 (տեսնելով Օֆելիային)

Սիրուն Օֆելիան:—Նիմֆայդ գեղեցիկ,
 Քո ազօթքներիդ մէջ թող լիշուին նաև
 Իմ բոլոր մեղքերը:

ՕՓԵԼԻԱ

Իմ ազնիւ իշխան,
 Ի՞նչպէս է արդեօք Ձեր բարձրութիւնը
 Այս վերջին օրերը:

ՀԱՄԼԷՑ

Շնորհակալ եմ. լաւ:

ՕՓԵԼԻՍ

Իմ ազնիւ իշխան, դուք ինձ տուած էք
Մի քանի լիշատակ, որ վաղուց 'ի վեր
Ես կամեցել եմ ձեզ լետ դարձնել,
Եւ ահա խնդրում եմ լետ առէք նորանց:

ՀԱՄԼԷՑ

Քաւ լիցի. ես երբէք ձեզ բան չ'եմ տուած:

ՕՓԵԼԻՍ

Յարգելի իշխանս, գիտէք, տուած էք,
Եւ նոցա հետ բառեր, այնքան անուշիկ,
Որոնք այդ իրերը դարձնում էին
Աւելի թանկագին. իսկ արդ, երբ արգէն
Անոյշ բոլրը թռաւ, լետ առէք նորանց.
Ազնիւ մարդու համար ճոխ պարգևները
Անարժէք կը դառնան, երբ պարգևատուք
Անտարբեր դառնան: Ահա, իշխանս...

ՀԱՄԼԷՑ

Հա, հա, պարկեշտ ես դու:

ՕՓԵԼԻՍ

Իշխան...

ՀԱՄԼԷՑ

Գեղեցիկ ես:

ՕՓԵԼԻՍ

Ի՞նչ կամի ասել Ձեր բարձրութիւնը:

ՀԱՄԼԷՑ

Որ եթէ դու պարկեշտ ես և գեղեցիկ, ապա չը պէտք

է թող տաս, որ որ և իցէ բան յարակցութիւն ունենալ քո գեղեցկութեան հետ:

ՕՓԵԼԻՍ

Կարող է գեղեցկութիւնը, իշխան, աւելի լաւ յարակցութիւն ունենալ քան թէ պարկեշտութեան հետ:

ՀԱՄԼԷՏ

Այո, իրաւ է. քանզի գեղեցկութեան զօրութիւնը աւելի շուտ կարող է պարկեշտութիւնը կերպարանափոխել դէպի անառակութիւն, քան թէ պարկեշտութեան զօրութիւնը կարող է բարեփոխել գեղեցկութիւնը և իրան նմանցնել. այս մի ժամանակ տարօրինակ միտք էր թւում, բայց հիմա ժամանակը ապացոյցներ տուեց: Կար ժամանակ, երբ ես քեզ սիրում էի:

ՕՓԵԼԻՍ

Իրաւ է, իշխան. դուք ինձ այդպէս հաւատացնում էիք:

ՀԱՄԼԷՏ

Իսկ դու չը պիտի հաւատայիր ինձ. որովհետեւ առաքինութիւնը չ'է կարող այնպէս պատուաստուիլ մեր փտած ծառաբունի վերայ, որ մի համ մնացած չը լինի մեր քիմքում: Ես քեզ չ'էի սիրում:

ՕՓԵԼԻՍ

Ուրեմն ևս աւելի խաբուած եմ եղել:

ՀԱՄԼԷՏ

Մտիր կուսանոց. ինչո՞ւ ես կամենում մեղաւորներ ծընել: Ես ինքս քիչ թէ շատ պարկեշտ մարդ եմ, և սակայն ես կարող եմ ինձ լանցապարտ համարել այնպիսի մեղքերով, որ աւելի լաւ կը լինէր մայրս ինձ բնաւ ծնած չը լինէր: Ես շատ հպարտ եմ, քինախնդիր, փառասէր, աւելի շատ չարութիւններ ունիմ գազաթիս մէջ՝ քան թէ մտքեր նորանց բացատրելու համար, երեւակայութիւն՝ նորանց ձեւ տալու,

կամ ժամանակ՝ նորանց իրագործելու: Ի՞նչ օգուտ, որ ինձ նման էականեր սողան երկրի և երկնքի մէջտեղ: Մենք բոլորս անպիտան թշուառականներ ենք. մեզնից ոչ մէկին հաւատ մի ընծալիր. գնա՛ մտի՛ր կուսանոց: Ո՛ւր է հայրդ:

ՕՓԵԼԻԱ

Տանն է, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Թող գոնե՛րը փակուեն նորա վերայ, որ տան մէջ սիայն խաղայ խեղկատակի դերը: Մնաս բարով:

ՕՓԵԼԻԱ

Ո՛հ, օգնիր նորան, բարերար Աստուած:

ՀԱՄԼԷՏ

Եթէ ամուսնանա՛ս ես քեզ այս անէծքը կը տամ որպէս օժիտ. եղիր զգաստ, որպէս սառուցը, ջինջ, որպէս ձիւնը, դարձեալ դու ազատ չ'ես մնալ զրպարտութիւնից: Մըտի՛ր կուսանոց, մնաս բարով. կամ եթէ անպատճառ քեզ պէտք է ամուսնանալ, ամուսնացիր մի լիմարի հետ, որովհետեւ խելացի մարդիկ լաւ գիտեն, թէ դուք նորանց ինչ հրէշներ էք շինում: Օ՛ն, դէպի՛ կուսանոց. գնա, և շատ շուտ, մնաս բարով:

ՕՓԵԼԻԱ

Երկնային զօրութիւնք, բժշկեցէք նորան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ես ձեր ներկարարութեան մասին էլ լսած եմ: Աստուած ձեզ մի դէմք է տուել, դուք ձեզ համար մի այլ դէմք էք շինում. դուք թուչկոտում էք, կոտրատում էք, կակաչում էք, Աստուծոյ արարածներին մականուներ էք կպցնում և ձեր գթութիւններին տգիտութեան ձև էք տալիս: Գնացէք, ես է՛լ չ'եմ ուզում մտածել դորա վերայ. դա ինձ խենթացրեց: Լսիր, մենք այլ ևս ամուսնութիւն չ'ենք ուզում: Նոքա, որոնք արդէն ամուսնացած են՝ բացի մէկից, պէտք

է ապրին. իսկ մնացեալները պէտք է մնան, ինչպէս որ են:
Կուսանոց, գնա:

(Գնում է Համլէտ)

ՕՓԵՂԻՍ

Ո՛հ, ի՜նչ ազնիւ հոգի այսպէս փչացաւ.
Զինուորի, գիտունի, պալատականի
Սուրբ, աչքը, լեզուն. պետութեան յոյսը,
Նորա փառքի վարդը, տարազի հայելին.
Ձևի գեղատիպը, ամեն դիտողների
Դիտման առարկան. անցաւ ամեն ինչ...
Եւ ես, տիկինների ամենից դժբաղդս,
Ամենից չուառս, որ ճաշակեցի
Իր քնքոյշ ուխտերի առաջին մեղրը,
Տեսնում եմ իր ազնիւ գերագոյն միտքը,
Իբր անոյշ զանգակներ՝ խառնաձայն դարձած,
Հնչիւնը կորցրած և աններդաշնակ,
Եւ իր անզուգական հասակն ու դէմքը
Ծաղկափթիթ օրերի՝ խենթութեամբ խամրած:
Օ, վայ ինձ, որ տեսայ այն, ինչ որ տեսայ,
Եւ ահա տեսնում եմ այն, ինչ տեսնում եմ:

(Ներս են գալիս Թադատրն և Պոլոնիոս)

ԹԱԳԱՆՈՐ

Սէր, օ, ոչ. իր միտքն այդ կողմ չ'է հակուած.
Ոչ էլ իր խօսքերը, թէև քիչ անձև,
Խենթութեան խօսքեր են: Բայց կայ մի այլ բան՝
Մի բան իր հոգու մէջ, և որի վերայ
Իր մաղձոտութիւնը թուխտի է նստած,
Որի արգասիքը, ես երկնչում եմ,
Մի մեծ վտանգ լինի, որ կանխելու համար՝
Շուտափոյթ որոշմամբ՝ ես այս վճռեցի.
Պէտք է շտապով նա Անգլիա երթայ՝
Անվճար տուրքերը գանձելու համար,
Եւ գուցէ ծովերը, օտար աշխարհները,

Նորանոր առարկայք վանեն իր մտքից
Նորա մէջ բոյն գրած ան խանգարումը,
Որի վրայ ուղեղը մշտապէս բաղխելով՝
Այսպէս շփոթած է նորա առողջ միտքը:
Դ՛հա թնչ ես կարծում:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Դա օգտաւէտ է.

Եւ սակայն տակաւին ես համոզուած եմ,
Որ վշտի պատճառը և բուն ծագումը
Իր դժբաղդ սէրըն է: — Ի՞նչ կայ, Օֆելիա,
Հարկ չը կայ որ պատմես իր ասածները,
Քանզի այդ բոլորը արդէն լսեցինք:
— Տէր, արէք ձեր կամքը. բայց, թէ յարմար դատէք,
Տեսարանից յետոյ՝ թողէք, առանձին
Իր մայրը՝ թագուհին խնդրէ նորանից
Յայտնել իր վիշտը. թողէք ազատ կերպով
Իր որդու հետ խօսի. իսկ ես, եթէ կամիք,
Մի տեղ կը թագնուիմ, որ լսեմ նորանց:
Թէ նա էլ չը գտնէ նորա գաղտնիքը,
Ապա Անգլիա ուղարկեցէք նորան,
Եւ կամ բանտարկեցէք, ուր յարմար դատէ
Ձեր իմաստութիւնը:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Այդպէս թող լինի.

Մեծերի խենթութեան լաւ հսկել պէտք է:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Մի դահլիճ

Մտնում են ՀԱՄԼԷՏ և երկու երեք հոգի գերասաններ

ՀԱՄԼԷՏ

Արտասանիր մենախօսութիւնը, խնդրեմ, ինչպէս որ

քեզ ցոյց տուի, թեթեւ և ազատ. բայց եթէ դու որոտաս, ինչպէս մեր դերասաններից շատերը, ապա աւելի ուրախ կը լինէի, որ մուկներէն արտասանեն իմ տողերս: Նոյնպէս չափից աւելի օգը մի սղոցիր քո ձեռքով, այսպէս... ալ թող շարժումներդ չափաւոր լինեն, որովհետեւ կրքերի ամենասաստիկ հեղեղի, փոթորկի և, այսպէս ասենք, ալեկոծման ժամանակ՝ դու պէտք է պահես բաւական ինքնիշխանութիւն, որ ալդ բոլորին մի տեսա՛յ փափկութիւն տալ: Օհ, դա հոգիս տանջում է, երբ տեսնում եմ մի յաղթանդամ մարդ՝ գլուխը կեղծամով ծածկած՝ պատառոտում է կիրքը և մաս մաս անում՝ ստոր ամբոխի ականջները ծակելու համար. իսկ խուժանը առ հասարակ ընդունակ չ'է մի բան հասկանալու, եթէ ոչ անբացատրելի մնջկատակներ և գոռում գոչում: Ա՛խ, ես կ'ուզէի մտրակի տակ ձգել այդ տեսակ մարդուն, որ Տերմականդի*) դերը չափազանցում է և Հերովդէսից աւելի հերովդէսանում է. խնդրում եմ, հեռու կաց այդ չափազանցութիւններից:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ

Ես խօսք եմ տալիս Զերդ բարձրութեան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ոչ էլ չափից աւելի փափուկ եղիր. ալ թող քո սեպհական դատողութիւնը լինի քո տռաջնորդը. յարմարեցրու գործողութիւնը բառերին, բառերը՝ գործողութեան, յատկապէս ուշադրութիւն անելով, որ բնականի պատշաճութիւնից դուրս չ'ելնես. որովհետեւ ինչքան որ այդպէս չափա-

*) Մի երեակայական էակ, որ խայակիրների կարծիքով՝ մի մահմետական չաստուած էր. առհասարակ խայակիրները մահմետականներին չէին զանազանում կուսալաշտներից: Այս մտացածին անձնաւորութիւնը անգլիական հին թատերգութեանց և առակների մէջ շատ անգամ մէջ բերուած է, և նորան վերագրում են եղել շատ խիստ և սարսափելի բնաւորութիւն, այնպէս որ մի պոռոտախօս և բարբառող դերասանի Տերմականդի դերը շատ յարմարում էր:

զանցուած է, շեղում է ներկայացման գաղափարից, որի նը-
պատակն, թէ իր ծագման մէջ և թէ այժմ՝ եղած է և է՝
հանգիսացնել իսկութեամբ մի բնութեան հայելի. ցոյց տալ
առաքինութեանը՝ իր սեպհական դէմքը, ծաղրելիին՝ իր ե-
րեսը, և ժամանակի տարիքին և մարմնին՝ իր ձևը և տի-
պը: Հիմա այս բանը, եթէ չափազանցես կամ եթէ թերի
թողնես, թէև տգէտներին ծիծաղ կը պատճառէ, այլ հաս-
կացողներին անպատճառ կը վշտացնէ. և դու պէտք է մէկ
հասկացող մարդու կարծիքը գերադասես մի ամբողջ թա-
րոն տգէտների կարծիքից: Օ՛, գերասաններ եմ տեսել (և
լսել, թէ ուրիշները ինչ բարձր գովեստներ են տալիս նո-
րանց), որոնք անպատշաճ կերպով չը խօսելու համար ոչ քրիս-
տոնէի շէշտն ու քայլուածքը ունին, ոչ էլ հեթանոսի, ոչ
էլ ազամորդու. այլ այնպէս խռովտում էին, գոռում, որ ես
մտածել եմ, որ անշուշտ բնութեան ստոր գործաւորներից
մէկը պէտք է շինած լինի մարդկանց, և այն էլ ոչ թէ լաւ
շինած, քանզի մարդկութեան այնքան զգուելի նմանութիւնքն
էին նոքա:

Ա. ԴԵՐԱՍԱՆ

Ես կարող եմ պարծենալ, որ մենք այդ բոլորը բաւա-
կան վերանորոգել ենք:

ՀԱՄԼԷՏ

Օ՛, հիմնովին վերանորոգեցէք այդ բոլորը, և թող ձեզ-
նից նոքա, որոնք ծաղրածուի գերն են կատարում, իրանց
գերից դուրս բան չ'ասեն, որովհետև գերասաններ կան, որ
իրանք ծիծաղում են, որպէս զի մի քանի տխմար հանգիս-
կանների ծիծաղը շարժեն, այն էլ մի այնպիսի ժամանակ,
երբ խաղի մի կարևոր կէտը լուրջ ուշադրութիւն է պա-
հանջում. զգուելի է այդ և ցոյց է տալիս այդպիսի միջոցի
դիմող լիմարի ողորմելի փառասիրութիւնը: Գնացէք, պատ-
րաստուեցէք: (Գերասանները գնում են, մտնում են Պոլոնիոս, Ռոզենկ-

րանց եւ Գիլղենշտերնն) Ի՞նչ լուր, պարոն, թագաւորը գալու է
ողբերգութիւնը լսելու:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Այո, թագուհին էլ միասին, այն էլ անմիջապէս:

ՀԱՄԼԷՏ

Ասացէք դերասաններին, որ աճապարեն (Պոլոնիոս գնում է):
(Ռոզենկրանցին եւ Գիլղենշտերնին) Դուք էլ հաճեցէք օգնել նորանց
որ շտապեն:

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ եւ ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Յօժարութեամբ, իշխան:

(Գնում են)

ՀԱՄԼԷՏ

ԵՏէ, Հօրացիօ:

(Գալիս է Հօրացիօն)

ՀՕՐԱՑԻՕ

Հրամայեցէք, ազնիւ տէր. պատրաստ եմ ձեզ ծառա-
յելու:

ՀԱՄԼԷՏ

Հօրացիօ, դու ես միակ ազնիւ մարդը,
Որի հետ, երբ և է, ես կապուած լինեմ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ո՛հ, սիրելի իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Մի կարծիր, թէ ես քեզ շողոքորթում եմ.
Քանզի Խնչ կարող եմ յուսալ քեզանից,
Ոչ չ'ունես մի հասոյթ՝ բաց'ի քո խելքից,
Որ տալ քեզ քո ապրուստ և քո հագուստը:
Ի՞նչ հարկ շողոքորթել չքաւոր մարդուն:
Ոչ, շողոքորթի մեղրածոր լեզուն
Տխմար շքեղութեան թող ոտքը լիզէ,
Եւ ճկուն իր ծունկը թող ալնտեղ ծռէ:

Ուր պարգև կը ստանայ ստոր քծնումը:
Լսում ես. այն օրից, երբ որ իմ հոգիս
Իր ընտրողութեան մէջ անձնիշխան եղաւ
Եւ մարդ ճանաչելու ընդունակ դարձաւ,
Սյն օրից քեզ ընտրեց, գրոշմեց իր համար:
Եւ օրհնեալ են նոքա, որոնց արիւնը
Եւ խելքը այնչափ լաւ բարեխառնուած են,
Որ բաղդի մատի տակ սրինգ չ'են նոքա,
Որ նորան հաճելի ամեն ձայն հանեն:
Տուր ինձ մի մարդ, որ չ'է իր կրքերի գերին,
Ես կը կրեմ նորան սրտիս կենտրոնում,
Իմ սրտիս սրտի մէջ, ինչպէս կրում եմ քեզ:
Այսչափ բաւական է— Պէտք է այս գիշեր
Թագաւորի առաջ մի թատրերգ խաղան,
Որից մի տեսարան շատ մօտենում է
Հօրըս մահուան դէպքին, որ քեզ պատմեցի:
Խնդրում եմ, երբ հասնի այդ արարողածը,
Քո հոգու ամենայն թափանցողութեամբ
Դիտիր հօրեղբօրըս. թէ նորա ոճիրը
Ինքն իրան չը մատնէ որ և է խօսքով,
Ուրեմն այն ոգին մի պատրիչ դէ է,
Եւ իմ ենթագրութիւնք՝ նոյնչափ սեւաթուր,
Որչափ Հեփեստոսի դարբնոցը սև է:
Քննիր նորան ուշով, քանզի ես ինքըս
Աչքերըս իր դէմքին պիտի սեւեռեմ.
Յետոյ՝ մենք երկուսով կը միաւորենք
Մեր դատողութիւնքը իր դէմքի մասին:

ՀՕՐԱՑԻՈ

Շատ լաւ, ազնիւ իշխան:
Թէ խաղի ժամանակ մի բան գողանայ
Եւ մեր հսկող աչքից նա ծածկել ուզէ,
Գողօնը ես ինքս տուգանք կը տուծեմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ահա գալիս են. պէտք է անհոգ լինեմ:

Գտիր քեզ մի տեղ:

(Դանիական մարշ. փողեր. գալիս են Թագստորը, Թագուհին, Պոլոնիոս,
Օֆելիա, Ռոզենկրանց, Գիլդենշտերն եւ ուրիշներ)

ԹԱԳԱՆՈՐ

Ինչպէս է մեր եղբօրորդին:

ՀԱՄԼԷՑ

Շատ լաւ, ես իմ հոգիս. քամելիոնի կերակրով սնուած՝
ես ուտում եմ օդը, խոստումներով խճողուած. աքաղաղնե-
րին էլ չ'էք կարող այս կերպով կերակրել:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Այդ պատասխանից ես բան չ'եմ հասկանում, Համլէտ.
իմս չ'են այդ բառերը:

ՀԱՄԼԷՑ

Ոչ էլ իմս են հիմա:—(Պոլոնիոսին) Պարոն, դուք մի ան-
գամ համալսարանում մի բան էք ներկայացրել:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Իրաւ է, տէր իմ, և լաւ դերասանի անուն հանեցի:

ՀԱՄԼԷՑ

Եւ թնչ ներկայացրիք:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ես ներկայացրի Յուլիոս Կեսարի դերը. ես սպանուե-
ցալ Կապիտոլում. Բրուտոս ինձ սպանեց:

ՀԱՄԼԷՑ

Շատ լիմար է եղած, որ այդչափ պատուական հորթը
այդպիսի տեղում է սպանել: Արդեօք դերասանները պատ-
րաստ են:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Այո, իշխան. նոքա ձեր հրամանին են սպասում:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Եկ այստեղ, սիրելի Համլետ. նստիր կողքես:

ՀԱՄԼԷՏ

Ոչ, սիրելի մայր, այստեղ աւելի քաշող մագնիս կայ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ (Զագաստրին)

Օհ, լսում էք:

ՀԱՄԼԷՏ

Օրինորդ, կարո՞ղ եմ պառկել ձեր գոգի մէջ:

(Պառկելով գետին Օթելիայի ոտքին)

ՕՓԵԼԻԱ

Ոչ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ուզում եմ ասել՝ գլուխս ձեր գոգի մէջ:

ՕՓԵԼԻԱ

Այո, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Կարծեցիք, որ ես մի անվայել բան եմ ասում:

ՕՓԵԼԻԱ

Ոչինչ չը կարծեցի, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչ մի գեղեցիկ միտք է օրիորդների սրունքների մէջ պառկել:

ՕՓԵԼԻԱ

Ի՞նչ ասեցիք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ոչինչ:

ՕՓԵՆԻԱ

Դուք շատ ուրախ էք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ո՛վ. ես:

ՕՓԵՆԻԱ

Այո, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Օ՛, ես ձեր միակ խեղկատակն եմ. մարդ է՛նչ պէտք է անէ՝ բացի ուրախ լինելուց. տես, ի՛նչպէս մայրս ուրախ է երևում, և երկու ժամ չը կայ, որ հայրս մեռել է:

ՕՓԵՆԻԱ

Ոչ. երկու անգամ երկու ամիս է, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Այդչափ երկա՛ր. թող ապա սատանան սև հագնի, որովհետև ես մի ձեռք սև սամուր պիտի հագնեմ: Օ՛հ, երկի՛շք. երկու ամիս առաջ մեռնել և գեռ չը մոռացուի՛ր: Ուրեմն յոյս կայ, որ մի մեծ մարդու յիշատակը իր կեանքից կէս տարի աւելի տևէ. բայց, գիտէ Աստուած, պէտք է նա եկեղեցիներ շինէ. եթէ ոչ՝ ոչ ոք մտքից չի անցկացնի նորան, որպէս այն փայտէ ձին, որի տապանագիրն է.

Քանզի, ճհ, քանզի, ճհ,

Փայտէ ձին մոռացուեց:

(Սրաժշտութիւն և փողեր. յետոյ զայիս է մնջկատակը. մտնում են մի թագաւոր և մի թագուհի. թագուհին համբուրում է նորան, և նա նորան, թագուհին ծնկի վերայ է ընկնում և սիրային ցոյցեր է անում նորան. թագաւորը նորան բարձրացնում է և իւր զլուխը ծոռւմ է նորա պարանոցի վրայ և քնում է: Թագուհին ցած է դնում նորան ծաղիկների մի մահճի վերայ, և երբ որ տեսնում է որ նա քնեց, հեռանում է նորա մօտից: Յետոյ ներս է զայիս մի մարդ, վեր է առնում թագաւորի թագը, համբուրում է և նորա ականջներում թոյն լցնելով՝ դուրս է գնում: Թագուհին վերադառնում է, թագաւորին գտնում է մեռած և սարսափեցի լաց ու կոծ է անում: Թունաւորողը երկու երեք

համբերի հետ նորից ներս է գալիս, այնպէս ձեւացնում է, որպէս թէ մասնակցում է թագուհու վշտին: Մեռեալը դուրս են տանում: Թունաւորողը շահում է թագուհու սիրտը ընծաներով. նա սկզբում զժկամակութիւն եւ զզուանք է ցոյց տալիս. 'ի վերջոյ ընդունում է նորա սէրը:—Դուրս են գնում:)

ՕՓԵԼԻԱ

Այս քնչ միտք ունի, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Այս նշանակում է թագուն եղեռնագործութիւն:

ՕՓԵԼԻԱ

Կարելի է, այս միւս տեսարանը կը յայտնէ խաղի միտքը:
(Ներս է մտնում նախերգանքը յայտնող դերասանը)

ՀԱՄԼԷՏ

Այս մարդը մեզ այդ կ'ասէ. դերասանները չ'են կարող գաղտնիք պահել. նոքա ամեն բան կը յայտնեն:

ՕՓԵԼԻԱ

Արդեօք սա մեզ կը բացատրէ՞ այս ներկայացման նշանակութիւնը:

ՀԱՄԼԷՏ

Այո, և ամեն ինչ, որ նորան ցոյց տաս, նա նշանակութիւնը կ'ասէ քեզ: Դու մի ամաչի՛ր ցոյց տալուց, նա էլ չի ամաչի նշանակութիւնը քեզ ասելուց:

ՕՓԵԼԻԱ

Դուք չար էք, դուք չար էք. աւելի լաւ է ներկայացման նայիմ:

ԴԵՐԱՍԱՆԸ (Նախերգանք ասողը)

Թէ մեր համար և թէ մեր ներկայացման,
Մենք խոնարհ կերպով ներում ենք խնդրում
Եւ աղերսում ենք ձեր ունկնդրութիւնն:

ՀԱՄԼԷՏ

Այսքան. այս մի նախերգանք է, թէ մի մատանու սկըգ-
բունք:

ՕՓԵԼԻԱ

Շատ կարճ է, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ինչպէս կնոջ սէրը:

(Մտնում են Թագաւորը եւ Թագուհին)

ԲԵՄԱԿԱՆ ԹԱԳԱՆՈՐԸ

Երեսուն անգամ Ծերոսի կառքը

Երջան է առած,

Նեպտունի պետութեան, Թելլոսի գնտի

Շուրջը բոլորած,

Երեսուն անգամ տասներկու լուսին

Պտոյտ են արել

Աշխարհիս շուրջը տասներկու անգամ

Երեսուն գիշեր.

Քանի որ սէրը մեր սրտերն իրար

Զուգաւորած է,

Հիմէն *) մեր ձեռքը իր սուրբ կապերով

Միաւորած է:

ԲԵՄԱԿԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Շատ այգքան շրջան արււն ու լուսին

Թող դառնան նորից,

Նախ քան թէ ցամքի սիրոյ աղբիւրը

Մերին սրտերից:

Բայց վնի ինձ, ի՞նչ է. Էր այս օրերում

Գոյնդ թռած է,

Մռայլը այդպէս արտում ճակատդ

Երջապատած է:

Այնպէս փոխուել ես քո հին վիճակից,

Որ սարսում եմ ես,

*) Ամուսնութեան Աստուածը:

Բայց դարձեալ, տէր իմ, այս իմ հոգսերից

Մի տանջիր դու քեզ:

Կանայք սովոր են շատ երկնչելու

Եւ շատ սիրելու,

Թէ իրանց սէրը թէ ախ ու վախը

Չափազանցելու.

Թէ մին թէ միւսը կամ ծայրահեղ են

Եւ կամ թէ բընաւ:

Արդ, թէ իմ սէրը ինչ աստիճան է,

Փորձը ցոյց տուաւ.

Եւ ինչ չափով որ չափւում է սէրըս,

Չափւում են նաեւ իմ երկիւղներս:

Ուր սէրը մեծ է՝ փոքրիկ կասկածներ

Երկիւղ են դառնում.

Երբ մեծանում են փոքրիկ երկիւղներ՝

Սէրն է մեծանում:

ԲԵՄԱԿԱՆ ԹԱԳԱՆՈՐԸ

Աւաղ, սիրական, պէտք է բաժնուինք՝

Այն էլ քիչ օրից.

Կեանքիս ոյժերը յոգնած են այլ ևս

Իրանց պարտքերից.

Եւ ինձնից լեռնոյ այս լոյս աշխարհում

Պէտք է դեռ ապրես,

Յարգըւած, սիրուած, և գուցէ նաեւ

Դու նորից սիրես:

Եւ նոր ամուսին...

ԲԵՄԱԿԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ո՛հ, մի վերջացնիր. Աստուած ոչ անէ,

Որ սիրտս այդպէս ստոր մատնութեամբ

Քեզ դաւաճանէ:

Թէ երկրորդ անգամ նենգաւոր սիրով

Պղծըւի իմ հոգիս,

Թող լինի երկրորդ իմ ամուսինը
Անէծք իմ գլխիս:
Ոչ մի կինարմատ երկրորդ անգամ
Ամուսին չ'առաւ,
Եթէ իր ձեռքով առաջնի կեանքին
Նա դաւ չը դրրաւ:
ՀԱՄԼԷՏ (առանձին)

Օշինդր է, օշինդր *):

ԲԵՄԱԿԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Երբ այլի կինը կրկին պտրում է
Մի նոր կողակից,
Սիրուց չ'է բընաւ, այլ միայն շահի
Ստոր տենչանքից:
Եւ երկրորդ անգամ մեռեալ ամուսնուս
Ես սպանում եմ,
Երբ իր անկողնում երկրորդ ամուսնից
Համբոյր առնում եմ:

ԲԵՄԱԿԱՆ ԹԱԳԱՆՈՐԸ

Ես հաւատում եմ, թէ արդ անկեղծ են
Քո ասածները:
Բայց այնքան լաճախ մենք բեկանում ենք
Մեր վճռածները.
Եւ որոշումը մեր լիշողութեան
Գերին է միայն.
Ծնուելիս՝ հուժկու, բայց տոկունութեամբ
Խիստ աղքատ է այն:
Եւ հիմա որպէս տհաս պտուղը
Ծառին կտած է,
Բայց ցած է ընկնում առանց շարժելու,
Երբ որ հասած է:

*) Շատ դառն և նողկալի մի տունկ, որից լինում են ար-
սէնթը: Մ. Թ.

Շատ բնական է, որ մենք զանց անենք
 Մեզ լետ տալ, ինչ որ մեզ պարտական ենք.
 Ինչ որ կրքի մէջ շատ հեշտ վճռում ենք,
 Երբ կիրքն անցնում է, մենք բեկանում ենք,
 Թէ սաստիկ վիշտը, թէ ուրախութիւնն
 Իրանք ջնջում են իրանց սաստկութիւնն.
 Ուր խնդութիւնը սաստիկ ցնծում է,
 Անդ տրտմութիւնը սաստիկ ողբում է.
 Ցաւը խնդում է, խինդը ցաւում է
 Սին դէմքով միայն,
 Զ'է այս աշխարհը մշտնջենական.
 Եւ զարմացք է'է այն,
 Որ մեր բաղդի հետ նոյն խոկ մեր սէրը
 Իսկոյն փոխում է.
 Քանզի հարց է դեռ, թէ սէրը բաղդին
 Առաջնորդում է,
 Թէ բաղդը սիրուն: Մեծ մարդն ընկնելով
 Նորա սիրելին
 Ե իւր թշնամին.
 Եւ չքաւորը հարստանալով
 Իր չարակամը
 Ե բարեկամը:
 Եւ մինչև հիմա բաղդը դէպ իրան
 Գրաւած է սէրը.
 Ով է'է կարօտեալ, նորան է'են պակաս
 Բարեկամները.
 Եւ ով փորձում է կարօտութեան մէջ
 Իր բարեկամին,
 Նորան ուղղակի նա դարձնում է
 Իր ժանտ թշնամին:
 Բայց թող որ վերջ տամ իմ խօսակցութեան,
 Որ սկսել եմ.
 Մեր բաղդն ու կամքը միշտ ընթանում են

Այնքան հակընդդէմ,
Որ տապալոււմ են մեր սկզբունքը
Բաղդի բերմունքից.
Մերն են մեր մտքերն, բայց նոցա վախճանն
Անկախ մեր կամքից:
Դու արդ խորհում ես, որ չ'ես լինելու
Մի երկրորդի կին.
Մեռնում են մտքերդ, երբ որ մեռած է
Քո տէրը նախկին:

ԲԵՄԱԿԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Թող որ երկիրը ինձ սնունդ չը տալ
Եւ երկինքը՝ լոյս,
Գիշերն ու ցերեկ հաճութեւս
Ձը տան խղճալոյս.
Թող որ փոխարկուին բոլոր յոյսերս
Յուսահատութեան,
Ճգնաւորի պէս մատնուած լինիմ
Բանտիս տրտմութեան,
Եւ բոլոր չարիք, որ մըռալոււմ են
Դէմքը ցնծութեան,
Գան այն բոլորին, ինչ որ քաղցր է ինձ,
Կործանեն նորան,
Թէ այս աշխարհում, թէ հանդերձելում
Ինձ դադար չը տան,
Թէ ալրի լինիմ և կրկին ցանկամ
Նոր ամուսնութեան:

ՀԱՄԴԷՏ (Օֆելիային)

Եթէ նա հիմա գրծէ...

ԲԵՄԱԿԱՆ ԹԱԳԱՆՈՐԸ

Ահաւոր երգում: Դէհ, անուշիկս,
Թող ինձ մի ըսպէ.

Ոգիս թմրում է. օրուայ տաղտուկը
Թող քունս խաբէ:
(Ննջում է)

ԲԵՄԱԿԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Անուշիկ քունը զգայարանքիդ
Թող օրօր անէ,
Եւ երբ և իցէ ոչ մի չար փորձանք
Մեզ չը բաժանէ:
(Դուրս է գնում)

ՀԱՄԼԷՑ

Տիկին, ի՞նչպէս գտաք այս թատերերգը:
ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Իմ կարծիքով, տիկինը չափազանց է բողոքում:
ՀԱՄԼԷՑ

Օ՛ր, բայց նա իր խոստումը կը պահէ:
ԹԱԳԱՒՈՐ

Արդեօք լսել ես այս թատերերգի պարունակութիւնը. ան-
պատշաճ բան չը կ'սի մէջը:

ՀԱՄԼԷՑ

Ոչ, ոչ. նոքա միայն կատակ են անում, կատակով թոյն.
ամե՛նեւին անպատշաճ բան չը կայ:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ի՞նչ է թատերերգի անունը:

ՀԱՄԼԷՑ

Մկան թակարդ *): Թէ ի՞նչպէս. — ալլաբանօրէն: Այս

*) Նա այդ «Մկան թակարդ» է անուանում, որովհետեւ, ինչպէս
ասում է,

Ներկայացումըն այն ծուղակըն է,
Որի մէջ կը բռնեմ ալբայի խիղճը:
Մ. Թ.

Թատրերգը ներկայացնում է մի սպանութիւն, որ կատարուած է Վիէննայում: Դուքսի անունը Գոնզագո է. նորա կինը—Բապտիստա: Դուք չիմա կը տեսնէք. մի սրիկայական գործ է. բայց մեզ թնչ փոյթ. Ձերդ Վեհափառութիւնը և մենք մաքուր խղճմտանք ունենք. դա մեզ չ'է դիպում: Թող վերքոտ ձին խրաչի. մեր ջղերը ամուր են: —Ահա և Լուցիանը, Թագաւորի ազգականը: (Մտնում է Լուցիանոս)

ՕՓԵԼԻԱ

Դուք աւելի կ'արժէք քան թէ երգէչների մի ամբողջ խումբ, տէր իմ:

ՀԱՄԼԷՏ

Ես կարող էի թարգման*) լինել ձեր և ձեր սիրականի մէջ, միայն թէ կարողանայի տեսնել խրճիկների կոտրատուիլը:

ՕՓԵԼԻԱ

Դուք սուր էք, իշխան, դուք սուր էք:

ՀԱՄԼԷՏ

Դուք ցաւից կը մռնչէիք իմ ծայրը գուլացնելուց առաջ:

ՕՓԵԼԻԱ

Աւելի լաւ, և աւելի վատ**):

ՀԱՄԼԷՏ

Ինչպէս ընտրում էք ձեր ամուսիններին:

Սկսի՛ր, մարդասպան. թո՛ղ նզովեալ ձևերդ

Եւ սկսի՛ր. հայդէ՛.

Գոկուան ագռաւը վրէժ է պահանջում:

*) Ակնարկում է այն թարգմանին, որ հին ժամանակ՝ խրճիկների ներկայացմանց մէջ, նստում էր բոմի վրայ և բացատրում էր հայտարարութեանը խրճիկների շարժումները և խաղի միտքը: Համալէտ ուղղում է ասել, որ նա մի և նոյն գերն է կատարում Օֆելիայի մօտ:

Մ. Թ.

**) Ստիվենսի կարծիքով՝ աւելի լաւ, որովհետեւ մի լաւ երկսայրի սրախօսութիւն է, և աւելի վատ՝ նկատելով անճոռնի նշանակութիւնը:

Մ. Թ.

ՀՈՒՅԻԱՆՈՍ

Սև և ժանտ մտքեր, և ձեռքեր պատրաստ,

Ազգու գեղօրայք,

Ժամ նսլաստաւոր, եղանակ պատեհ,

Եւ չը կան վկայք:

Դու, դժխեմ խառնուրդ, կէս գիշերային

Խոտերից քամուած,

Հեկատի նզովքից երեք գամ խամրած,

Երեք գամ նեխուած,

Բնական հմայքըդ, մահառիթ ոյժըդ

Թող շուտ ներգործէ

Եւ թող արշաւէ առողջ կեանքի վրայ,

Աւերմունք գործէ:

(Թափում է Թոյնը նորա ականջների մէջ)

ՀԱՄԼԷՑ

Նա նորան թունաւորում է պարտէզի մէջ նորա պետութիւնը յափշտակելու համար: Անունը Գօնզադօ է. պատմութիւնը իսկ է և շատ ընտիր իտալերէն գրուած. դուք կը տեսնէք հիմա, թէ ինչպէս մարդասպանը ձեռք է բերում Գօնզադօյի կնոջ սէրը:

ՕՓԵԼԻԱ

Թագաւորը վեր է կենում:

ՀԱՄԼԷՑ

Ի՞նչ, սուտ հրդեհից սարսափած:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ի՞նչ պատահեց ձեզ, տէր իմ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Դադարեցրէք ներկայացումը:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ճշագ տուէք ինձ.— երթանք:

ԱՄՆՆԶԸ

Ջահեր, ջահեր, ջահեր:

(Ամենքը գնում են բացի Համլետից եւ Հորացիոյից)

ՀԱՄԼԷՑ

Խոցուած այծեամն իրան տանջէ,

Եղնիկն անհոգ թող կայթէ.

Մէկը թող հսկէ, միւսը թող ննջէ,

Այս աշխարհի կարգն այդ է:

Դէհ, պարոն, բաւական չ'է այսքանը եւ սորա հետ մի անտառ փետուրներ (եթէ իմ բաղդիս մնացորդը ինձ հետ յանկարծ տաճիկ դառնալ*) եւ երկու Պրովանսիական վարդեր իմ շերտաւոր կօշիկներիս վրայ, որպէս զի կարողանամ անգամ դառնալ դերասանների մի հոլլի մէջ, պարոն:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Այո, մի կէս բաժնով:

ՀԱՄԼԷՑ

Մի ամբողջ բաժին.

Քանզի գիտես, սիրելի Դամոն **)

Գահից ընկաւ Դիոսը.

Եւ արդ իր տեղ ո՞վ է բազմել.

Մի իսկական... սիրամարգ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Դուք կարող էիք յանգով գուրս բերել:

ՀԱՄԼԷՑ

Օհ, սիրելի Հորացիօ, այժմ ուրուականի ամեն մէկ բառը ինձ համար հազար ոսկի արժէ: Դիտեցի՞ր:

*) Մի հին անգլիական ոճ. ուղում է ասել. լիթէ այսուհետ յանկարծ իմ բաղդս յեղաշրջուի, եւ ես չքաւոր դառնամ:

Մ. Թ.

**) Համլէտ Հորացիօյին այդ անուամբ է կանչում, ակնարկելով հանրածանօթ բարեկամութիւնը Դամոնի եւ Պիւթիասի մէջ:

Մ. Թ.

ՀՕՐԱՑԻՕ

Շատ լաւ, տէր իմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Թունաւորելու վրայ խօսուած ժամանակ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ես շատ լաւ գիտեցի նորան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ա՛հ, հա՛. եկէք. մի քիչ երաժշտութիւն. եկէք, երա-
ժիշտներ.

Քանզի, թէ արքան թատրերգ չ'է սիրում,

Ապա թատրերգից նա չ'է ատրոժում:

(Մտնում են Ռոզենկրանց եւ Գիլդենշտերն)

Եկէք, մի քիչ երաժշտութիւն:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Ազնիւ իշխան, թող տուէք ինձ մի բան ասել ձեզ:

ՀԱՄԼԷՑ

Պարոն, մի ամբողջ պատմութիւն:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Թագաւորը, տէր իմ....

ՀԱՄԼԷՑ

Լաւ, պարոն, ինչ է պատահել նորան:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Առանձնացած է և սառտիկ լուղուած:

ՀԱՄԼԷՑ

Արբեցութիւնից:

ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ

Ոչ, իշխան, բարկութիւնից:

ՀԱՄԼԷՑ

Ձեր իմաստութիւնը աւելի հարուստ եղած կը լինէր,

եթէ դուք այդ բժշկին լայտնէիք, որովհետեւ եթէ ես նորան լուծողական տամ, գուցէ նորան աւելի սաստիկ բարկութեան մէջ խորասուզեմ:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Ազնիւ իշխան, ձեր խօսակցութիւնը մի քիչ կարգի բերեցէք և մի խրտչիք այսպէս իմ նպատակից:

ՀԱՄԼԷՑ

Ես հլու եմ, պարոն. խօսեցէք:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Թագուհին, ձեր մայրը, սաստիկ վշտով համակուած ինձ ուղարկեց ձեր մօտ:

ՀԱՄԼԷՑ

Բարով էք եկած:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Ո՛չ, իմ ազնիւ իշխան, այս քաղաքավարութիւնը անտեղի է: Եթէ դուք բարեհաճիք ինձ մի առողջամիտ պատասխան տալ, ես կը կատարեմ ձեր մօր պատուէրը. ապա թէ ոչ, ձեր ներողութիւնը և իմ վերադարձս կը լինին պաշտօնիս աւարտումը:

ՀԱՄԼԷՑ

Պարոն, ես չ'եմ կարող:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Ի՛նչ չ'էք կարող, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Տալ ձեզ մի առողջամիտ պատասխան. իմ միտքս հիւանդ է. բայց, պարոն, այն տեսակ պատասխան, որ ես կարող եմ ձեզ տալ, կը տամ ձեզ, կամ լու ևս, ինչպէս ասում էք, իմ մօրս. ուրեմն կարճ, և գանք նիւթին: Իմ մայրըս, ասում էք....

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ

Ահա նա այս է ասում. ձեր վարմունքը նորան զարմացրել և ապշեցրել է:

ՀԱՄԼԷՑ

Օհ, զարմանալի՜ որդի, որ այսպէս կարող է զարմացնել իր մօրը։—Բայց ոչինչ ուրիշ շարունակութիւն չ'ունի այդ մօր զարմացքը. ասա։

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Նա կամենում է խօսել ձեզ հետ իր առանձնարանում, ձեր քնելուց առաջ։

ՀԱՄԼԷՑ

Մենք կը հնազանդենք, եթէ տասն անգամ ևս մեր մայրը լինէր։ Ուրիշ գործ ունի՞ք մեզ հետ։

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Իշխան, կար ժամանակ, երբ դուք ինձ սիրում էիք։

ՀԱՄԼԷՑ

Նւ տակաւին սիրում եմ, այս լափշտակողներով և գողացողներով *) երգւում եմ։

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Իմ բարի իշխան, թէ՛ է ձեր մտքի վրդովման պատճառը։ Անշուշտ դուք ձեր ձեռքով փակում էք ձեր ազատութեան դուռը, երբ ձեր վշտերը թագցնում էք ձեր բարեկամից։

ՀԱՄԼԷՑ

Պարոն, փառքի տենչը ինձ այրում է։

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Ինչպէս կարելի է այդ, երբ թագաւորն անձամբ ձեզ հրատարակած է Դանիոյ զահաժառանգը։

*) Այսինքն այս ձեռքերով։

ՀԱՄԼԷՑ

Այո, պարոն, բայց մինչև խոտը ըուանի. առակը մի քիչ հնացել է:

(Մտնում են դերասաններ սրնգաձարների հետ)

Օ, սրնգաձարները.— տուէք տեսնեմ այդ սրինգներից մէկը:— Ի՛նչ, ձեզ հետ առանձնանամ:— Ինչո՞ւ համար էք այսպէս իմ շուռնչս հանում, որպէս թէ միտք ունիք ինձ մի որոգալթի մէջ քաշելու:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Օ, տէր իմ, եթէ իմ պարտքս յանդուգն է, իմ սէրս նոյնչափ զուրկ է ձեւերից*):

ՀԱՄԼԷՑ

Ես այդ լաւ չ'եմ հասկանում: Կարո՞ղ ես այս օրնգի վերայ մի բան նուագել:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Իշխան, ես չ'եմ կարող:

ՀԱՄԼԷՑ

Խնդրում եմ:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Հաւատացէք, չ'եմ կարող:

ՀԱՄԼԷՑ

Աղաչում եմ ձեզ:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Դպչել անգամ չը գիտեմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Այս աւելի դժուար չ'է, քան թէ սուտ ասելը. այս ծա-

*) Այսինքն, եթէ իմ պարտքս (դէպ 'ի թաղաւորը) ինձ ստիպում է յանդուգն լինել և ձեզ հետապնդել, իմ սէրս դէպ 'ի ձեզ նոյնչափ կոպիտ է դարձնում ինձ և զուրկ քաղաքավարական ձեւերից: Մ. Թ.

կերը կառավարէր քո մատներով. Բերանովդ փչիր սորա մէջ,
և ամենահրաշալի երաժշտութիւն դուրս կը գայ: Նայի՛ր,
սոքա են լեզուակները:

ԳԻՂԴԵՆՇՏԵՐՆ

Բայց ես չ'եմ կարող այնպէս անել, որ մի ներդաշնա-
կութիւն դուրս գայ. ես այդ ճարտարութիւնը չ'ունեմ:

ՀԱՄԼԷՏ

Լաւ, հիմա լսի՛ր. տես, ի՜նչ մի անարժան արարած ես
համարում դու ինձ: Դու ուզում ես նուագել իմ վերայ.
ցոյց ես տալիս, որպէս թէ գիտես իմ լեզուակներս. ուզում
ես դուրս քաշել իմ գաղտնիքիս սիրտը. ուզում ես փորձել
ինձ իմ ամենացած նօտայից մինչև իմ ձայնաշարի ամենա-
բարձրը. և շատ երաժշտութիւն կայ, սքանչելի ձայն այս
փոքրիկ գործիքի մէջ, բայց դարձեալ դու չ'ես կարողանում
դորան խօսեցնել: Ի՜նչ, ապա դու կարծում ես աւելի դիւ-
րին է նուագել իմ վերայ, քան մի սրնգի վերայ: Կանչիր
ինձ ինչ գործիք որ կ'ուզես, թէև դու կարող ես չարչարել
ինձ, բայց չ'ես կարող նուագել իմ վերայ: (Մտնում է Պոլնիուսը)
— Աստուած ձեզ պահապան, պարոն:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Իշխան, թագուհին ուզում է ձեզ հետ խօսել, և ան-
միջապէս:

ՀԱՄԼԷՏ

Տեսնում էք այն ամսը, որ գրեթէ մի ուղտի ձև ունի:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Պատարագը վկայ, նա նման է մի ուղտի, իրաւ:

ՀԱՄԼԷՏ

Կարծեմ, նման է մի աքիսի:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Ետևը նման է մի աքիսի:

ՀԱՄԼԷՑ

Կամ նման կէտ ձկան:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Շատ նման կէտ ձկան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ուրեմն ես իսկոյն կը գամ իմ մօր մօտ: (Առանձին) Սոքա
ինձ իմ բոլոր կարողութեան չափովս խենթ կը դարձընեն*):
— Իսկոյն կը գամ:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Այդպէս կ'ասեմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Իսկոյն ասելը հեշտ է: — Թողէք ինձ առանձին, բարե-
կամներ:

(Գնում են Ռոզենկրանց, Գիլդենշտերն, Հօրացիօ, և ալլն)

Ահա կախարդային ժամը գիշերուայ,

Երբ որ յօրանջում են գերեզմանները

Եւ ինքը դժոխքն արտաշնչում է

Վարակման գոլորշիք դէպ այս աշխարհը:

Հիմա ես կարող եմ տաք արիւն խմել

Եւ գործել այնպիսի ահուելի գործեր,

Որոնցից կը սարսէր դառն**): ցերեկը:

— Հիմա դէպ'ի մայրս:

*) Այսինքն, ինձ կը պարտաւորացնեն այնքան խենթ ձևանալ,
որ 'ի վերջոյ ինձ անկարելի կը լինի հանդուրժել այլ ես:

Մ. Թ.

**) Դառն ցերեկը, այսինքն ցերեկը որ դառն, գանկի է լինում
մի եղեւնի գործունակովը:

Մ. Թ.

Օհ, սիրտ, մի կորցընիր քո բընութիւնը.
Թող այս պինդ կուրծքի մէջ չը մտնէ երբէք
Ներոնի հոգին:
Թող ես անգութ լինեմ, բայց ոչ հրէշալին.
Դաշոյններ թող խօսեմ, բայց ոչ գործածեմ:
Իմ լեզուս և հոգիս թող կեղծաւորուին.
Որչափ էլ բառերով պարսաւեմ նորան,
Իայց գորանց գործադրել մի զիջանիւր, հոգիս:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

Մի սենեակ պալատի մէջ. մտնում են ԹԱԳԱՒՈՐԸ, ՌՈԶԵՆ-
ԿՐԱՆՑ և ԳԻՂԴԵՆՇԵՐՆ:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ես չ'եմ սիրում նորան, ոչ էլ ապահով է
Տալ նորա խենթութեան ազատ ասպարէզ:
Ուրեմն պատրաստուեցէք: Ես անմիջապէս
Ձեր հրամանագիրը ճանապարհ կը դնեմ.
Եւ նա պէտք է ձեզ հետ Անգլիա երթայ:
Պետութեան շահերը մեզ թոյլ չ'են տալիս
Հանգուրժել մի վտանգ, որ մեզ այսչափ մօտ՝
Ժամից ժամ աճում է այդ լուսնոտութեամբ:*)

ԳԻՂԴԵՆՇԵՐՆ

Մենք իսկոյն կը հոգանք ինչ որ պէտք է մեզ:
Սուրբ և ազնիւ վախ է այսպէս հոգս անել
Այն բոլոր բիւրաւոր անձերի մասին,
Որ ապրում, սնւում են Ձեր Մեծութիւնից:

*) Lunacy, իսկապէս խենթութիւն:

ՌՈԶԵՆԿՐԱՆՑ

Սոսկական անհատը պարտաւորուած է
 Իր մտքի զօրութեամբ և բոլոր ոյժերով
 Պաշտպանել իր կեանքը ամեն փորձանքից:
 Բայց որքան առաւել պարտ է այն անձը,
 Որի ողջութիւնից կախուած է կեանքը
 Այնքան անհատներէ: Արքայի մահը
 Չ'է երբէք միայնակ, այլ յորձանքի պէս
 Քարշ է տալիս իր հետ ինչ մօտ է նորան:
 Մի հուժկու անիւ է, որ հաստատուած է
 Բարձրաբերձ մի լեռան գագաթի վերայ,
 Որի հսկայական շառաւիղներին
 Իլւր փոքրագոյն բաներ յօդուած, կապուած են.
 Եւ երբ ցած գլորուի, ամեն փոքրիկ կցորդ,
 Չնչին հետեւորդներ կը խախտուին իր հետ
 Եւ ահեղ կործանման բաղդակից կը լինեն:
 Երբէք չ'է հառաչում արքան միայնակ.
 Ընդհանուր վայնասուն ձայնակից է նորան:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Պատրաստուեցէք, խնդրեմ, փութով մեկնելու:
 Պէտք է շղթայ դնենք այս սարսափանքին,
 Որ խիստ ազատ ոտքով արդ արշաւում է:

ԵՐԿՈՒՍԸ

Մենք կաճաւարենք:

(Գնում են Ռոզենկրանց և Գիլդենշտերն. մտնում է Պրոսփօր)

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ

Տէր իմ, նա գնում է իր մօր սենեակը,
 Իսկ ես կը թագնուիմ վարագոյրի ետեւ
 Եւ ահանջ կը դնեմ: Ես ձեզ խօսք եմ տալիս,
 Որ թագուհին նորան խիստ կը կշտամբէ:
 Բայց, ինչպէս ասեցիք, և իմաստութեամբ,

Աւելի պատշաճ է, որ մի մօրից զատ
(Զի բնութիւնը նորանց աչառու է դարձնում)
Մի այլ ոք խօսուածին ունկնդիր լինի:
Մնաք բարեւ, տէր իմ: Ձեր քնելուց առաջ
Նորից կը գամ ձեզ մօտ և կ'ասեմ ինչ գիտեմ:
(Գնում է)

ԹԱԳԱՆՈՐ

Շնորհակալ եմ, սլարոն: Օհ, ժանտ է իմ մեղքը,
Եւ ծուխը հասնում է մինչև երկինքը:
Անդրանիկ անէծքով դա նզովուած է.
Եղբօր սպանութիւն:
Աղօթել... չ'եմ կարող, թէև միտումս
Նոյնչափ արագ լինի, որչափ է կամքս.
Զօրեղագոյն մեղքս յաղթահարում է
Իմ զօրեղ կամքիս: Եւ, որպէս մի մարդ,
Որ երկու պարտքի մէջ տարուբերում է,
Վարանած՝ չը գիտեմ որից սկսեմ,
Անկատար թողնելով թէ այս և թէ այն:
Ինչ, թէ այս պիղծ ձեռքը դեռ էլ պղծուէր,
Քան որքան պիղծ է արդ եղբօր արիւնով,
Գթառատ երկնքում չ'են այնքան անձրևք,
Որ նորան լուանան ձիւնի պէս ճերմակ:
Ինչի է ծառայում ողորմութիւնը,
Թէ ոչ մեղաւորին դիմաւորելու.
Եւ աղօթքի մէջ քնչ բան կալ արդեօք,
Եթէ ոչ կրկնակի այս զօրութիւնը.—
Մեղ չարից սաշտպանել, երբ դեռ չ'ենք ընկած,
Եւ ներել, երբ արդէն տապալուած ենք ցած:
Դէհ, թող երկինք նայեմ. յանցանքս անցաւ:
Բայց ո՛հ:
Աղօթքի ո՞ր ձևը մեղքըս կը քաւէ:
«Ներիր ինձ, Աստուած իմ, իմ ժանտ ոճիրը».
— Բայց ոչ, դա լարմար չ'է. դա ապարդիւն է,

Քանի որ ունիմ դեռ այն բոլոր ինչքը,
 Որոնց տենչը դրդեց այդ սպանումը.
 Իմ թագս, թագուհիս և փառքի սէրս:
 Կարելի է միթէ ներել այն անձին,
 Որ մեղքի արդիւնքը դեռ վայելում է:
 Այո, ապականուած այս աշխարհի մէջ
 Ոճրագործութեան ոսկեգօծ ձեռքը
 Կարող է բաց հըրել արդարութիւնը.
 Եւ յաճախ տեսնում ենք: Նոյն իսկ չար վարձքը
 Վարձում է օրէնքը: Բայց այդպէս չ'է վերև.
 Այնտեղ խոյս տալ չը կայ. այնտեղ ամեն մի գործ
 Իր իսկական բնութեամբ հանդիսանում է,
 Եւ մենք ինքներս բռնադատում ենք
 Մերկացնել մեղքները մինչև ճակատը,
 Մինչև ատամները, և ալ ճիշդ հաշիւ:
 Ի՞նչ ապա. Բնչ է մնում:
 Փորձել, ինչ կարող է ապաշաւանքը
 Եւ Բնչ չ'է կարող.— սակայն Բնչ է կարող,
 Երբ որ մարդ ինքը զղջալ չ'է կարող:
 Օհ, թշուառ վիճակ. Օհ, կուրծք, մահուան պէս սև.
 Օհ, իմ թակարդի մէջ կաշկանդուած հոգիս,
 Որ փորձելով դուրս գալ քո կապանքներից՝
 Դեռ ևս աւելի խճճւում ես այնտեղ:
 Օգնեցէք, հրեշտակներ. դուք փորձ փորձեցէք.
 Զոգէք, յամառ ծնկներ. սիրտ, պողպատ ջղերով
 Եղիւր այնպէս փափուկ, որպէս ջղերը
 Մի նորածին մանկան: Գուցէ ճար կայ դեռ:
 (Թագաւորը չոզում է. մտնում է: Համէտ)

ՀԱՄԼԷՏ

Հիմա կարող էի. ճիշդ. նա աղօթում է.
 Եւ հիմա կը սպանեմ.— բայց ոչ, այս կերպով
 Նա երկինք կ'երթայ. և այդ վրէժ կը լինի:

Ոչ, խորհել պէտք է: Սրիկայի մէկը
 Սպանում է հօրս, և փոխարէնը
 Ես, իր միակ որդին, այդ իսկ սրիկային
 Ուղարկեմ երկինք:
 Վահ, դա վարձ է, պարգև, և ոչ թէ վրէժ:
 Նա հօրս սպանեց լանկարծ, բիրտ կերպով,
 Սեղանից նոր ելած, երբ նորա մեղքերը
 Լալն ծաղկած էին, որպէս վարդ մայիսը:
 Եւ իր վիճակն ինչ է, ո՞վ գէտէ երբէք,
 Եթէ ոչ երկինքը: Սակայն մեր խելքով
 Եւ մեր մտածութեանց բնական ընթացքով,
 Մի ծանրը դատակնիք պիտի լինի իր վրայ:
 Ուրեմըն ինձ համար ինչ մի վրէժ է այդ,
 Որ նորան մահացնեմ իր քաւութեան մէջ,
 Երբ կազմ է և պատրաստ իւր անցքի համար:
 Ո՛չ:
 Յետ դարձ, սուր, և պտոխի սոսկալի մի ժամ,
 Երբ նա արեցեցած է, քնած կամ կատաղած,
 Կամ թէ իր անկողնի պիղծ հեշտութեան մէջ,
 Կամ երբ թուղթ է խաղում, հայհոյանք անում,
 Եւ կամ երբ զբաղուած այնպիսի մի գործով,
 Որ չ'ունի փրկութեան մի նշույն անգամ:
 Յետոյ զարկիր այնպէս, որ դարձապարփը
 Քացի տան երկնքին. և նորա հոգին
 Այնպէս նզովեալ, այնպէս սև լինի,
 Ինչպէս տարտարոսը, ուր գնում է նա:
 Մայրս սպասում է: Գնա, այս դեղըդ
 Միայն ձգձգում է հիւանդ օրերըդ:
 (Դուրս է գնում. Թագաւորը վեր է կենում.)

ԹԱԳԱՆՈՐ

Բառերս թռչում են վերև,

Սակայն մտքերս մնում են ներքեւ.

Բառեր առանց մտքի չ'են գնում երկինք:

(Հեռանում է)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՉՈՐՐՈՐԳ

Թագուհու առանձնասենեակը

Մտնում են ԹԱԳՈՒՀԻՆ և ՊՈՒՆՆԻՈՒՄ

ՊՈՒՆՆԻՈՒՄ

Նա կը գալ իսկոյն. դուք խիստ խօսեցէք

Եւ ասեցէք նորան, որ իր խաղերը

Այնպէս չափից անցան, որ տանելի չ'են.

Եւ Ձեր Մեծութիւնը միջամտած է

Եւ նորան պաշտպանած սաստիկ զայրոյթից:

Ես այստեղ կը լռեմ. աղաչում եմ ձեզ,

Խիստ եղէք իր հետ:

ՀԱՄԼԷՏ (ներսից)

Մայր իմ, մայր իմ, մայր իմ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Դուք վստահ եղէք. ինչ համար վախ չը կալ:

Քաշուեցէք. լսում եմ, ահա գալիս է նա:

(Պոլոնիոս թաքնուած է դրօշակի յետեւ. մտնում է Համլետը)

ՀԱՄԼԷՏ

Դէհ, մայր իմ, քնչ կալ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Համլետ, դու քո հօրդ խիստ զայրացրել ես:

ՀԱՄԼԷՏ

Մայր իմ, դուք իմ հօրս խիստ զայրացրել էք:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Բաւ է. կծու լեզուով պատասխան ես տալիս:

ՀԱՄԼԷՑ

Բաւ է. դուք չար լեզուով ինձ հարց էք անում:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Վահ, ալս քնչ է, Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՑ

Վահ, ալս քնչ է, մալր իմ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Մոռացել ես դու ինձ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ո՛չ. խաչը վկայ, ո՛չ:

Դուք թագուհին էք, ձեր տաքեր կինը.

Եւ... երանի չ'էիք... դուք իմ մալրս էք:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Լաւ. ուրիշները ձեզ խելքի կը բերեն:

ՀԱՄԼԷՑ

Եկէք, եկէք, նստէք. չը պէտք է շարժիք.

Չ'էք երթալ, մինչև ձեզ մի հալելի ցոյց տամ,

Որի մէջ դուք տեսնէք ձեր բուն ներքինը:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ի՞նչ ես ուզում անել. չը սպանես դու ինձ:

Օգնութիւն, օգնութիւն:

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ (տեսից)

Հասէք, օգնութիւն:

ՀԱՄԼԷՑ

Ի՞նչ է. մի մոռկ. մեռած. մի դուկատ գրաւ կը գամ,

Որ սա մեռած է:

(Համբէտ վարագոյրի ետեւից զարկում է Պորնիուսին)

ՊՈԼՈՆԻՈՒՍ (ետեւից)

Օհ, սպանեց ինձ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Վա՛յ ինձ. ի՜նչ արե՛ր:

ՀԱՄԼԷՏ

Ոչինչ. չը գիտեմ.

Թագաւորն է այս:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Օհ, ի՜նչ սոսկալի արիւնահեղ մի գործ:

ՀԱՄԼԷՏ

Արիւնահեղ մի գործ. նոյնչափ վատ, մայր իմ,

Որչափ որ վատ է սպանել մի արքայ,

Յետոյ ամուսնանալ նորա եղբօր հետ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Սպանել մի արքայ:

ՀԱՄԼԷՏ

Այո, ճիշդ այդպէս: (Բաց է անում

վարագոյրը եւ տեսնում է Պորնիուսին)

Դու թշուառ, անխոհեմ, միջամտող լիմար.

Գնաս բարով:

Քեզ մէկի տեղ առի, որ բարձր է քեզնից.

Ստացիր բաղձդ: Տեսնո՞ւ, ինչպէս վատ է

Շատ գործի մէջ մտնել:

(Խր մօրը)

Դադարիր գալարել այդպէս ձեռքերդ.

Սուս, նստիր այստեղ, և թող սիրտդ կծկեմ:

Այո, պիտի կծկեմ, միայն թէ այդ սիրտը

Թափանցուող զանգուածից կազմուած լինի,

Եւ եթէ անիծուած սովորութիւնը
Չ'է քարացրած նորան, այնպէս պնդացրած,
Որ ամեն զգացման անթափանց է ալլ ևս:

ԹԱԳՈՂԷՆ

Ի՞նչ եմ արել ես, որ յանդգնում ես
Այսպէս բուռն ժխտում որոտալ իմ դէմ:

ՀԱՄԼԷՏ

Մի գործ այնպէս ժանտ, որ նսեմացնում է
Համեստութեան շնորհքը և քնքշութիւնը.
Առաքինութիւնը կեղծիք է անուանում,
Եւ անարատ սիրոյ գողտրիկ ճակատից
Անմեղութեան վարդը լափշտակում է
Եւ տեղը դրոշմում է մի տգեղ պալար.
Ամուսնութեան ուխտը նոյնչափ կեղծ է դարձնում,
Որչափ խաղամոլի սուտ երդումները.
Օհ, այնպիսի մի գործ, որ դուրս է քաշում
Սուրբ դաշինքի մարմնից նորա նոյն իսկ հոգին
Եւ փոխարկում է քաղցր ու սուրբ կրօնը
Դէպ 'ի սին բառերի մի երգասացութիւն:
Երկնքի երեսը շառագունւում է:
Այո, այս կարծր գունտը, այս բարդ զանգուածը
Տխրամած երեսով ալդ դժնեայ գործից,
Որպէս դատաստանից, մելամաղձուած է:

ԹԱԳՈՂԷՆ

Վա՛յ ինձ. ի՞նչ գործ է ալդ, որ մռնչում է
Այդպէս ահեղ ձայնով և որոտում է:

ՀԱՄԼԷՏ

Նայիր այս պատկերին, և սորան նայիր.
Երկու եղբայրների պատկերքն են սոքա:
Տես, ի՞նչ շնորհ է նստած այս ճակտի վերայ.
Հիպերիոնի գանգուրք, ճակատն Արամազդի.

Աչքը՝ Արէսի աչք, սարսափ և հրաման.
 Եւ կեցուածքը նման Հրեշտակ*) Հերմէսին,
 Նոր իջած երկնամբարձ մի բլրի վերայ.
 Մի կերտուած, մի կաղմուած, որի վերայ, իրաւ,
 Իւրաքանչիւր աստուած իր կնիքն է դրած,
 Վկայել աշխարհին, որ մի մանր էր նա:
 Այս էր ամուսինըդ: Հիմա, սորան նայիր.
 Այս է ամուսինըդ. բորբոսած մի հասկ,
 Որ վարակում է իր առողջ եղբօրը:
 Աչքեր ունիս դու.
 Կարող ես հրաժարուիլ այս սիրուն լեռնից
 Եւ գալ պարարտանալ այս գարշ ճահճի մէջ:
 Հա, աչքեր ունիս:
 Ո՛չ, դու չ'ես կարող այդ սէր անուանել.
 Քանզի՜ քո հասակում արեան աւիւնը
 Հլու է և խոնարհ և խելքին հնազանդ:
 Եւ ի՞նչ խելք կը քայլէր սորանից սորան:
 Դատողութիւն անշուշտ պէտք է ունենաս.
 Թէ ոչ, չ'էիր կարող շարժում իսկ ունենալ:
 Բայց անշուշտ այդ խելքը կաթուածահար է.
 Քանզի խենթութիւնը այդչափ չ'էր սխալուի,
 Ոչ էլ խելքը ցնորքին այնքան կենթարկուէր,
 Որ գոնէ չը պահէր ընտրութեան մի չափ
 Այդչափ տարբերութիւն զանազանելու:
 Ի՞նչ դե էր այն դեւը, որ այսքան խաբեց,
 Որպէս աչքակապուկ**) աչքերդ կապեց:
 Աչք՝ առանց զգացման. զգացում՝ առանց աչքի.
 Ականջ՝ առանց ձեռքի, առանց աչքերի,
 Կամ հոտառութիւնը առանց բոլորին,
 Կամ զգայարանքի մէկ հիւանդ մասը

*) Հրեշտակ «սուրհանդակի» մաքուր:

Մ. Թ.

**) Ակնարկում է այդ անունը կրող խաղին:

Մ. Թ.

Ձը պիտի կարենար այդքան լիմարուիլ:
 Օհ, ամօթ, որտեղ է շառագունուիլդ:
 Ո՛վ ապստամբ դժոխք, թէ կարող ես դու
 Պառաւի ոսկրերում ըմբոստ հուր վառել,
 Թող ապա բոցավառ պատանութեան դէմ
 Առաքինութիւնը լինի որպէս մոմ.
 Եւ թող որ հալուի նա սեպհական բոցով.
 Եւ յայտնիր, որ այլ ևս ոչինչ ամօթ չ'է,
 Երբ որ գրոհ է տալիս անգուսպ եռանդը,
 Երբ նոյն իսկ սառուցը այդպէս վառւում է,
 Եւ դատողութիւնը լինում է կամքի
 Լրբութեան միջնորդը:

ԹԱԳՈՒՆՀԻ

Օհ, Համլէտ, բաւ է:

Դու աչքս դարձնում ես հոգուս խորքերը,
 Եւ այնտեղ տեսնում եմ բիծեր այնպէս սև,
 Այնպէս խոր վարակուած, որ անջինջ են այլ ևս:

ՀԱՄԼԷՏ

Օ, ոչ, բայց ապրել դարձ քրտնքի մէջ
 Շնական անկողնի, լրբութեան մէջ բովուած,
 Քծնել, սէր անել դարձ որջի վերայ....

ԹԱԳՈՒՆՀԻ

Օհ, մի խօսիր այլ ևս:
 Բառերդ մտնում են ականջներիս մէջ,
 Որպէս մէկ մէկ դաշույն. բաւ է, անուշ Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՏ

Մի ժանտ մարդասպան, մի սրիկայ, մի ստրուկ,
 Որ նախորդ տիրոջդ մէկ տասանորդի
 Ոչ իսկ քսանորդն է.— թագաւորաց կեղտը,
 Կայսրութեան և գահի մի քսակահատ,
 Որ թանգ աղամանդը արկղից գողացաւ.
 Եւ դրեց գրպանը....

ԹԱԳՈՒՀԻ

Օհ, բաւ է:

(Մտնում է Ուրուականը)

ՀԱՄԼԷՑ

Մի արքայ

Ցնցոտիների, կարկատանների....

(Տեսնում է Ուրուականին)

— Երկնային պաշապանք, փրկեցէք դուք ինձ
Եւ ճախրեցէք իմ վրայ, ձեր պաշտպան թւերով:
Արդեօք քնչ է ուզում շնորհալից ոգիդ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Աւանդ, խելագար է:

ՀԱՄԼԷՑ

Չ'ես եկել կշտամբել քո դանդաղ որդուդ,
Որ ժամանակից և կրքից թուլացած՝
Անկատար է թողնում ահեղ հրամանդ.
Օ, ասա:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆ

Մի մոռանար: Ես գալիս եմ միայն
Բորբոքել եռանդըդ, որ մօտ հանգած է:
Բայց նայիր, սարսափը մօրդ տիրած է.
Օհ, միջամտիր նորա և իր կռուող հոգու:
Երևակայութիւնը թոյլ հոգիների մէջ
Մարմնաւորում է զօրեղագոյն գործեր:
Խօսիր հետը, Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ի՞նչ է պատահել

Ձեզ հետ, տիկին:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Աւանդ, քեզ քնչ է պատահել,

Որ այդպէս նայում ես դատարկութեան մէջ

Եւ անմարմին օգին ուղղում ես խօսքդ,
Եւ աչքերիդ միջից վայրենի կերպով
Դուրս է ցայտում հոգիդ: Պառկած մագերդ,
Որպէս նիրհած զինուորք նշանի ձայնից,
Վեր են ցատկում լանկարծ և ցիծ կանգնում են:
Ո՛վ իմ հեղիկ որդիս,
Սփռիր քո զայրութիդ տապի և բոցի վրայ
Սառն համբերութիւն: Ո՛ւր ես նայում արդպէս:

ՀԱՄԼԷՑ

Նորան, նորան.—նայիր, ինչպէս մռալ է նա.
Նորա կերպարանքը, կրած տառապանքը
Թէ քարերին պատմես՝ ի գութ կը շարժեն:
Օհ, մի նայիր դու ինձ:
Մի գուցէ սրտաշարժ արդ հայեացքներով
Մռալ դիտումներս փոխես կամ ամոքես.
Յայնժամ, կարելի է, ինչ որ պէտք է անեմ,
Զրկուած կը լինի իր հարազատ գոյնից.
Արցունքներ գուցէ փոխանակ արեան:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Այդ ո՛ւմ ես ասում:

ՀԱՄԼԷՑ

Չ'ես տեսնում այնտեղ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Բոլորովին ոչինչ. բայց ինչ կայ, տեսնում եմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ոչինչ չը լսեցիր:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ոչինչ, բաց'ի մեղնից:

ՀԱՄԼԷՑ

Վահ, նայիր այնտեղ. տես, ինչպէս գնում է

Հալիս, արնալէս հագուած, որալէս սովոր էր.

Նալիր, ուր է գնում. հիմա, դռնից դուրս:

(Ուրուականը գնում է)

ԹԱԳՈՂԻ

Այդ միայն ուղեղիդ արտադրութիւնն է.

Անմարմին մի էակ, որի մէջ ցնորքը

Սովոր է բոյն դնել:

ՀԱՄԼԵՑ

Ցնորք.

Երակս քոնի պէս կարգին զարկում է
Եւ առողջ տրոփում է ներդաշնակ ձայնով:

Խենթութիւն չ'է այն, ինչ որ ասեցի.

Փորձիր ինձ, և կրկին կասեմ բոլորը,

Այն ինչ խենթութիւնը պիտի դեգերուէր:

Մայր, 'ի սէր երկնային ողորմածութեան,

Մի՛ դնիր հոգուդ վրայ այդ սպեղանին,

Կարծելով՝ խօսողը խենթութիւնըս է,

Ոչ թէ քո ոճիրը. դա՛ սրտիդ խոցը

Մարթով և կամ թեփով կը ծածկէ միայն,

Այն ինչ գարշ նեխումը, ներսից քերելով՝

Անեղութ կերպով վարակում կը գործէ:

Խոստովանուիր մեղքդ երկնքի առաջ,

Ձգնան անցածի վրայ, խորշի՛ր գալիքից,

Մի՛ ցանիր պարարտ նիւթ անպէտ խոտերի վրայ.

Թէ՛ ո՛չ՝ ևս աւելի կոպիտ կը դառնան:

Եւ արդ, ներքի դու ինձ առաքինութիւնս.

Քանզի ուռած դարու այս գէրութեան մէջ

Պէտք է նոյն ինքը առաքինութիւնը

Ներողութիւն խնդրէ մոլութիւնիցը,

Այո, և խոնարհուի, պաղատանք անէ

Եւ հրաման աղերսէ բարիք գործելու:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Օհ, Համլէտ, սիրտս միջից ճեղքում ես:

ՀԱՄԼԷՏ

Օհ, ձգիր քեզանից վարակուած մասը
Եւ ապրիր միւս կիսով, աւելի մաքուր:
Բարի գիշեր:
Բայց ո՛հ, մի մտնիր հօրեղբօրս մահիճը.
Առաքինի թէ չ'ես, ձեացիր գոնէ:
Ահաւոր այդ հրէշը, սովորութիւնը,
Որ ուտում, կրծում է ամեն զգացում,
Թէև դե, այս բանում նա դեռ հրեշտակ է,
Որ թէ չար գործերին, թէ բարիներին
Տալիս է մի հանգերձ, դիւրաւ հագնելի:
Զսպիր քեզ այս գիշեր, և այդ կը տայ քեզ
Դիւրութիւն քեզ զսպել հետևեալ գիշեր.
Միւսն աւելի դիւրին. քանզի սովորութիւն
Գրեթէ կարող է բնութեան զրոշմը փոխել,
Հրաշալի զօրութեամբ դեւ նուաճել
Եւ գուրս վռնտել: Կրկին մնաս բարև.
Եւ երբ դու երկնքից՝ օրհնութիւն խնդրես,
Ապա ես կը խնդրեմ քո օրհնութիւնը:
(Յոյց տալով Պոլնիոաին)

Այս պարոնի համար սրտանց զղջում եմ.
Բայց Աստուած կամեցաւ որ այդպէս լինի.
Պատժել նորան ինձնով, և ինձ՝ նորանով,
Որ այսպէս ես լինիմ իր վրէժի գործիք:
Ես կը տանեմ սորան և մահուան համար
Ես կը տամ պատասխան: Դէհ, գիշեր բարի.
Պէտք է անգուլթ լինիմ, որ լինիմ բարի:
Այսպէս վատ սկսուեց, բայց դեռ էլ վատը
Տակաւին ետև է: Մէկ բառ ևս, տիկին:

ԹԱԳՈՂԷՆ

Ես ինչ պէտք է անեմ:

ՀԱՄԼԵՑ

Ոչ թէ այն, անշուշտ, ինչ ես կը պատուիրեմ:
Փքուած թագաւորը թող քեզ հրապուրէ
Եւ կրկին քեզ քարշէ իր անկողնի մէջ.
Թող խաղալ լրբօրէն քո թշերիդ հետ,
Կանչէ քեզ իր մուկը*), գգուէ, շոյէ քեզ.
Եւ մի զոյգ ծխալից պիղծ համբուրներով
Կամ իր գարշ մատներով շոյելով վիզդ՝
Խոստովանել տալ քեզ այս բոլոր գաղտնիքը,
Թէ չ'եմ ես իսկապէս խելագար դարձած,
Այլ միայն դիտմամբ խենթ եմ ձևանում:
Լաւ է, որ դու նորան լայտնես բոլորը.
Քանզի ո՞վ, բայց միայն ազնիւ մի գշխոյ,
Գեղեցիկ, իմաստուն, զգաստ մի թագուհի
Կը ծածկէր ալդպիսի խորին գաղտնիքներ
Մի գորտից, խլուրդից, մի գարշ կենդանուց.
Ո՞վ ալդպէս կանէր:
Ոչ, հակառակ խելքի, գաղտնապահութեան,
Բաց արա զամբիւղը կտուրի վերայ.
Թող թռչունքը թռչեն, և փորձի համար
Առակի կապկի պէս ինքդ զամբիւղ մտիւր
Եւ վիզդ կոտրիւր:

ԹԱԳՈՂԷՆ

Ոհ, վստահ եղիւր դու:

Թէ բառերը շնչից կազմուած լինին
Եւ շունչը՝ կեանքից, ապա չ'ունիմ ես կեանք՝
Շնչել ասածներդ:

*) Մուկը մի փաղաքական խօսք էր:

ՀԱՄԼԷՑ

Պէտք է Անգլիա երթամ.

Արդեօք զիտես այդ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

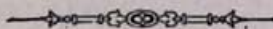
Աւաղ, մոռացել էի.

Այդպէս է վճռուած:

ՀԱՄԼԷՑ

Թղթերը կնքուած են.

Եւ երկու դպրոցի դասընկերներս,
Որոնց ես կարող եմ վստահել անձս,
Որպէս կարող էի իժի ժանիքներին,
Գաղտնապէս իմ մասին հրահանգ են առած,
Որ մաքրեն իմ ուղիս, առաջնորդեն ինձ
Դէպ 'ի որոգայթը: Հոգ չ'է, թող գործեն.
Հաճելի է տեսնել ական փորողը,
Երբ օգն է բարձրանում իր դրած ռումբից:
Եւ վատ պիտի լինի. բայց ես պիտի փորեմ
Նոցա հանքերի տակ մի գիրկ աւելի խոր
Եւ նորանց կը ժայթեմ մինչև լուսինը:
Օ, ինչպէս անոյշ է, երբ մէկ գծի վրայ
Երկու դաւադրութիւն հանդիպում են իրար:
Այս մարգը պէտք է ինձ բեռնակիր շինէ.
Քարշ տամ միւս սենեակն այս աղիքները:
— Մայր իմ, բարի գիշեր:— Այս խորհրդատուն
Ինչպէս լուրջ և խաղաղ և գաղտնապահ է,
Այն ինչ բոլոր կեանքում մի շաղակրատ էր:
Դէհ, պարոն, ձեզ հետ պէտք է ես վերջ տամ:
— Բարի գիշեր, մայր իմ,
(Դուրս է գնում Թաղուհին, եւ Համլէտ ներս է քաշում Պոլոնիոսին)

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Մի թաղաւորական սրահ. մտնում են ԹԱԳԱՆՈՐԸ, ԹԱԳՈՒՀԻՆ,
ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ և ԳԻԼԴԵՆՇՏԵՐՆ։

ԹԱԳԱՆՈՐ

Քո այս հառաչների, խոր հոգոցների մէջ
Մի բան կայ անշուշտ, որ պէտք է բացատրես.
Պէտք է մենք հասկանանք: Որդիդ սրտեղ է:

ԹԱԳՈՒՀԻ

(Ռոզենկրանցին եւ Գիլդենշտերնին)

Թողէք մեզ առանձին մի քիչ ժամանակ:
— Ա՛հ, տէր իմ. այս գիշեր ի՜նչ բաներ տեսալ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Վա՛հ, ի՜նչ բան, Գերտրուդ: Համլէտն ի՜նչպէս է:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Կատաղած իբրեւ ծով, կամ իբրեւ հողմը,
Երբ նոքա մըցում են թէ՛ սրն է հահողը:
Լսելով իր անզուսպ կատաղութեան մէջ,
Որ մի բան շարժում է վարագոյրի ետեւ,
Դուրս քաշեց իր սուրը գոչելով, մո՛ւկ, մո՛ւկ.
Եւ իր ուղեղային ահաբեկման մէջ
Սպանեց թագնուած այն խեղճ ծերուկին:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Օհ, սոսկալի՜ գործ:
Եւ այդ մեզ էր պահուած, թէ այնտեղ լինէինք:
Նորա ազատութիւնը լի է վտանգներով
Ամենիս համար, ձեզ, մեզ, ամեն մէկիս:
Վայ, այս արեան համար քնչ պատասխան տանք:
Դա մեր վրայ կը դրուի. քանզի մեր պարտքն էր
Նախատես գտնուիլ և ձեռքի տակ պահել
Այդ խելագար մարդուն, սանձել, հեռացնել:
Բայց մեր սէրն առ նա այն աստիճան էր,
Որ մենք չը հասկացանք ինչ որ պատշաճ էր,
Այլ, իբրև վատ ախտից վարակուած մարդը,
Ծածկեցինք մարդկանցից և թող տուինք ախտը
Նոյն իսկ կեանքի ծուծը ճարակէ, լափէ:
Ո՛ւր գնաց նա ինքը:

ԹԱԳԱՆՈՂԻ

Նա դիակը քաշեց և մէկ կողմ տարաւ:
Նորա խենթութիւնն իսկ, որպէս զուտ ոսկի,
Ստոր մետաղների ամբողջ հանքի մէջ
Փալլում է անաղարտ. և նա լալիս է
Իր արածի վրայ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Օհ, Գերորուզ, եկ երթանք:
Պէտք է արեգակը լեռներին չը հասած՝
Նա արդէն իր նաւով հեռացած լինի,
Եւ պէտք է սքօղենք այս վայրագ գործը
Մեր բոլոր շքով և ճարտարութեամբ
Եւ մի պատճառ հնարենք: Հօ, Գիլգենշտերն:
(Մտնում են Ռոզենկրանց և Գիլգենշտերն)
Սիրելիք, գնացէք, օգնականներ առէք:
Համլէտ Պոլոնիոսին կտտաղութեան մէջ
Զարկած սպանած է և իր մօր սենեկից

Դուրս է քաշած նորան: Որոնեցէք նորան,
Մեղմութեամբ խօսեցէք և բերէք զիակը
Դրէք մատուռը: Շուտ արէք, խնդրեմ:

(Գնում են Ռողենկրանց եւ Գիլգենշտերն)

Եկ, Գերտրուդ, թող կանչենք մեր բարեկամներին
Եւ նորանց իմացնենք մեր որոշմունքը
Եւ ալս ձախող դէպքը. քանզի կարելի է,

Որ բամբասանքը, որի շշուշը

Աշխարհի անսահման տրամագծի վերայ

Այնպէս շեշտ գրոշմում է իր ժահրոտ սլաքը,

Որպէս թնդանօթի ռումբը՝ նշանին,

Այս անգամ շեղ կանցնի մեր անուան կողքից

Եւ միայն կ'ընդհարուի անխոցելի օգին:

Օհ, երթանք, մըռայլը հոգիս պատած է,

Եւ խառնակ մտքերով նա վրդովուած է:

(Գնում են)

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Մի ուրիշ սենեակ:

Մտնում է ՀԱՄԼԷՏ

ՀԱՄԼԷՏ

Ապահով տեղ գրինք: Բայց սո՛ւս...

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ (ներսից)

Համէտ, իշխան Համէտ:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչ աղմուկ է. ո՞վ է կանչում Համէտին. Օ, ահա եկան:

(Մտնում են Ռողենկրանց եւ Գիլգենշտերն)

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ

Ի՞նչ արիք զիակը, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ես խառնեցի հողին, որին ազգական է:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Ասացէք որտեղ է, որ մենք գուրս բերենք
Եւ տանենք մատուռը:

ՀԱՄԼԷՑ

Մի հաւատաք դորան:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Հաւատա՛ւ. ինչի՛:

ՀԱՄԼԷՑ

Որ ես կարող եմ պահել ձեր գաղտնիքը, բայց իմս ոչ.
բացի դորանից եթէ մի սպունգ հարց անէ, ինչ պատաս-
խան պիտի տայ նորան մի թագաւորի որդին:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Ինչ սպունգ էք համարում, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Այո, պարոն, սպունգ, որ ծծում է թագաւորի շնորհ-
ները, վարձատրութիւնքը, իշխանութիւնքը: Բայց այդ տե-
սակ պաշտօնեաներ ամենից լաւ ծառայութիւնն են մատու-
ցանում թագաւորին. նա նորանց պահում է, կապիկի նման,
իր թշի անկիւնում, ամենից առաջ լափածը՝ ամենից վերջը
կուլ տալու համար: Երբ նա կարօտութիւն ունենայ ձեր
ժողովածներին, բաւական է որ ձեզ հուպ տայ, և գուք,
սպունգներդ, նորից կը ցամաքէք:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Ես ձեզ չ'եմ հասկանում, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Շատ ուրախ եմ, որ այդպէս է. մի սրիկայական խօսք
ննջում է մի լիմար ականջի մէջ:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՑ

Իշխան, պէտք է մեզ ասէք, թէ մարմինը ո՞րտեղ է,
և գաք մեզ հետ թագաւորի մօտ:

ՀԱՄԼԷՑ

Մարմինը թագաւորի մօտ է, բայց թագաւորը մարմնի
մօտ չ'է: Թագաւորը մի բան է...

ԳԻՂԴՆՆՇՏԻՐՆ

Մի բան, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Որ ոչինչ է. տարէք ինձ նորա մօտ: Թագնուիր, ա-
ղուէս, և մենք ետևից *):

(Գնում են)

ՅԵՍԱՐԱՆ ԵՐԲՈՐԴ

Մի ուրիշ սենեակ

Մտնում է ԹԱԳԱՒՈՐԸ:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ես մարդ ուղարկեցի, որ պտռեն նորան
եւ գտնեն դիակը: Ի՞նչ մեծ վտանգ է
թողնել, որ այդ մարդը այսպէս ազատ շրջէ.
Բայց չ'ենք կարող նաև խստութեամբ դատել:
Նա խիստ սիրուած է ցնդամիտ ամբոխից,
Որ չ'է սիրում խեղճով, այլ իւր աչքերով.
Եւ, ուր որ այդպէս է, մարդիկ չ'են տեսնում
Յանցաւորի միտքը, այլ պատիժը միայն:

*) Այս անուամբ. «Թագնուիր աղուէս և այլն» մի երեսայական
խաղ է եղած Անգլիացիների մէջ: Մ. Թ.

Որպէս զի ամեն բան անվրդով անցնի,
Նորան ալսպէս լանկարծ մեր ուղարկելը
Որպէս հասուն վճիռ պէտք է ձևացուի:
Յուսահատ ախտերը կամ բժշկոււմ են
Յուսահատ դեղերով, կամ բընաւ երբէք:

(Մտնում է Ռոզենկրունց)

— Ի՞նչ լուր, Բնչ եղաւ:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ

Թէ ո՛ւր է թագցրած դիակը, տէր իմ,
Մեզ անհնար եղաւ իմանալ նորանից:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Բայց ո՛ւր է ինքը:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ

Դուրսը, տէր արքայ,

Հսկողութեան ներքոյ, և սպասում ենք
Ձեր հրամաններին:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Բերեցէք մեր առաջ:

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ

Օհօ, Գիլգենշտերն, բերեցէք իշխանին:

(Մտնում են Համլետ և Գիլգենշտերն)

ԹԱԳԱՆՈՐ

Աստ տեսնենք, Համլետ, ո՛ւր է Պոլոնիոսը:

ՀԱՄԼԷՏ

Ընթրիքի:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Ընթրիքի՞, որտեղ:

ՀԱՄԼԷՏ

Ոչ թէ այն տեղ, ուր ուտում է, այլ՝ ուր ուտում: Քա-

զաքազէտ որդերի մի տեսակ համաժողով վայելում է նորան։
Ձեր որդը ձեր միակ կայսրն է՝ սնունդի կողմից։ Մենք գի-
րացնում ենք բոլոր միւս անասուններին, որ նոքա մեզ գի-
րացեն, և մենք մեզ գիրացնում ենք որդերի համար։ Ձեր
սլարարտ թագաւորը կամ նիհար մուրացկանը տեսակ տեսակ
կերակուրներ են. երկու կերակուր, բայց մէկ սեղան. ահա
վախճանը։

ԹԱԳԱՒՈՐ

Աւանդ, աւանդ։

ՀԱՄԼԷՏ

Մարդ կարող է ձուկ որսալ այն ճճիով, որ կերած է
մի թագաւորի մարմնից, և ուտել այն ձուկը, որ կերած է
այդ ճճին։

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ի՞նչ ես ուզում ասել դորանով։

ՀԱՄԼԷՏ

Ոչինչ, այլ միայն ձեզ ցոյց տալ, թէ ինչպէս մի թա-
գաւոր կարող է հետզհետէ անցնել մի մուրացկանի աղիք-
ներով։

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ո՞ւր է Պոլոնիոսը։

ՀԱՄԼԷՏ

Երկնքում. ուղարկեցէք տեսնեն այնտեղ. և եթէ ձեր
մարդը այնտեղ չը գտնէ նորան, ապա ինքներդ որոնեցէք
նորան այն միւս տեղում։ Բայց, հաւատացէք, եթէ դուք
նորան չը գտնէք այս ամսուայ ընթացքում, ապա նորա հո-
տը կը լսէք, երբ աստիճաններից ուզում էք բարձրանալ նա-
խագաւթի մէջ։

ԹԱԳԱՒՈՐ

Գնացէք, տեսէք, թէ այնտեղ է։

ՀԱՄԼԷՑ

Օհ, նա չի փախչի. կը սպասէ ձեզ:

(Գնում են սպասարարը)

ԹԱԳԱՆՈՐ

Համլէտ, ձեր սեպհական անդորրութիւնը.

Որ թանգ է մեզ համար, (ինչպէս տրտում ենք

Ձեր արածի մասին) արդ ստիպում է ձեզ

Այս երկրից հեռանալ արագ, որպէս հուրը:

Ուրեմն, պատրաստուեցէք. նաւը պատրաստ է,

Եւ հողմը՝ ձեռնտու. իսկ ընկերներդ

Քեզ են սպասում. ամեն ինչ ձգտում է

Դէպի Անգլիա:

ՀԱՄԼԷՑ

Դէպի Անգլիա:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Այո, Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՑ

Լաւ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Եւ իրաւ լաւ է,

Եթէ գիտենայիր մեր գիտումները:

ՀԱՄԼԷՑ

Ես տեսնում եմ մի քերովրէ, որ տեսնում է

Նորանց:—Բայց երթանք. դէպի Անգլիա:—

Մնաս բարեւ, սիրելի մայր իմ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Ես քո սիրող հայրդ եմ, Համլէտ:

ՀԱՄԼԷՑ

Իմ մայրս...: Հայր և մայր՝ այր և կին են. այր և կին

մի մարմին են. ուրեմն դուք մայրս էք: Օ՛հ, գէտի՛ Անգլիա:
(Գնում է)

ԹԱԳԱՆՈՐ (Ռոզենկրանցին եւ Գիլդենշտերնին)

Հետեւեցէք մօտից. շուտ տարէք նաւը:
Տ'ուշանաք. այս գիշերը պէտք է մեկնած լինի:
Հայդէ. ամեն ինչ, որ գործին պէտք է,
Կնքուած պատրաստ է: Խնդրում եմ, փութացէք:
(Գնում են Ռոզենկրանց եւ Գիլդենշտերնն)

Եւ դու, Անգլիա՛,
Թէ սէրըս քո աչքում բընաւ լարգ ունի,
(Ինչպէս ահեղ ոլժըս ցոյց տալ կարող է,
Երբ վէրքդ դեռ անբոլժ եւ արիւնոտ է
Դանիական սուսերից, և ակնածանքդ
Մեզ տուրք է վճարում), դու չ'ես խիզախի
Գերագոյն մեր կամքը անկատար թողնել,
Որը պահանջում է խիստ նամականերով
Արագ մահ Համլէտին: Արա՛ այդ, Անգլիա:
Զի՛ նա, ջերմախտի պէս, արիւնս ալրում է.
Դո՛ւ ինձ պէտք է բուժես:
Մինչև ես չ'իմանամ, թէ՛ այդ կատարուած է,
Ինչ բաղդ էլ ունենամ, սիրտս տրտմած է:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ

Դանիայի սահմանները

Մտնում է ՖՕՐԹԻՆԲԻՐԱՍ մի բանակով:

ՓՕՐԹԻՆԲՐԱՍ

Գնդապետ, տար ողջոյնս Դանիոյ արքային.
Ասա, Ֆօրթինբերասը՝ ձեր խսկ հրամանով
Խնդրում է, որ թող տաք անցնել իր զօրքը
Ձեր պետութեան միջով: Դուք գիտէք ռանգէ-վուն:

Նորին Մեծութիւնը թէ մեզ խօսել ուզէ,
Մենք նորան կը յայտնենք մեր յարգանքները.
Այս յայտնեցէք նորան:

ԳՆԴԱՊԵՏ

Աչքիս վերայ, իշխան:

ՓՕՐԹԻՆԲՐԱՍ (իր գորքին)

Քալկեցէք հանդարտ: (Գնում են Փօրթինբրասս եւ այլն. մտնում են
Համլէտ, Գիլդենշտերն, Ռոզենկրանց եւ այլն.)

ՀԱՄԼԷՏ

Պարոն, ի՞նչ զօրք է այս:

ԳՆԴԱՊԵՏ

Նորվեգիոյ զօրքը, տէր:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչ մտքով, խնդրեմ:

ԳՆԴԱՊԵՏ

Լեհացւոց դէմ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ո՞վ է գլխաւորը:

ԳՆԴԱՊԵՏ

Ծերուկ Նորվեգիացու եղբօր որդին է՝
Փօրթինբրասը:

ՀԱՄԼԷՏ

Ամբողջ Լեհաստանը

Ուզում էք նուաճել, թէ մի մասը միայն:

ԳՆԴԱՊԵՏ

Եթէ անկեղծն ասեմ եւ տուանց յաւելման,
Մենք գնում ենք շահել այնպիսի մի խորշիկ,
Որ չ'ունի ոչինչ շահ բաց 'ի համբաւից:
Ոչ իսկ հինգ դուկատի կը վարձէի ես այդ.
Ոչ էլ դա կարող է տալ Նորվեգիային

Կամ թէ Լեհաստանին աւելի մեծ հասոյթ,
Եթէ վաճառ հանուի:

ՀԱՄԼԷՑ

Եթէ այդպէս է,
Երբէք Լեհացիք չ'են պաշտպանի զուրան:

ԳՆԴԱՊԵՏ

Ի՞նչպէս չէ. արդէն դա պաշտպանուած է:

ՀԱՄԼԷՑ

Երկու հազար հոգի՛, քսան հազար դուկատ
Այդ շիւղի խնդիրը լուծել չ'են կարող:
Մի պալար է դա, գոյացում առած
Մեծ հարստութիւնից և խաղաղութիւնից,
Որ ներքուստ ճալթում է. բայց ոչ մի նշան
Չ'է ցոյց տալիս դրսից, թէ մարդն ի՞նչից մեռաւ:
Շնորհակալ եմ պարոն:

ԳՆԴԱՊԵՏ

Աստուած ձեզ հետ, տէր:
(Գնում է Գնդապետը)

ՌՈՋԵՆԿՐԱՆՅ

Շնորհ էք բերում, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Իսկոյն գալիս եմ:

Բայց դուք առաջ գնացէք:

(Գնում են Ռոյենկրանց և միւսները)

Ի՞նչպէս ամեն առիթք գոչում են իմ դէմ
Եւ խթում ծոյլ վրէժս: Ի՞նչ բան է մարդը,
Թէ իր մեծ օգուտը և կեանքի շահը
Է ննջել և ուտել. մի գազան, ոչ ալ ինչ:
Նա՛, որ մեզ ստեղծեց ալս լայն ձիւրքերով՝
Ապագան գուշակող, անցեալին նայող,

Ձը տուեց մեզ անշուշտ այն մեծ հանճարը
Եւ աստուածանման դատողութիւնը,
Որ գոքա, անմշակ, ժանգոտուին մեր մէջ:
Եւ արդ, թող այդ լինի անասնի մոռացում,
Կամ երկչոտ մի սրտի խղճահարումը,
Որ չ'է ուզում նայել ուղիղ չարիքին,
Մի միտք, որ, թէ մանրենք, անշուշտ կ'ամփոփէ
Մի մաս իմաստութիւն, երեք մաս երկիւղ:
Ձը գիտեմ, թէ ինչու դեռ ապրում եմ ես,
Միշտ ասելու համար. «այս պէտք է անել»:
Այն ինչ ունիմ պատճառ, և կամք, և ոյժ, միջոց
Այդ անելու համար. և օրինակներ,
Երկրագնտի չափ մեծ, ինձ յորդոր են կարգում:
Վկայ այս բանակը, այսչափ մեծ և ահեղ,
Որի գլուխ կանգնած է մի մատղաշ իշխան,
Որ աստուածային փառասիրութեամբ
Վառուած՝ քամահրում է անտես արկածքը
Եւ, ինչ որ մահացու և անկայուն է,
Ենթարկում է անվախ նա այն բոլորին,
Ինչ որ բաղդ, մահ, վտանգ, կը խիզախեն գործել.
Եւ այդ ինչի համար.— մի ձուռի կեղևի:
Իսկապէս, մեծ լինել, դա չ'է նշանակում
Առանց մեծ պատճառի յուզուիլ, ոտքի կանգնել.
Բայց մի շիւղի համար պէտք է նա զէնք առնէ,
Երբ դա շօշափում է նորա պատիւը:
Ինչպէս է, ապա, որ կեցած եմ ես,
Երբ հայրս սպանուած, մայրս արատուած է,
Խթաններ իմ արեան և գատողութեան,
Եւ դեռ թողնում եմ ես ննջել բոլորը.
Այն ինչ, յամօթ իմ, տեսնում եմ ահա
Քսան հազար մարդկանց մօտալուտ մահը,
Որոնք սին ցնորքի լոկ համբաւի համար
Գնում են գերեզման, որպէս տնկողին,

Եւ իրանց զօհում են լ'անուն մի դատի,
Որի և ոչ անգամ պատճառը գիտեն,
Մի շերտ հողի համար, ոչ բաւական լայն
Սպանուածներին գերեզման տալու:
Օհ, թող այսուհետեւ մտադրութիւնքս
Սրիւնահեղ լինին կամ ոչնչի արժան:

(Գնում է)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Էլսինսօր. մի մեծ սրահ պալատում:

Մտնում են ԹԱԳՈՒՀԻՆ և ՀՕՐԱՑԻՕ.

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ես չեմ ուզում խօսել Օֆելիայի հետ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Նա խիստ տաղտկալի է. իրաւ, ցնորուած է.

Նորա գրութիւնը ողորմելի է:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ի՞նչ է կամենում:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Միշտ խօսում է հօր վրայ.

Ասում է, լսում եմ դաւեր կան աշխարհում.

Հեծկլտում է, լացում և կուրծքը կոծում,

Մի շիւղից զայրանում, կասկածով է խօսում,

Հազիւ կէս իմաստով. խօսքերն ոչինչ են.

Սակայն լսողները նոցա անկասկէ ձեռք

Իմաստներ են հանում, մտքեր են ենթադրում.

Բառերը յարմարցնում իրանց մտածութեանց,

Որոնք, նորա շարժմանց, ակնարկների հետ

Այնպէս յարմարուելով՝ իրաւ կարծել կը տան,
Որ միտք կալ դոցա մէջ. թէև ոչինչ հաստատ,
Սակայն շատ տեղիք կալ չարամիտ մեկնութեանց:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Յարմար է, ապա, որ խօսենք նորա հետ,
Մի գուցէ նա սփռէ չարածին մտքերում
Վնասաբեր կարծիքներ: Ներս բերէք նորան:

(Գնում է Հօրացիօ)

Իմ հիւանդ հոգում (մեղքի բնութիւնն այդ է)
Ամեն շիւղ գուշակ է մի մեծ աղետի:
Մեղքը այնպէս լի է անարուեստ ահով,
Որ իրան մատնում է մատնուելու վախով:

(Նորից ներս է գալիս Հօրացիօ Օֆելիայի հետ)

ՕՓԵԼԻԱ

Ո՛ւր է Դանեմարքի չքնաղ տիրուհին:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ի՛նչ կալ, Օֆելիա:

ՕՓԵԼԻԱ (երգելով)

Ի՛նչպէս ճանաչեմ՝ քո անկեղծ սէրը
Ուրիշի սէրից,
Գլխարկի փետրից եւ զաւազանից,
Սանդալ կօշերից:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Աւանդ, անուշ տիկին, ի՛նչ շահ այս երգից:

ՕՓԵԼԻԱ

Ի՛նչ էք ասում. ոչ, խնդրեմ, լսեցէք:

Մնումս նա եւ զնաց,

Մնումս նա, տիկին,

Գլխին՝ դալար մի մարզ
Եւ մի վէմ՝ ոտքին:

Օ. ՀՅ.

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ո՛չ, Օֆելիա:

ՕՓԵԼԻԱ

Խնդրում եմ, լսիր:

Ծերմակ է պատանը,
Լերանց ծինի պէս.

(Մտնում է Թադատրը)

ԹԱԳՈՒՀԻ

Աւանդ, նայէք այստեղ, տէր արքայ:

ՕՓԵԼԻԱ

Պճնած՝ ծաղիկների
Փունջերով պէս պէս,
Որոնք արտասուալից
Գերեզման զնացին,
Անկեղծ սիրոյ անծրել
Եւ հեղեղ թափեցին:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Խնչպէս էք, սիրուն տիկին:

ՕՓԵԼԻԱ

Լաւ, Աստուած պահէ ձեզ. ասում են բուն մի հաց-
թուխի աղջիկ է եղած: Տէր արքայ, մենք գիտենք ինչ ենք,
բայց չը գիտենք ինչ ենք լինելու: Աստուած ձեր սեղանը շէն
պահէ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Իր հօր վրայ է մտածում:

ՕՓԵԼԻԱ

Խնդրեմ, չը խօսենք այդ մասին: Բայց երբ ձեզնից
հարցնեն, թէ այդ ինչ միտք ունի, այսպէս ասացէք.

Վաղը տօն է, սուրբ Վալանթին^{*)}

Կանուխ՝ արեւծագին,

Ես եմ՝ մի կոյս, քո Վալանթին^{**)}

Լուսամհատիդ տակին:

Եւ վեր կացաւ, զգեստ հագաւ

Իր տան դուռը քացաւ,

Կոյսին առաւ եւ ներս տարաւ,

Բայց կոյս նա դուրս չ'ելաւ:

ԹԱԳԱԽՈՐ

Սիրուն Օֆելիա:

ՕՓԵԼԻԱ

Իրաւ, առանց երգութիւն, պէտք է ես վերջ տամ.

Վկայ երկինք եւ սուրբ Կատրին,

Ասա՛ր, ամօթ քան է.

Ինչ մարդ լինէր, այդպէս կ'անէր.

Իրաւ, դա ցած քան է:

Կոյսն ասում է. ինձ խօսք տուիր

Ինձի քեզ հարս առնել.

Նա պատասխանում է.

Քեզ կ'առնէի, թէ դու չ'էիր

Իմ անկողին մտել:

*) Սուրբ Վալանթինի տօնը կատարւում է փետրվարի 14-ին.
մի հին կարծիք է եղած, որպէս թէ այդ օրը թուրքները զուգաւոր-
ւում են, և գուցէ այդտեղից է ծագել այն սովորութիւնը, որ այդ
օրը սիրահարները իրարու սիրային նամակներ են գրում:

Մ. Թ.

**) Քո սիրունին:

Մ. Թ.

ԹԱԳԱԽՈՐ

Ո՞րքան ժամանակ է, որ սա այսպէս է:

ՕՓԵԼԻԱ

Յոյս ունիմ, որ ամեն բան լաւ կը լինի: Պէտք է համ-
բերող լինենք. բայց ես չ'եմ կարող լաց չը լինել, երբ մտա-
ծում եմ, որ նրան կը դնեն պաղ գետնի մէջ*). եղբօրս պէտք
է տեղեկութիւն տալ. ուրեմն շնորհակալ եմ ձեզնից ձեր
տուած բարի խորհուրդի համար: Դէ՛հ, կառքս, բարի գի-
շեր, տիկնայք. բարի գիշեր, ազնիւ տիկնայք. բարի գիշեր,
բարի գիշեր:

(Դուրս է գնում)

ԹԱԳԱԽՈՐ

Հետեցէք նորան. լաւ հսկեցէք, խնդրեմ:

(Հօրացիօն դուրս է գնում)

Օ՛հ, սա թոյնըն է նորա խօ՛ր վշտի.

Դա ծագում է ամբողջ իր հօր մահուանից,

Եւ հիմա, նայիր, ո՛վ Գերարուդ, Գերարուդ.

Ցաւերն երբ գալիս են, չ'են գալիս միայնակ,

Որպէս լրտեսներ, այլ խուռն վաշտերով:

Նախ՝ հալըը սպանուեց. լետոյ, որդիդ գնաց.

Եւ նա ինքն էր պատճառ իր արդար աքսորման:

Խուժանը, թղպած, քէն է պահած սրտում

Եւ մոմուում է, գաղտնի շշնչում

Բարի Պոլոնիոսի սպանման մասին:

Եւ մենք անփորձ եղանք այսպէս ծածկաբար

Թաղելով նորան: Օ՛հ, խեղճ Օֆելիա,

Բաժնուած իրանից և իր առողջ խելքից,

Առանց որի մենք չ'ենք թէ ոչ պատկերներ,

Կամ սոսկ գաղաններ: Եւ դեռ ան է վատը,

*) Իր հօր վրայ է խօսում:

Որ եղբայրը ծածուկ եկած է Ֆրանսիայից:
Նա դեռ ճարակում է իր զարմացքովը,
Ինքն իրան պահում է ամպերով պատած,
Եւ մօտը պակաս չ'են փսփսողները,
Որ նորա ականջը թունաւորում են
Վարակիչ զրոյցներով իր հօր մահուան մասին:
Դոքա՝ ստիպուած ցոյց տալ յանցաւորը
Չը պիտի խիղճ անեն մեզ ամբաստանել
Ականջից ականջ: Օ՛, սիրելի Գերարուդ,
Այս, որպէս մի հրազէն, որ մահ է սփռում,
Տալիս է ինձ բիւր մահ, բիւրաւոր կողմից:

(Աղմուկ ներսից)

ԹԱԳՈՒՀԻ

Վայ, քնչ ձայն է այս:

(Ներս է գալիս մի պարոն)

ԹԱԳԱՆՈՐ

Օգնութեան հասէ՛ք:

Ո՛ւր են Շուէյցարներս. թող դուռը պահպանեն:
Ի՞նչ կայ:

ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ

Տէր արքայ, դուք ձեզ ազատեցէք:

Ովկիանը յորդելիս իր պատնէշներից
Չ'է կլանում զաշտերը այնպէս սանձարձակ,
Ինչպէս Լաէրտը ապստամբ խուժանով
Ձեր պաշտօնեաներին ցած է տապալում:
Ամբոխը կանչում է նորան իւր տէրը.
Եւ, որպէս աշխարհի սկիզբը լինէր,
Հնութիւնը մոռացուած, կարգ ու սարք անյայտ,
Ամեն իշխանութեան այդ թեւ ու թիկունքը,
Գոռում է. «Ընտրում ենք. Լաէրտն է մեր արքան»:

Գլխարկի, ձեռք և լեզու մինչև ամպերը
Հուռուս են կանչում. «Լաէրտը թագաւոր,
Լաէրտը թագաւոր»:

ԹԱԳԱՌԻՆԻ

Ի՞նչպէս ուրախ կերպով
Դոքա հաջում են սուտ հեռքի շաւղով:
Օհ, դա սխալ շաւղ է, Դանիսի կեղծ շներ:
(Դրսից արմուկ)

ԹԱԳԱՌԻՆԻ

Դռները ջարդուեցան:
(Մտնում են Լաէրտ և ուրիշներ)

ԼԱԷՐՏ

Ո՛ւր է այդ արքան:
— Ամենքդ, պարոններ, դուրսը սպասեցէք:

ԱՄԵՆԲԸ

Ո՛ւ, թողէք ներս գանք:

ԼԱԷՐՏ

Խնդրեմ, թողէք ինձ:
ԱՄԵՆԲԸ

Կը թողնենք, կը թողնենք:

(Գնում են)

ԼԱԷՐՏ

Շնորհակալ եմ ձեզնից:
— Պահպանեցէք դուռը: — Ո՛վ դու ստոր արքայ,
Տուր ինձ իմ հալոս:

ԹԱԳԱՌԻՆԻ

Հանդարտ կերպով, Լաէրտ:

ԼԱԷՐՏ

Արեանս այն կաթիլը, որ հանգարտ էինի,
Անուսնս կը կնքէ պոռնըկի որդի.

Դա հօրս կ'անպատուէ, և նոյն իսկ այստեղ
Առաքինի մօրըս անբիծ ճակատին
Կը դրոշմէ երկաթով պողոթեան սպին:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Ի՞նչ է պատճառը, Լաէրտ, որ այդպէս
Ապստամբութիւնըդ հսկայ է դարձել:
— Թող խօսի, Գերտրուդ. իմ անձիս մասին.
Դու երկիւղ մի արա. կայ մի պաշտպան Աստուած,
Որ միշտ թեարկում է թագաւորներին.
Եւ մատնութիւնը իր նպատակին
Կարէ նայել միայն, բայց ոչ կատարել:
— Ասա ինձ, Լաէրտ. էր ես այդպէս վառուել.
— Թող խօսի, Գերտրուդ: — Խօսիր, մարդ:

ՀԱԼՐՏ

Ո՛ւր է հայրս:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Մեռաւ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Բայց ոչ սորա ձեռքով:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Թող կուշտ հարց անէ:

ՀԱԼՐՏ

Ի՞նչ եղաւ որ մեռաւ. խաղ չ'անէք ինձ հետ:
Դ՛ զԺողիք, հնազանդութիւն. հաւատարմութիւն,
Ամենասեղեիս. խղճմտանք, գթութիւն,
Ամենախոր վհին. գեհենից վախ չ'ունիմ:
Այն կէտին եմ ես, որ երկու աշխարհքն էլ
Ոչինչ են աչքիս. թող գայ ինչ գալիս է.
Միայն թէ՛ վրէժ առնեմ, վրէժ անագորոյն
Իմ հօր մահուան մասին:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ո՞վ քեզ կ'արգելէ:

ՀԱԷՐՏ

Լոկ կամքս, բայց ո՛չ բոլոր աշխարհը:
Իսկ միջոցներս. այնպէս կը կարգադրեմ,
Որ նոքա շատ քչով շատ հեռու կ'երթան:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Լսիր ինձ, Լաէրտ. եթէ փափաք ունիս
Քո սիրելի հօրըդ մահուան գործի մէջ
Ստոյգն իմանալ, գրուած է վրէժիդ մէջ,
Որ իբրեւ խաղի մէջ ամենին լաղթող՝
Թշնամի, բարեկամ, շահող և տուժող
Բոլորին քարշ տաս:

ՀԱԷՐՏ

Ոչ ոքի, այլ միայն թշնամիներին:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ուզո՞ւմ ես, ուրեմըն ճանաչել դորանց:

ՀԱԷՐՏ

Բոլոր նորա անկեղծ բարեկամներին
Այսպէս լայն կը բանամ սիրալիր գիրկս,
Եւ որպէս անձնագոհ գթոտ հաւալուանը՝
Կը կերակրեմ նորանց իմ արիւնովս:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Հիմա դու խօսում ես, որպէս լաւ տղայ
Եւ ազնիւ ճենտէլմէն: Թէ ես անսլարտ եմ
Քո հօր մահուան գործում և թէ այդ մասին
Սաստիկ բուռն ցաւով համակուած եմ ես,
Այնպէս պարզ կ'երևայ քո դատողութեան,
Ինչպէս լոյսը՝ աչքիդ:

ԱՄՅՈՂԵԼ (ներսից)

Ներս թողէք, ներս թողէք:

ՀԱՆՐՑ

Ի՞նչ կալ, ի՞նչ ձալն է ալս:

(Մտնում է Օֆելիա՝ ալանդակ կերպով
զարդարուած խոտերով ու ծաղիկներով:)

ՀԱՆՐՑ

Օ՛հ, ջերմ, չորացրու ուղեղիս ծուծը.
եկէք, արցունքներ, եօթն անգամ աղի,
Այրեցէք աչքերիս ոլժն ու կորովը:
Երդուում եմ երկնքով, քո խենթութեան տեղ
Պէտք է ես տուժեմ տամ այնպէս ծանրութեամբ՝
Մինչև մեր նժարը լծակը շրջէ:
Ո՛վ դու վարդ մալիսի, ո՛վ կոյս սիրելի,
Ո՛վ իմ քաղցրիկ քուրս, անո՛ւշ Օֆելիաս.
Ո՛հ, երկինք, ի՞նչպէս, ի՞նչպէս կարելի է,
Որ քնքոյշ աղջկալ մատղաշ ուղեղը
Մահկանացու լինի, որպէս թոյլ կեանքը
Մի զառամած մարդու: Բնութիւնը սիրով մէջ
Նուրբ է, և երբ նուրբ է՝ նա առաքում է
Մի թանգ մաս իրանից իր սիրածի ետև:

Օֆելիա (երգում է)

Դրին դագաղի մէջ, չը ծածկած դէմքով,
Հէյ նաննի, նաննի, հէյ նաննի.

Դամբանը ցողեցին առատ արցունքով:

Մնաս բարև, իմ աղանեսակ:

ՀԱՆՐՑ

Միտքդ առողջ լինէր և վրէժ գոչէիր,
Ինձ այսքան խիստ լուգել դու կարող չ'էիր:

ՕՓԵԼԻԱ

Պէտք է երգես. ցած, ցած.

Կանչիր նորան ցած.

Օ, ինչպէս կրկներգը դորան յարմար է:

Այդ՝ այն կեղծ տնտեսն է, որ առեւանգեց

Իր տիրոջ աղջկան:

ԼԱԼՐՏ

Այս ոչինչը աւելի է քան թէ ինչը*):

ՕՓԵԼԻԱ

Ահա խնկունի, այսինքն լիշատակի համար**): խնդրեմ,
սիրական, լիշիր. և ահա փանսէններ, այսինքն մտածութեանց
համար:

ԼԱԼՐՏ

Տրամարանութիւն խենթութեան մէջ. հաւատարմու-
թիւն և լիշողութիւն զուգաւորուած:

ՕՓԵԼԻԱ

Ահա սամիթ ձեզ համար և աղանախոտ***): (Թագուհուն)
Ահա փեգենայ****) ձեզ համար.— և ահա մի քիչ ինձ հա-

*) Այսինքն այս անմիտ խօսքերը ինձ աւելի յուզում են քան
ամեն բանաւոր խօսք: Ե. Թ.

**) Մի հին կարծիք է եղած, որպէս թէ խնկունին (rosemary)
ուժեղացնում է լիշողութիւնը, և այդ պատճառով կրում էին այդ
բոյսը ոչ միայն յուղարկաւորութեանց ժամանակ, այլ և հարսանիքնե-
րում: Դա հաւատարմութեան նշան էր: Ե. Թ.

***) Սամիթը 1620-ին գրուած մի անգլիական գրքի մէջ յիշա-
տակուած է որպէս նշանակ կանանց շուայտասիրութեան, իսկ ա-
ղանախոտը՝ ապերախութեան: Ե. Թ.

****) Մի բոյս, որ թունդ և ծանր հոտ և դառն համ ունի: Դի-
ւահանները որպէս թէ դէր հանում էին օրհնած ջրով, խնկով և այս
բոյսով. այս բոլորից մի խառնուրդ էին շինում, որ ստիպում էին
գիւահարներին կուլ տալ. և որովհետեւ այս տեսակ գործողութիւննե-
րը կատարւում էին կիրակի օրերը, այդ պատճառով, ենթադրում
են, զիւղացիները այդ բոյսը անուանում էին «կիրակիների թողու-
թեան խոտ»: Ե. Թ.

մար.—մենք կարող ենք այս անուանել «կիրակիների թողու-
թեան խոտ»։—Ահա մի մարգարիտ. ես կ'ուզէի ձեզ մանու-
շակներ տալ, բայց բոլորը թառամեցան այն օրից, երբ հայրս
մեռաւ։—Ասում են, նորա վերջը բարի եղաւ։—

(Երգում է) Դիմ սիրական անոյշ՝ Ռուբէնն
Է իմ միակ ուրախութիւն։

ՀԱՆՐՏ

Մտածութիւն և վիշտ, կիրք, դժոխքն անգամ
Նա փոխարկում է դէպ 'ի քնքշութիւն
Եւ դէպ 'ի հրապուր։

ՕՓԵԼԻԱ

Մի՞թէ այլ եւս նա չ'է զալու.
Մի՞թէ այլ եւս նա չ'է զալու.
Ոչ, ոչ, մեռաւ սիրականը,
Մտիր մահուան անկողինը,
Եւ այսուհետ էլ չ'է՞ զալու։

Մօրուք ունէր ձեան պէս սպիտակ
Եւ զանգուրքը խարտեաշ սիրուն.

Գնաց, զնա՛ց.

Զուր է մեր լաց.

Ողորմիր, տէր, նորա հոգուն։

Եւ բոլոր քրիստոնեաների հոգուն։ Աղօթում եմ աս
Աստուած։ Աստուած ձեզ հետ։

(Դուրս է գնում Օֆելիա)

ՀԱՆՐՏ

Տեսնում ես այս, ո՞վ Աստուած։

ԹԱԳԱԴՈՐ

Լաւերտ, քո տրտմութեան մասնակից եմ ես.
Մի ժխտիր իրաւունքս։ Դնա առանձնացիր,
Ընարիր իմաստնագոյն բարեկամներիդ,
Եւ թող նո՛քա վճռեն իմ և քո դատը։

Թէ նոքա ուղղակի, կամ թէ կողմնակի
Մեզ մեղսակից դատեն, ապա պատրաստ ենք
Տուժել քեզ մեր թագը, մեր պետութիւնը,
Մեր կեանքը և բոլոր մեր ստացուածքը,
Որպէս ձեզ գոհացում: Բայց թէ չ'է այդպէս,
Յօժարուիր փոխ տալ մեզ համբերութիւնդ,
Եւ մենք գործակցութեամբ հոգուդ հետ միասին
Կը ճգնենք տալ նորան արժան գոհացում:

ՀԱԷՐՑ

Թող այդպէս լինի:
Նորա մահուան ձեւը, գաղտնի թաղումը,
Ոչ գրուադ, ոչ սուր, զրահ, ոսկրերի վերայ
Ոչ վեհ ծէս, ոչ հանգէս, ոչ շքեղ թաղում,
Բոլորը կանչում են այնպէս բարձրագոյն,
Որպէս դա ձայն լինէր երկնքից երկիր,
Որ հաշիւ պահանջեմ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Եւ հաշիւ կը ստանաս:

Թող ուր որ մեղք կայ, այնտեղ տապաւրն բնկնի:
Խնդրեմ, եկ ինձ հետ:

ՏԵՍԱՐԱՆ ՎԵՅԵՐՈՐԴ

Մի այլ սննեակ

Գալիս է ՀՕՐԱՑԻՕ մի ԾԱՌԱՅԻ հետ:

ՀԱՐԱՑԻՕ

Ո՞վ են զբանք, որ ինձ հետ ուզում են խօսել:

ԾԱՌԱՅ

Նաւաստիներ, տէր իմ. նոքա ասում են,

Նամակներ են բերած ձեզ համար:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Թող ներս գան:

Աշխարհի որ կողմից ինձ ողջուն կը գայ,
Եթէ ոչ Համլէտից:

(Մտնում են նախադասներ)

ՆԱԽԱՍՏԻՔ

Աստուած օրհնէ ձեզ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Նոյնպէս ձեզ:

ՆԱԽԱՍՏԻՔ

Եւ կ'օրհնէ, տէր, թէ հաճենայ: Ահա ձեզ մի նամակ,
տէր. դա այն դեսպանիցն է, որ Անգլիա պիտի երթար. եթէ
ձեր անունը Հօրացիօ է, ինչպէս ինձ ասած են:

(Հօրացիօ կարդում է նամակը)

ՀՕՐԱՑԻՕ

«Հօրացիօ, երբ դու այս նամակները կարդացած լինիս,
այս մարդկանց միջոց տուր թագաւորին ներկայանալու. նո-
քա նամակներ պիտի լանձնեն նորան: Հազիւ երկու օր էր,
որ մենք ծովի վերայ էինք, երբ մի ծովահէն, պատերազ-
մական մեծ պատրաստութեամբ, ընկաւ մեր ետեւից: Տես-
նելով, որ մենք շատ դանդաղ ենք առաջատների կողմից,
մենք անճարացած քաջութիւն ձեռնարկինք, և իրարանցման
ժամանակ ես անցայ նոցա նաւի վերայ: Մի ակնթարթում
նոքա անջատուեցան մեր նաւից, և ես, միայնակ, գերի ըն-
կայ նոցա ձեռքում: Նոքա ինձ հետ վարուեցան, որպէս գը-
թասիրտ աւազակներ. բայց նոքա գիտէին, թէ ինչ են ա-
նում. ես պէտք է լաւ փոխարինութիւն անեմ նորանց: Նա-
մակներս հասցրու թագաւորին և դու ինքդ եկ ինձ մօտ
այնպիսի արագութեամբ, որպէս թէ մահուանից փախչելիս
լինէիր: Ես խօսքեր ունիմ քեզ ասելու, որոնցից լեզուդ կապ

կ'ընկնի, և դեռ նոքա շատ թեթեւ են, բաղդատելով նիւթի ծանրութեան: Այս բարի մարդիկ քեզ կ'առաջնորդեն իմ գտնուած տեղս: Ռոգեակրանց և Գիլգենշտերն շարունակում են իրանց ուղևորութիւնը դէպ 'ի Անգլիա. նորանց մասին շատ բաներ ունեմ քեզ պատմելու: Մնաս բարև:

Նա, որ գիտես քոնն է,

Համիլտոն:

Եկէք, ձեր թղթերին ճանապարհ բանամ,

եւ շտապեցէք, որ ինձ ուղեկցէք

Այդ նամակները ձեզ լանձնողի մօտ:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՕԹԵՐՈՐԴ

Մի այլ սննեակ:

Մտնում են ԹԱԳԱՒՈՐԸ և ԼԱԷՐՏ

ԹԱԳԱՒՈՐ

Արդ պէտք է քո խիղճը ինձ անպարտ վճռէ,

եւ ինձ դնես սրտումդ որպէս բարեկամ,

Քանի որ լսեցիր իմաստուն ականջով,

Թէ նա, որ սպանեց քո ազնիւ հօրըդ,

Պառոււմ էր իմ կեանքը:

ԼԱԷՐՏ

Այդ ականքը է:

Բայց ինձ արն ասացէք, ինչո՞ւ ինքներդ

Նորա այդ գործերին չը գիմադրեցիք,—

Այնչափ եղեռնալիւն, մահացու գործեր,

Մինչ զգուշութիւնը, ձեր մեծութիւնը,

Զեր իմաստութիւնը և ամեն այլ ինչ

Պէտք էր ձեզ խթէին:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Օհ, երկու մասնաւոր պատճառների համար,
Որոնք ձեզ, ով գիտէ, թեթեւ թուէին,
Եւ սակայն ինձ համար զօրեղ են նոքա:
Թագուհին, նրա մայրը, գրեթէ ապրում է
Լոկ նորա աչքերով. գալով ինձ՝ նոյնպէս,
(Առաքինութեանս պատճառով լինի
Կամ իմ պատուհասից) Համլէտի մայրը
Այնպէս զուգակից է հոգուս և կեանքիս,
Որ, ինչպէս ամեն աստղ չ'է կարող շարժել
Թէ ոչ իր շրջանում, և ես չ'եմ կարող՝
Եթէ ոչ նրա կողքին: Իսկ միւս պատճառը,
Թէ ինչու յայտնապէս դատաստան չ'արի,
Այն է, որ ամբոխից նա խիստ սիրուած է:
Նոքա, թաթախելով իրանց սիրոյ մէջ
Բոլոր նրա մեղքերը, սրբում են նորանց,
Որպէս այն աղբիւրը, որ փոխարկում է
Փայտը գէսւ 'ի ժայռ, նոյնպէս փոխարկելով
Նորա շղթայքը գէսւ 'ի քնքշութիւն:
Այնպէս որ նետերս չափազանց թեթեւ
Այնքան բուռն հողմի գէմ սլանալու համար՝
Նորից գէսւ աղեղս կը նահանջէին,
Ոչ գէսւ 'ի այն կէտը, որին ուղղած էի:

ԼԱԷՐՏ

Եւ այդպէս ես ունիմ մի հայր սպանած,
Մի քույր, անյուս կերպով խենթութեան մոտնած,
Որի արժանիքը (եթէ գովեստները
Կարող են նահանջել*) կանգնած էր անզույգ
Իր չնիկ ձիւքերով, մեր ամբողջ դարի
Գազաթնակէտի վրայ. բայց կը գալ վրէժս:

*) Այսինքն, եթէ կարող եմ դուրս մի բան, որ մի ժամանակ
գոյութիւն ունեցած է և այլ ևս գոյութիւն չ'ունի: Մ. Թ.

ԹԱԳԱՒՈՐ

Մի խռովիւր քո քունը ալդ բանի համար:
Զը կարծես ես այնչափ մեղի եմ և թուլամորթ,
Որ թող տամ վտանգը մօրուքս քաշէ
Եւ ալդ կատակ կարծեմ: Շուտով ալդ մասին
Նոր բան կը լսես: Գիտես, քո հօրըդ
Ես սիրում էի, և մենք մեզ սիրում ենք,
Եւ ալդ, լոյս ունիմ, քեզ կ'ուսուցանէ
Երևակալել... Ի՞նչ կայ, ի՞նչ նոր լուր:
(Ներս է դալիս մի պատգամաւոր)

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐ

Նամակներ համլէտից. այս՝ ձերդ բարձրութեան
Եւ այս՝ թագուհուն:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Համլէտից. սփ բերեց:

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐ

Նաւաստիներ, տէր իմ. ալդպէս են ասում.
Ես ինքս չ'եմ տեսել. Կլօդիօն լանձնեց ինձ.
Նա ինքն էլ առած էր Բերոզի ձեռքից:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Լաէրտ, պէտք է լսես:— Մեզ առանձին թողէք:
(Ինչու է զոտւմ պատգամաւորը)

«Բարձր եւ արեղ տէ՛ր, ձեզ յայտնի լինի, որ ես մերկ
եղած եմ՝ ձեր թագաւորութեան մէջ: Վաղը ես թոյլտու-
թիւն կը խնդրեմ տեսնել ձեր արքայական աչքերը: Այն
ժամանակ, ձեր ներողութիւնը խնդրելուց յետոյ, ես ձեզ
կը պատմեմ՝ իմ յանկարծակի եւ աւելի եւս զարմանալի
դարձիս պատմութիւնը»: Համլէտ.

Այս ի՞նչ միտք ունի. միւսներն էլ եկած են.

Թէ մի պատրանք է այս, և ոչինչ ուրիշ:

ՀԱՆՐՑ

ձանաչում էք արգեօք նրա ձեռագիրը:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Համլէտի գիրն է այս: Մերիկ... և յետ-գրութեան մէջ
Նա ասում է մինակ. կարող ես բացատրել:

ՀԱՆՐՑ

Ձեմ հասկանում, տէր իմ: Բայց թողէք նա գայ.
Դա կրկին վառում է իմ սրտին ցաւը,
Որ ես պէտք է ապրեմ և ճակատին զարկեմ,
Թէ «դ՛ու ալգպէս արիր»:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Թէ ալգպէս է, Լաէրտ...
Եւ ինչպէս ալգպէս է... ինչպէս ալլապէս...
Կ'ընդունես լսել ինձ:

ՀԱՆՐՑ

Այո՛, տէր արքայ.
Եթէ խաղաղութեան չը հարկադրէք ինձ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Անձիդ խաղաղութեան: Թէ յետ գայ նա այժմ
Իր ճամբորդութիւնից այսպէս արգիւռած՝
Եւ եթէ կամք չ'ունի նորից ձեռնարկել,
Ես նորան կը դրդեմ դէպ 'ի մի արկածք,
Որ այժմ հասուն է մտածութեանս մէջ,
Որի մէջ անկասկած նա մահ կը գտնէ,
Եւ իր մահուան մասին բամբասանքի հոգմը
Ձէ կարող շնչել. ալլ նոյն իսկ մայրը
Ոչ մի դաւ չի գտնի և դիպուած կը կարծէ:

ՀԱՆՐՑ

Տէր, ես ձեզ կը լսեմ. բայց ևս առաւել,

Թէ կարող լինէիք այնպէս կարգադրել,
Որ իմ ձեռքով լինի:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Շատ էլ յարմար է:

Քո երթալուց 'ի վեր շատ անգամ քո վրալ
Խօսք է պատահած, և այդ՝ Համլէտի մօտ,
Մի ձիրքի մասին, որի մէջ, ասում են,
Դու մեծ փալլ ունիս. քո բոլոր ձիրքերը
Միասին խմբուած՝ այնպէս չը շարժեցին
Համլէտի նախանձը, ինչպէս այդ մէկը,
Եւ այդ է իմ աչքում անարժէք մի բան:

ՀԱԼՐՏ

Ինչ ձիրք է այդ, տէր իմ:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Պատանու փեղոյրին մի սին զարդ է այդ,
Եւ սակայն անհրաժեշտ. քանզի պատանուն
Վայել են զարդարուն, թեթեւ հագուստներ,
Ինչպէս չափահասին սամուր, սև շորեր,
Որ պահեն լրջութիւն և առողջութիւն:
Երկու ամիս առաջ կար մեր պալատում
Նորմանդիացի մի մարդ, մի ազնուական:
Ես ինքս տեսած եմ Փրանսիացիներին,
Եւ կռուած նորանց հետ: Նոքա, լիրաւի,
Քաջ են ձիու մէջքին, սակայն այդ քաջը
Կարծես հմալք ունէր, թամբից էր ծլած
Եւ այնպէս հրաշալի խաղեր էր անում
Իր ազնիւ նժուգով, որ կարծես ինքը
Քաջ երիվարի հետ մէկ մարմին լինէր:
Իմ մտածութիւնից այնպէս բարձր էր նա,
Որ խաղեր և ձևեր հնարելու մէջ
Միտքս ետև մնաց նրա արածներից:

ՀԱՆՐՑ

Մի նորման էր նա:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Այո, մի նորման էր:

ՀԱՆՐՑ

Գլուխս գրաւ կը գամ, որ դա Լամօնգն էր:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Ճիշդ դա է:

ՀԱՆՐՑ

Ես նորան լաւ ճանաչում եմ:

Նա իւր բոլոր ազգի անզոյգ գոհարն է:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Նա խոստովանեց քո արժանիքը

Եւ այնպէս հմտութեան գովեստ տուաւ քեզ,

Պաշտպանման արհեստի և վարժութեան մէջ,

Եւ այնպէս ներբողեց սուսերամարտք,

Որ գոչեց. «յիրաւի շքեղ կը լինէր,

Եթէ մէկը քեզ հետ զուգակից գուրս գար»:

Երգում էր՝ իր ազգի զինավարժները

Ոչ շարժում ունէին, ոչ հնարք, ոչ աչք,

Երբ պէտք էր քո ընդդէմ կռուի գուրս գային:

Նորա գովեստները այնպէս շանթեցին

Համլէտի սիրտը նախանձի թոյնով,

Որ էլ դադար չ'ունէր և ոչինչ չ'էր անում,

Եթէ ոչ աղբրսել, հայցել քո գարձը,

Որ քո հետ չափուէր: Արդ, այս բոլորից...

ՀԱՆՐՑ

Այս բոլորից ի՞նչ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Ասա ինձ, Լաէրտ,

Արդեօք քո հայրդ սիրե՞լի էր քեզ,

Թէ միայն տրամութեան լոկ նկարն ես դու:

Մի գէմք առանց սրտի:

ՀԱՆՐՏ

Ի նշո՛ւ էք հարցնում:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ոչ թէ ես կարծում եմ՝ չ'էիր սիրում հօրդ.
Ա. լ քանզի գիտեմ ես, սէրն սկսում է
ժամանակից միայն*), և տեսնում եմ ես
Առօրեայ փորձերով, որ ժամանակը
Նորա կրակ ու բոցը մեղմացընում է:
Սիրոյ բոցի մէջ իսկ կայ մի թաւ պատրոյդ,
Որ նորան մարում է: Ոչինչ չ'է կարող
Մշտապէս լաւ լինել մի և նոյն չափով:
Քանզի լաւութիւնը, դառնալով գեղուն,
Ի վերջոյ մեռնում է իւր իսկ յորդութիւնից:
Այն, ինչ ուզում էինք երբ և իցէ անել,
Պէտք է այդ անէինք, երբ այդ ուզում էինք.
Քանզի այդ «ուզելը» միշտ փոփոխւում է
Եւ ունի թուլացում և յապաղումներ
Այնքան բազմաթիւ, որքան կան լեզուներ,
Որքան ձեռք, որքան գէպք: Եւ լետոյ՝ այս «պէտք է»ն
Նման է շռայլող մի հառաչանքի**),
Որ սփոփանք տալով՝ միւս կողմից մաշում է:
Բայց թող դիմենք խոցի զգալուն կէտին:
Համէ՛տ լետ է դառնում. ինչ պիտի ձեռնարկես,
Որ քեզ ցոյց տաս քո հօր արժանի որդին
Գործով, ոչ բառերով:

*) Դոկտոր ձոնսօն այսպէս է բացատրում այդ մութ հատուածը. սէրը մեր մէջ բնածին չ'է, ոչ էլ էակից մեր բնութեան հետ, այլ ծնւում է մի որոշ ժամանակ, մի արտաքին պատճառից, և լինելով ժամանակի փոփոխութեանց ենթակայ, ինքն ևս փոփոխական է:
Մ. Թ.

**) Մի տարածուած կարծիք է, թէ հառաչանքները տկարացնում են մարդու զօրութիւնը և մաշում են կենսական կարողութիւնքը. այդ պատճառով Շէկսպիր կոչում է՝ մի զուր հառաչանք, մի շռայլող հառաչանք:
Մ. Թ.

ՀԱՆՐՑ

Կոկորդը կը կտրեմ

Եկեղեցու մէջ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ոչ մի վայր, իրաւ,

Չ'է կարող սրբացնել սպանութիւնը:
Վրէժը սահման չ'ունի. բայց, սիրելի Լաէրա,
Կարո՞ղ ես ալս անել. առանձնացած մնալ
Քո սենեակիդ մէջ. Համլէտ, յետ դառնալով՝
Պիտի լսէ անշուշտ, որ դու դարձել ես:
Մենք մարդիկ կ'ուղարկենք, որոնք նորա մօտ
Գովասանեն քեզ և մի նոր փալլ տան
Փրանսիացու քեզ տուած այն ներբողներին
Եւ ձեզ մէկ խօսքով իրար դէմ հանեն,
Եւ ձեր գլուխների վրայ գրաւներ դնեն:
Նա, լինելով անհոգ, ամենավեհանձն
Եւ ազատ որ և է խարդախութիւնից՝
Ձի քննի սրերը, այնպէս որ զիւրութեամբ
Կամ մի քիչ խառնելով՝ դու կարող ես ընտրել
Ձը գուլացրած մի սուր և ճարտար մի զարկով
Առնել հօրդ վրէժը:

ՀԱՆՐՑ

Ես այդպէս կ'անեմ,

Եւ այդ առթի համար ես կ'օծեմ սուրս:
Ես մի իւր եմ գնած ձեռնափաճառից,
Այնպէս մահառիթ, որ եթէ թաթախես
Մի զմեռի նորա մէջ և նորանով հանես
Միակ կաթիլ արիւն, ոչ մի սպեղանի,
Որչափ և հազուագիւտ, որ կազմուած լինի
Ամբողջ տիեզերքի բուժող խոտերից,
Կարէ փրկել մահից, ինչ բան որ նորանով
Միայն ճեղքուած լինի: Այդ թոյնով ես կ'օծեմ

Իմ սրիս ծայրը, ալնպէս որ նորանով
Թէ չնչին մի վէրք տամ, ալդ մահ կը լինի:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Թող ուրեմն ալդ մասին մենք դարձեալ խորհենք
Եւ կշռենք ինչ նպատտ և պատեհութիւն

Թէ ժամանակի, թէ միջոցների

Կարող է օգնել մեզ մեր ձեռնարկի մէջ:

Թէ ալդ չը յաջողուի, և մեր նպատակը

Վատ դործադրութեամբ երևան ելնէ,

Լաւ կը լինէր, թէ բնաւ մենք չ'էինք փորձած:

Ուրեմն ալդ ձեռնարկը պէտք է ունենայ

Իր լեռնապահը, իր մի երկրորդը,

Որին մենք զիմէինք այն պարագայում,

Երբ որ առաջինը 'ի գերեւ ելնէր:

Բայց սուս, թող տեսնեմ...

Մենք հանդիսապէս մի գրաւ կը դնենք

Վեղնից ամեն մէկի ճարպկութեան վերայ...

Ես գտայ...

Երբ ձեր շարժման մէջ դուք կը տաքանաք

Եւ ծարաւ կը լինիք, (ինչ որ ձեր մաքառմամբ

Ել սաստիկ կը դառնայ) և նա խմել կ'ուզէ,

Ես պատրաստ կը պահեմ մի բաժակ նրա համար,

Որից մի ումպ միայն, եթէ պատահմամբ

Նա խոյս տուած լինի քո ժահրոտ սրից,

Բաւ է կտտարելու քո նպատակը:

Բայց հանդարտ, ինչ ձայն է:

(Մտնում է Թաղուհին)

Ինչ կայ, թաղուհիս:

ԹԱԳՈՂԻՇԻ

Մէկ ցաւը դալիս է միւսի ետեւից.

Ոչնպէս արագութեամբ հետեւում են իրար:

Քոյրդ խեղդուած է, Լաէրտ...

ՀԱՆՐՑ

Խեղդուած. օհ. ուր:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Մի ուռենի կայ գետակի ափին,
Որ այն ջինջ ջրի մէջ անդրադարձնում է
Իր գորշ ճիւղերը, որոնցից Օֆելիան
Հիւսում էր իր համար ֆանտաստիկ պսակներ
Պէս պէս ծաղիկներից, սիրուն տունկերից:
Երբ նա վեր էր ելնում թեքուած ճիւղերից
Իր խոտէ պսակը կախելու համար,
Մի նախանձոտ ճիւղ կոտորուեց յանկարծ,
Եւ սաղարթահիւս իր պսակները
Եւ նա ինքն ընկան արտասուալից գետում:
Նորա զգեստները լայն տարածուեցան,
Եւ, որպէս մի սիրեն*), ջրի երեսին
Բռնեցին նորան, այն ինչ նա երգում էր
Հին եղանակներից մէկ մէկ հատուածներ,
Որպէս ոմն անգիտակ իւր իսկ չուառութեան,
Կամ որպէս մի էակ, ծնուած կամ վարժուած
Այդ նոյն տարրի մէջ: Բայց երկար չ'անցաւ,
Երբ նորա հանգերձքը՝ թռչուելուց ծանրացած
Քարշ տուին անբաղդին իր անուշ երգից
Դէպ տղմուտ մի մահ:

ՀԱՆՐՑ

Վայ ինձ, ուրեմն

Քոյրս խեղդուած է:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Խեղդուած, խեղդուած:

ՀԱՆՐՑ (արտասուելով)

Շատ է քեզ այդքան ջուր, իմ խեղճ Օֆելիա:

*) Մովսիս յաւերժահարս, ձկան պոչով:

Ձը պէտք է լամ, ուրեմն. և սակայն ճար չը կայ
Բնութիւնը պահում է իր սովորութիւնը.

Թող ամօթն ասէ ինչ կամենում է.

Երբ սոքա անցնին, դուրս կը դալ կինը*):

Մնաք բարով, տէր իմ: Հրեղէն խօսքեր ունիմ,

Որ ուզում են վառուել. բայց այս խենթ արցունքը

Խեղդում են նորանց:

(Դուրս է գնում)

ԹԱԳԱՒՈՐ

Եկ, երթանք, Գերտրուդ:

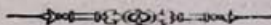
Որչափ տքնել պէտք էր, մինչև կարենայի

Խաղաղել Լաէրտի կատաղութիւնը.

Բայց արդ վախենում եմ, այդ նորից բորբոքուի:

Ուրեմն, հետևենք:

(Գնում են)

*) Այսինքն, երբ այս արտասուներս վերջանան, իմ մէջ այլ
ևս չի մնա ոչինչ կանացի:

the first of the month of January 1871
I have the honor to acknowledge the receipt of
your letter of the 27th inst. in relation to
the matter of the purchase of the land
which you have been so good as to
offer to sell to the Government
and in reply to inform you that the
same has been referred to the
proper authorities for their consideration.

(Signed) J. M. Smith

Secretary of the Interior

Very respectfully,
J. M. Smith
Secretary of the Interior
Washington, D. C.
January 27, 1871

Very respectfully,
J. M. Smith

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՏԵՍԱՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Մի եկեղեցու ըսակ.

Ներսէս եւ մանուկ երկու գերեզմանափոր բրիչներով և այլն:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Մէթէ քրիստոնէական թաղամար պիտի թաղուի այն սնձը, որ ինքն իր կամքով է որոնում իր փրկութիւնը:

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ասում եմ քեզ այժմ. ուրեմն շուտ արա, շինիր գերեզմանը. մեռեալներ քննող պաշտօնակալը նորան տեսել է և հրաման է տուել քրիստոնէական թաղում անելու:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ինչպէս կարելի է այդ, եթէ միայն նա ինքնապաշտպանութեամբ չէ խեղդուած:

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Այո, այդպէս է եղած:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ոչ, պէտք է լարձակողական կերպով եղած լինի. ալլապէս չէ կարող լինել: Քանզի քանը սորանում է. եթէ ես

գիտակցութեամբ ինձ ջուրը ձգեմ, այդ կը լինի մի գործողութիւն, և մի գործողութիւն ունի երեք ճիւղ, այն է՝ գործել, անել և կատարել. հետեւութիւն. նա գիտակցութեամբ իրան խեղդել է:

Բ. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Լաւ, բայց լաիւր, բարի փորող:

Ա. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ներողութիւն: Ահա ջուրը այստեղ. լաւ. ահա մարդը այստեղ. լաւ. եթէ այս մարդը գնա այս ջրի մէջ, այդ նշանակում է, կամայ կամ ակամայ նա գնում է. լաւ ուշ դիր. բայց եթէ ջուրը գալ նորա մօտ և նորան խեղդէ, այդ նշանակում է, որ նա ինքը չ'է խեղդում իրան. հետեւութիւն. նա, որ լանցաւոր չ'է իր մահուան համար, նա չ'է կարճացնում իր կեանքը:

Բ. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Բայց օրէնքն այդ է:

Ա. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Հասկա ինչպէս. անշուշտ այդ է մեռեալները քննութեան օրէնքը:

Բ. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ուզում ես ճիշդը խօսեմ. եթէ այդ օրիորդը բարձր գասակարգից չը լինէր, նորան կը զրկէին քրիստոնէական թաղումից:

Ա. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Այո, այդպէս է. և աւելի ցաւալին այն է, որ մեծ մարդիկ աւելի արտօնութիւն ունին իրանց խեղդելու կամ կախելու, քան իրանց քրիստոնէայ եղբայրները: Դէհ, տուր ինձ բրիչս: Չը կայ աւելի հին ազնուական քան պարտիզ-

պանները, փոս փորողները և գերեզման քանդողները. նոքա Ագամի արհեստն են շարունակում:

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ուրեմն Ագամ ազնուականն էր:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Վա՛հ, նա առաջին մարդն էր, որ զէնքեր*) կրեց:

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ի՞նչ ես ասում. նորա զէնքը սրտեղից էր:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Վա՛հ, դու հեթանոս ես. ինչպէս ես հասկանում Սուրբ Գիրքը: Սուրբ Գիրքն ասում է. Ագամ գետինը փորեց. ինչպէս կարող էր փորել առանց բազուկների**): Մէկ ուրիշ բան էլ կը հաղցնեմ քեզանից. եթէ լաւ պատասխան չը տաս, խոստովանուիր, որ դու աւելի չ'ես քան մի...

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Լաւ է, ասա:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ո՞վ է նա, որ աւելի ամուր է շինում թէ որմնադրից, թէ նաւագործից, թէ հիւսնից:

Բ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Կախաղան շինողը, որովհետեւ նորա շինածը աւելի է ապրում, քան թէ իր հազարաւոր վարձակալները:

Ա. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ես սիրեցի քո սրամտութիւնը, ես իմ հոգիս. կա-

*) Այս բառը (arm) անգլիերէնում թէ զէնք է նշանակում, և թէ բազուկներ և այդ կերպով շինում է մի բառախաղ, որ անկարելի է հայերէն թարգմանել: Մ. Թ.

**) Կամ առանց զէնքերի: Մ. Թ.

խաղանը լաւ է գործում. բայց ինչպէս է լաւ գործում. նա լաւ է գործում գէպ ՚ի նորանց, որոնք չարութիւն են գործում: Հիմա դու չարութիւն ես գործում, ասելով, թէ կախաղանը աւելի ամուր կերպով շինուած է քան եկեղեցին. հետեւութիւն. կախաղանը կարող է բարութիւն գործել: Դէհ, շարունակենք:

Բ. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ասում ես, ով է աւելի ամուր շինում թէ որմնադրից, թէ նաւագործից, թէ հիւանից:

Ա. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Այո, այդ ինչ ասա, և լուծը յետ կ'անենք*):

Բ. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ես իմ հոգիս, հիմա կարող եմ ասել:

Ա. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Դէհ, ասա:

Բ. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Խաչը վկայ, չ'եմ կարող ասել:

(Մտնում են Համլետ, Հորացիո, հետոից)

Ա. ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Բաւական է, որքան ուղեղդ փորեցիր. քո ծոյլ էշը ծեծելով ճանապարհ չի երթալ. և եթէ սորանից յետոյ մի մարդ քեզնից այդ բանը հարցնէ, ասա՝ գերեզման փորողը. նորա շինած տները դիմանում են մինչև վերջին զատաստանի օրը: Դէհ, գնա Եօկանի**): մօտ և բեր ինչ մի կէս լիտր օղի:

(Բ. դերեզմանափոր: դուրս է գնում)

*) Այսինքն, այդ մէկն էլ ասա, և էլ քեզ չ'եմ ձանձրացնի առեղծուածներով, աղատ կը լինիս. ոճը առնուած է Երկրագործական Մ. Թ.

**) Մի գինեկաճառ:
Մ. Թ.

Ա. ԳԵՐԵՋՄԱՆԱՓՈՐ

(Երգում է փորելով)

Պատանութեան մէջ, երբ սիրում էի,
Ոհ, ի՞նչպէս այդ ինձ անոյշ էր թուում,
Եւ ժամանակը ի՞նչպէս թռչում էր
Ուրախ եւ անհոգ եւ կարճ էր տևում:

ՀԱՄԼԷՏ

Այս մարդը ոչինչ չէ գգում ուրեմն իւր գործից. գերեզման շինելիս երգէր:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Սովորովը նորան ընտելացրել է դուրս հետ:

ՀԱՄԼԷՏ

Ճիշդ այդպէս է. ձեռքը որչափ քիչ գործէ, այնքան նուրբ գգացողութիւն կ'ունենայ:

Ա. ԳԵՐԵՋՄԱՆԱՓՈՐ

(Երգում է փորելով)

Բայց ծերութիւնը զաղտուկ քայլերով
Եկաւ թոնկեց ինձ իր ծիրաններով
Եւ ինձ ուղարկեց այս հողում՝ պառկել,
Որպէս թէ աշխարհ ընաւ չ'էի եկել:

(Դուրս է ձգում մի դանդ)

ՀԱՄԼԷՏ

Այս գանգը ժամանակով լեզու ունէր և կարող էր երգել: Ի՞նչպէս այս անպիտանը գետին է շարտում, կարծես Կայէնի ծնօտը լինէր, նորա, որ առաջին սպանութիւնը գործեց: Այս գուցէ մի քաղաքագէտի գագաթն է եղած, որ այժմ այս աւանակը ոտքով հրում է. այնպիսի մի մարդու, որ Աստծուն անգամ կը խաբէր. կարելի չէ միթէ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Կարող է լինել, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Կամ մի պալատականի գլուխը, որ կարող էր ասել. «բարի լոյս, ազնիւ տէր. ինչպէս ես, բարեգութ տէր»։ Այս կարող է լինել միւրդ ալիւնչը, որ գովասանում էր միւրդ ալիւնչի ձիուն, որովհետեւ միտքը դրած էր նորանից մուրալ ալդ. կարելի չ'է։

ՀՕՐԱՑԻՕ

Խնչու չ'է, իշխան։

ՀԱՄԼԷՑ

Վահ, անշուշտ. և այժմ դա պատկանում է ազնուաշուք տիկին որդնին, միտը թափուած, և սրի գագաթին բաղխում է փոս փորողի բրիչը։ Այստեղ կատարւում է մի սիրուն լեղափոխութիւն, եթէ մենք բաւական իմաստութիւն ունենայինք տեսնելու համար։ Այնքան զիւրութեամբ են գոյացուել այս ոսկորները, որ հիմա այսպէս պնտախաղ խաղան նորանցով. իմ ոսկորներս ցաւում են, երբ մտածում եմ գորա վերայ։

Ա. ԳԵՐԵՋՄԱՆՍԿՈՐ (երգում է)

Մի փորիչ միայն եւ մի քրիչ, մի քրիչ,
Եւ իր պատանը մի քիչ սաւան է,
Մի ծակ այս հողում՝ իջրեւ զերեզման,
Այսպիսի հիւրի վայել աշխան է։

ՀԱՄԼԷՑ

Ահա մէկ ուրիշը։ Խնչու չ'է կարելի որ սա մի փաստաբանի գանգը լինի. ուր են հիմա նորա երկսալրաբանութիւնքը, նորա բառախաղերը, նորա արձանագրութիւնքը, նորա կալուածագրերը և նորա հնարագիտութիւնքը. ինչու է հանգուրժում, որ այս կոպիտ թշուառականը խփէ նորա գլխին մի ցեխոտ բահով, և նորա դէմ դատ չ'է բաց տնում դանահարութեան մեղադրանքով։ Հը՛մ. այս մարդը գուցէ իր ժամանակին մի մեծ կալուած գնող է եղած, իր կալուա-

ծագրերով, իր ապահովագրերով, իր դաշնաթղթերով, իր կրկին երաշխաւորներով, իր ընկալագրերով: Այս է արգեօք իր դաշինքների դաշինքը և ընկալագրերի ընկալումը, որ հիմա նորա փափուկ գագաթը լեցուի փափուկ հողով. արգեօք իւր երաշխաւորները և իր կրկին երաշխաւորները կալողացան նորա բոլոր կալուածներէց երաշխաւորել նորա համար աւելի քան մի կտոր գետին, ոչ աւելի լայն և երկայն քան մի զուգ դաշնաթուղթ: Նոյն իսկ նորա կալուածաթղթերը հազիւ կը տեղաւորուին այս սնտուկի մէջ, և նորա ժառանգորդն էլ նորանից աւելի չի տանի իր հետ. այնպէս չ'է:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ո՛չ մի բթաչափ աւելի, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Մագաղաթը ոչխարների կաշուց չ'են շինում միթէ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Այո, իշխան, երբեմն էլ հորթի կաշուց:

ՀԱՄԼԷՏ

Ոչխար և հորթ են նոքա, որոնք յոյս են դնում այդ մագաղաթների վրայ: Ես ուզում եմ խօսել այս պարոնի հետ:—Այս սլւմ գերեզմանն է, բարեկամ:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Իմս, պարոն: (Նրդում է)

Մի ծակ այս հողում իբրեւ գերեզման,

Այսպիսի հիւրի վայել այսքան է:

ՀԱՄԼԷՏ

Իրաւ կարծեմ այդ քոնն է, քանի որ դու դորա մէջ պառկած ես:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Դուք սորա մէջ պառկած չ'էք, պարոն. ուրեմն սա ձե-

ըը չ'է. իսկ ես, ես սորա մէջ պառկած չ'եմ, բայց դարձեալ
սա իմս է:

ՀԱՄԼԷՑ

Դու սուտ ես ասում, քանի որ դու դորա մէջ ես, և
ասում ես դա քոնն է. դա մեռած մարդու համար է, ոչ
թէ կենդանի մարդու. ուրեմն դու սուտ ես ասում:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Դա մի թեթեալութիւն սուտ է, պարոն. դա կը թռչի
ինձնից դէպ 'ի ձեզ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ինչ մարդու համար ես փորում:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ոչ մի մարդու համար, պարոն:

ՀԱՄԼԷՑ

Ուրեմն ինչ կնոջ համար:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ոչ էլ մի կնոջ համար:

ՀԱՄԼԷՑ

Ո՞վ պէտք է թաղուի դորա մէջ:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐ

Մէկը, որ ժամանակով մի կին էր, պարոն. բայց Աս-
տուած հոգին լուսաւորէ. հիմա մեռած է:

ՀԱՄԼԷՑ

Ինչպէս նրբամիտ է թշուառականը. պէտք է սորա
հետ կողմնացոյցով խօսել, եթէ ոչ երկսայրաբանութեամբ
սա մեր հոգին կը հանէ: Գիտէ Աստուած, Հօրացիօ, այս ե-
րեք տարիների ընթացքում ես նկատել եմ, մեր դարը այն-
պէս սրամիտ է դարձել, որ գիւղացու ոտքի մատը մօտեցել

է պալատականի գարշապարին այն աստիճան, որ նորա ոտքի պալարը ցաւացնում է:—Ո՞րքան ժամանակ է, որ դու գերեզման փորող ես.

ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Տարուայ ընդ որ օրերից ես այն օրը սկսեցի, երբ մեր վերջին թագաւոր Համլէտը Փօրթինըրասին լաղթեց:

ՀԱՄԼԷՏ

Ո՞րքան ժամանակ է այդ օրուանից:

ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ա՞յդ էլ չը գիտես. ամեն լիմար կարող է ասել. այդ նոյն այն օրն էր, երբ Համլէտ իշխանը աշխարհ եկաւ, նա որ խելագար է և որին Անգլիա ուղարկեցին:

ՀԱՄԼԷՏ

Լաւ, աստ տեսնենք, ինչու Անգլիա ուղարկեցին նորան:

ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Վահ, որովհետեւ խելագար էր. նա այնտեղ խելքի կը գայ. կամ եթէ չը գայ էլ, այնտեղ այնքան վնաս չ'ունի:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչպէս:

ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Այնտեղ նորա խենթութիւնը նկատելի չի լինի. այնտեղ մարդիկ նորանից պակաս խենթ չ'են:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչպէս պատահեց, որ նա խելագարուեց:

ԳԵՐՆԶՄԱՆԱՓՈՐ

Ասում են շատ տարօրինակ կերպով:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչպէս տարօրինակ կերպով:

ԳԵՐՆՁՄԱՆԱՓՈՐ

Ես իմ հոգիս, հէնց այն կերպով, որ խելքը կորցրեց:
ՀԱՄԼԷՑ

Ի՞նչ հիման վրայ:

ԳԵՐՆՁՄԱՆԱՓՈՐ

Վահ, այստեղ, Դանեմարքայի հիման վրայ: Ես այստեղ
ժամահար եմ եղած, տղամարդ և պատանի, երեսուն տարի:
ՀԱՄԼԷՑ

Ո՞րչափ ժամանակ մի մարդ կարող է հողի տակ մնալ
առանց փթելու:

ԳԵՐՆՁՄԱՆԱՓՈՐ

Անկեղծը, եթէ նա մեռնելուց առաջ փտած չը լինի
(ինչպէս որ շատ բոլորտ գիականեր ենք ունենում այս օրե-
րում, որոնք գետին չը դրած քայքայւում են), ութը ինը
տարի կը գիմանայ ձեզ համար. մի կաշեգործ անպատճառ
ինը տարի կը գիմանայ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ի՞նչու մի կաշեգործ, և ոչ մի այլ ոք:

ԳԵՐՆՁՄԱՆԱՓՈՐ

Ի՞նչու. նորա համար որ նորա կաշին այնպէս հաստա-
ցած է իր արհեստից, որ երկար ժամանակ ջուրը նորա մէջ
չէ կարող թափանցել. և այդ ջուրը սարսափելի կործանիչ է
այդ շանսատակ գիական: Ահա մի գանգ, որ հողի տակ մնա-
ցել է ամբողջ քսան և երեք տարի:

ՀԱՄԼԷՑ

Որք գանգն էր այդ:

ԳԵՐՆՁՄԱՆԱՓՈՐ

Մի շուն շան որդի խելագարի. ո՞րի գանգն է, եթէ
կարող ես ասել:

ՀԱՄԴԷՑ

Խնչ գիտենամ:

ԳԵՐԵՉՄԱՆԱՓՈՐ

Փանտախտը տանէ այդ կատաղած շանը. մի անգամ մի սրուակ Հոենոսի գինի թափեց գլխիս: Այս գանգը, պարոն, Եօրիկի գանգն էր, թագաւորի խեղկատակի:

ՀԱՄԴԷՑ

Այս:

ԳԵՐԵՉՄԱՆԱՓՈՐ

Հէնց այդ:

ՀԱՄԴԷՑ

Վայ քեզ, խեղճ Եօրիկ! — Ես նորան ճանաչում էի, Հօրացիօ. անասելի կերպով սրախօս մաքդ էր. Խնչ լաւ երևակայութիւն ունէր. հազար անգամ նա ինձ ման է ածել իր ուսերի վրայ, և հիմա որքան զգուելի է դա. սիրտս խառնում է: Այստեղ էին կախուած այն շրթունքները, որ չը գիտեմ քանի քանի անգամ համբուրած եմ: Ո՛ւր են քո կատակներդ, քո ծաղրածութիւնքդ, քո երգերդ, քո ուրախ սրախօսութիւնքդ, որոնք բոլոր սեղանի նստողներին ծիծաղից ճայթեցնում էին: Չը կայ դորանցից ոչ մէկը հիմա, որ ծաղրէ քո սեպհական կրճտող ատամներդ, ծնօտը ցած ընկած: Հիմա գնա տիկին այսինչի սենեակը և ասա նորան, որ եթէ մի մատնաչափ շալար քսէ երեսին, դարձեալ վերջ 'ի վերջոյ այս շնորհքին պիտի հասնի, և այսպէս ծիծաղացրու նորան: — Խնդրեմ, Հօրացիօ, մէկ բան հարցնեմ քեզնից:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Խնչ բան, իշխան:

ՀԱՄԴԷՑ

Կարծում ես, Աղէքսանդրն էլ այս շնորհքն ունէր հողի մէջ:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Անշուշտ:

ՀԱՄԼԷՑ

Եւ այսպէս գարշելի հոտ ունէր, փռւհ:

(Ի՛նչ է՝ մզում գանդը)

ՀՕՐԱՅԻՕ

Անպատճառ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ի՜նչ ստոր գործածութեանց ենք վերադառնում, Հօրացիօ: Մի՛թէ երեւակայութիւնը չ'է կարող պատկերացնել իր առաջ Աղէքսանդրի ազնիւ փոշին մինչև այն ըսպէն, երբ դա ծառայում է մի տակառի ծակը խցելու:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Այդպէս քնները նշանակում է շատ հետաքրքրութեամբ քններ:

ՀԱՄԼԷՑ

Ոչ, ես իմ հոգիս. բնաւ երբէք. մենք կարող ենք բաւական պարկեշտութեամբ հետեւել նորան մինչև այն կէտը և առանց չափազանցութեան հասցնել նորան մինչև այն տեղ֊օրինակ. Աղէքսանդր մեռաւ, Աղէքսանդր թաղուեցաւ, Աղէքսանդր փոշի դարձաւ. փոշին հող է. հողից ցեխ ենք շինում, և ինչո՞ւ այդ ցեխից, առ որ փոխարկուած է Աղէքսանդրը, չ'է կարելի խցել մի գարեջրի տակառի ծակը:

Մեծափառ Կոստարը մնաւ, հող դարձաւ

եւ մի ծակ խցելու նա խցան դարձաւ.

Այն հողը, որ աշխարհ տարտում էր շուրից,

Գոցում է պատի ծակ ճմռնուայ ըուլից:

Բայց սուս, սուս. թագնուենք, թագաւորը գալիս է:

Մտնում են Թաղաւորը, Թաղուհին, Լաւրտ. Օթիկիայի դիակը բնութում են պարտականներով և բահնաններով:

Թագուհին և բոլոր պալատականքը:
Բայց ո՛ւմ գիտին է այս, որին խմբովին
Հետևում են այսպէս թերի ծէսերով:
Այս մի նշան է, որ հանգուցեալը
Յուսահատ ձեռքով վերջ է տուած իր կեանքին:
Անշուշտ պէտք է լինի մի բարձր դասից:
Թագնուհնք և դիտենք:

ՀԱՆՐՏ

Ի՞նչ ուրիշ ծէս կա:

ՀԱՄԼԷՏ

Ահա Լաէրտը, մի ազնիւ պատանի.
Նայիր:

ՀԱՆՐՏ

Ի՞նչ ուրիշ ծէս:

ՔԱՀԱՆԱՅ

Մենք նորա թաղմանը այնքան շուք տուինք,
Որչափ որ օրէնքով մեզ արտօնուած էր:
Նորա մահը, գիտէք, կասկածելի էր,
Եւ թէ մեծ հրամանը չը լուծէր կարգը,
Նա պէտք է ամփոփուէր անսուրբ հողի մէջ
Մինչև վերջին փողը: Սուրբ աղօթքի տեղ՝
Կաւ, քար, ցեխ կը ձգուէր իր մարմնի վերայ:
Այն ինչ ահա նորան թոյլատրուած է
Կուսական պսակներ*), մանկամարդի ծաղկունք,
Եւ զանգակ, և թաղում:

ՀԱՆՐՏ

Եւ ոչինչ:

*) Հին Ասքսոնական մի սովորութիւն է եղած մանկամարդի
գերեզմանի վրայ պսակներ դնել: Մ.Թ.

ՔԱՀԱՆԱՅ

Ոչինչ:

Մեռելոց պաշտօնը մենք կ'անարգէինք,
Եթէ մենք երգէինք մի հոգեհանգիստ
Կամ այնպիսի ծէսեր, որոնք արժան են
Անդորր հոգիներին:

ՀԱԷՐՏ

Դրէք հողի մէջ:

Թող նորա գեղանի, անարատ մարմնից
Մանուշակներ բուսնին: Լսիր, խիստ քահանայ,
Իմ քոյրս կը դառնայ մի փրկիչ հրեշտակ,
Մինչդեռ դու կը գոռաս դժոխքի տակում:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչ, Օֆելիան է այս:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Անոյշներ անոյշին:

(Մաղկներ է փռում)

Օհ, երթան բարով: Ես յոյս ունէի,
Դու պիտի լինէիր Համլէտիս կինը.
Հարսնեկան մահիճըդ պիտի պճնէի,
Ո՛վ անոյշ մանկամարդ, ոչ թէ դամբանըդ:

ՀԱԷՐՏ

Եռապատիկ անէծք, երեք տասն անգամ
Այն անիծեալ գլխին, որի չար գործը
Քո հանճարեղ խելքից զրկեց քեզ այսպէս:
— Դեռ մի թափէք հողը, մինչև մի անգամ էլ
Իմ բազուկներին մէջ գրկեմ ես նորան:

(Լալըտ զատկում է դերեզմանի մէջ)

Դէհ, հիմա զիգեցէք ձեր բոլոր հողը,
Մեռեալն ու կենդանին թաղեցէք տակը,

Մինչև այս հարթ գետնից մի լեռ բարձրացնէք,
Աւելի բարձրաբերձ քան հին Պելիոնը,
Քան թէ երկնագագաթ կապուտն Ոլիմպոս:

ՀԱՄԼԷՏ (յառաջանալով)

Ո՞վ է դա, որի վիշտն այսպէս գոռալով
ձողումարանում է. որի ցաւի ոճը
Թափառող աստղերին բողոք է բառնում
Եւ նորանց ստիպում կանգնել և լսել,
Որպէս ունկնդիրներ, զարմացքից սարսափ:
Այս ես եմ ահա,

(ցատկերով գերեզմանի մէջ)

Համլէտ Դանիացին:

ԼԱԼՐՏ (յարձակուելով Համլէտի վրայ)

Դուք տանէ հողիդ:

ՀԱՄԼԷՏ

Լաւ չ'ես աղօթում:

Խնդրեմ, քաշիր ձեռքըդ իմ կոկորդիցս.
Քանզի թէև չ'եմ ես մաղձոտ և անզուսպ,
Բայց իմ մէջ մի բան կալ խիստ վտանգաւոր,
Որից թող երկնչի իմաստութիւնդ:
Յետ քաշիր ձեռքդ:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Բաժնեցէք զորանց:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Համլէտ, Համլէտ:

ԱՄԵՆՔԸ

Պարոններ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Հանդարտուեցէք, տէր իմ:
(Սկստաւորները բաժնում են նորանց)

ՀԱՄԱԼԻՑ

Վահ, ես ալդ մարդու հետ պէտք է մարտնչեմ
Այս վէճի վերայ, մինչև որ թարթիչքս
Այլ ևս անթարթ դառնան:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ոհ, որդիս, ինչ վէճ:

ՀԱՄԱԼԻՑ

Ի՞նչ. Օֆելիային ես սիրում էի.
Քառսուն հազար եղբոր միացած սէրը
Չ'են կարող գոյացնել գումարն իմ սիրուս:
— Ի՞նչ կ'անես նրա համար:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Օհ, խենթ է նա, Լաէրու:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ի սէր Աստուծոյ, ներեցէք նորան:

ՀԱՄԱԼԻՑ

Յոյց տուր ինձ ինչ կ'անես. կը լսւս, կը կռուիս.
Քեզ քաղցից կը սպանես, քեզ ծիւ ծիւ կ'անես.
Էզբլը*) կը խմես, կոկորդիլոս կ'ուտես.
Ալդ ես էլ կ'անեմ:— Եկել ես մորմոքել,
Յաղթել ինձ ցատկելով նրա գերեզմանում,

*) Էզբլ երկի մի գետի անուն է եղած, բայց յայտնի չ'է թէ ինչ գետի. կրիտիկոսները շատ տարբեր գաղափարներ են յայտնած այս մասին, որ մենք զանց ենք առնում մէջ բերել, որովհետեւ ապացուցուած ոչ մի եզրակացութեան չ'են յանգել. Գերմանացի երկու թարգմանիչը Շլէգել այսպէս է թարգմանած. նեղոսը կը խմես:

Նորա հետ հողի տակ կենդանի թաղուիլ:
Այդ ես էլ կ'անեմ: Լեռներէնց ես խորխորում:
Թող միլիոն արտավար դիզեն նրանք մեր վրայ,
Մինչև որ մեր կոտոր իր ճակատն այրէ
Հրեղէն գօտու հանդէպ, և Օսսան *) նրա մօտ
Մի պզուկ դառնայ. և թէ դու պոռաս,
Ես էլ կը մռնչեմ նոյնչափ, որչափ դու:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Այս լոկ խենթութիւն է, և այսպէս պահ մի,
Այդ բուռն տազնապը կը լլկէ նորան:
Յետոյ այնպէս հեզ է, որպէս էգ աղանձին
Երբ նա դուրս է հանած մի գոլգ ոսկի ձագ,
Եւ նա լուռ կը նստի խոհուն, գլխիկոր:

ՀԱՄԼԷՑ

Լսիր ինձ, պարոն. ինչ է պատճառը,
Որ ինձ հետ վարւում ես այսպէս բիրտ կերպով:
Ես միշտ սիրած եմ քեզ. բայց ոչինչ, հոգ չ'է.
Թող Հերկուլէսն ինքը կարողացածն անէ.
Կատուն կը մլաւէ, շունը կը հաչայ:

(Գնում է)

ԹԱԳԱՆՈՐ

Խնդրում եմ, Հօրացիօ. հետևիր նորան:

(Հօրացիօ դնում է)

(Լաւրտին)

Պէտք է դու զօրացնես համբերութիւնդ
Անցեալ գիշերուայ մեր խօսակցութեամբ.
Այդ գործին ինքներս մենք մղում կը տանք:
— Իմ սիրելի Գերարուդ, պէտք է որդուդ վրայ
Մի հսկող կարգես:— Այս գերեզմանը

*) Օսսան մի լեռ է Թիսալիայում, Ոլիմպոս լեռան ղիմաց:
Մ. Թ.

Մի կենդանի շիրիմ պէտք է ունենայ.
Եւ շուտով կը տեսնենք անգործաւէտ մի ժամ:
Դէ՛հ, մինչև այն օրը համբերութեամբ գործենք:

ՏԵՍԱՐԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Մի դահլիճ պալատի մէջ:

Մտնում են ՀԱՄԼԷՏ և ՀՕՐԱՑԻՕ

ՀԱՄԼԷՏ

Այս մասին այսքան. արդ, անցնենք միւսին:
— Արդեօք լիշո՞ւմ ես դու բոլոր դէպքերը:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Յիշե՛լ այդ, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Կարծես թէ մղոււմ էր մի տեսակ պայքար,
Որ քունս կտրոււմ էր, և սլառկած էի
Աւելի անհանգիստ իմ անկողնիս մէջ,
Քան ըմբոստ նաւաստիք շղթայի ներքոյ:
Ես յանդգնարար, և փառք յանդգնութեան,
Քանզի թող գիտենանք, յանդգնութիւնը
Մեզ յաճախ օգնոււմ է, երբ դերև են ելնում
Մեր բոլոր նրբամիտ դաւերն ու հնարքը:
Այդ պէտք է ցոյց տար մեզ, թէ մի Աստուած կայ
Որ ձեռակերպոււմ է մեր նպատակքը,
Որչափ և բիրտ կերպով մենք տաշենք նորանց*):

*) Դոկտոր ձոնսոն այսպէս է բացատրում այս հատուածը.
Համէնտ պատմելով իւր խուռափելիւ պատմութիւնը սկսում է այսպէս. «Ես յանդգնարար...—և անմիջապէս նորա միտքը զրադոււմ է խորհրդածելով մարդկային իմաստութեան տկարութեան վրայ, և

ՀՕՐԱՑԻՕ

Դորան կասկած չը կայ:

ՀԱՄԼԷՑ

Խուցիցս ելնելով՝

Ծովային վերարկուս շուրջս փաթաթած,
Մթում խարխափեցի նորանց գտնելու.
Փափազիս հասայ, ծրարը ձեռքս եկաւ,
Եւ ապա քաշուեցայ նորից սենեակս:
Այսպէս, սիրտ առած, իմ կասկածներս
Իսպառ մոռանալով պատշաճութիւնքը՝
Այն մեծ հրովարտակի կնիքը կոտրեցի,
Որի մէջ, Հօրացիօ, ես ինչ եմ գտնում.
— Մի արքայական աւագակութիւն,
Մի բացորոշ հրաման, (շատ լաւ համեմուած
Հազար կերպ փաստերով և պատճառներով
Դանիոյ և Անգլիոյ փրկութեան մասին,
Վահ, այնպէս հրէշներով և ճիւղներով,
Եթէ երբ և իցէ ես ազատուէի.)
Մի հրաման, որ իսկոյն, կարգացուէր թէ չ'է,
Առանց միջոց տալու, որ սրեն տապալը,
Գլուխս կտրէին:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Վահ, ինչ էք ասում:

ՀԱՄԼԷՑ

Ահա հրամանը. կարգա, երբ ազատ ես:
Բայց այժմ լսիր ինձ, թէ ես ինչ արի:

ասում է. «Թող զխոնանք, թող յիշենք. որ յանդիմութիւնը մեզ յա-
ճախ օգնում է, երբ 'ի դերե եմ ելնում մեր բոլոր նրբամիտ դա-
ւերն ու հնաբքը. որից երևում է, թէ «կայ մի Աստուած», որ շարու-
նակ հսկում է մեր նպատակներ և ճակատագրի վրա: Ծ. Թ.

ՀՕՐԱՑԻՕ

Պատմեցէք, խնդրեմ:

ՀԱՄԼԷՑ

Այսպէս ձուղակ ընկած սրիկաների մէջ,
Նախ քան ես խելքիս հետ խորհուրդ անէի,
Նա արդէն գտել էր փրկութեան ճարը:
Նստայ, շարադրեցի մի նոր հրովարտակ
Լաւ գեղազրութեամբ, այն ինչ երբեմն
Պետական մարդկանց պէս ես կարծում էի
Գեղեցիկ գրելը մի ստորութիւն է,
Եւ շատ ջանք արեցի, որ այդ մոռանամ.
Եւ, պարոն, այդ գէպքում դա ինչ լաւ փրկեց:
Ուզում ես իմանալ, թէ ինչ գրեցի:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Այո, տէր:

ՀԱՄԼԷՑ

Արքայից մի սաստիկ հրաման:

— Քանի որ, գրեցի, Անգլիան եղած է
Անխարդախ հարկատուն Դանեմարքայի,
Քանի որ նոցա մէջ փոխադարձ սէրը
Որպէս դալար դափնի պէտք է միշտ ծաղկի,
Քանի որ տակաւին խաղաղութիւնը
Պէտք է պսակ կապէ հասկերից հիւսուած
Եւ երկու ազգերի սիրոյ կապ դառնայ,
Եւ ուրիշ այդ տեսակ շատ «քանի որ»-ներ
Ծանրակշիռ բառերով, — որ, 'ի տես նամակիս,
Առանց որևիցէ ուրիշ քննութեան,
Նա պէտք է ենթարկէ թղթաբերներին
Վայրկենական մահուան, ոչ իսկ թոյլ առլով
Որ խոստովանք անեն:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ի՞նչպէս կնքեցիք:

ՀԱՄԼԷՑ

Վահ, նոյն իսկ այդ բանում կար Աստծու մատր:
Քսակիս մէջ ունէի իմ հօրս կնիքը,
Որ նախատիպն էր Դանիական դրոշմի.
Գրուածը ծալեցի միւս թղթի ձևով,
Ստորագրեցի, կնքով դրոշմեցի,
Եւ զգուշութեամբ դրեցի նոյն աեղը
Աննկատ դարձնելով փոփոխութիւնը:
Հետեւեալ օրը ծովամարտն եղաւ,
Եւ լետոյ եղածը դուք գիտէք արդէն:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ուրեմն Գիլգենշտերն և Ռոզենկրանցը
Քալլում են գէսլ 'ի մահ:

ՀԱՄԼԷՑ

Վահ, ալ մարդ, անշուշտ:

Նոքա այդ պաշտօնին սիրահար էին.
Խիղճս ինձ չ'է տանջում այդ մարդկանց մասին.
Նոցա չար գործն էր իրանց կործանողը:
Վտանգաւոր բան է, երբ նուստ ընութիւնը *)
Մտնում է երկու մեծ ախոյեանների
Զայրոյթից բորբոքուած սրերի մէջտեղ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Վահ, այդ ինչ տեսակ մի թագաւոր է:

ՀԱՄԼԷՑ

Զ'էս կարծում, այսուհետ այդ իմ վրայ պարտք է.
Նա որ սպանած է իմ թագաւորիս,
Մօրս պոռնիկ շինած, որ խլրտած է

*) Այսինքն, երբ ստոր դասակարգի մարդիկ մտնում են երկու բարձրաստիճան ախոյեանների զայրոյթից բորբոքուած սրերի մէջ-տեղ:

Իմ քաղցըր լոյսերիս և գահիս մէջ տեղ,
Ձգած է իր կարթը որսալու համար
Նոյն իսկ իմ կեանքը ալսպիսի դաւով,
Միթէ այդ կատարեալ արդարութիւն չ'է,
Տալ նորան իր վարձը նոյն իսկ այս բազկով:
Եւ միթէ նզովքի արժանի գործ չ'է՝
Թոյլ տալ, որ մեր բնութեան այդ ուտիչ որդը
Նոր աւերմունք գործէ:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Շուտով Անգլիայից կը լայտնեն նորան,
Ինչ ելք է ունեցել նորա հրամանը:

ՀԱՄԼԷՑ

Այո, շուտով: Բայց ալժամ միջոցը իմս է.

Մի մարդու կեանքը չ'է ոչինչ աւելի

Քան թէ ասել մէկ *):

Բայց շատ տխուր եմ ես, սիրելի Հօրացիօ,

Որ ես ինձ մոռացալ դէպ 'ի Լաէրտը.

Քանզի տեսնում եմ ես իմ դատիս պատկերով

Նրա դատի պատկերը**): Ես կարող եմ թուել

Նորա պէսպէս ազնիւ յատկութիւնները.

Սակայն նորա վշտի այդ լոխորտանքը

Բորբոքեցին իմ մէջ ամենայաղթ մի կիրք:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Սուս. ո՞վ է:

(Մտնում է Օլրիկը)

Օ.ՋՐԻԿ

Ձերդ պայծառութեան գալուստը բարի:

*) Համէտ ասում է. «այո, շուտով. բայց մինչև այդ լրի գալը
ժամանակամիջոցը իմս է, և մի մարդու կեանքը ոչնչացնելը մի ակըն-
թարթի բան է,— չէ ոչինչ աւելի, քան թէ ասել մէկ. Մ. Թ.

**) Այսինքն ես, որ կորցնելով իմ հօրս, այսպէս վրէժխնդիր եմ
նորա մահուան մասին, չեմ դարմանում, որ նա ևս վրէժխնդիր է իւր
հօր մահուան մասին: Մ. Թ.

ՀԱՄԼԷՑ

Շնորհակալ եմ, պարոն:

(Հորացիոյին)

Ճանաչում ես դու

Այս ջրի ճանճին:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Ոչ, ազնիւ իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ուրեմն երանի քեզ. քանզի սորան ճանաչելը մի մեղք է: Նա շատ հոգեր ունի, և արգաւանդ հոգեր: Թող մի գազան լինի գազանների թագաւոր, այն ժամանակ նորա ախոռը կը գնեն թագաւորի սեղանի վրայ: *) Սա մի կաշաղակ է, բայց, ինչպէս ասեցի, շատ հարուստ իր ունեցած ցեխով:

ՕԶՐԻԿ

Ազնիւ տէր, եթէ Զերդ Բարձրութեան հսճոյ լինէր, ես կ'ուզէի մի բան հաղորդել ձեզ Նորին Վեհափառութեան կողմից:

ՀԱՄԼԷՑ

Ես պատրաստ եմ ընդունել ձեր պատգամը ամենայն ուշադրութեամբ. բայց գործածեցէք ձեր գլխարկը, ինչ բանի համար որ շինուած է. դա գլխի համար է:

ՕԶՐԻԿ

Շնորհակալ եմ Զերդ Բարձրութիւնից. շատ շոք է:

*) Այսինքն, թող մի մարդ, որ և է ստորութեան մէջ իր համանմաններից գերազանց լինի, այն ժամանակ նա ընդունելութիւն կը գտնի թագաւորի սեղանի վրայ: Մ. Թ.

ՀԱՄԼԷՑ

Ոչ, հաւատացէք ինձ. շատ ցուրտ է: Հոգմը հիւսիսալին է:

ՕԶՐԻՆ

Այո, բաւական ցուրտ է, իշխան, իրաւի:

ՀԱՄԼԷՑ

Եւ սակայն, կարծեմ, շատ խեղդող և տաք օդ է, կամ գուցէ իմ խառնուածքը . . .

ՕԶՐԻՆ

Սաստիկ շոք է, իշխան, սաստիկ խեղդող օդ է քիչ է մնում որ . . . չեմ կարող ասել որքան շոք է:— Տէր իմ, Նորին Վեհափառութիւնը խնդրեց ինձնից ձեզ լուր տալ, որ նա մի մեծ գրաւ է գրել ձեր գլխի վրայ. տէր իմ, ահա թէ ինչի համար

ՀԱՄԼԷՑ

Աղաչում եմ ձեզ, լիշեցէք որ . . .

(Համբոյս նշան է անում, որ նա դիտարկը դնէ:)

ՕԶՐԻՆ

Ահ, թողնենք, իմ ազնիւ իշխան. ինձ համար այսպէս լաւ է, իսկապէս: Իշխան, այս օրերս պալատն է եկել Լաւերտը. հաւատացէք ինձ, իշխան, մի կատարեալ ճէնտէլմէն, լի ամեն տեսակ պատուական յատկութիւններով, շատ հաճելի ընկերակցութեամբ և շքեղ արդուգարդով: Իսկապէս, եթէ լաւ գատենք նորա արժանիքը, կարող ենք ասել, որ նա բարեկիրթ դասի ուղեցոյցը և օրացոյցն է, որովհետեւ դուք կը գտնէք նորա մէջ ամեն այն յատկութիւնքը, որ մի ճէնտէլմէն կուզենար ունենալ և նորանցից օրինակ առնել:

ՀԱՄԼԷՑ

Պարոն, նորա նկարագրութիւնը ոչինչ չ'է կորցնում ձեր բերնով, թէև, գիտեմ, եթէ ուզենք մանրամասնաբար թուել

նորա լատկութիւնքը, այդ կը խառնաշփոթէր լիշողութեան
թուաբանութիւնը, և սակայն դեռ անկատար կը լինէր՝ բազ-
մաթեմով նորա արագ թուիչքի հետ: Բայց, ճշմարտութեամբ
գովասանելով՝ ես նորան համարում եմ մի վեհ հոգի, և նո-
րա էութիւնը այնչափ ազնիւ և շնաշխարհիկ, որ նորան
լաւ նկարագրելու համար պէտք է ասել, որ նորա նմանը
նորա հայելին է, և ով որ ուզէ գծագրել նորան, նորա
ստուերը կը շինէ, ոչինչ աւելի:

Օգրոյն

Ձերդ Բարձրութիւնը ամենից անսխալ կերպով խօսում
է նորա վրայ:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչ վերաբերութիւն ունի դա մեզ, պարոն. ինչու հա-
մար ենք զարգարում այդ պարոնին մեր այս հում նկարա-
գրութեամբ:

Օգրոյն

Ի՞նչպէս, իշխան:

ՀՕՐԱՅԻՕ

Չ'է կարելի հասկանալ մի այլ լեզուով. անշուշտ կարող
էք, տէր:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչ կարևորութիւն ունի մեզ համար այդ պարոնի լիշա-
տակութիւնը:

Օգրոյն

Լաէրտի:

ՀՕՐԱՅԻՕ (Համլէտին տամնին)

Սորա քսակը դատարկուած է արգէն. սորա բոլոր ոսկի
բառերը սպառուած են:

ՀԱՄԼԷՏ

Այո, Լաէրտի, պարոն:

Օգորհի

Ես գիտեմ, որ դուք անդէտ չ'էք.....

ՀԱՄԼԷՏ

Երանի թէ դուք այդ գիտենայիք, պարոն. սակայն, ես
իմ հոգիս, թէ գիտենայիք, դա այնքան մեծ պատիւ չ'էր
լինի ինձ համար:—Լաւ, պարոն:

Օգորհի

Դուք անգէտ չ'էք, թէ Լաէրտ ինչպէս գերազանցում է:

ՀԱՄԼԷՏ

Ես չ'եմ համարձակուում խոստովանուիլ այդ. այդ կը
նշանակէր՝ ես կամենում եմ ինձ բաղդատել նորա հետ գե-
րազանցութեան մէջ, բայց մէկ մարդ լաւ ճանաչել նշանա-
կում է նորա անձնաւորութիւնը լաւ ճանաչել:

Օգորհի

Իշխան, ես կամենում եմ խօսել նորա գերազանցու-
թեան մասին զինախաղի մէջ. բայց ըստ այն համբաւի, որ
նա վայելում է մարդկանց մէջ, նա իր կատարելութեան մէջ
չ'ունի իր զոյգը:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչ է նորա գէնքը:

Օգորհի

Սուր և դաշոյն:

ՀԱՄԼԷՏ

Այդ նորա գէնքերից երկուսն է. յետոյ...

Օգորհի

Թագաւորը, իշխան, նորա հետ դրաւ է եկել վեց Բար-
բարիայի ձիանք, որոնց գէմ Լաէրտ դրաւ է եկել, որչափ
գիտեմ, վեց ֆրանսիական սրեր և դաշոյններ, իրանց պարագա-
ներով, օրինակ գօտիներ, սրակապներ, և այլն: Այս քարշողիկ-

ներից երեքը խկապէս շատ զեղարուեստական են, բոլորովին համապատասխան դաստակներին, վերին աստիճանի գողտրիկ քարշողիկներ, և շատ հանճարեղ կերպով կերտուած:

ՀԱՄԼԷՏ

Ի՞նչ է նշանակում քարշողիկներ:

ՀՕՐԱՅԻՕ (Համբարին առանձին)

Ես գիտէի, որ պէտք է լուսաբանուէիք լուսանցքով *), մինչև որ կարողանալիք հասկանալ:

ՕԶՐԻԿ

Քարշողիկներ, իշխան, նշանակում է սրահապներ:

ՀԱՄԼԷՏ

Այդ ոճը աւելի յարմար կը լինէր նիւթին, եթէ մենք մեր կողմերից թնգանօթներ քարշ տալինք, բայց քանի որ այդպէս չ'է, ես կ'անուանեմ սրահապներ: Բայց շարունակիր: Վեց Բարբաբիայի ձիանք մէկ կողմից, միւս կողմից վեց Ֆրանսիական սրեր, իրանց պարագաներով և երեք հանճարեղ կերպով կերտուած քարշողիկներով, այդ է Ֆրանսիական գրաւը Դանիականի դէմ: Բայց ինչք՝ վրայ է այդ գրաւը, ինչ որ ասում էք:

ՕԶՐԻԿ

Թագաւորը, իշխան, պնդում է, թէ տասներկու շարժման մէջ նա չ'է կարող ձեզ տալ աւելի քան երեք զարկ. իսկ նա պնդում է, թէ տասներկու զարկ կը տայ ինը շարժման մէջ, և պատրաստ է անմիջապէս փորձով ցոյց տալ, եթէ միայն Ձերդ Բարձրութիւնը շնորհէր մի պատասխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Իսկ եթէ ես պատասխանեմ ո՞չ:

*) Դոկտոր Վարրուբրտոն իրաւապէս նկատում է, որ հին զրքերի մէջ որ և է բացաղբութիւն կամ լուսաբանութիւն գրւում էր զրքերի լուսանցքի վրայ, ինչպէս մինչև այսօր պարսկերէն զրքերի մէջ. Մ. Թ.

ՕԶՐԻՊ

Ես ուզում եմ ասել, եթէ համաձայնուէիք ձեր անձը փորձի ենթարկելու:

ՀԱՄԼԷՑ

Պարոն, ես այստեղ դաճիճի մէջ փայլում եմ: Եթէ հաճոյ է նորին Վեհափառութեան, ալժամ օրուայ այն ժամն է, երբ ես զբօսնում եմ և օդ եմ շնչում, թող սրերը բերեն. եթէ այդ պարոնը յօժար է, և թագաւորը իր մտադրութեան մէջ հաստատ, ես, եթէ կարող եմ, կը շահեմ նորա համար, իսկ եթէ ոչ, կը շահեմ միայն ամօթ ինձ համար, և չնչին հարուածները:

ՕԶՐԻՊ

Այդպէս յայտնեմ ձեր կողմից:

ՀԱՄԼԷՑ

Այո, այս մտքով, և լետոյ ինչ ծաղիկներով որ ձեր պերճախօսութիւնը կ'ուզէ թող զարգարէ:

ՕԶՐԻՊ

Ես յանձնարարում եմ իմ անձնուիրութիւնը Ձերդ Բարձրութեան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ձեզ անձնուէր եմ, ձեզ անձնուէր եմ: — Լաւ է անում, որ նա ինքն է յանձնարարում, որովհետեւ չը կան սրիչ լեզուներ նորա կողմից յանձնարարելու:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Այս սրաթուիչ թռչունը դեռ ձուից դուրս չ'ելած՝ փախչում է հաւկթի կեղևը գլխին:

ՀԱՄԼԷՑ

Նա անշուշտ շողոքորթութիւններ արած կը լինէ իր մօր ծծին՝ ծծելուց առաջ: Այսպէս նա (և շատ ուրիշներ

միւսներն սանտրի կտաւ, որոնց վրայ, գիտեմ, այս ապականուած դարը խենթանում է) սովորել են միայն օրուայ եղանակը և վարուեցողութեան արտաքին ձևը, — մի տեսակ պղպշակալից խառնուրդ, որով նոքա կտրուած անցնում են ամենից գուրգուրուած և ամենագուտ գաղափարների միջից. բայց բաւական է միայն փչել նոցա մէջ փորձի համար, և այդ պղպշակները անմիջապէս կը պայթեն:

(Մտնում է մի Լորտ)

ԼՈՐՏ

Իշխան, նորին Վեհափառութիւնը իրան լանձնարարեց ձեզ երկտասարդ Օգրիկի միջոցաւ, որ նորան լուր բերեց ձեր կողմից, թէ դուք նորան սպասում էք դահլճի մէջ: Այժմ թագաւորը ուղարկում է ինձ տեղեկանալու, թէ արդեօք ձեր բարեհաճութիւնը փափագ ունի՞ գինախաղ անել Լաէրտի հետ, թէ կամենում է թողնել այդ մի այլ ժամանակի:

ՀԱՄԼԷՏ

Ես հաստատ եմ իմ որոշմանց մէջ, որոնք միշտ հետապնդում են թագաւորի հաճութիւն: Եթէ խօսում է նորա յարմարութիւնը, ապա իմն ևս տրամադրուած է. այժմ կամ երբ և իցէ, միայն թէ այնքան տրամադիր լինեմ, որքան այժմ:

ԼՈՐՏ

Թագաւորը, թագուհին և բոլորը գալիս են ցած:

ՀԱՄԼԷՏ

Գալուստ բարի:

ԼՈՐՏ

Թագուհին ցանկաւնում է, որ դուք փափկութեամբ վարուէիք Լաէրտի հետ գինախաղը սկսելուց առաջ:

ՀԱՄԼԷՏ

Այդ մի լաւ դաս է, որ նա տալիս է ինձ:

ՀՕՐԱՅԻՑ

Դուք տանուլ կը տաք այս գրաւը, իշխան:

ՀԱՄԼԷՏ

Ես չ'եմ կարծում. այն ժամանակուանից, որ նա գնացել է Ֆրանսիա, ես անդադար վարժողութեան մէջ եմ եղած. ես կը շահեմ ինձ տրուած առաւելութեանց շնորհիւ. բայց չ'ես կարող մտածել, թէ այստեղ ինչ է անց կենում իմ սըրտի մօտ: Բայց հոգ չ'է այդ:

ՀՕՐԱՅԻՑ

Սակայն, իմ ազնիւ իշխան....

ՀԱՄԼԷՏ

Այդ լիմարութիւն է. բայց ես զգում եմ մի տեսակ լըքում, որ գուցէ մի կնոջ սիրտը կը վրդովէր:

ՀՕՐԱՅԻՑ

Եթէ ձեր սիրտը չ'է յօժարում մի բանի, ապա հնազանդեցէք նորան: Ես նոցա գալուց առաջ կ'երթամ նոցա մօտ և կ'ասեմ թէ դուք տրամադրուած չ'էք:

ՀԱՄԼԷՏ

Ամենևին. մենք վիճակից չ'ենք վախենում. նոյն իսկ մի ճնճողիկի ընկնելու մէջ մի նախասահմանութիւն կայ: Եթէ այժմ լինի, չի լինիլ ապագայում. եթէ ապագայում չը լինի, կը լինի այժմ. եթէ այժմ չը լինի, անշուշտ կը լինի ապագայում. պատրաստ լինել, այդ է բոլորը: Քանի որ մարդ չը գիտէ, թէ մեռնելով ինչ է թողնում հեռանում, ինչ նշանակութիւն ունի շուտ կամ ուշ մեռնել: Թող ինչ որ լինելու է լինի:

(Մտնում են Քաղաւորը, Քաղուհին, Լաէրտ, Լորտեր, Օլրիկ, և ծառաներ զինախաղի սրերով:)

ԹԱԳԱՆՈՐ

Եկ, Համլէտ, եկ դու և առ այս ձեռքն ինձնից:

(Քաղաւորը դնում է Լաէրտի ձեռքը Համլէտի ձեռքի մէջ)

ՀԱՄԼԷՑ

Ներեցէք ինձ, պարոն. ձեր գէմ մեղանչել եմ.
Բայց ներեցէք ինձ, որպէս ազնիւ մարդ:
Բոլոր սոքա գիտեն, և դուք լսած կը լինիք,
Թէ ինչպէս պատժուած եմ մտքի ցնդութեամբ:
Ինչ որ գործել եմ ես,
Որ ձեր բնութեան, պատուին և աստիճանին
Ներհակ են եղել, ահա յայտնում եմ,
Խենթութիւն է եղած: Համլէտն էր արգեօք,
Որ խոցեց Լաէրտին.— երբէք Համլէտը.
Երբ որ Համլէտն այնքան ալլալուած է,
Որ այլ ևս ինքը չ'է, յայնժամ Լաէրտին
Վիրաւորում է նա. Համլէտի մեղքը չ'է.
Համլէտն ուրանում է. ո՞վ է անում ուրեմն.
— Նորա խենթութիւնը: Դէհ, որ ալդպէս է,
Համլէտ կեղեքուողն է, ոչ կեղեքողը,
Եւ խեղճի խենթութիւնն իր թշնամին է:
Պարոն, սոցա առաջ
Թող իմ ուրացումը կամաւոր մեղքի
Ինձ անմեղացընէ քո վեհ մտքի,
Այնպէս որպէս թէ ես ձգած եմ նետս
Կտուրի վերայից և եղբօրս զարկած:

ՀԱՆՐՏ

Ես բաւարարուած եմ բնութեան կողմից,
Որի շարժառիթը պէտք է այս դէպքում
Աւելի քան ալ ինչ ինձ 'ի վրէժ դրդէր:
Բայց իմ պատուիս կողմից՝ ես դեռ անհաշտ եմ
Եւ անհաշտ կը մնամ մինչև այն ըոպէն,
Որ մի քանի աւագ, յայտնի վարպետներ,
Պատուի կողմից ամբիժ՝ ինձ անպարտ վճռեն,
Որ անունս մնայ տրատից մաքուր:
Բայց, մինչ այն ժամը ես ընդունում եմ

Ձեր մատուցած սէրը, որպէս անկեղծ սէր,
Եւ չեմ դրժիլ նորան:

ՀԱՄԼԷՑ

Ես անկեղծ սրտով

Ընդունում եմ այդ, և անկեղծաբար
Ես ձեզ հետ կը փորձեմ այս զինախաղը:
Տուէք մեզ զէնքերը. սկսենք:

ԼԱԷՐՑ

Սկսենք:

Տուէք ինձ մի սուր:

ՀԱՄԼԷՑ

Ես կը լինեմ, Լաէրտ, ձեր հակապատկերը.
Իմ տգիտութեան մէջ ձեր հմտութիւնը
Մի աստղի նման խաւար գիշերում
Կը փայլի հրացայտ:

ԼԱԷՐՑ

Ինձ ծողրում էք, իշխան:

ՀԱՄԼԷՑ

Երբէք, երդում եմ ձեզ:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Տուր զէնքերը, Օգրիկ:

— Սիրելի Համլէտ, գիտես դու զրաւը:

ՀԱՄԼԷՑ

Գիտեմ, տէր արքայ. Ձերդ Մեծութիւնը
Տուած է տկար կողմին առաւելութիւն:

ԹԱԳԱՒՈՐ

Ես երկիւղ չունիմ.

Ես արդէն տեսել եմ ձեզ երկուսիդ էլ:
Բայց քանի որ Լաէրտն առաջագիմել է,
Ապա մենք ձեզ տուինք առաւելութիւն:

ԼԱԷՐՏ

Այս ինչ համար ծանր է. տուր ինչ մի այլը:

ՀԱՄԼԷՏ

Այս ինչ յարմար է. արդեօք բոլոր սոքա
Նոյն չափով երկար են:

ՕԶՐԻԿ

Այո, ազնիւ տէր:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Դրէք գինու շիշերն այդ սեղանի վրայ:
Եթէ Համլէտը տայ առաջին զարկը,
Կամ թէ երկրորդը, կամ երրորդ փորձում
Հարուածը յետ դարձնէ՝ թող պարիսպներէց
Որոտան օդի մէջ բոլոր ռումբերը,
Եւ արքան կը խմէ Համլէտի կենաց,
Զգելով գաւաթում մի թանգ մարգարիտ,
Աւելի թանգ քան ակն, որ չորս թագաւորք
Հետզհետ կըրած են Դանիոյ թագի մէջ: *)
Տուէք գաւաթները, և թող թմբուկը
Փողահարին խօսի, փողը՝ ռմբաձգին,
Ռումբը՝ երկնքին, երկնքը՝ երկրին,
Թէ արքան խմում է Համլէտի կենաց:
Դէհ, թող սկսուի, և դուք, դատաւորներ,
Ուշադիր եղէք:

ՀԱՄԼԷՏ

Սկսենք, պարոն:

ԼԱԷՐՏ

Սկսենք, իշխան:

(Մենամարտում են)

*) Թագաւորը մի մարգարիտ ձգելու պատրուակով նպատակ ունէր թունաւորել թագակը:

ՀԱՄԼԷՑ

Մէկ:

ԼԱԷՐՑ

Ոչ:

ՀԱՄԼԷՑ

Դատաստան:

Օ, ԶՐԻԿ

Մի զարկ էր, մի լաւ զարկ:

ԼԱԷՐՑ

Լաւ, կրկին սկսենք:

ԹԱԳԱԽՈՐ

Բաւ է, կանգ առէք. տուէք ինձ մի ումպ:

Համէտ, քոնն է ալս մարգարիտը.

Ահա քո կենաց:—Տուէք նորան բաժակը:

(Փողերը հնչում են, ուսմբն արծակում է)

ՀԱՄԼԷՑ

Թող նախ վերջացնեմ.—ցած գիր գաւաթը:

(Մենամարտում են)

Ահա մի զարկ ևս. սորան խօսք ունիս:

ԼԱԷՐՑ

Մի զարկ, իրաւ մի զարկ. խոստովանւում եմ:

ԹԱԳԱԽՈՐ

Մեր որդին կը շահէ:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Այո, բայց նա գէր է և շունչը պակաս:

—Առ, Համէտ, սրբիչս, սրբիւր ճակատդ.

Թագուհին խմում է քո բաղդիդ, Համէտ:

ՀԱՄԼԷՑ

Դուք բարի էք, տիկին:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Գերտուգ, մի խմիր:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ուզում եմ, տէր արքայ.— խնդրեմ, ներիր ինձ:

ԹԱԳԱՆՈՐ (առանձին)

Թունալից բաժակն էր. վահ, արդէն ուշ է:

ՀԱՄԼԷՑ

Դեռ չեմ համարձակում խմել, թագուհի.

Քիչ լետու:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Եկ ակստեղ, թող դէմքդ սրբեն:

ՀԱԷՐՏ (Քաղաւորին)

Տէր, հիմա կը զարկեմ:

ԹԱԳԱՆՈՐ (Լաւրոսին)

Չեմ կարծում:

ՀԱԷՐՏ (առանձին)

Եւ սակայն դա խղճիս դէմ է:

ՀԱՄԼԷՑ

Դէհ, երրորդը, Լաէրտ. դուք խաղ էք անում:

Յոյց տուէք, խնդրեմ, ձեր բոլոր թափը:

Վախենում եմ, դուք ինձ կնամարդ էք կարծում:

ՀԱԷՐՏ

Քաւ լիցի: Սկսենք:

(Մենամարտում են)

ՕԶՐԻԿ

Ոչինչ, ոչ մէկ կողմից:

ՀԱԼՐՑ

Ահա ձեզ մի զարկ:

(Լաէրտ Համլէտին խոցում է. յետոյ մենամարտելիս նոցա սրերը փոփոխ-
ւում են, եւ Համլէտ վիրաւորում է Լաէրտին):

ԹԱԳԱԽՈՐ

Բաժնեցէք դորանց.

Դոքա բորբոքուած են:

ՀԱՄԼԷՑ

Ոչ, կրկին սկսենք:

ՕԶՐԻԿ

Թագուհուն նայեցէք. վահ...

(Թագուհին ընկնում է)

ՀՕՐԱՑԻՕ

Երկու կողմերն էլ արիւնոտած են:

— Ի՞նչ բան է այս, իշխան:

ՕԶՐԻԿ

Ի՞նչ բան է այս, Լաէրտ:

ՀԱԼՐՑ

Վահ, որպէս մի թռչուն, հէնց իմ ցանցիս մէջ

Ահա զոհւում եմ ես, եւ այդ արգար էր,

Այն դաւաճանութեան, որ ինքս եմ նիւթել:

ՀԱՄԼԷՑ

Ի՞նչպէս է թագուհին:

ԹԱԳԱԽՈՐ

Ուշից գնում է,

Տեսնելով որ սոքա արիւնոտել են:

ԹԱԳՈՒՀԻ

Ոչ, ոչ, բաժակը, այն ժանտ բաժակը.

Ով սիրելի Համլէտս. բաժակը, բաժակը:

— Ես թունաւորուած եմ:

(Թաղուհին շունքը փչում է:)

ՀԱՄԼԷՏ

Օ, ոճրագործութիւնս! — Հօ, փակեցէք դուռը:

Դաւաճանութիւն. գտէք մատնիչը:

ԼԱԼՐՏ

Նա այստեղ է, Համլէտ: Համլէտ, դու սպանուած ես:

Ձը կայ դեղ աշխարհում, որ քեզ օգուտ տայ.

Հազիւ թէ կայ քո մէջ մի կէս ժամու կեանք:

Մահառիթ գէնքը ահա ձեռքդ է,

Անբոյլ, թունալից. իմ լարած դաւը

Այժմ իմ դէմ դարձաւ. տես, այստեղ ընկած եմ,

Եւ էլ չ'եմ կանգնելու:

Բո մայրդ, Համլէտ, թունաւորուած է.

Էլ չ'եմ կարող խօսել. թագաւորի մեղքն է,

Թագաւորի մեղքը:

ՀԱՄԼԷՏ

Եւ ծայրը թունալից!

— Դէհ, թոյն, ներգործիր:

(Ձարկում է Թաղաւորին)

ԱՄԵՆՔԸ

Դաւաճանութիւն, դաւաճանութիւն:

ԹԱԳԱՆՈՐ

Պաշտպանեցէք ինձ դեռ, իմ բարեկամներ.

Ես վերաւորուած եմ շատ թեթեւ կերպով:

ՀԱՄԼԷՏ

Ախ դու պիղծ, մարդասպան, նզովուած Դանիացի.

Խմիր այս բոլորը, ո՛ր է մարգարիտդ:

Դէհ, հետեւիր մօրս:

(Թաղաւորը մեռնում է)

ՀԱՆՐՑ

Դա իր արդար վարձն է:
Նա ինքն է շաղախել այդ նոյն իսկ թոյնը:
Թող մենք ներենք միմիանց, ով ազնիւ Համլէտ.
Իմ և հօրս արիւնը չը լինի քո գլխիդ,
Եւ ոչ քոնն իմ գլխիս:

ՀԱՄԼԷՏ

Աստուած ներէ քեզ: Ես քեզ հետևում եմ.
— Մեռնում եմ, Հօրացիօ:— Ով թշուառ թագուհի,
Մնաց բարով:
Ո՛վ դուք, որ նայում էք այդպէս գունաթափ
Եւ դողում այս դէպքից, որ պապանձուել էք,
Լուռ հանդիսատես այս եղելութեան.
Ա՛խ թէ ունենալի ժամանակ պատմելու,
(Բայց այս անողորմ ժանդ ոստիկանը,
Մահը, իր վճռի մէջ միջոց չ'է տալիս)
Օ, ես կարող էի ձեզ պատմել... բայց մնայ:
— Հօրացիօ, մեռնում եմ. և դու ապրում ես.
Պատմիր դու իմ անցքը և արդար դատու
Անտեղեակներին:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Մի կարծիք այդպէս:
Առաւել ես մի հին Հռովմայեցի եմ,
Քան մի Դանիացի: Այս գաւաթի մէջ
Դեռ կայ մի քիչ հեղուկ:

ՀԱՄԼԷՏ

Թէ մի մարդ ես դու,
Տուր ինձ այդ գաւաթը. թող ինձ, 'ի սէր Աստծոյ,
Այդ ինձ պէտք է տաս: Ով Աստուած:— Հօրացիօ,
Ինչ աղարտուած անուն պէտք է թողնեմ ես,
Երբ այսպէս իրերը անձանոթ մնան:

Եթէ երբէք դու ինձ տեղ ես տուած սրտիդ մէջ,
Հեռու կացիր պահ մի երանութիւնից,
Եւ այս բիրտ աշխարհում շունչ քաշիր ցաւով,
Որ իմ անցքս պատմես:

(Մի մարշ հնուից, եւ աղմուկ ներսից.)

Այս քնչ ուազմի ձայն է:

Օգրոհի

Այդ Փօրթինբրասն է, որ Լեհաստանից
Յաղթութեամբ յետ դարձած՝ Անգլիոյ դեսպաններին
Տալիս է այսպիսի ուազմային ողջոյն:

ՀԱՄԼԷՏ

Օհ, մեռնում եմ ես, ո՛վ իմս Հօրացիօ:
Արդէն ահեղ թոյնը խեղդում է ոգիս.
Այնքան կեանք չունիմ, որ Անգլիոյ լրերը
Կարենամ լսել. քայց գուշակում եմ,
Ընտրութիւնն ընկնում է Փօրթինբրասի վրայ.
Ես նորան եմ տալիս մահամերձ ձայնս:
Պատմիր այս նորան այն դէպքերի հետ
Որ իմ գլխով անցան... մնացորդը լռութիւն:

(Մեռնում է.)

ՀՕՐԱՑԻՕ

Մի ազնիւ սիրտ պալթեց:—Մնաս բարեւ, քաղցր իշխան,
Եւ հրեշտակաց խմբեր երգեն քեզ 'ի հանգիստ:
—Ինչո՞ւ է թմբուկը գալիս այս կողմը:

(Մտնում են Փօրթինբրաս, Անգլիայի դեսպանները եւ ուրիշներ.)

ՓՕՐԹԻՆԲՐԱՍ

Ո՛ւր է տեսարանը:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ի՞նչ ես ուզում տեսնել.

Թէ սոսկման և ահի մի համախմբում,

Ահա որոնածդ:

ՓՕՐԹԻՆԲՐԱՍ

Այս կոտորածը վրէժ է աղաղակում:
Ո՛վ դու գոռոզ մահ, ինչպիսի խնջուք
Քո դժոխային բնակարանի մէջ
Պատրաստում է արդեօք, որ դու մէկ նետով
Ցած ես տապալել արիւնշաղախ
Այսքան իշխաններ:

ԴԵՍՊԱՆ

Մռայլ տեսարան:

Եւ Անգլիայից մեր բերած լրերը
Շատ ուշ մնացին. այն ականջները,
Որ մեզ պէտք է լսէին, այժմ անզգայ են:
Ինչ օգուտ արդեօք պատմել արքային,
Թէ իր հրամանները գործադրուած են,
Թէ Ռոզենկրանցը և Գիլգենշտերնը
Արդէն սպանուած են. ո՛ւմից ստանանք
Շնորհակալութիւն:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Ոչ արքայի բերնից,

Նոյն իսկ այն դէպքում, թէ այդ բերանը
Ունենար կեանքի հետ խօսքի ունակութիւն:
Երբէք թագաւորը չ'է տուած հրաման
Նորանց սպանելու: Բայց արդ, որ եկած էք
Դուք՝ Լեհաստանից, և դուք՝ Անգլիայից,
Արիւնդուշտ այս հարցի վերջին բոլէին,
Ապա տուէք հրաման, որ այս դիակները
Մի բարձր բեմի վրայ 'ի տես դուրս բերուին.
Եւ թողէք ինձ խօսել անտեղեակ աշխարհին
Այս տխուր անցքերի պատճառի մասին:
Յայնժամ դուք կը լսէք անգութ, արիւնդուշտ,

Հրէշաւոր գործեր. գատավճիռներ՝
Դիպուածի արդիւնք, և կոտորածներ՝
Լոկ պատահական. մարդիկ սպանուած
Խարդախ դաւերով և բռնի դատով.
Եւ վախճանական այս տեսարանում՝
Դաւեր, թիւր հասկացուած, որ կործանուած են
Նիւթողների գլխին: Այդ բոլոր բաները
Կարող եմ ես պատմել հարազատութեամբ:

ՓՕՐԹԻՆԲՐԱՍ

Աճապարենք լսել և ժողով կանչենք
Բոլոր պետութեան մեծամեծներին:
Ինձ դալով՝ տրտմութեամբ ես ընդունում եմ
Իմ բաղդիս շնորհները. սակայն ես ունիմ
Այս պետութեան վերայ հին իրաւունքներ,
Եւ այժմ առիթը ինձ հրաւիրում է
Պահանջել նորանց:

ՀՕՐԱՑԻՕ

Այդ բանի մասին
Ես ևս խօսք ունիմ, և այն նորա բերնից,
Որի ձայնը կ'ազդէ բոլոր ձայների վրայ:
Բայց թող այս ըոպէիս այդ կամքը կատարուի,
Երբ մարդկանց մտքերը դեռ մրրկուած են,
Մի գուցէ նոր դաւեր, թիւրիմացութիւնք
Նոր աղէտներ բերեն:

ՓՕՐԹԻՆԲՐԱՍ

Թող չորս գնդապետ
Փոխադրեն Համլէտին, որպէս ռազմիկի,
Դաստակերտի վրայ. քանզի իսկապէս
Թէ 'ի դահ բարձրանար, անշուշտ նա կը գառնար
Փառահեղ մի արքայ. նորա դագաղը
Թող զինուորական երաժշտութեամբ

Եւ ռազմի ծէսերով յուղարկաւորուի:
Տարէք դիակները:—Այսպիսի տեսարան
Պատերազմի դաշտին միայն վայել է,
Իսկ այստեղ ալդ ցոյցը շատ անտեղի է:
Գնացէք, ուրեմն, հրաման տուէք զօրքին
Հրացաններն արձակել:

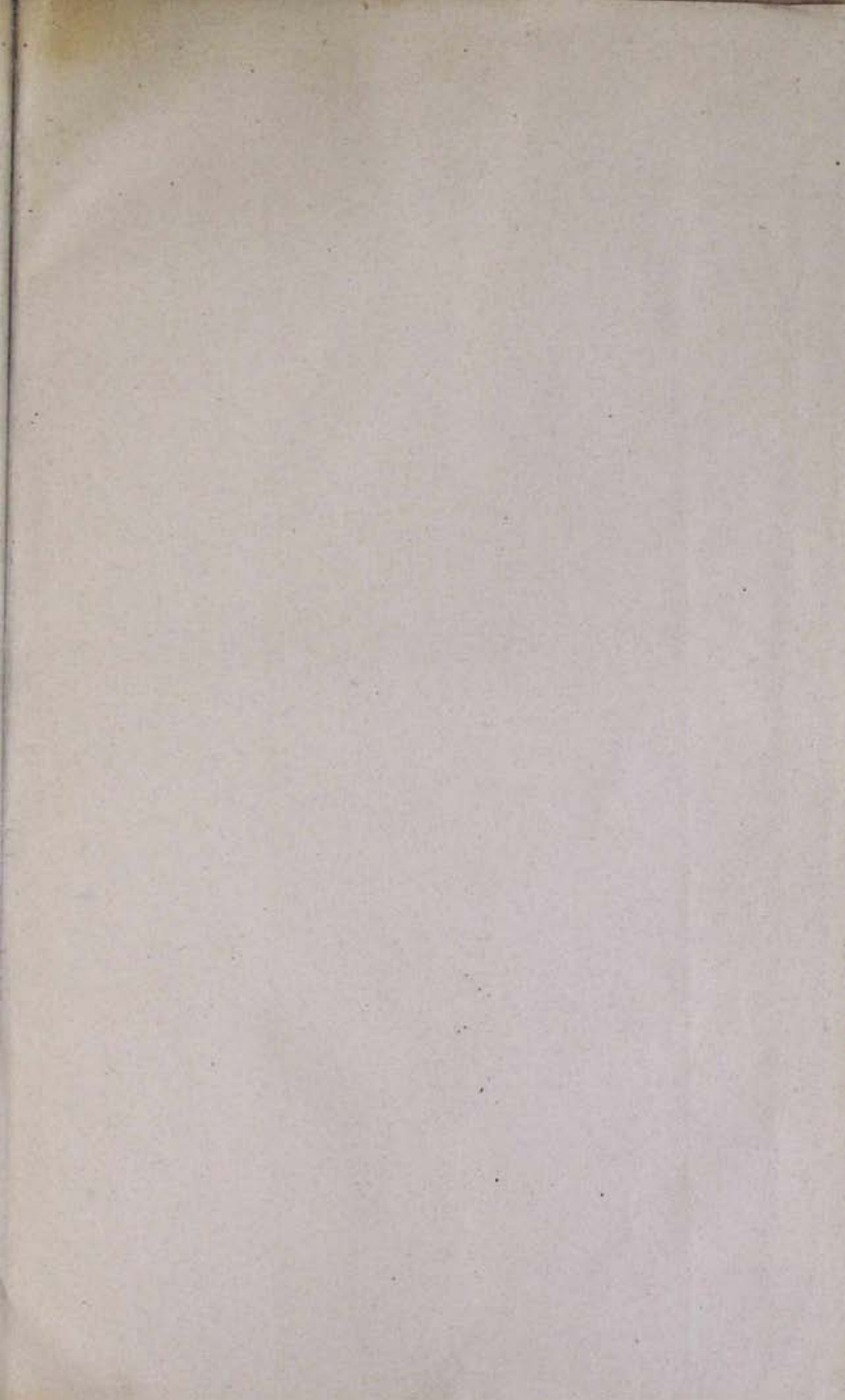
(Դուրս են գնում. յետոյ լսում է հրացանների որոտը)

Վ Ե Ր Զ

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ն Ե Ր

Երես	տող	տպուած է	պէտք է լինի
4	4 ներքեից	հնգամանգ	հնգամանկ
24	7 ներքեից	գիտակ	գիտակ
49	վերջին տող	մի եղբօր	իմ եղբօր
50	11 ներքեից	անխղիճ	անխղիճ
78	առաջին տող	մրդաձինը	մարդը ինձ
85	վերջին տող	տիրող	տիրոջ
145	7 վերեից	չունչը	չունչը
159	7 ներքեից	չունչը	չունչը
171	7 ներքեից	եղած հմ	իջած հմ
176	2 վերեից	ԹԱԳՈՒՀԻ	ԹԱԳԱՌՈՐ

[1n5047]

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0006572

A $\frac{R}{21020}$

Copy
op. 21020